

૧૨૧ ૧૭/૫/૧૯૨૧

૧૭/૫/૧૯૨૧

ૐ સદગુરુવે નમઃ

મોક્ષ વાણી.

૫૭૭

મોક્ષ મંદિર--અમદાવાદ.

આ પુસ્તક જરાજર વાંચી સમજો તથા વર્તનમાં ઉતારો તે
દેવાણું દેવાણું પરમાત્મા પ્રસન્ન થયા વિના રહેશે નહિ.

આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા ઓક્ટ પ્રમાણે રજિસ્ટર કરવામાં
આવ્યું છે એથ સ્વામીજીના તમામ હક વીકારને સ્વાધિન છે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૨૪ દર્શક

પુસ્તકનું નામ મોક્ષવાણી

વિષય ૨૪૨ : ૩૨૧

પુજ્ય શ્રી હોળીચંદ્ર સ્વામીનાં કીર્તનો.

કસ્તુરી તાલ.

હરિનામ સુમર મુખધામ, જગતમે જીવન દો દિનકા—ટેક.
પાપ કપટ કરે માયા બેઠી, ગર્વ કરે ધનકા,
સખી છોડ કર ચલા મુસાફર, (૨) વાસ લુવા વનકા—જગતમે
મુંદર કાયા દેખ લુભાયા, લાડ કરે તનકા,
કુટા શ્વાસ બિખર ગઈ દેહી, [૨] જ્યો માલા મનકા—જગતમે
જોખત નારી લગે પીયારી, મોજ કરે મનકા
કાલબલીકા હમે તમાચા, (૨) જીલ જાય ડમકા—જગતમે
યહ સંસાર સ્વપનકી માયા, મેલા પત છીનકા
અહ્યાનંદ ભજન કર બદે (૨) નાથ નિરંજનકા—જગતમે

રાગ પહાડી તાલ કેરવા.

મતિ સોના મુસાફર નીંદ ભરી,
તુમ પરદેશી [યાર] જીલે પડે હો, યહ સખ ચોરનકી નગરી—મતિ
પલપલ છીન છીન તાક લગાવે, ચંપત માલ ચુકા નજરી—મતિ
લોક લુટાઇ ગયે બહુ તેરે, વિરલા જાય બચા ગઠરી—મતિ
અહ્યાનંદ કરે અખ ત્યારી, રેન બિનાય ભઈ સગરી—મતિ

રાગ પહાડી તાલ.

મેરી મતિયા, હરિ હરિ હરિ ગુણ ગા—ટેક
નામ મુરારિ ભવ ભયહારી, નહીં નહીં બિસરા—મેરી
દુર્લભ કાયા જગમે પાયા, દિન દિન દિન ન ગમા—મેરી
કરતલ પાની ઉમર વિહાની, પત પલ પલ ચલીજા—મેરી
અહ્યાનંદ સખ મુખ કંદા નિત નિત ચિત લા—મેરી

ભૈરવી તાલ.

મેરી આલીરી (માહિ) શ્યામ મુંદીર દીખલાદે—મેરી
બિન દર્શન મોહિ ચેન ન આવે, ચંદ્ર વદન દીખલાદે—મેરી
સાંવરી સુરત મોહની સુરતરી, મુજકા આજ મિલાદે—મેરી
જીમનાકે તટપર બંસરી બજાવે, મધુરી ટેર મુનાદે—મેરી
અહ્યાનંદ ચરખ બલીહારી, નેના સફેદ કરવાદે—મેરી

અનુક્રમણિકા.

અ. નં.	વિષય.	પાનુ	અ. નં.	વિષય.	પાનુ
૨	કવિતા (ખંડ મનુષ્યત્વ) ...	૨	૨૯	બ્રાહ્મણ સત્કાર ...	૩૫
૩	પ્રસ્તાવના ...	૩	૩૦	શંકરી રામ મિલાપ ...	૩૬
૪	આરતી ...	૪	૩૧	મંપા સરોવર ઉપર રામ નારદ મિલાપ ...	૩૭
૫	મંગળાચરણ (રામાયણ વખતે)	૪	૩૨	રામ હનુમાન મિલાપ ...	૩૯
૬	મંગળાચરણ (શ્રીમદ ભાગવત અગર ખીજા પ્રસંગે) ...	૫	૩૩	લક્ષ્મણનું મહાચર્ય ...	૪૦
૭	મહારાજ તુલસીદાસજીનું જીવન ચરીત્ર ...	૬	૩૪	સુમીત્રીની વેરાળ વૃત્તિ ...	૪૦
૮	રામાયણ માહાત્મ ...	૭	૩૫	રામ વાલી સંવાદ ...	૪૧
૯	સત્સંગ મહીમા ...	૮	૩૬	આતુરભક્તિ (પર્વણ પર્વત ઉપર)	૪૨
૧૦	નામ મહીમા ...	૯	૩૭	સુમીત્રીનો પશ્ચાત્તાપ ...	૪૩
૧૧	પારવતીનો શંકય પ્રસંગ ...	૧૧	૩૮	હનુમાન લંકીની સંવાદ ...	૪૩
૧૨	રામ જન્મ ...	૧૩	૩૯	હનુમાન વિભિષણ મિલાપ ...	૪૪
૧૩	વિશ્વામીત્ર રામ દર્શન ...	૧૫	૪૦	વિભિષણ રાવણ સંવાદ ...	૪૫
૧૪	નામનું જનકપુ માં આગમન ...	૧૬	૪૧	વિભિષણ પ્રયાણ (લંકાથી સુવેલુપર) ...	૪૬
૧૫	ફરશુરામ આગમન ...	૧૭	૪૨	રામ વિભિષણ સંવાદ ...	૪૭
૧૬	ફરશુરામ લક્ષ્મણ સંવાદ ...	૧૮	૪૩	સમુદ્ર રામને શરણ થવું ...	૪૮
૧૭	ધુત્રવતી કોણ ...	૨૧	૪૪	શ્રેતચિંદુ રામેશ્વ ની સ્થાપના ...	૪૯
૧૮	પરમ ધર્મ ...	૨૧	૪૫	રાવણ મંદોદરી સંવાદ ...	૪૯
૧૯	કેવટ આખ્યાન ...	૨૨	૪૬	અંગદ વિદ્ધી ...	૫૧
૨૦	વાલ્મીક મેળાપ ...	૨૩	૪૭	હનુમાન કાળનેમી પ્રસંગ ...	૫૫
૨૧	રામ વનવાસ અને સુમન્ત દર્શન મીલાપ ...	૨૪	૪૮	હનુમાન ભરત મિલાપ ...	૫૬
૨૨	દશરથના મરણ પછી ભરતજીને વશિકરણ ઉપદેશ ...	૨૬	૪૯	રાવણ કુંભકરણ સંવાદ ...	૫૭
૨૩	ભરત નીખાદ મિલાપ ...	૨૭	૫૦	કુંભકરણ વિભિષણ સંવાદ ...	૫૮
૨૪	રામ અત્રીન્કપિ મિલાપ ...	૨૭	૫૧	સુલોચના મંદોદરી મિલાપ ...	૫૯
૨૫	રામ શુચિક્ષણ મિલાપ ...	૩૦	૫૨	રાવણ મરણ મંદોદરી મીલાપ ...	૫૯
૨૬	પાંચવટીમાં રામ લક્ષ્મણ સંવાદ	૩૨	૫૩	બ્રહ્માજીની સ્તુતી ...	૬૦
૨૭	રાવણ મારીય પ્રસંગ ...	૩૩	૫૪	રામ અયોધ્યા આગમન અને ભરત મિલાપ ...	૬૧
૨૮	જનકજી ઉદ્ધાર ...	૩૪	૫૫	મળામાં રામ પ્રસંગ ...	૬૨
			૫૬	સામચંદ્રી સ્તુતિ ...	૬૪
			૫૭	રામ સનકાદિક મિલાપ ...	૬૪

પુનિ પુનિ = વારંવાર
 વિમુખ = અવળો
 દરશ = દર્શન
 ગુર્સાઈ, સાંઈ, સાંઈ = મોટા પુરુષ
 નિકર = સમુદ્ર
 નિકટ = પાસે
 નાઈ = મારક
 પરનિય, પરદારા = પરસ્ત્રી
 બધર = બહેરો
 અડોલ = અચળ
 બડ = વિચારથી

અવલંબન = આધાર
 પ્રત્યુદ્ધ = વિધન
 વાણી, ગીરા, ઉકિત = વચન
 વિહંગવર ખગેશ, ખગપતિ, } ગરુડ
 હરિયાન, હરગારી
 મૃગનાથ = સીંહ
 તંતુ, વપુ, દેહ = શરીર
 વિનિત = વિવેકી
 કહ્, સન = ને
 દિનકર, દિવાકર, બાહુ દિનેશ, રવિ = સૂર્ય
 વધુ = સ્ત્રી

વિનંતી—સુચીપત્ર ગનાવલું ગ્રંથએ, પણ હવે વખત નથી અને અમે તો અબળુ
 બ્રહ્મએ માટે આપે સેઁએ કૃપા કરી સુધારીને વાંચી લેવું. ન સમજાય તે પ્રશ્ન સમજાવશે
 માટે ધીરજ રાખી તેને તે એ વાર વાંચશેજી.
 વ્યવસ્થાપક—મોક્ષવાણી.

સાખ વાતની એક વાત.

કરીએ શ્રી કૃષ્ણ ઉપાસના, ધરીએ દરીયામાં ધ્યાન
 કરીએ નહિ ઝામવાસમાં કરીએ હીક નીદાન... કરીએ
 ખોટા બેલ સંસારને, આતસ બાળતો રંગ
 રમતા વરસ વિત્યા ધણ, ક્ષણમાં થાશે તે ભંગ કરીએ.
 ગુરુ ગમ ગાંધે ગાવિંદને, જીવનું જોખમ જાય
 જાન દયાને દી ના, એ તરવાનો ઉવાય કરીએ.
 જન્ય મરણ તણી આપદા, નથી કાંઈ સંકટ સહેલ કરીએ.
 ધ ધે કરતાં દળી પડ્યો, જેમ કાંઈ ઘાણીનો બેલ કરીએ.
 નોતમ દેહ હલ્લો દેવને, પાણી પામ્યો છું તેહ કરીએ.
 હરિ નિહાર નાંખીય, એમાં ન રહ્યો સંદેહ કરીએ.
 દેક ધરીએ નીજ નામની, સેવા સમરણ ધ્યાન
 હોને હરી રસ પીણી, મુડી માન ગુમાન કરીએ.
 રણ સંબધે આરી મર્યા, મૃત વિત દારને દેહ કરીએ.
 લેવા દેવા બ્યારે મરે, મારગ લાગશે તેહ કરીએ.
 તત્તર તોળાયું ત્રીલોકમાં, નહિ હરી નામ સમાન કરીએ.
 બીજું સરવે બાહુ, અંતે નહિ અંતે કામ કરીએ.
 દેહાણું ફળ એહ છે, ભાવે ભણ્યે ભગવાન કરીએ.
 બીજા સંધન સંસારના, નહિ હરિ નામ સમાન કરીએ.
 નીચે જાણે રહેવું થી, જુડા જગત વિધાસ કરીએ.
 એથી રહેવું તું વગળા, આડે પહોર ઉઠાસ કરીએ.

શ્રી સદ્ગુણે નમસ્કાર.

મોક્ષવાણી.

बिन बिश्वास भक्ति नहीं, चेहि बिनु ब्रह्महि न राम ।
राम कृपा बिनु स्वप्नेहु, मन की लहे बिभ्राम ॥

શ્રીકૃષ્ણકે તથા ટીકાકાર,
(ભગવદ્ કૃપાથી)

ભટ્ટ રામશંકર મોનજી
મોક્ષ મંદીર—અમદાવાદ.

પ્રકાશક, મોક્ષમંડળ તરફથી.
શેઠ કાળીદાસ ગોવીંદલાલ,
ડાસીવાડાની પોળ,
અમદાવાદ.

ગુની મુળર્થ મેકમાં આવેલા ધી એડવર્ડ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
અંબાલાલ હરગોવિનદાસ મહાદેવે છાપ્યું.

(સર્વ હક રવાણિત છે)

સંવત ૧૯૭૬ ના ધનતેરસ.

દ્વિતિય આવૃત્તિ પ્રત ૩૦૦૦.

કીમત ૦-૮-૦ પાંચજ સાથે.

ગ્રાહકોને સુચના.

મોક્ષવાણીના ઉપરાંત દર માસે પ્રગટ થતું મોક્ષ પત્રિકા નામનું માસીક પત્ર આ મંડળ તરફથી પ્રગટ થાય છે, તેની અત્યારે બે હજાર નકલો પ્રગટ થાય છે તે ઉપરથી બેઈ શકાય છે કે જન સમાજમાં તે માસીક પ્રીય થઈ પડ્યું છે તેમાં ધર્મના સરલ અને સંગીન તત્વોનો ઉપદેશ ઘણીજ સાદી ભાષામાં લખાય છે.

ધર્મા રોજગારમાં સુધાર્થી જાગેલાં મુમુક્ષુઓને તથા થોડું ભણેલા સ્ત્રી-પુરૂષોને તે અત્યંત ઉપયોગી છે. તે વાંચવાથી જીવનમાં ધર્મના સાચા ચમત્કારનું જ્ઞાન થાય છે. તેના દરવરસે રૂ. ૨) ભરવા પડે છે મોક્ષ વાણી તથા મોક્ષ પત્રિકા મોક્ષમંદિર સિવાય નીચેને ઠેકાણે મળે છે.

૧ શેઠ નગીનદાસ કુલચંદ ચીનાઈ

૨૯૭ મસીદ બંદરદોઢ માંડવી પોષ્ટ સુબક. નં. ૩

૨ રા. રા. ભગવાનલાલ નાથાભાઈ

જગતભાઈને ટેકરે ભરૂચ.

૩ ઠાણી કેશવલાલ ગીરધરલાલ

ભાવસારવાડ નડીયાદ.

૪ રા. રા. મણીલાલ વજેશંકર મ્યુનીસીપાલ સેક્રેટરી સીદ્ધપુર.

૫ શેઠ કાળીદાસ ઝાવીદલાલ સુતરના વેપારી માણેકચોક બાચરાજી સામે
મેડા ઉપર અમદાવાદ.

આરતી.

કમળ નયન શ્રી પતિ પુરૂષોત્તમ પ્યારા (૨) પ્રભુ.

નટવરનંદ રુદ્રાચાર (૨) જય જય રત્નીઆળા—

જય રાધા રમણા પ્રભુ જય રાધા રમણા,

કુંજબીહારી દયાળુ (૨) જય પાતક હરણા. જય રાધા. ૧

શસ્ત્રદેણુ રાણુ ત્રીલોચન ત્રીપુરારી (૨) પ્રભુ.

શ્રીધારી મોરારી (૨) જય મોરલીવાળા. જય રાધા. ૨

ગોવરધન તોળ્યો, ગોકુળને તારી (૨) પ્રભુ.

દંડનો ગર્વ ઉતાર્યો (૨) જય જય ગીરધારી. જય રાધા. ૩

શ્રી રણછોડ રાયા મોહન વનમણી (૨) પ્રભુ.

મનમંદીરમાં વસીયા (૨) વસંતા સુખઠારી. જય રાધા. ૪

૧. અશ્વજ પ્રેમનું ચીન્હ. ૨ નંદજીને વંદાવા. ૩ રાધાજીને વંદાવા. ૪ પાપને હરવા-વાળા. ૫ સકલ દેણુવાળા શેઠનામ ઉપર સ્થપન કરવાથી શોભતા.

હરિગીત.

દીધે કરોડો ઢામ, માનવ દેહ આ મળતો નથી.
 તે પણ વૃથા કહેવાય, જો હરિ નામમાં હળતો નથી;
 રાજ રહે અંતર વિષે, શું રામ રટતાં થાય છે,
 જન જાણુ યોવન જાય છે, ધન જાય છે તન જાય છે. જન જાણુ ૧
 લલચાય તું વિષયોતણા, સુખમાં સદા સમજુ થઈ ?
 વિદ્યા વિવેક વિનય ગયાં, કાં બુદ્ધિ તારી કયાં ગઈ;
 જાણી કરીને કેમ તું, આ માર જોટો ખાય છે. જન જાણુ ૨
 તારું નથી તલભાર, આ સઘળું સદા જાનાર છે,
 ઉપકાર કરવો અન્યનો, સંસારનો એ સાર છે;
 બહુ રાગ રંગ વિષે વિષયના, ગીત શું તું ગાય છે. જન જાણુ ૩
 કેને ખબર છે કાલની, ક્ષણમાં જનારો દેહ છે.
 એ સિદ્ધ વાત વિષે તમેને આજ શો સંદેહ છે ?
 માટે પરમસુખ પામવાનાં, કાર્ય કોડે આદરો
 ગઈ પલ ન પાછી સાંપડે, એ કાળનો નિશ્ચય ખરો. ૪
 નિદ્રા અને આળસ તણ, જોતાં નથી કાં જાગિને,
 સંતાર જાણો કયાં કહો, યમદૂત આગળ ભાગિને;
 નિર્ભય થવા મન હોય તો, કલ્યાણનું સાધન કરો. ગઈ પણ ૫
 કલ્યાણનાં ને ઉદયનાં, સાધન સમગ્ર તૈયાર છે,
 હાથે ચઢ્યો હીરો ખુવે, તે મુખનો સરહાર છે;
 અંધા થઈ અમૃત વિસારી, જેર શાનો સંઘરો. ગઈ પણ. ૬

કેશવકૃતી.

પ્રસ્તાવના.

(આવૃત્તિ પ્રથમ.)

ધર્મ એ ગહન વિષય છે, તેમ આયુષ્ય ઘણું જ ટુંકું થતું બન્યું છે; તે પણ મનુષ્યોદેહ મંળી અને ધર્મ એટલે જીવને જનમ મરણનું બંધન ન મટે તો તે દેહ ધૃત્ય ઝળાય છે. આવી અમુલ્ય સ્ત્રીજને થોડા વખતમાં કેમાવવાને માટે વેદ પુરાણ શાસ્ત્રને આધારે સત્સંગને મોક્ષનું દ્વાર સ્વીકારેલું છે, શ્રી મહાપ્રભુજી શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજી, પોતાના લખેલા “સુગોષીની” નામના ગ્રન્થમાં જણાવે છે કે જે:—

પુણ્યે શ્રવણકીર્તન અસ્ય અનેન પાપં જલપૂરેણેવ નાશયતે ॥

અર્થ:—જેમ જળના પુરથી કચરાનો ઢગલો ઘસડાઈ બન્યો છે તેમ ભગવાનની કીર્તિ સાંભળવાથી અને તેનું ગાન કરવાથી પાપોનું સમુદ્ર નીકળી જાય છે. વળી સત્સંગ ત્રિવાચના તમામ સાધનો રમેણુથી પ્રવૃત્તિમય છે એટલા માટે જમાનાના છેલ્લાણી જીવને ગોઠે એવી તથા તેમાંથી પરમ ઉપદેશ મળે એવી સદ્ગુરુ મહારાજ તુલસીદાસજીની વાણી તથા ભાગવત સંબંધી પ્રસંગો આ મોક્ષવાણીમાં ઉતાર્યા છે.

સદ્ગુરુના ઉપદેશથી, ધરાધર સમજવામાં ખત તથા મનન થાય તો આ મોક્ષવાણી મોક્ષ આપનાર છે એમાં એક રજભાર પણ સંશય નથી. કારણ કે વેદ પુરાણ શાસ્ત્રમાંથી જે ચેલું માખણ છે.

અમદાવાદ.

મોક્ષ મંદીર.

સંવત ૧૯૭૫ વસંતપંચમી

વૈષ્ણવોનો કૃપાલિલાધી,

સેવક રામશંકર મોનજી ભટ્ટ.

પ્રસ્તાવના.

(આવૃત્તિ બીજી.)

પ્રથમ આવૃત્તિની નકલો ખપી જવાથી આ બીજી આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં આવી છે આ બીજી આવૃત્તિમાં કેટલાએક નવા પ્રસંગો દાખલ કર્યા છે તથા અધરા અધરા શબ્દોના અર્થ પણ કર્યા છે. જેથી વૃજભાષા નહીં બાલુનાર સ્ત્રી પુરુષોને વધારે સુગમ પડે. કાગળોના ભાવ તથા છપામણીના ભાવ સખત હોવાથી પુસ્તકનું મુલ વધારવું પડ્યું છે. તો પણ તોટો આવશે તે મંડળ તરફથી વેદી લેવામાં આવશે.

પ્રથમ આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે છતાં ફરીવાર જણાવવું પડે છે કે સદ્ગુરુને ધરાધર શેવીને આ પુસ્તકનું રહસ્ય સમજવા પ્રયત્ન થાય તો મોક્ષવાણી તો મોક્ષને આપનારજ છે. સકળશાસ્ત્રનો સાર છે. માલ અહીંજ પડ્યો છે એટલે વધારે વખાણ કરવા કરતાં, આખી જોવાથી (અનુભવમાં લેવાની) વિનંતિ કરીને વિરમું છું.

અમદાવાદ.

વતમોક્ષ મંદીર,

સ ૧૯૭૫ વનવેરસ.

હંદાલા હરીજનોના પ્રેમનો ખ્યાસી,

સેવક, ભટ્ટ રામશંકર મોનજી,

મંગળાચરણ (શમાયણ વખતે.)

દોહરા:— સફુર^૧ ચરણ^૨ સરોજ રજ, નિજ^૨ મન સુકુર^૩ સુમાર.
 ૧વરણું રધુવર ૧વિમલ યશ, જો ૧દાયક ફલ ચારુ. સીયા^૦ ૧

તુલસીકૃત શમાયણ, શમ કથા અનુસાર;
 પ્રેમે ગાદી પાથરું, આવોને પવનકુમાર^૬. સીયા^૦ ૨

આવો હનુમન્ત બિરાજ્યે, કથા સુનાહુ ઇતિહાસ;
 તુમ સેવક રધુવીરકે, મેં તુમ ચરણકે દાસ. સીયા^૦ ૩

સમરૂં માતા સરસ્વતી, વાણી ૯અવિચળ આપ;
 ગાઈ ગુણ ગોવીંદના, ટળે ભવોભવ તાપ. સીયા^૦ ૪

સોરઠા:— વંદો ગુરૂ પઠ^૬ કંજ, કૃપા સિન્ધુ ૧૦૨ રૂપ હરિ,
 ૧૧મહામોહ તમ પુજ, ૧૨જાસુ વચન રવિકર નિકર. સીયા^૦ ૫

પ્રગટ ૧૩વિશંભર નાથ, સકલ^{૧૩} વિશ્વપાલન સદા;
 ૧૪મજ ગોપીનકે ધામ, સો ગોરસ ચોરી કરત. સીયા^૦ ૬

નિરખિ નિરખિ પ્રભુ રૂપ, બ્રહ્માદીક વિનતિ કરત;
 જય જય ત્રીભુવન ભુપ, પાહિ પાહિ શરણાગત. સીયા^૦ ૭

કહિન પ્રેમકો પંથ, જહાં^{૧૫} નેમકી ગતિ નહી;
 કહત સકલ સદ્ગુણ, પ્રેમભાવકે વશ હરી. સીયા^૦ ૮

૧ કમળ સરખા. ૨ પોતાનું (૩) ચાટલું. (સફુરના કમળ સરખા ચરણની રજથી મારા મનરૂપી ચાટલું સુધારવા ગાટે) ૪ ગાઈ. ૫ પવિત્ર. ૬ ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ એવા ચાર ફલને આપનાર. ૭ સીતાના વર (પતિ) શમચંદ્રજીની જય. ૮ હનુમાન. ૯ અમર. (જો મોક્ષવાદી અમર કામ થાય તે). ૧૦ કમળ સરખા ૧૦ ગુરૂ મનુષ્યરૂપમાં છે પણ તે સુસુષ્કાને પ્રભુત્વ માનવાં એવું શ્રીમદ્ ભાગવતના. ૭ સ્કંધના ૧૫ મા અધ્યાયમાં કહ્યું છે તથા વસ્તુદેવે પરામર્થિક વચા દેવે તથા મુરૂ એવું શ્વેતાશ્વતર ૨૬-૨૭ ઉપનિષદમાં કહ્યું છે. ૧૧ મોહરૂપી અંધાનને ઢગલો. ૧૨ જે ગુરૂના સૂરના કિરણ સમાન વચનોથી. ૧૩ વિશ્વનું પાલન કરનાર. ૧૪ શ્રી કૃષ્ણ. ૧૫ જ્યાં નિયમ અગર કાયદાનું પણ નથી. પ્રેમ ત્યાં નેમ નહીં.

(શ્રીમદ્ ભાગવત અગર ધીજ પ્રસંગે.)

મંગળાચરણ.

૧ ગુરૂર્ધ્વા ગુરૂર્વિષ્ણુ, ગુરૂદેવ મહેશ્વરઃ ।

ગુરૂદેવ પરબ્રહ્મ, તસ્મે શ્રી ગુરુવે નમઃ ॥

૧

૨ મુકં કરોતિ વાચાલં, પંશુમ્ લંઘયતે ગિરિમ્ ।

યત્કૃપા તમહં વદે, પરમાનંદ માધવમ્ ॥

૨

૩ પ્રેમ સહિત શ્રી કૃષ્ણનું, કથા કીર્તન જ્યાં નિત થાય.

કોટી તીરથ આવી ત્યાં વસે, જેનું ભાગ્ય હોય તે નહાય.

નહાયો તે માટે પવિત્ર પ્રમાણું, તે વિના સર્વેને સુતકી જાણું,

જીવતાં શળ સરખા સહુ તેહ, જીવલ ભાર કર્યો ધરિ દેહ. કરીયે શ્રી૦૩

૪ પરવારી સૌ કામથી, કોઈ મૃત્યુ ન પામ્યાં જન.

આ કીધું આ કરવું છે, એમ કરતાં આવશે અંત.

અલ્યા અંત આવશે ને હરી ક્યારે કહીશ,

ચેત ચેત નહીં તો પરતાઈશ.

મરણ નહીં આવે કાનમાં કહીને

થાશે અંધારૂં જોગીતું દઈને. કરીયે શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના.

૪

૧ ગુરૂને બ્રહ્મારૂપે, વિષ્ણુરૂપે, મહાદેવરૂપે તથા પરબ્રહ્મરૂપે માનીને તેઓશ્રીને નમસ્કાર કરેલું. ૨ જેઓની કપાથી મુંગો વાચાળ થાય છે. લૂલો મોટા પર્વતપર ચડી શકે છે તે દયાળુ પ્રભુની કપાને હું નમસ્કાર કરેલું. ૩ નરસીંહમહેતા પણ પ્રભાત રાગમાં ગાય છે કે “સકળ નિરથ શ્રીકૃષ્ણ કીર્તન કથા, હરીતણા દાસ જ્યાં હોતે ગાયે; કૃષ્ણ કિર્તનવિના નર સદા સુતકી, વિભજ કાષે વપુ શુદ્ધ ન થાયે. ૪ મરવા સંધી કદી કામ પૂર્ણ થવાનાં નથી અને મોત આવ્યા વિના રહેવાનું નથી. કામનો અંત નથી પણ આપણો અંત ચોક્કસ છે માટે સ્વસ્વ-રૂપને જોળખવા પ્રયત્ન કરવાની ખાસ જરૂર છે.

માહારાજ તુલસીદાસજીનું જીવનચરિત્ર.

જન્મ સંવત ૧૫૮૯ અંતરધ્યાન સંવત ૧૬૮૦ આવણ સુરી ૭.

રામાયણ આરંભ સંવત ૧૬૩૧ ચૈત્ર રામનવમી.

ચો:—રાજપુર ચમુનાકે તીરા, તુલસી તહાં ખસે મનિ ધીરા.

પંડીત સકલ શાસ્ત્ર વિજ્ઞાતા, વિદ્યામે વિશ્વાસ અધાતા.

* * * * *
૨ જાન્ય નારી દિગ દિયો જગાઈ, પ્રથમે રહી નારિ ચોઆઈ.
ચીન્હિ બહુરી શંકા અતિ કીન્હી, ગિરા બાણસમ સો હનિ દીન્હી,
ધિગ્ ધિગ્ ધિગ્ તોહિ પ્રાણ પિયારે, આમ હાડ અનિ નિરસ હમારે.
એસો મન બે લાગત રામે, તો મુઘરત તિહરે સખ કામે,
નારી પવન શરશમઉર લાગે, પૂર્વ સકલ પુણ્ય ફલ બાગે.

૧ તુલસીદાસ કહ માની ગલાની, હે સતિ ! હે સતિ તિય તુવ વાની.

* * * * *
બે પ્રસન્ન તણપવનકુમારા, માંશુ માંશુ અસ વચન ઉચારા
તુલસીદાસ કહ રૂપ દેખાવહુ, મેરે શીશ પાણી નિજ લાવહુ
મેરે આર કછુ નહિ આશા, હાન ચહો રઘુપતિકર દાસા

રામ હરશ મોહિ દેહુ કરાઈ, તુમ સમર્થ અગ વિધિ કંપીરાઈ.

૧૦ બોર લયે તણ તુલસીદાસા, રામ ઘાટ ગો ૧૧ બહેર તુલસા

ગારન લગ્યો ન્હાય તહો અંદન, આય ગયે દોઉ દશમન દન

કહેવા દેવ અંદન મોહિ બાવા, તુલસીદાસ તણ સહજાઈ ગાવા

૧ ચમનાછતે દરિ રાજપુર નામના ગામમાં ધીર શુદ્ધિવાળા તુલસીદાસજી વસતા હતા. તે તમામ શાસ્ત્રને બાણવાણા અને વિદ્યામાં વિશ્વાસ રાખતા હતા. (પોતાની સ્ત્રીમાં અધ્યાગ પ્રેમ લેવાથી તેણીને પીયર મોકલતા નહોતા. એકવાર તે સ્ત્રીના બાળ તુલસીદાસની ગેર હાજરીમાં તેમની સ્ત્રીને તેડી ગયો. ચમુનાછતે સામે દરિ તુલસીદાસને સાસરું હતું તુલસીદાસજીએ ધીર આવતાં બાણ્ય કે સ્ત્રીને તેનો લાહ તેડી ગયો છે. દિવસ આઠમ્યો. સાંજ પડી તે વખતે તુલસીદાસજી સાસરે જ્યા નીકળ્યા ચમનામાં પુર હતું. તે પુરમાં એક મુઠ્ઠાને લાકડું સમજી તેપર બેસી પાર આવ્યા. પારીએ સાપ લટકતો હતો તે પકડી સ્ત્રી પાસે આવ્યા. આ વિષય મોક્ષપત્રિકાના (૭) અંકમાં પ્રથમ પાને બહુ સારી રીતે ચર્ચો છે. વાંચવા લાયક છે). ૨ નારીની પાસે જઈને જગાડી. જગતાંની સાથે પ્રથમ તે નારી (ચોઆઈ) ચોડીગઈ, રડીગઈ, ૩ એજળખીને પકડી ધણીસકા કરીને, બાણ્ય જેની (કાલારા જેની) વાણી તે સ્ત્રી બોલ્યાં. ૪. જેની ધિછા કાગડા કુતરા વીગેરે કરે તેવા હાડકા ચામડા માટે એટલે પશુ પ્રેમ માટે-વિષય માટે આપ અહીં આવ્યા છો માટે આપને ધિકાર છે. ૫ બાણ્ય સમાન. ૬ સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન થતાં પોતાના કૃત્ય માટે દીલગીરી થઈ અને સતિ તારી વાત સત્ય છે એમ બોલ્યા. ત્યાંથી પરભાયાંકાશી આવ્યા અભ્યાસ કર્યો. ભૂતની મા નીહતુમાનને પ્રસન્ન કર્યો)

૭ હાથ. ૮ દરસન. ૯ હતુમાનજી. (પછી તુલસીદાસજી પ્રભુના દર્શન કરવા ચિત્રકોટમાં આવ્યા) ૧૦ સવાર પડતાં. ૧૧ ધણા હુલાસથી રામઘાટ પર આવ્યા. ત્યાં રનાન કરી ચંદન તારતા હતા તે વખતે બેઉ રામલક્ષ્મણ આવ્યા.

ચંદન દેહું^{૧૨} ચરિ અંગમાંહિ. રામ લછ્મણ તુમ હો કી નાહી
ખાલક કહે સાધુ જગ જેતે, રામ લછ્મણકી મુરતી તે તે.

* * * *

હોહરો—ચિત્રકુટકે ઘાટમેં, લઈ સાધુનકી લીર,
તુલસીદાસ ચંદન ઘિસે, તીલક કરે રઘુવીર.

* * * *

ચો—૧૦ કૌનીહું સિદ્ધિ કિ બીનવિશ્વાસા, બીનુ હરીભજન ન ભવ ભયનાશ

* * * *

દો—અપને અપને ૧૪ ઇષ્ટકે, નમન કરે સખ કોઈ.
ફરશુરામ બિન ઇષ્ટકે, નમૈ સો મુરખ હોય,
(તુલસી-જવાળ) કહા કહૌં છળી આજકી, ભલે બીરાજે નાથ;
તુલસી મસ્તક તખ નમૈ, ધરો ધનુષ શર હાથ.

* * * *

ચો—કથા સુનત ૧૫ બીરાંજે ખાહી, તે મલ લક્ષત નરકન માંહી
કથા સુનન ઊંઠે ઉંચ્યાસન. તે અર્જુન તરૂ હોત ૧૬ પાપાસન
કથા સુનહિ જે બીના પ્રણામ, તે વિષ્ણુ હોત ૧૭ અધધામા
૧૮ કથા હોત જે કરે વિવાદ, તે ખર શરટ હોત મર્યાદા.

રામાયણ મહાત્મ

ચો—રામાયણ ૧ મુરતકીછાયા, દુઃખ ભયે દુર નિકટ જો આયા
શ્રી રામાયણ જેહી ઘરમાંહી, ભુત પ્રેત ત્યાં ભુલી ન બાહી
નહિ ગતિ તહાં ફરીદ્રહુ કેરી, જહાં શ્રી મહાવીરકી ફેરી
ચંત્ર મંત્ર સુગનોતિ જેતિ, રામાયણમહું બનીય તેતી

૧૨ લપેટી ૧૩ લાભની ખાત્રી થાય તોજ વિશ્વાસ થાય અને વિશ્વાસ થાય તોજ તે કામમાં જીવ લાગ્યો રહે. અને લાગ્યો રહે તોજ સીદ્ધી (વિજય) મળે. (તે પછી જ્ઞાનમાં શ્રી કૃષ્ણજીના અનન્ય ભક્ત પરશુરામનો મેળાપ થયો પરશુરામે તુલસીદાસજીની પરિક્ષા લેવા માટે આગળ દોહરામાં કહ્યું છે). ૧૪. અનન્ય ભાવથી મનિલા દેવ. ૧૫ પ્રાન બીડી ૧૬ પાપી. ૧૭ પાપનો ભંડાર. ૧૮ કથા પ્રસંગમાં વાદ વિવાદ કરે તે ગણેડો. અગર કાઠીડો થાય છે. ૧ કલ્પવૃક્ષ. ૨ જે જે મંત્રો તેવો અને શુકનાવળીઓ છે તે તે સવળ રામાયણમાં છે.

પ્રીતિ કરે રામાયણ માંહિ, તેહિ સમ લાગ્યવંત કોઉનાંહિ.
રામાયણ સુરધેતુ સમાના, હાયક અભિમત કલ કલ્યાના.
શ્રી રામાયણ સ્વર્ગ ૪ નિસેની, ભક્તજનનકહું આનંદ દેની
શ્રી રામાયણ સદ્ગુણ માતા, અમર બહિ પદી હોત સુસાતા.

* * * * *
કોઈ ઇકે મૃત્યુ લોકે બડલાગી, તુલસીદાસ ભયો વૈરાગી
સમ કથા રામાયણ ભાખી, સો લોગન ઘર ઘર ધરી રાખી.

* * * * *
કહા કહુ કહુ કહી ન બાઈ, તુલસીદાસ એક ભયો ગોસાંઈ
તીનકી રામાયણ જગ વ્યાપી, તેહી કીનહે પવિત્ર સર્વ પાપી.

* * * * *
રામાયણ સુની પાપ પરાને, જીમી હીમી રૂતમહ મશક નસાને
કલીયુગ ૧૦ તરન ઉપાય ન કોઈ, રામભજન રામાયણ દોઈ.
કથા રામાયણકી જહાં હોઈ, સો ગૃહપર મતી બને કોઈ
સો ધર તીર્થરૂપ સમ ૧૧ ભાખે, તહાં ગયે સખ ૧૨ પાતક નાશી

*સત્સંગ મહિમા.

ચો—૧ મુદ મંગલમય સંત સમાબુ, જે જગ જંગમ તીરથ રાબુ,
રામભક્તિ જ્યાં ૨ સુરસરિ ધારા, સરસ્વતિ બ્રહ્મ વિચાર પ્રસારા

* * * * *
અબહિ ૩ સુલભ સખ દિન સંખ દેશા, ૪ સેવત સાદર સમન કલેશા.
૫ અકથ અલોકીકે તીરથરાઉ, દેય ૬ સદાકલ પ્રગટ પ્રભાઉ.

દો—૭ સુની સમુજે જન સુદીત મન, મજબહિ અતિ અનુરાગ;
લહહિ ચારી ફલ અછત તનુ, સાધુ સમાજ પ્રયાગ.

૩ મનોવાંછીત. ૪ નિશરણી-દાદર. ૫ અભણ. ૬ વિદ્વાન. (તુલસીદાસના વ્રતાપથી પાપીઓ પાવન થવા લગ્યા એટલે યમલોકીના ધંધા ભાંગ્યો. તેઓ યમને શરીરદા કરેછે કે) ૭ લોકો. ૮ નાશ પામ્યાં. ૯ જેમ હંડીમાં મચ્છરો નાસી જાય. ૧૦ તરવા માટે ૧૧ ગણાય. ૧૨ પાપ.

*૧ સંતોનો સમાગમ આનંદમય છે અને તે આ જગતમાં જંગમ (ખસેડી સકાય) તેવો તિરથસ્થળ (પંગણ) છે. ૨ ગંગા ૩ સુખથી મેળવાય તેવું. ગીતાના ૪-૩૩ શ્લોકમાં કહે છે કે એવાજુલ્ય સવા વજાલુ જ્ઞાનચક્ર પરંતપઃ દ્રવ્યથી થતા યજ્ઞો કરતાં સાતથત ઉત્તમ છે ૪ સત્સંગને પ્રેમથી સેવવાથી સંસારનો તાપ શમી જાય છે. ૫ ન કહી શકાય તેવું. ૬ પુરત રજા આપનાર ૭ સંતોના સમાજ રૂપી પ્રાણરાજમાં થતી વાંતોને આનંદથી (પરાપર) સાંભળે તથા સમજે તો આ દેહ છતાં ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એવાં ચારે ફળ મળે છે.

ચો—^૧મજ્જન ફલ દેખીય તત્કાલા, કાઠ હોઈ પીક બકલું મસલા
 સુની આશ્ચર્ય કરે જની કોઈ, સત્સંગત મહિમા નહિ જોઈ
 વાલ્મીકિ નારદ ઘટ ચોની, નીજ નીજ સુખન કહિ નિજ ^૨હોની
^{૧૦}જલચર ચલચર નભચર નાના, જે જડ ચેતન જીવ જહાના
 ખીતું સત્સંગ વિવેક ન હોઈ, રામ કૃપા ખીતુ સુલભ ન સોઈ
 સત્સંગત સુદ મંગલ સુલા, સોઈ ફલ સીધી સખ સાધન પુલા
 સઠં સુધરહી સત્સંગત પાઈ, ^{૧૨}પારસ પરસિ કુધાતુ સુહાઈ
 વિધિવશ સુજન કુસંગત પરહી, ક્ષણી મણીસમ નીજ ગુણ અનુસરહી.
 વિધિ હરિહર કવિ કોવિદ વાની, ^{૧૩}કહત સાધુ મહિમા સકુચાની
 સો મોસન કહી જાત ન દેસે, શાકવણીક મણીગુણ ગણ જેસે

દો—^{૧૪}વન્દો સન્ત સમાન ચિત, હિત અનહિત નહિકોઈ
^{૧૫}અજલીગત શુભ સુખન જીમી, સમ સુગંધ કર દોય.

નામ મહિમા.

ચો—^૧ વન્દો રામ નામ રઘુવરકે, હેતુ કૃષ્ણાતું ભાતુ હિમકરકે
 રવિધી હરી હરમય વેદ પ્રાણસો, ^૨અગુણ ^૩અનુપમ ^૪ગુણનિધાનસો.
 મહામંત્ર જોઈ જપત મહેથ, કાશી સુકિત હેતુ ઉપદેશ
 મહિમા જાસુ જાણ, ^૫ગણરાઉ, પ્રથમ પૂજ્યત નામ પ્રભાઉ
^૬જાન આદી કવી નામ પ્રતાપુ, ભચઉ સિદ્ધ કર ઉલટા જાપુ
 સહસ્રનામ સમ સુની શીવ વાની, જખી જેઈ પિયસંગ ભવાની
^૮હરવે હેતુ હરી હરહીકો, કીચ ભૂપણુ તિય ભૂપણુ તીકો.
^{૧૦}નામ પ્રભાઉ જાન શિવ નીકે, કાલકૂટ ફલ દીનહ અમીકે.

* * * *

૮ નામ કર્ણાથી કાપદો એવો છે કે કાગડો હોય તે હંસ બની જાય, પાપી હોય તે પુનઃ
 શાળી થાય છે આવાત સાંભળીને આશ્ચર્ય થાય તો સત્સંગનો મહિમા (ગોઈ) જાનો નથી
 ૯ જ્ઞાતિ ૧૦ પ્રાણીમાં વસનાર જુડ તથા જમીન ઉપર વસનાર કાશી (આ કથા શ્રીમદ્ભા-
 ગવત્માં આશ્વ રકીધમાં છે.) આકાશમાં ઉડનાર જટાપુષ્પી તથા પથ્થરપથ્થર યજ્ઞેથી ગોપાત્રની
 બી અહલ્યા સત્સંગથી તરી ગયા છે ૧૧ આ જગતનાં ૧૨ લોક પારસમણીને સ્પર્શ કરે તો
 સોડું થાય છે, તેમ કાગડા જેવો પાપી હોય તે ગુણ સારથી સત્સંગ કરે એટલે હંસ જેવો

પુષ્પશાળી થાય છે. કદાચ દેવશેષે સજ્જન કુંસંગમાં આવી જાય છે તો સાપ અને મણી જેમ સાથે રહે છે પણ પોતાનો ગુણુ છોડતાં નથી—એટલે સાપ ઝેર ચડાવવાનો ગુણુ છોડતો નથી અને મણી ઝેર ઉતારવાનો ગુણુ છોડતો નથી તેમ સજ્જન પણ દુર્જનના સંગમાં રહ્યા છતાં પોતાની સજ્જનતા છોડતો નથી, ૧૩ સંતસંગને મહીમા પૂરણ વરણુથી સકતા નથી તો હું (શાકવણીક) કાછીઆ જવેરાતની પરિક્ષા કષ્ટ રીતે કરી શકું ૧૪ સમાન ચિત વાળા એટલે જેને રાગ દ્રેષ નથી એવાસંતને હું નમસ્કાર કરું છું આ સતસંગ મહિમા સખંધી દરેક ધર્મ. (હીંદુ, મુસલમાન, જૈન, પારસી, યાહુદી, ખ્રીસ્તી) તથા દરેક સંપ્રદાય એક અવાજે બોલે છે કે ધર્મનું આદિ તથા અંત સતસંગ અગર સદ્વિપદેશ છે. દરેક ધર્મ અગર સંપ્રદાયના શાસ્ત્રો આ વાતની સાક્ષી પુરે છે. દ્રવ્યથી ચતા યજો કરતાં જ્ઞાન યજ્ઞ ઉત્તમ છે. (ગીતા અધ્યાય ૪-૩૩) શ્રીમદ્ ભાગવતના મહાત્મના પહેલા અધ્યાયના શ્લોક ૬૯ કળી-યુગમાં કુકર્મને લીધે સર્વમાંથી સાર નીકળી ગયો છે બીજના ફોતરાં જેવાં નિસ્સાર પદાર્થો પૃથ્વીમાં રહ્યા છે.

શ્લોક ૭૧, ધણાંજ અતી ભયંકર કામ કરનારા, ઉપરથી મહંત અને અંદરથી પોગળ એવા નારતીક અને દારણુ સ્વભાવવાળા એટલે ક્રોધી, કામી લોભી, તથા વ્યભીચારી માણુસો તિરથોમાં રહ્યા છે માટે તિરથોનો સાર જતો રહ્યો છે.

શ્રીમદ્ ભાગવત મહાત્મના પાંચમા અધ્યાયમાં શ્લોક ૬૬ સંસારરૂપી આરાના લેપને ઘોઈ નાંખવામાં મહા સમર્થ કથારૂપી તિરથ મનમાં રહે તો મુક્તિજ છે.

શ્રીમદ્ ભાગવત વિગેરે સર્વધર્મ માન્યગ્રન્થોમાં ઘણે ઠેકાણે સતસંગતા મહિમા બતાવ્યો છે. પણ તે ધણી વાતો કરવા કરતાં શ્રીકૃષ્ણે ઉદ્ધવજીને એકાદશ સ્કંધના આરમ્ભ અધ્યાયના પહેલા શ્લોકમાં કહ્યું છે તે તમામ પુરાવાના સારરૂપ માખણરૂપ છે તે નીચે પ્રમાણે છે. બરાબર વાંચજો, વાંચીને સમજજો.

શ્લોક નરોધયતિન્માં યોગો, ન સાંખ્ય ધર્મ એવ ચ;
ન સ્વાધ્યાયસ્તાપસ્ત્યાગો, નેષ્ટાપૂર્તિ ન દક્ષિણા.
મતાનિ યજ્ઞશ્ચન્દાસિ, તીર્થોનિ નિયમા ચમા;
અથા વરૂન્ધે સત્સંગ; સર્વસંગાપહોહિમામ.

૧

૨

અર્થ:—શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા ઉદ્ધવજીને કહે છે કે હે સખા સર્વ સંજો-પડકાર-મોહને મટાકનાર સતસંગ જેવી રીતે અને વચ્ચે કરે છે તેવી રીતે. યોગ, તત્ત્વવિવેક, ધર્મ, વેદાધ્યયન

તપ, સંન્યાસ, યજ્ઞ, વાવ, કૃષાદિ કરાવવારૂપ પૂર્ત, દક્ષિણા, વ્રત દેવપુજન, મંત્રો, તીર્થ નિયમ કે યજ્ઞો અને વશ કરી શકતા નથી.

આ ૧૨ મા અધ્યાયમાં આ શ્લોકોને દ્રઢ કરવા માટે ઘણા અધર્મી પુરુષોના દ્રવ્યોત આપીને શ્રીકૃષ્ણ સાબીત કરી આપે છે કે જીવનને સતસંગની ધણીજ આવશ્યકતા રાખવી જોઈએ. સતસંગના ત્રણ પાયા-વ્રતા, શ્રોતા અને શાસ્ત્ર તે કેવા હોય તો આ ઉત્તમ પદાર્થની આગર વધે, તે સખંધી મોક્ષપત્રિકાના પ્રથમ પુસ્તકના પ્રથમ અંકમાં ખુલાસો કર્યો છે તે વાંચવા સુમુક્ષ્મોને ખાસ વિનંતી કરું છું. જનાઓ વિચીત્ર છે. આયુષ્ય હું કે અને ઉપાધી પારવિવાની છે માટે મોટી વેદાંતની અગર કર્મકાંડની વાતો કરીને શ્લોકોને જીવવવાનો આ વખત નથી. માટે યુગને ઓળખી શાસ્ત્રમાં બતાવેલા યુગના પ્રમાણે કામ થાય તોજ જીવ કાંઈ કરી શકે તેમ છે, બાકી શાસ્ત્રમાં લખ્યું તે શાસ્ત્રમાં રહ્યું અને આપણે તો કરતા હોઈએ તે કરીએ. તેવી કથા અગર તેવા સતસંગ કલ્યાણ કરી શકે તેમ નથી. ૧૫ હાથમાં આવેલા યુગ્મ, તોડનાર હાથ તેમ નહોં તોડનાર હાથ બેઠે હાથને સુગંધ આપે છે.

૧ કૃષ્ણાતુ એટલે અગ્નિ. અવિધા રૂપિ તૃણને બાળનાર માન રૂપી અગ્નિ સરખું રામનું નામ, રાગરૂપ અંધકારને ટાળનાર વૈરાગ્ય રૂપી (ભાનુ) (સૂર્ય), અને સંસારરૂપી તાપને શાંત કરનાર ભક્તિરૂપી હીમકર (ચંદ્ર) સરખા રામનામને પ્રણામ કરું છું. ૨, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને સદાશીવ તથા વેદના પ્રાણ કહેતા સુગ રૂપ છે. ૩ ગુણાતીત ૪ ઉપમા આપી ન શકાય એવું. ૫ ગુણોના ભંડારરૂપ. ૬ ગણપતિ. એવું કહેવાય છે કે દેવોની સભામાં એવો દરાર થયો કે જો પૃથ્વીની પ્રદક્ષણા કરીને પહેલો આવે તે દેવ, પહેલો પુનઃ. સૌ દેવ પોત પોતાના વાહન ભેઠને દોડ્યા. ગણપતિ પણ પોતાનું વાહન ઉંદરને ભેઠ દોડ્યા. ગણપતિને નારદ મળ્યા. સંતે કુંચી બતાવી કે “ રામ નામના ધરતા પ્રદક્ષણા કરે તો પૃથ્વી પ્રદક્ષણા કરે.” એમ કરવાથી ગણપતિ જીત્યા અને ઈંદ્ર વીગેરે હારી ગયા. ૭ આદિ કવિ (વાલ્મીકિ) “ મરા ” એટલે રામનું કલકું નામ લેવાથી પણ મોટા સિદ્ધ ગન્યા છે. ૮ સહજ નામ બરાબર રામનામ છે એવો સદાશિવે પાર્વતિને બોધ કર્યો છે “ સહજ નામ તત્સુલ્ય રામનામ વરાનને ” ૯ સતિએ પોતાનું કહ્યું માન્યું જાણી સદાશીવ પ્રસન્ન થયા અને સ્ત્રીઓમાં ઉત્તમ એવાં પાર્વતીને પોતાના શરીરના શય્યગાર રૂપ કર્યા. ૧૦ નામના પ્રભાવથી કાલકૃદ (વિષ) પણ અમૃત બની ગયું છે. આ વાર્તા શ્રીમદ્ ભાગવત સ્કંધ (૮) માં છે.

કો—રામ નામ મણી હીપધર, જીવ ૧૧૬૬રી દાર
તુલસી ભીતર આધાર, જે ચાહત ૧૨૬જીઆર. સીયા૦

ચો—રામ એક ૧૩૫પસ તીથ તારી, નામ કોટી ખલ કુમતી સુધારી.
૧૪૯જીઉ રામ આપ શીવ ચાપુ, ભવ ભય ભંજન નામ પ્રતાપુ.

* * * *

કો—શવરી ગીધ સુસેવકન, સુગતિ દીન્હ રઘુનાથ
નામ ઉધારે અમિત ખલ, વેદ વીદીત ગુણ ગાય.

ચો—રામ ૧૫સુકુન્હ વિલીધણ દોઉ, રામે શરણ બન સમ કોઉ
નામ અનેક ગરીબ નીવાળે, લોક વેદ વર બીરદ વીરાળે.

* * * *

કો—૧૬પ્રહ્મ રામ તે નામ બડ, વરદાયક વરદાન.

રામ ચરિત શત કોટીમાં, લીય મહેશ જીવ બન.

ચો—નામ પ્રભાવ શંભુ અવીનાશી, ૧૭સાજ અમંગલ મંગલરાશી.

શુક શનકાદિ સિદ્ધ સુની યોગી, નામપ્રસાદ પ્રહ્મસુખ ભોગી,

નારદ બનેઉ નામપ્રતાપુ, ૧૮ જગપ્રીય હરીહો હરિપ્રીય આપુ.

નામ જપત પ્રભુ કિન્હ પ્રસાદ, ભકત સીરામણી ભયે પ્રત્કાદુ ૧૯

૨૦ધ્રુવ સગલાની જપઉ હરિ નામુ, પાયઉ અચલ અનુપમ કામુ

સુમરી પવનસુત પાવન નામુ, અપને વશ કરી રાજેઉ નામુ.

અપર અબનીલ ગજ ગણકાઉ, ભયે સુકત હરિનામ પ્રભાઉ

કહોં કહોં લગી નામ બકાઈ, રામ ન શકે નામ ગુણ ગાઈ

કો—૨૧ રામ નામકો કલપતરુ કલી કલ્યાણ નીવાસ

જે સુમરીત ભય ભાગતે તુલસી તુલસી દાસ.

* * * *

૧૧ જીવનો ઉપરો ૧૨ પ્રકાશ-રાત, ૧૩ ગોતમની સ્ત્રી અહલ્યા ૧૪ રામચંદ્ર સદાશિવનું
ધનુષ્ય ભાણું અને રામના નામે તો ઘણા ભક્તોનું ભવ ભય રૂપી ધનુષ્ય ભાંગી નાંખ્યું.
૧૫ સુમિત્ર ૧૬ વરદનારા સદાશિવ જેવાને પણ વરદાન દેનારું નામ, નિર્ગુણ સ્વરૂપ અને સગુણ
પ્રહ્મરૂપ રામના કરતાં પણ રામનું નામ મોટું છે. જે નામને શતકોટી રામાયણમાંથી અમૂલ્ય ગણીને
શિવે ઉઠાવી લીધું છે. ૧૭ મોપરીની માળા, સાપ વીગેરે આ અમંગળ સાજ પણ મંગળ રૂપ
બન્યા છે ૧૮ જગતના આત્મારૂપ વિષ્ણુ અને વિષ્ણુના પ્યારા નારદ ૧૯ પ્રલહદ માત્ર નામજ
જાણતા હતા. (તે કૃષ્ણ શ્રીમદ્ ગોગવત સંપત્ત રક્ષકો છે) ૨૦ ધ્રુવ રીસાઈને વિરાગથી
નહીં) પ્રભુને ભજવા નીકળ્યા હતા. તોપણ તેમને અવિચળ દામ મળ્યું ૨૧ કળીયુગમાં
કલ્યાણના ધામરૂપ રામ નામ છે અને તે કલ્પ વૃક્ષ છે જેને ભજવાથી ભય ભાંગે છે દ્રષ્ટાંત
તુલસી તે સાધારણ હતા તેમાંથી મોટા તુલસીદાસ બની ગયા.

ચા:—વેદ પુરાણ સંત મત એહુ, સકલ સુદૃઢ દલ રામ સનેહ
 ધ્યાન પ્રથમ યુગ ^{૨૨}મખયુગ દુઝે, દ્વાપર ^{૨૩}પરિતોષીત પ્રભુ પૂજે;
^{૨૪}કલી કેવલ મલ મૂલ મલીના, પાપ પયોનીધી જન મન મીતા
 નામ કામ તરે કાલ કરાલા, સુમીરત રામન સકલ ^{૨૫}જગ જાલા
 રામ નામ કલી ^{૨૬}એભિમત કાતા, હિત પરલોક લોક પીતુ માતા
^{૨૭}નહિ કલી કર્મ ન ભક્તિ વિવેક, રામ નામ અવલંબન એક
 દો:—^{૨૮}રામ નામ નર કેસરી, કનક કરીપુ કલી કાલ
 ભપકે જન પ્રલહાદ જામી, પાલહિ દલ સુર સાલ.

પારવતીનો શંશય પ્રસંગ.

ચા:—એક વાર ત્રેતા યુગમાંહી, શંભુ ગયે ^૧કુંભજ ઋષિ પાહિ
 સંગ સતિ જગજનની ભવાની, પૂજે ઋષિ અખિલેશ્વર જાની
 રામ કથા ^૨સુનીવર્ષે ખખાની, સુની મહેશ પરમ સુખ માની
 ઋષિ પુછા હરિ ભક્તિ સુહાધ, કહી શંભુ અધિકારી પાઠ
 કહત સુનત રઘુપતિ ગુણ ગાથા, કછુ દિન તહાં રહે ^૩ગીરિનાથા
^૪સુની સન જીકા માંગ ^૫ત્રિપુરાસી, ચલે ભવન સંગ દક્ષકુમારી
 તેહિ અવસર ^૬ભંજન મહિભારા, હરિ રઘુવંશ લીનહ અવતારા
 પિતા બચન તજ રાજ ઉકારી, દણ્ડક વન ખીચરત અવીનાશી.

* * * * *
^૭શંભુ સમય તેહી રામહી દેખા, ઉર ઉપજા અતિ હર્ષ વિશેખા
 ભરી લોચન છળીસિંધુ નીહારી, ^૮કુસમય જાનુ, ન કિન્હ ચિન્હારી
 જમ સત્પિદાનંદ જગપાવન, અસ કહી ચલે, મનોજ નસાવન
 ચલે જાત શીવ સતિ સમેતા, પુનિ પુનિ હર્ષીત ^૯કૃપાનીકેતા.

* * * * *

૨૨ યજ્ઞ ૨૩ આઠ પ્રકારની પુજા. ૨૪ કળીયુગ કેવળ મળના હંગાથી મલીન અને પાપનો સાગર તેમાં જીવ આપડા માછલાં રૂપે ડગલાં મારે તે યુગમાં નામ એજ કલ્પતર છે. ૨૫ જગત પ્રપંચ ૨૬ ઇચ્છેલું દેનાર. ૨૭ કળીયુગમાં કર્મ, ભક્તિ અગર વિવેક (અહા વિદ્યાનો પાર) બની શકે તેમ નથી માત્ર નામનોજ આધાર છે. ૨૮ રામના નામ રૂપી નૃસિંહ અવતાર, કળીયુગરૂપી કનક શીયુ (હિરણ્યકશિયુ) ને મારીને નામ જપનાર પ્રલહાદ જેવા જીવને બચાવી લે છે. શ્રીમદ્ભાગવતમાં નામ પ્રભાવની વાતો ઘણે ઠેકાણે આવે છે. શાસ્ત્ર કહે છે કાંઈ અને આપણે વર્તીએ છીએ કાંઈ—શીયાળામાં ગરમના પાણી પીધાં છીએ અને ઘાંત ખેડ્યાં છીએ, કર્મ કરવાની અગર પુજા કરવાની નથી; પણ પુજા ને જેમ બને તેમ સાદા રૂપમાં મૂકીને પ્રભુ મહિમા બાણી પ્રભુ નામમાં પ્રીતી કરવાની જરૂર છે. ધણી, ધણીમાણી અને ધણીયાણી ધણી નામ સાંભળી જેટલી રાજ થાય છે તેટલી આનંદ પ્રભુ નામ સાંભળતા થાય છે? નહીં. ત્યારે તેમ કરવાની જરૂર છે.

૧ અમરત, ૨ સદાશિવ, ૩ સુની પાસેથી રમ, ૪ પૃથ્વીનો ભાર ઉતારવા પ્રભુએ રઘુવંશમાં અવતાર (રામ) લીધો. પિતાનું વચન પાળવા માટે રાજ્યનો ત્યાગ કરીને ઉદારી બનીને એટલે સાધુ વેવે. ૫ તે સમયે અમરતને ત્યાંથી પાછા વળતાં સદાશિવે રામને દેખ્યા ૬ મનુષ્યદેહ ધારણ કરીને અને તે દ્રુપા વેશમાં રાવણને હજી મારવા છે માટે સદાશિવે જોગબાણ પાડી નહીં, રમર મળ્યા નહીં—છેરથી પ્રણામ કર્યાં. ૭ કામદેવને જીતનાર. ૮ કૃપાના બંધાર.

શંભુ ગિરિ પુની મૃષા^{૧૦} ન હોઈ, શિવ^{૧૦} સર્વજ્ઞ બન સખ કોઈ
અસ શંશય મન ભયેઉ અપારા, હોય^{૧૧} ન હૃદય પ્રમેય પ્રચારા.

* * * *

છંદ:—સુનિ ધીર યોગિ સિદ્ધ^{૧૨} સંતત વિમલ મન જેહી ધ્યાવહી
૧૩ કહિ નેતિ નિગમ પુરાણ આગમ બસુ કિરતી ગાવહી
સોઈ રામ વ્યાપક પ્રહા ભુવન^{૧૪} નિકાય પતિ માયા ધનિ
અવતરેઉ અપને ભક્ત હિત^{૧૫} જન તંત્ર નિત રઘુકુલ મણી

* * * *

ચો:—હોઈ હઈ સોઈ જુ રામ રચ રાખા; કો કરી તઈ ખઠાવહી સાખા
અસ કહી લગે જપન હરી નામા, ગઈ સતી જહાં પ્રભુ સુખધામા.

* * * *

સતી કીન્હ સીતાકર વેષા, શ્રીવ ઉર ભયેઉ^{૧૬} વિવાહ વિરોધા
જો અખ કરહું સતીસન પ્રીતિ, મિટી ભક્તિપથ હોય અનીતિ.

* * * *

અસ^{૧૭} પણુ તુમ વિન કરે કો આના, રામભક્ત સમરથ ભજવાના
નહિ કોઉ અસ જન્મેઉ જગમાંનિ, ^{૧૮} પ્રભુતા પાઈ બાહી મદ નાહિ

* * * *

યદંધી મિત્ર પ્રભુ પિતુ પુરૂ ગેહા,^{૧૯} જઈએ ખીન બોલે ન સંદેહા.
૨૦ તદંધી વિરોધ માન જહાં હોઈ, તહાં ગયે કલ્યાણુ ન હોઈ.

* * * *

સંત શંભુ^{૨૧} શ્રીપતિ^{૨૨} અપવાદા, સુનીય જહાં તહા અસ મયાંદા
કાટીય તાસુ જીભ જો અસહી, ^{૨૩} શ્રવણુ મૂંદ નહિ ચલઈ મરાઈ

* * * *

૬ વૃથા ૧૦ અંતરયાત્રી. ૧૧ હૃદયમાં શાંતી થઇ નહીં. ૧૨ હમેશાં પ્રવિત્ર મનથી જેનું ધ્યાન કરે છે. ૧૩ વેદ પણુ જોને નેતિ નેતિ કહે છે. અને પુરાણુ જેની કિરતી આપ છે. ૧૪ પ્રહાંક ૧૫ જન તંત્ર જે સ્વતંત્ર છે. (સતિ) રામચંદ્રમાં શ્રેષ્ઠા સ્વાધી રામની પરિક્ષા કરવા ગયા, તે વખતે સદાશીવ બોલ્યા કે પ્રભુની મરજી હશે તેમ થશે) ૧૬ દુ:ખ. ૧૭ રૂઢ ૧૮ જોઅર્થ સુખ મળ્યા પછી ૧૯ ધર ૨૦ તોપણુ જ્યાં માનઅહંભાવ ૨૧ વિષ્ણુ ૨૨ નિહા ૨૩ કાનમાં આંગણી ધાલી ત્યાંથી ચાલ્યા જવું,

સમસ્થકો નહિ દોષ ગુણાંધ, ૨૪વી પાવક સુરસરીકી નાંધ.

*

*

*

*

૨૫ સુરસરી જલકૃત વારૂણી બના, કળકું ન સંત કરહિ તેહિ પાના

૨૬ સુરસરી મિલે સો પાવન કૈસે, ૨૭ ધશ યનીશહિ અન્તર તૈસે.

*

*

*

*

૨૮ જન્મ કોટી લગી રગર હમારી, વરઉ શંભુ નતુ રહો કુમારી

૨૯ તમે ન નારદ કર ઉપદેશુ, આપ કહે શત વાર મહેશુ

૩૦ મેં પા પરઉ કહાં જગદંબા, તુમ ગૃહ ગવનહુ ભયેઉ વિલંબા

દેખી પ્રેમ યોલે મુની જ્ઞાની, જય જય જય જગદંબ લવાની.

*

*

*

*

૩૧ ગુરૂકે અચન પ્રતિતિ ન જેહિ, સ્વામીનહુ સુખ શાંતી નહિ તેહિ

રામ જન્મ.

ચૌ:—૧ ભયે પ્રગટ કૃપાલા લીન કયાલા કૌશલ્યા હિતકારી,

હર્ષિત^૨ મહતારી મુનિ^૩ મનહારી અત્મભૂત રૂપ નિહારી ।

૪ લોચન અભિરમા ૫ તનુ ધનશ્યામા ૬ નિજ ૭ આયુષ ભુજ ચારી,

૮ ભુવણ વનમાલા ૯ નયન ૧૦ વિશાલા ૧૧ શોભા સીંધુ ૧૨ ખસારી. ॥ ૧

૧૩ કહ-હુહું કર ભેરી અસ્તુતિ તોરી કિહિ ગિધિ કરો ૧૪ અનંતા

૧૫ માયા ગુણ જ્ઞાના-તીત ૧૬ અમાન્ધા વેદ પુરાણ ભનંતા. ૧૭

કરૂણા ગુણસાગર સખ ગુણ ૧૮ આગર નિહિ ગાવહિંશ્રુતી સંતા

૨૦ સો મમહીત લાગી ૨૧ જન અનુરાગી પ્રગટ ભયે ૨૨ શ્રીકંતા ॥ ૨

૨૩ બ્રહ્માંડનીકાયા નીમીંત માયા રોમ રોમ પ્રતિ વેદ કહે

મમ ઉર સો વાસી ચહ ઉપહાસી સુનત ધીર મતી થીર ન રહે.

૨૪ સુર્ય, અગ્નિ અને ગંગાજી માયક રૂપ ગંગાના જળથી દાદૃ બનાવ્યો છે એમ જાણ્યા પછી પણ સંત તેનો ઉપયોગ કરે નહીં—પાન કરે નહીં, ૨૬ તેજ મહિરા ગંગાના ધોધમાં મળે તો પાવન થઈ જાય છે. તેનું સૌ પાન કરે છે (બીજા પદમાં તેનું દ્રષ્ટાંત છે)

૨૭ જીવ ધરના આશંકી બન્યો છે તે પણ તે ધર પર કહેવાય નહીં પણ એ જીવ જ્ઞાન, વેરાગ અને વિવેક આદિ સાધનથી ધરમાં લવલીન રહેતો તેજ જીવ પરમાત્મા અગર મહાત્મા ગણાય છે (સતિ દક્ષના યજુર્મંદેકત્યાગ કર્યા પછી દિમાલયને ત્યાં અવતર્યા અને પાર્વતી અગર શેલકુસારી એવાં નામ ધારણ કર્યાં ત્યાં નારદ મુનીએ પૂર્ જન્મની વાતો કરી શ્રદ્ધાશીવને વરવા બલામણુ કરી તે કામસિદ્ધ કરવા માટે સતિતપ કરવા લાગ્યાં, તે વખતે સતિ રૂપિણી સતિની પ્રરિક્ષા કરવા માટે સતિ પાસે પધાર્યા અને સદા શીવના અવગુણ બતાવીને સતિનું મન કોલાવવા લાગ્યા ને વખતે સતિ યોલે છે કે “જન્મ

૨૮ કશેડો. જન્મ ધારણ કરું પણ શંકરનેજ વરવાનો નિશ્ચય છે અને કદાચ ન વરી શકું તો કુવારી રહીશ, ખુલાસો—આટલા માટેજ સ્ત્રીઓ ગૌરીતું પુજન કરે છે, ખીજે અવતાર થાય તો પણ ખીજે પુરુષ મારા અંગને સ્પર્શ કરે નહીં એવા દ્રઢ સંકલ્પનું આ ચીત્ર છે. હીંદની ઘણી સતીઓએ મરવા વખતે પ્રભુ પાસે એવીજ માગણી કરી છે. તે ગૌરવ યાદ કરીએ ત્યારે આંખમાં જળ આવી જાય એવું છે.

૨૯ સતિએ નારદને ગુરુ માન્યા છે માટે કહે છે કે સદાશીવ આત્માને સો વાર કહે તો પણ નારદને (શદાશીવને વરવાનો) ઉપદેશ તજીશ નહીં.

૩૦ સતિએ સપ્ત રૂપીએને કહ્યું કે હું તમને પગે લાગીને કહું છું કે આપ અહીંથી પધારો, આપને (નકામું) મોહું થશે એટલે હું માનવાની નથી.

૩૧ સદ્યુરૂના વચનમાં જરે વિશ્વાસ નથી તેને સ્વપ્નામાં પણ સુખ અને વિજય હોય નહીં આ ગહન વિષય છે તે સંબંધી આ પુસ્તકમાં આગળ (૭૭) મા પાના ઉપર વિશેષ ખુલાસો થયો છે.

૧ રામે નાનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યા પહેલાં કૌશલ્યાજીને ચતુર્ભુજ સ્વરૂપે દર્શન દીધા તે આ પ્રસંગ છે) ૨ મા (૩) મુનીના મન કરવા વાળી મૂર્તિ. ૪ આંખને આનંદ આપવા વાળી ૫ શરીર ૬ પોતાના ૭ શંખ, ચક્ર, ગદા અને ઘણા ૮ શબ્દારમાં તુલસીની માળા ૯ આંખ ૧૦ મોટી ૧૧ શોભાના સમુદ્ર ૧૨ ખરડખરીખર નામના હૈંત્યને અરિ (દુશ્મન) ૧૩ કૌશલ્યા એ હાથ જોડીને સ્તુતિ કરે છે ૧૪ અંત વિનાના અમર ૧૫ માયાનાં ગુણ તથા છદ્મીએ સંબંધી માનથી અતિત ૧૬ માન રહિત ૧૭ કહે છે ૧૮ બંડાર ૧૯ વેદ ૨૦ તે મારા હીત માટે ૨૧ ભક્ત વત્સલ ૨૨ લક્ષ્મીપતિ ૨૩ વેદ કહે છે કે માયાએ બનાવેલા બ્રહ્માંડ આપને રૂંવાડે રૂંવાડે છે એવા આપ મારા ગર્ભમાં વસ્તા તે પાત આશ્ચર્ય જનક છે તે સાંભળતા ખરેખર (ખતી) સ્થીર રહેતી નથી.

ઉપજા જળ સાના પ્રભુ ૨૪ સુસકાના ચરિત બહુત વિધિ કિન્હ ચહે
કહિ કથા સુનાઈ માતુ ૨૫ બુઝાઈ જિહિ પ્રકાર સુત પ્રેમ લહે
માતા પુની યાલી સો મતિ ૨૬ ડોલી તજહુ તાત ચહે રૂપા
કીજે શીશુ લીલા અતિ પ્રીય શીલા ચહે સુખ પરમ અનુપા
૨૭ સુની અચન સુજના રોઢન ઠાના હોય બાલક સુર ભુપા
ચહે ચરિત જો ગાવહિ હરિપદ પાવહિ તે ન પરહિ ૨૮ ભવકુપા.

ટો:— ૨૯ વિપ્ર ધેનુ સુર સંત હિત લીન્હ મનુજ અવતાર
નિજ ઇચ્છા નિમીત્ત તનુ માયા શુભ ગોપાર.

ચો:— સુનિ ૩૦ સીશુ રૂઢન ૩૧ પરમ પ્રીય બાની, ૩૨ સંભ્રમ ચલી આઈ સખ રાની
હર્ષિત જહે તહે ૩૩ ધાઈ દાસી, આનંદ મગન સકલ પુરવાસી
દશરથ પુત્ર જન્મ સુની કાના, માનહુ ૩૪ બ્રહ્માનંદ સમાવા
પરમ પ્રેમ મન ૩૫ પુલક શરીરા, ૩૬ ચાહત ઉઠન કરત મતિ ધીરા
૩૭ જાકર નામ સુનત શુભ હોઈ, મોરે ગૃહ આવા પ્રભુ સોઈ
પરમાનંદ પુરી મન રાજા, કહા બુલાઈ બજાવહુ બાજા
ગુરૂ વશિષ્ઠ કહ જાએઉ ૩૮ હંકારા, આઈ દિગ્ગજ સહિત નૃપદ્રારા
અનુપમ બાલક દેખી ન જાઈ, રૂપ રાશી શુભ ૩૯ કહી ન સીરાઈ

* * * * *

ચો:— ૪૦ વૃંદ વૃંદ મિલિ ચલી ૪૧ હુગાઈ, સહજ શુંગાર કિયે ઉઠી ધાઈ
કનક ૪૨ કલશ ૪૩ મંગલ ભરી ધારા, ગાવત પૈંકહી ૪૪ ભૂપ દુઆરા
કરિ આરતી ૪૫ નિઠાવરી કરહિ, વાર વાર ૪૬ શિશુ ચરણન પરહી.

* * * * *

૨૪ હસ્યા— એટલે તો હજી મારે ધણી લીલા કરવી છે ૨૫ સમજાવ્યા ૨૬ ખત
હરી— માયાથી ધરાધને બેસ્યા ૨૭ આ વચન સાંભળીને બાળરૂપે બની રડવા લાગ્યા ૨૮
સંસારરૂપી કેવા ૨૯ બ્રાહ્મણ, ગાય, દેવ તથા સંતોના કલ્યાણ માટે (પ્રભુએ) મનુષ્ય અ-
વતાર લીધો છે. દેહાદિકના સમંધથી રહિત છતાં પણ પેતાની ઇચ્છાથી દેહ ધારણ કર્યો
છે, આપણો દેહ કર્મે કરીને જાય છે તેમ આમાં નથી, ૩૦ બાળકે ૩૧ વાંછ્યાના ધરમાં
બાળકનું રૂઢન ધણું જ પ્રીય લાગે છે.

૩૨ જેવા બેઠાં તેવાં ચાલ્યાં. શુભગાર મળવા રચા નહીં ૩૩ વધામણી ખાવા દોડી
૩૪ મોટામાં મોટો લાભ બ્રહ્માનંદ ૩૫ રૂંવાડા ઉભા થયા ૩૬ માંડ માંડ ઉઠ્યા ૩૭ જોડું
૩૮ તેડું ૩૯ કહી શક્યા નહીં ૪૦ ટોળેટોળાં ૪૧ સીમો ૪૨ [સોનાના] થોડા ૪૩ જુ-
ગની સામગ્રીથી બરેલા ટાટો ૪૪ ભુપના દરવાજામાં ૪૫ એવારણું ૪૬ બાળક રામ,

વિશ્વામીત્ર રામ દર્શન.

દા:—મહુ^૧ વિધિ કરત ૨મનોરથ જાત ન લાગી વાર

૩કરિ મજન સરરૂ ૪સલીલ ગયે ભુપ દરબાર

ચો.—^૫મુની આગમન સુના જમ રાજ, મિલન ગએઉ લે વિપ્ર સમાજ
કરી દંડવત મુનિહિ^૬ સન્માની, નિજ આસન બેઠારે આની
ચરણ પખારી કીન્હ અતિ પૂજ, મોસમ આજ ધન્ય વહિ^૭ દુબ
વિવિધ ભાંતિ ભોજન કરવાવા, મુનિવર હૃદય હર્ષ^૮ અતિ પાવા
પુની ચરણ મેલે^૯ સુત ચારી, રાંમ દેખી મુની^{૧૦} વિરતિ બિસારી
૧૦ ભયે મગન દેખત મુખ શોભા, જન ચકોર પૂરણ શશી લોભા
૧૧ તખ મન હર્ષી^{૧૨} બચન કહ રાઉ, મુની અસ કૃપા કીન્હ નહિ કાઉ
કેહિ કારણ આગમન તુમહારા, કહો સો કરત ન લાવહુ^{૧૩} ચારા
અચુર સમૂહ સતાવહી મોહી મે^{૧૪} ૧૩યાચન આએઉ નૃપ તોહી^{૧૫}
૧૫ અનુજ સમેત દેહ રણનાથા, નિશીચર વધ મે^{૧૬} હાવ ૧૬ સનાથા.

દો.—દેહુ ભુપ મન હર્ષિ^{૧૭} તહિ, તજહુ મોહ અજાન.

ધર્મ સુચશ નૃપ તુમકહ^{૧૮},^{૧૯} ઈનકહ^{૨૦} અતિ કલ્યાન

ચો.—મુની રાજ અતિ ૧૮ અપ્રિય વાની, ^{૨૧}હૃદય, કમ્પ મુખ દુતિ કુમવાની
૨૦ ચોથેપન પાયઉ સુત ચારી, વિપ્ર વચન નહિ કહેઉ વિચારી
માંગહુ ભુમિ ધેનુ ધન કોષા, સર્વશ દેહુ આજ તણ રોષા
દેહ પ્રાણુતે પ્રીય કછુ નાહિ, સોઉ મુનિ દેહુ^{૨૨} નિમિષ એકમાંહી
સખ સૂત પ્રિય મોહિ^{૨૩} પ્રાણુકી નાઈ, રામ હેત નહિ બને શુસાઈ
૨૩ કહ^{૨૪} નીશીચર અતિ ઘોર કંઠારા, કહાં સુંદર સૂત પરમ કિશોરા
મુની^{૨૫} નૃપ ગીરા પ્રેમ^{૨૬} રસ સાની, હૃદય હર્ષ^{૨૭} માના ૨૫ મુની જ્ઞાની
તખ વસિષ્ઠ બહુ વિધિ સમુજાવા, નૃપ^{૨૮} સંદેહ નાશકહ પાવા

૧ પ્રકાર ૨ વિચાર ૩ સ્નાન વિધિ કરીને ૪ જગ ૫ મુનિ [વિશ્વામીત્ર] ના
આવવાના સમાચાર જ્યારે રાજાએ સાંભળ્યા, ત્યારે આજ્ઞાઓના મંડળ સહિત સામે પધાર્યા
૬ સત્કાર કરીને ૭ બીજા ૮ ચાર પુત્રો ૯ વૈરાગ્ય - ૧૦ જેમ ચકોર પુનમતા ચંદ્ર સામે
જોયાજ કરે તેવા પ્રેમથી રામનું મુખ જોઈ ખુશી થયા ૧૧ પડી મનમાં હર્ષ પામીને
રાજા બેઠ્યા કે હે મુની ? આત્રી (વિના બોલાવ્યે પધારવાની) કૃપા કોઈ વખત કરી
નથી ૧૨ વખત ૧૩ પાયવા ૧૪ આપની પાસે ૧૫ લક્ષમણ સહિત ૧૬ બયમટી બજ
૧૭ રામ લક્ષમણનું પણ કલ્યાણ થશે એટલે તેમને બેના ચાર કરીને (પરણાવીને) પાછા મો-
કલીસ ૧૮ રામના વિશેગની ૧૯ છાતી ધડકવા લાગી. મુખ કરમાઈ ગયું ૨૦ ધડપણમાં
૨૧ પળમાં ૨૨ પ્રાણુ સમાન ૨૩ ક્યાં અતિ કઠોર દેવો, અને ક્યાં મારા સુંદર કિશોર
વખત પુત્રો ૨૪ પ્રેમ રસથી ટપકતી ૨૫ વિશ્વામીત્ર ૨૬ પુત્ર ભાવ ૨૭ સાત્રી રીતે શી-
ખામણ આપી ૨૮ હે મુનિ ! આ બે પુત્રો મારા પ્રાણુના આધાર છે હવે તમે તેના
પિતા થઈને સંભાળ રાખજો.

અતિ આદર દોઉ તનય બુલાયે, હૃદય લાય બહુ ^{૨૦}ભાંતિ સિખાયે
^{૨૮}મેરે પ્રાણનાથ સૂત દોઉ, તુમ મુનિ પીતા આન નહિ કોઉ,

રામનું જનકપુરમાં આગમન.

ઓ.—દેખી ^૧અનુપ એક અમરાઈ, ^૨સખ સુવાસ સખ ભાંતિ સુહાઈ
^૩કૌશીક કહાઉ મોર મન માના, ઈહાં રહિય રઘુવીર સુખના
^૪બલહિં નાથ કહિ કૃપાનિકૈતા, ઉતરે તહં મુનિ વૃંદ સમેતા
 વિશ્વામિત્ર મહામુનિ આયે, સમાચાર ^૫મિથિલા પતિપાયે

દો.—સંગ ^૬સચિવ શુચિ ^૭ભુરિ ભટ, ^૮ભુસુરવર ^૯ગુરુ ભાંતિ
 ચલે મિલન ^{૧૦}મુનિ નાયકહિ ^{૧૧}સુદિત રાઉ ભલી ભાંતિ

ઓ.—કીન્હ પ્રણામ ^{૧૨}ધરણી ધરી માયા, કીન્હ ખાશીપ મુદિત મુનીનાથા
 વિપ્ર વૃંદ સખ સાદર વંદે, જાની ભાગ્ય બડ રાઉ આનંદ
 કુશલ પ્રશ્ન કહિ ખારહિખારા, વિશ્વામિત્ર નૃપહિ ખેઠારા
 તેહિ અવસર આયેઉ ^{૧૩}દોઉ ભાઈ, ગયે રહે દેખન ^{૧૪}કુલવાઈ
 શ્યામ ગૌર મૃદુ ^{૧૫}વચસ કિશોરા, ^{૧૬}લોચન સુખદ વિન્ધ ચિત ચારા
 ઉઠે સકલ જળ રઘુપતિ આયે, વિશ્વામિત્ર ^{૧૭}નિકટ ખેઠારે
 ભયે સખ સુખી દેખી દોઉ જાતા, ^{૧૮}વારી વિલોચન ^{૧૯}પુલકીત ગાતા
^{૨૦}મુરતિ મધુર મનોહર દેખી, ભયઉ વિદેહ વિદેહ વિશેખી

દો.—પ્રેમ મગનમન જાંનિ નૃપ, કરિ વિવેક મતિ ધોર
^{૨૧}ખાલઉ મુની પદ નાઈ શીર, ગદ ગદ ગીરા ગંભીર

ઓ.—ઠંહહુ નાથ સુંદર દોઉ ખાલક, મુનિકુલ ^{૨૨}તિલક કિ નૃપકુલ પાલક
^{૨૩}બ્રહ્મા જો નીગમ નેતિ કહિ ગાવા, ^{૨૪}ઉભય વેશ ધરી સો કિ આવા

૧ સુંદર આંખાવાડી. ૨ ચોગ્ય સગવડવાળી ૩ વિશ્વામિત્ર ૪ કૃપાના ભંડાર એવા
 હા પાડવાથી વિશ્વામિત્ર પોતાના મંડળ સહિત ઉતર્યા. ૫ જનકરાજ ૬ પવિત્ર મંત્રીઓ
 ૭ ધણા ચોક્કા ૮ ઉત્તમ ઉત્તમ શ્રાવણો ૯ વડીલો ૧૦ મુનીનાથ એવા વિશ્વામિત્રને
 ૧૧ ધણાજ અનંદશુકત ૧૨ ધણાજ નીચા નમીને (રાજ જનક જ્યારે મળવા આવ્યા
 તે વખતે રામ લક્ષ્મણ પુષ્પ માટે બાગમાં ગયા હતા જનકના ખેડા પછી તેઓ પાછા
 આવ્યા.) ૧૩ રામ લક્ષ્મણ ૧૪ કુલવાડી ૧૫ વચ-હિમર ૧૬ આંખને આનંદ આપે
 એવું રૂપ ૧૭ નજદીક ૧૮ આંખમાં પ્રેમના જળ ૧૯ પ્રેમથી રોમાંચ ખડા થયા ૨૦ હે
 સતિ ! આવી મનોહર મુરતિ દેખીને વિદેહ (જયનકુલ) કહેવાતો જનક પરેખર વિદેહ
 બન્ને એટલે દેહનું ભાન છુટી ગયો ૨૧ મુનિના ચરણમાં પડે લાગીને મદ મદ વાણીથી
 જનક બોલ્યા ૨૨ શણગાર ૨૩ પરમાત્મા ૨૪ બે વેશ ધરીને

૨૫થે પ્રીય સખહિ જહાં લગી પ્રાની, ૨૬મનમુસકાઇ રામમુલી ખાની
 ૨૭રઘુકુલ મણિ હશરથ કે જાયે, મમહિત લાગી નરેશ પદાએ
 દો—રામલવણુ દોઉ ખંધુવર, રૂપ શીલ ખલ ધામ,
 ૨૮સખ રાખઉ સખ સાખી જગ, જીતિ અમુર સંભામ
 ચો—મુનિ તવ ચરણુ દેખી કહરાઉ, કહિનશદો નિજ પુણ્ય ૨૯પ્રભાઉ
 * * * * *
 ૩૦કરી પુન સખ વિધિ સેવકાઇ, ગએઉ રાઉ ગૃહ વિદા કરાઇ

પરશુરામ આગમન.

ચો—૧ખરભર દેખી ૨વિકલ નરનારી, સખ મિલિ દેહિં મહીપન ૩ગારી
 તેહિ અવસર સુની શીવધનુભંગા; ૪આયે ભુગુકુલ કમલ પતંગા
 દેખી મહિપ સકલ ૫સકુચાને, બાજ અપટ જનુલવા લુકાને,
 ગૌર શરીર ૬ભુતિ લલી બ્રાહ્મ, ૭લાલ વિશાલ ત્રિપુંડ વીરાબ
 શીશ જટા ૮શશી વદન મુહાવા ૯રિસવશ કહુક અરૂણ ચે આવા
 બ્રહ્મકુટિ કુટીલ નયન રીસ રાતે, ૧૦સહજહિ ચિતવત મનહુ રિસાતે,
 ૧૧વૃંશભકંધ ઉર બાહુ વિશાલા, ૧૨ચારૂ જનેઉ માલ મૃગશાલા
 ૧૩કટિ મુની વસન તુણુ દુધ બાધે; ધનુશર કર કુઠાર કલ કાંધે
 દો:—૧૪સંત વેશ કરણી કઠીન, વરૂણી ન બધ સ્વરૂપ
 ધરી મુની તનુજનું વીર રસ, આયે જહાં સખ ભુપ.

ચો:—દેખત બ્રહ્મપતિ વેશ ૧૫ કરાલા, ઉઠે સકલ ભય વિકલ ૧૬ભુઆલા
 પિતુ સમેત કહી કહી નીજ નામા, લગે કરન મળ દંડ પ્રણામા.
 ૧૭જેહિ સ્વભાવ ચીતવહી હિત બાનિ, સો જાને જનુ આચુ ખુટાની

૨૫ આ સંસારમાં સધળા પ્રાણીઓને સર્વથી જે પ્રિય છે તેઓ (રામ) છે. એટલે
 રામ પરમાત્માનો અવતાર છે અને પરમાત્મા વિનાના શરીરો શય જેવા છે. વિદ્યારણ્ય
 સ્વામી વેદાંત પંચકશીમાં કહે છે કે—“વિતાનુ પુત્ર: પ્રિય:; પુત્રાત પિંડ:; પિંડાતયે
 દ્રિયમ્ ! ઇંદ્રિયાન્ય પ્રિય: પ્રાણ: પ્રાણાદાત્મા પર: પ્રિય: !! અર્થ—મનથી પુત્ર વ્હાલા
 લાગે છે, પુત્રથી શરીર વ્હાલું લાગે છે શરીરથી ઇંદ્રિય પ્રીય ઇંદ્રિયથી પ્રાણ વ્હાલા છે
 પ્રાણથી આત્મા પ્રીય છે. ૨૬ આ સાંભળીને રામ હસ્યા—વિશ્વામિત્રને સાનથી સમજાવ્યા
 કે—હજી મારે ધણા ચરિત કરવાના છે તે પહેલા તમે મારું પરમાત્મપણું ક્યાં જાહેર
 કરો છો ? આ ઇશ્વારતથી વિશ્વામિત્ર સમજી ગયા અને બોલ્યા કે—૨૭“આ બેઉ બાળકનો
 રઘુકુળના મણીરૂપ રાજ દસરથના પુત્રો છે અને મારા હીત માટે (યજ્ઞની રક્ષા કરવા
 માટે) હશરથે મારી સાથે મોકલ્યા હતા,

૨૮ તેઓએ મખ (યજ્ઞ) ની રક્ષા કરી તે વાત જાણતાં પ્રસિદ્ધ થઈ છે ૨૯ પ્રતાપ ૩૦ સખ વિધિ—જે જોઈએ તે તમામ ચીજ માટે ગોઠવણ કરીને પુનઃ કરી.

૧ ખળભળી ૨ ચીંતાતુર ૩ ગાળો (જ્યારે રામે ધનુષ્ય બાંધ્યું ત્યારે જેઓ ધનુષ્ય બાંધી શક્યા નથી તેઓ લડવા ઉભા થયા—સીતાનું હરણ કરવા તૈયાર થયાં તે વખતે તે કીડીયાઈ સમાવી દેવા માટે પ્રભુ પ્રેરણાથી પરશુરામ ત્યાં પધાર્યા. ઉંદર જેવા દૂષી રાજાઓ ધમાધમ કરતા હતા પણ પરશુરામ રૂપી ગિલાડી આવતાં ઉંદર ગભરાયા. ધમાધમને પડી મુકીને નાસવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. સામાનો વિગળ જોઈને પેટ કુટવું એ દુર્જનને સ્વભાવ છે. ૪ જ્યુકુળ—આગ્રજીવા કુળરૂપી કમળના વનને ખીલવનાર પતંગ (સૂર્ય) જેવા પરશુરામ પધાર્યા. ૫ ખાળને જોઈને જેમ ચકલા છુપાવે તેમ પરશુરામને જોઈ (અદેખા) રાજાઓ ગભરાયા. ૬ ભવ્ય દેખાવ ૭ મોટું ભાલ (કપાળ). ૮ ચંદ્ર સરખા ગૌર શરીરવાળા ૯ રીસને લીધે કાંઈ રાતાં થયા છે જેના લેગ્યત તે પરશુરામ પોતાના ગુરુનું ધનુષ્ય બાંધનારને શીક્ષા કરવા પધાર્યા છે. એવી લીલાતું આ ચીજ છે માટે આંગે લાલ થઈ છે.) ૧૦ જરા નામ લઈએ તો લડી પડે એવા ૧૧ મોટા ખભાવાળા તથા છાતી અને હાથ જેના મોટા છે એવા ૧૨ સુંદર જુનોઈ માળા તથા મૃગચર્મવાળા ૧૩ કંઠે વસ્કલ બાંધ્યું હતું. તે ઉપર બે તુણુ (ભાથા) બાંધ્યા હતા તથા હાથમાં ધનુષ્યપાણુ અને ખાંધે કલ (વિકાળ) કુઠાર (કુદાડો) રાખ્યા હતા. ૧૪ સંતનો વેશ અને કઠણ કરણીવાળા જેના સ્વરૂપનું વર્ણન ન કરી શકાય એવા તથા જાણે સાક્ષાત વીરસ મુનીનો દેહ ધરીને આવ્યો હોય તેવા પરશુરામ જનકના મંડળમાં પધાર્યા. ૧૫ વિકરાળ ૧૬ રાજાઓ (પોતાના બાપનું નામ લઈ લખને પ્રણામ કરવા લાગ્યા એટલે અમારા બાપને આપે દવા કરીને બચાવ્યા છે તેના અમે પુત્રો છઈએ માટે હવે મારશો નહીં એમ રાજાઓ પરશુરામને સુચવે છે.) ૧૭ પોતાના સ્નેહી જાણીને પણ સહેજ સ્વભાવથી જેના સામું પરશુરામ બેતા હતા તેના એમજ સમજતા હતા કે નકકી મોત આવ્યું.

૧૮ જનકે ખહોરિ આય રીરનાવા, સીધ બોલાઈ પ્રભુમ કરવા
આશીષ દીન્હ સખી હરખાની. નીજ સમાજ લઈ ગઈ સયાની
૧૯ વિશ્વામિત્ર મીલે પુની આઈ. પદ સરોજ મેલે દોડ લાઈ
રામ લછણ કથરથકે દોડા, ૨૦ દીન્હ આશીષ જની લલ જોડા
૨૧ રામહિ ચીતય રહે થકી લોચન, રૂપ અપાર માર મહ મોચન

દો.—૨ બહુરી વીલોકી વિદેહસન, કહહુ કહાં અતિ ભીર
પુછત જન અજન જીમી વ્યાપેઉ કોપ શરીર

ચો.—સમાચાર કહી જનક સુનાયે, જેહિ કારણ ૨૩ મહિપ સખ આયે
સુનત વચન ૨૪ શીર અનત નિહારે, દેખે ચાપ ખંડ મહીહારે
અતિ રીસ બોલે વચન કઠોરા, કહુ ૨૫ જડ જનક ધનુષ કેહી તોરા
વેગી દેખાહુ મૂઠ ૨૬ નતુ આણુ, ઉલટો મહિ જહાં લગી તવરાણુ
અતિ ડર ઉતર દેત નૃપ નાહિ, ૨૭ કુટિલ ભુપ હરખે મનમાંહિ,

ફરશુરામ લક્ષ્મણ સંવાદ

ચો.—૧ નાથ શંભુ ધનુ ભંજન હારા, હોઈઈ કોઈ ઇકલાસ તુમારા
આયસુ કહાં કહિય કિન મોહિ, સુની રીસાય બોલે સુનિકોહિ ૨
સેવક સો જો કરે સેવકાઈ, ૩ અરી કરણી કર કરીય લરાઈ
સુનહુ રામ જેહિ શીવ ધનુ તોરા, ૪ સહસબાહુ સમ સો રીપુ મોરા
૫ સો બીલગાય બીહાય સમાજ, નતુ મારે જહે સખરાજ
સુની સુની બચન ૬ લછણ સુસકાને, બોલે પરશુધરહિ અપમાને
બહુ ધનુહિ તોરેઈ લરિકાઈ, કબહુ ન અસરિસ કિન્હ શુસાઈ
ઈહિ ધનુપર મમતા કેહિ હેતુ, સુની રીસાય કહ બૃશુકલ કેતુ

* * * * *

૧૮ જનકરાજ પશુ ગભારાયા અને સીતાને બોલાવી (આશીર્વાદ માટે) પરશુરામને પૂજે લગાડ્યાં
૧૯ પછી વિશ્વામિત્ર આવી પરશુરામને મળ્યા અને રામ તથા લક્ષ્મણ બેઠીને પરશુરામનામ
અરજીમાં શ્રુત્યા. ૨૦ પુત્રો ૨૧ કામદેવના મદને પશુ તોડી નાંખે એવું રામનું રૂપ જોઈને
પરશુરામના નેત્રો રામ સામેજ ચોંટી ગયા. આ વિવેકમાં પરશુરામે કાણે ધનુષ્ય તે કથું
તે સંવાદ હજી પુછ્યો નથી હવે તે સંવાદ વિદેહ (જનક રાજ) ને અજાણ્યા થઈને
પુછે છે. ૨૨ પછી કોષિ બરાચેલા પરશુરામે જનક રાજને અજાણ્યા થઈને પુછ્યું કે હે
જનક ! આ બીડ શી છે. ૨૩ રાજાએ ૨૪ ફરીને બીજી તરફ જોતાં પૃથ્વી ઉપર પડેલા
ધનુષ્યના ટુકડા દેખ્યા ૨૫ મૂર્ખ ૨૬ નહીં તો આજે જ્યાં સુધી તારું રાજ છે ત્યાં

સુધીની પૃથ્વી ઉલટી નાંખુ—સમુદ્રમાં બોળીદિલ રૂઝ જનકને ઝમરાથેમાં જોઇ અદેખા રાજાએ હરખ્યા. સજ્જનને દુઃખ જોઇ દુર્જનોં ખુશી થાય એ સ્વભાવી છે.

ધનુષ્ય કોણે ભાણું તે સવાલનો. જવાબ જનક વીમરે કોણે ન આપ્યો ત્યારે વિદ્યામીત્રની આગ્રાથી રામ પરશુરામ સામે આવી બોલ્યા કે ૧ હે નાથ ! સદાશિવનુ ધનુષ્ય ભાંગનાર તમારા દાસમાનો કોણ એક હશેજ. શી આગ્રા છે. આપ મને કેમ કહેતા નથી ? ૨ કોંધી ૩ દુશ્મનનું કામ કરે તો લડાઈ થાય ૪ સહઆણું ન (શ્રીમદ્ભાગવત નવમેસ્કંધ) સરખો—જેવો દુરમન ૫ તેને આ રાજ સમાજથી છુટા પડીને ઉભા રહેવું જોઇએ (રામેદાસ કહ્યા તો પણ પરશુરામ સમજ્યા નથી તાત્પર્ય કે બ્રહ્મરૂપિની—તમારી જેણે લાતો ખાધી છે તે તમારા દાસ આ કામ કરી શકે છે, ૬ લક્ષ્મણ હસ્યા અને મસ્કરી કરીને પરશુરામ સામે બોલ્યા હે સુનિ ! હરિકોઈ એટલે બાલપણમાં આવો તો ઘણા ધનુષ્યોમેં તોડી નાંખ્યાં હતાં પણ આવી રીસ કદી કરી નથી. (એકવીશવાર નિઃશ્વત્રિય વૃથ્વી ક્યાં પછી મરણ પામેલા ચોદાઓના ધનુષ્યનો ઢગલો થયેા હતા તે જોઇ પૃથ્વી તથા શેશ નારાયણ વિચાર કરવા લાગ્યા કે જ્યાં સુધી આ ધનુષ્યો છે ત્યાં સુધીમા કોઈ વાપરનાર પેદા થયા તો તોશન મચાવશે માટે ધનુષ્યોનો નાશ કરવાની જરૂર છે આવો વિચાર કરી પૃથ્વી બ્રાહ્મણી બન્યા અને શેશનાગ તેના પુત્ર બન્યા, પરશુરામના આશ્રમમાં આવ્યા તે વખતે આળક રૂપે ઘણા ધનુષ્યો ભાંગી નાંખ્યા હતા તે શેશનાગ અડી લક્ષ્મણ છે ૭ ત્યારે આ ધનુષ્ય ઉપર આટલીબધી મમતા શામાટે રાખો છો. તે સાંભળી રીસ કરી પરશુરામ બોલ્યા કે (આ સદાશીવના ધનુષ્યને હે આળકે ? સાધારણ ધનુષ્ય જેવું તું ગણે છે ! તું સાંભળીને બોલતો નથી માટે કોણ વંશનો છો).

લછણ કહાં હસી હમરે બના, સુનહું દેવ સમ ધનુષ સમાના
કા 'ક્ષતિ લાલ છરણ ધનુતોરે, "દેખા રામ નયેકે હોરે
છુવત હુટ રણપતિહિ ન હોશુ, સુની બીનુ કાજ કરિય કત રાપુ
૧૦ બોલે ચિતય પરશુકી બોરા, રે શઠ સુનેસિ સ્વભાવ ન મોરા
બાલક બની બધો નહિ તોહિ, કેવળ સુની જડ બનેસી મોહિ
બાલ પ્રમચારી અતિ કોહિ, વિશ્વવિદિત ક્ષત્રિય કુલ દ્રોહિ
ભુજબળ ભુમી ભુપ બીનુ કિન્હું, વિપુલવાર મહિ દેવન કીન્હે
સહસ બાહુ ભુજ છેદન હારા, પરશુવિલોકી મહિપ કુમારા

* * * * *

૧૧ વિહંસી લછણ બોલે મૃદુ બાની, બહો મુનીશ મહાભટ ૧૨ માની
પુની પુની મોહિ દીબાવ કુઠારા, અકત ઉઠાવન ૧૩ કુંકરી પહારા
ઇહાં ૧૪ કુદ્દાડ વતિયા કોઉ નાહિ, બે તબ્બાનિ દેખત મરી બાહિ
૧૫ દેખી કુઠાર સરાસન બાના, મૈ કછુ કહા સહિત અભિમાના
૧૬ ભગુકુળ સમુગ્રી જનેઉ બીલોકી, બે કછુ કહો સહોં રીસ રોકી
૧૭ સુર મુહિસુર હરિજન, અઝગાઈ, હમરે કુળ ધનપર ન સુરાઈ
૧૮ વધે પાપ અપકિરતી હારે, મારતહું પૌંપરીએ તુમહારે
૧૯ કોટિ કુલીશ સમ બચન તુમહારા, વૃથા ધરહું ધનુબાણ કુઠારા

* * * * *

૨૦ કહે લક્ષમણ સુની શીલ તુમહારા, કોનહિ બન વિદિત સંસારા
માત પિતાહિ ઉરૂણ ભયેનીકે, ગુરૂ રૂણ રહા શોચ બઠાલ કે
૨૨ સો જનુ હમરે માથે કાઠા, કિન ચલી ગયે વ્યાજ બહુ બાઠા
૨૩ અબ આનીય વ્યવહારિયા બોલી, તુરત દેવ મે થેલી બોલી

* * * * *

૮ હાની ૫ રામ તો તેને નવું જાણીને ચકાશી જોતા હતા ત્યાં તો તેને છુવત (અકર્તાજ) તુટી ગયું. તેમાં રામનો દોષ નથી. ૧૦ આ સાંભળી કુહાડા સાથે જોડેને જોડે કુહાડા ખતાનીને પરશુરામ બોલ્યા કે "હે લક્ષમણ તને મારા સ્વભાવની પણ ખબર નથી ? બાળક જાણીને તારા હું વધ કરતો નથી. (તું વારંવાર મને મકારાજ કહે છે તે) હું મને કેવળ બસબસ જાણું છું. (હું કોણ હું તે સાંભળું), હું બાળકપ્રચારી હું. અને ક્ષત્રિય કુળનો કટો દુસ્મન હું તે ચાલને આખી જમત જાણું છું. આ બાહુબળથી પૂછીને રાજા મિત્રાની કરી નાંખી અને કેટલીકવાર પૂછી દેવન (બાહુબળને) આપી છે. હું સહજ બાહુને જાનનાર હું હે ૧૫ બાળક ! આ મારો કુહાડો તો બે ૧૧ હસીને ૧૨ અસીમાની ૧૩

કુંકથી પહોડ ઉડાવવા ધારે છે. ૧૪ સન્નમણીના છોડ જેને ટચલી આંગળી અટકવાથી મરડાઈ જાય છે તેવા અમે નથી. ૧૫ તમારા હાથમાં કુહાડો અને બાણ વીગેરે જાહેર આપને અભીમાનથી એ વચન કહ્યા છે, બાકી તો ૧૬ બ્રાહ્મણ સમજ એટલે આપના હાથા ખબા ઉપર જનોઈ છે, તે જોઈ આપ કહો છો તે રીસ રાકીને સહુ છું ૧૭ દેવતા મહિસુર (બ્રાહ્મણ) હરીના જન અને ગાય એએના ઉપર સુરાઈ બળજોર કરવાની અમારા કુળની રીત નથી ૧૮ આપને મારવાથી અપકીર્તિ પણ થાય માટે આપનાથી હાથા છઠ્ઠે અને આપ મારે તો પણ તમારા પગમાં પડીએ ૧૯ આપના વચનો કરેડ કુલીશ (વજર) સમાન છે. માટે ધનુષ્ય બાણ કુહાડો વીગેરેના વૃથા (નકામે) બાર ઉપાડો છો.

(આ સાંભળી પરશુરામે ખીજાને વિશ્વામીત્રને કહ્યું કે નમાઈ મોં આવે છે નહીં તો આ બાળકને મારી નાંખું એટલે લક્ષ્મણ બોલ્યા) ૨૦ હે સુનિ ! તમારા શીલ આ સંસારમાં પ્રખ્યાત છે તે કાણ જાણતું નથી ! ૨૧ તમે માતાપિતાના દેવાથી સુકત થયા છો પણ ગુરતું દેવું બાકી છે. [પરસુરામ પોતાના ગુર સદાસીવ પાસે ભણી કતર્યા ત્યારે ગુરને ગુર દક્ષણા લેવા કહ્યું. સદાસીવે ના પાડી પણ પરસુરામે હઠ કરી ત્યારે ગુર બોલ્યા કે “ત્યારે એમ હોય તો મારી માલાનો મેર કરવા માટે શેષ નારાયણને મણી લાવજો.” આ માંગણી હજી પરસુરામ આપી શક્યા નથી તેની વાત કરે છે). ૨૨ તેના ધણા દિવસ ચાલ્યા ગયા છે માટે ધણું વ્યાજ થયું હશે તે અમારે આપવાનું હોય તેન જાણાય છે. ૨૩ એમ હોય તો તમારા વ્યવહારીયા (લેણદારો) ને બોલાવો, થેલી ખોલીને તુરત આપી દેઈ. (પરસુરામ ખીજાના પણ રામ વચમાં પડ્યા).

શમ અચન સુનિ કણુકે ^{૨૪}ભુડાને, કહિ કણુ લણુ બહુરિ મુસકાને
^{૨૫}હુસત હેખી નખ શીખ રિસ વ્યાપી, રામ તોર ભાતા બડ પાપી
^{૨૬}ગૌર શરિર શ્યામ મનમાંહિ, કાલકુટ મુખ પયમુંજ નાહિ
^{૨૭}સહજ ટેક અનુહરે ન તોહિ, નીચ મીચ સમ લખે ન ઝોહી,

દો:-લણુ કહેઉ હસિ સુનહુ સુની, કાંધ પાપકર મૂળ
 જેહિ વશ જન ^{૨૮}અનુચિત કરહિ, ^{૨૯}ચરહિ વિશ્વ પ્રતિકુલ
 ચો:-મૈં તુહાર અનુચર સુનીરાયા, પરહરી કાપ કરીય અખ દાયા
^{૩૦}હુટ ચાપ નહિ ભુરહિ રિસાને, બેડીય હોઈહિ પાઉ પિરાને
 જો અતિ પ્રીય તો કરીય ઉપાય, ^{૩૧}જોરિય કાઉ બડ ગુણી બુલાઈ
^{૩૨}ખોલત લણુહી જનક ડરાઈ, મણ કરહુ અનુચીત કલનાહિ
 થરથર કાંપહિ પુર નરનારી, છોટકુમાર ^{૩૩}ખોટ અતિ ભારી
 ભગુપતિ મુનિ સુનિ નીલંચ ખાની, ^{૩૪}રીસ તનુ જરે હોય બલહાની

* * * * *
^{૩૫}દેખ જનક હંઠ બાલક એહુ, કીનહુ ચહત જડ જમપુર ગેહુ
^{૩૬}રવેગી કરહુ કીન આંખીન ખોટા, દેખત છોટ ખોટ નુપ ઢોટા,
 વિહસે લણુ કહા મુની પાંહિ, ^{૩૭}મુંદીય આંખ કતહુ કોઠનાહિ
 * * * * *
^{૩૮}વિપ્ર વંશકી અસ પ્રભુતાઈ, અભય હોય જે તુમહિ ડરાઈ,
^{૩૯}સુનિ મૃદુ ગૂઢ વચન રઘુપતિકે, ઉધરે પટલ પરશુધર મતિકે.
^{૪૦}રામ રમાપતિ કર ધનુ લેહુ, જેચહુ મોર મિટે સંદેહુ,
 દેત ચાપ આપહિ ચહી ગયેઉ, પરશુરામ મન વિરમય ભયેઉ,

૨૪ સાંત થયા પણુ લક્ષ્મણકાંદક બોલીને હસ્યા. ૨૫ લક્ષ્મણને હસતા જોઈને પરશુરામના નખથી શીખા (ચોટલી) સૂધી રીસ લાગી, અને બોલ્યા કે હે રામ! તારો ભાઈ બહુ પાપી છે, ૨૬ (લક્ષ્મણનું) શરીર ગૌર છે, પણુ હલક કાળું મેશ જેવું છે. તેના મુખમાં ઝેરજ છે, પણુ [દુધ] નથી; ૨૭ સ્વભાવથીજ તે (લક્ષ્મણ) નકો છે. અને તારું કાંઈ માનતો નહીં હોય, પણુ હુંતો જે મૃત્યુ સમાન થું તેને પણુ તે નીચ ઓળખતો નથી. ૨૮ ગૌરબાળળી. ૨૯ જગત્પતી ઉલટો ચાલે છે. ૩૦ તુટેલું ચાપ રીસાવાથી સંધારી નહીં—(આખું નહીં અને) બેસી જાઓ આપના પગ દુઃખરે. ૩૧ કાંઈ ગુણી (ડાહ્યા) તે બોલાવીને ચાંપને આપુ કરાવે. ૩૨ આ વાતો સાંભળી જનક ગભરાયા અને લક્ષ્મણને કહ્યું સુખ રહે, વધારે બોલાવાથી સાર ફળ નહીં મળે. ૩૩ અપલક્ષણ. ૩૪ રીસથી પરશુરામનું શરીર ખળવા લાગ્યું અને બળતી હાની થઈ (પરશુરામ જનકને કહે છે કે) ૩૫ હે જનક! આ બાળકનો હંઠ તો જો, તેને થમપુર જવાની ઇચ્છા છે. ૩૬ તેને એકદમ ભારી આંખથી ઓટા [દુર] કરે તે કુમાર દેખાય છે. નાનો, પણુ બહુજ અપલક્ષણ વાળો છે [આ સાંભળીને લક્ષ્મણ હસીને બોલ્યા કે] ૩૭ હે મુની! (જે હું તમને નજરે ન ગમતો હોઉં તો રાજ જનક અને અહીંથી દુર ખસેડે તે કરતાં) આપજ આપના આંખ બંધ કરી દો તો કાંઈ દેખાસે નહીં. [આ સાંભળી પરશુરામની રીસ વધી. રામ વચમાં પડયા—મૃદુ વાણીથી મનાવીને કહ્યું કે બ્રાહ્મણ સિવાય શુક્રુળને કાંઈ ડરાવનાર નથી, તથા] ૩૮ હે વિપ્રવર! આપનાથી જો ડરે તે અભય થઈ જાય એવી બ્રાહ્મણોના વસંતી પ્રભુતા [મોટાઈ] છે [આપને રીજવે તે સોમે રીજવે]. ૩૯ હે સતિ! આ કામળ અને ગુહાર્થ વાળી રામની વાણી સાંભળીને, પરશુરામને જ્ઞાતિ આવી. ૪૦ હે! લક્ષ્મીના પતિ! આ ધનુષ્ય દ્યો અને ખેત્રીને ચડાવે, એટલે મારો સંદેહ મટે (પરશુરામ જો પ્રભુનો અંશાવતાર છે. એવી ધનુષ્ય ચડાવવાથી ખાત્રી થઈ કે આ રામચંદ્ર, સાંધારણુ માણસ નથી, પણુ પ્રભુનો અવતાર છે. એ સંદેહ મટ્યો).

પુત્રવતી કાણુ

“પુત્રવતી પુત્રવતી જગ સોઈ, રઘુવર ભક્ત બસુ સૂત હોઈ”
 “નતક વાંઝ ભલી વાલી વિઆની, રામ વિમુખ સૂતતે હિતહાની

પરમ ધર્મ.

(લક્ષ્મણ કેવલ સંવાદ)

બોલે લક્ષણુ “મધુર મૃદુ બાની, જ્ઞાન વિરાગ ભક્તિ રસ સાની
 “કાહું ન કોઈ સુખદુઃખકર કાતા, નીજ કૃત કર્મ ભોગ સખ બ્રાતા
 યોગ વિયોગ ભોગ “ભલ “મંદા, હીત અનહીત “મધ્યમ “બ્રમ કંદા
 જન્મ મરણ જહા લગી “જગ બહુ, સંપત્તિ વિપત્તિ કર્મ અરૂ કાહુ
 “ધરણી ધામ ધન પુર પરિવાર, સ્વર્ગ નર્ક જહાં લગી વ્યવહાર
 “દેખીય સુનિય ગુણીય મનમાંહી, મોહમૂલ પરમારથ નાહી

દો:- “સ્વપ્ને હોઈ ભિખારી નૃપ, રંક નાક પતી હોઈ;

બોલે લાલ ન હાની કછું. તિમિ પ્રપંચ જ્યજ્ઞેઈ

ચો:- અસ વિચારી નહિ કિંજયરોષુ, “વાદી કહા નહિ દેઈય દોષુ

“મોહ નીશાસખ સોવની હારા, દેખહિ સ્વપ્ન અનેક પ્રકારા

“યહિ જગ યામિની બગહિ યોગી, પરમારથી પ્રપંચ વિયોગી

“બનીય તખહિ જીવ જગ બગા, જગ સખ વિષય વિલાસ વિચગા

“હોઈ વિવેક મોહ બ્રમ ભાગા, તખ રઘુવીર ચરણ અનુરાગા

“સખા પરથ પરમારથ એહુ, મન કર્મ વચન રામપદ નેહુ

૧ જેના હૃદય રામનો ભક્ત થાય તે સ્ત્રીજ પુત્ર વતી ગણાય છે. ૨ નહીતો વાંજ-
 શીજ સારી છે, કારણ કે રામથી વિમુખ પુત્રથી હાની છે.

(રામ વનવાસ નીકળ્યા પછી ગંગાને કાઢે શૃંગવેર નામના પુરની બાણેએ આવ્યા
 ત્યાંના ગૃહ (નિષાદ) રાજ્યએ બરદાસ કરી. રાત્રે રામ તથા સ્ત્રીતા પૃથ્વી ઉપર સૂતા છે.
 લક્ષ્મણ તથા નિષાદ હાથમાં ધનુષ બાણ લઈ ચોટી કરવા બેઠા છે ત્યાં નિષાદે કહ્યું કે
 “હે લક્ષ્મણ ! કેટલે આ કામ બહુજ ખોટું કયું છે વંચિરે.” ત્યારે લક્ષ્મણે બોલ્યા કે
 ૧ મીઠી તથા નમ્ર. રસથી ભરેલી. ૨ કોઈ કોઈને સુખદુઃખ આપનાર નથી. પોતાના કર્મ
 કર્મ ભોગવે છે. ૪ સાઈ ૫ નરસું ૬ મધ્યમ સ્થિતિ. ૭ ભાંતિના કંદ રૂપ છે ૮ જ્ઞાન
 નો પ્રપંચ. ૯ પૃથ્વી, ૧૦ નળદે બોધકો, સાંભળીએ તથા મનમાં જે જે વિચાર થાય તે
 તમામ મોહનું મુલ છે : (તેમાંથી મોહ પેદા થાય છે) બાકી તેમાં કાલપણ પ્રકાશનો

પરમારથ નથી. ૧૧ સ્વપ્નામાં રાજ બીખારી થાય અને બીખારી નાકપતિ (ક્રોધ) થાય છે. પણ જગ્યા પછી તેમાંથી લાભ અગર હાની મળતી નથી. તેવોજ આ સંસારનો પ્રપંચ સમજી લેવો. ૧૨ શિક્ષા. ૧૩ મોહ રૂપી રાત્રીમાં સૌ જીવો સુઈ રહેનારા છે. અને તે મોહ રૂપી નીદામાં અનેક પ્રકારના ચીતારો નજર આગળ ખડા થાય છે (૧૪) આ સંસાર રૂપી રાત્રીમાં થોડી બેઠકો જગે છે—જગે છે એટલે કરવાનું કરી લે છે; કારણ કે તેઓ પરમ અર્થ રૂપ સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરે છે. તથા પ્રપંચથી દુર રહે છે. ભગવદ ગીતા. અ. ૨ શ્લોક ૬૯.

યા નિશા સર્વ જુતાનામ્, તસ્માં જગર્તિ સંયમી;

યસ્માં જગર્તિ જુતાનિ, સા નિશા પસ્યતો મુનેઃ ॥

શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે હે અર્જુન—જે આ સંસારની રાત્રી છે તેમાં સર્વમ પાળનારા થોડીઓ જગે છે; અને જેમાં આ જગત્ જગે છે તે તત્તને શોધનારા મુનીઓની રાત્રી છે. બાવાર્થ—એટલે અજ્ઞવાણામાં અને અધારામાં બેઠ છે તેટલો સંસારમાં રમ્યા પડ્યા જીવોમાં અને મુમુક્ષુઓ અગર જ્ઞાનીઓમાં બેઠ છે. એટલે એકના દિશા ઉત્તર ત્યારે બીજાની દિશા દક્ષિણ. સંસારીઓ પાંચ વિષયમાં આનંદ માની બેઠા છે ત્યારે મુમુક્ષુઓ અગર જ્ઞાનીઓ પાંચ વિષયનો ત્યાગ કરવાની ભલામણ કરે છે. હવે સંયમી, ત્યાગી મુમુક્ષુઓ અગર જ્ઞાનીના ખુલાસો કરે છે. [૧૫] જ્યારે વિષય અને વિલાસમાંથી મન પાછું વળે છે. ત્યારે તે જીવ જગ્યા ગણાય છે—એટલે તે સંચારી અગર મહાત્મા ગણાય છે. અહીં આપણે “ ત્યાગ ” શબ્દનો ખુલાસો કરવાની જરૂર છે. અત્યારે આંખો મીંચીને વાત કરનારા કેટલાક એમજ બોલે છે કે બાવાનું અગર ત્યાગીઓનું એટલે ભગવાં અગર ધોળાં વસ્ત્ર પહેરીને ધરમાંથી બહાર નીકળ્યા છે તેમનું જ કલ્યાણ થાય, અને તેનાજ ઉપદેશ ખરે. ભગવાણા મોટી દાઢી વાળા અગર જટાવાળા હોય તેજ સિદ્ધો, વળી તેમાં એ હરદાર અગર હરદારની પેલી મેરનું જે તેઓ નામ લે તો તેઓ સર્વજ્ઞ-ગણાય છે. પછી તે ગમેતે જતના હોય, અને તેવા આચરણ પાળતો હોય—ડાકડમાક રાજે તો મોટા મહાત્મા ગણાય છે. આવું યોગજ બહુ ચાલે છે. આ વિષયમાં થોડો પ્રકાશ પાડવા પહેલાં મારે આપને કહેવું જોઈએ કે હું ગૃહસ્થાશ્રમી છું મારે આમ કહું છું એમ નથી. આપની પાસે જે વિચારો જણાવું છું તે ઉપર જરા વિચાર કહી જોજો. ખાત્રી થાય તો ગૃહજી કરજો,

૧ પ્રથમ દેવલોકોના ઇતિહાસ તપાસીએ તો વિષ્ણુને લક્ષ્મી, સદાશીવને પાર્વતી, બ્રહ્માને સ્વાહાણી, ઇન્દ્રને ઇન્દ્રાણી એટલે તમામ ગૃહસ્થી હતા. ૨ રૂપિઓનો જમાનો તપાસીએ તો—સાચવેલકય ને એસ્મી, વાંસાંટ, વેદવ્યાસન પારાશર, બ્રહ્મ, અગસ્ત આદિ સમર્થ વિદ્વાનો પણ ગૃહસ્થી હતા. ૩ જે રાજાઓના નામ અમર રહી ગયા છે તેમના જીવંત તપાસીએ તો હરીશ્ચંદ્ર, અમરીશ પ્રહલાદ, દ્રુપ, દશરથ, જનક પ્રથુ અને પાંડવો આદિ સમર્થ રાજાઓ ગૃહસ્થી હતા. ૪ આચાર્યોના ઇતિહાસ તપાસીએ તો શ્રીમદ્ શંકરાચાર્ય સિવામ આચાર્ય મહાપ્રભુજી વલ્લભાચાર્ય, રામાનુજાચાર્ય વડોદરાવાળા નરસીંહાચાર્ય વીઝેરે ધણી ગૃહસ્થી હતા. ૫. પ્રભુના ધણી લાડીલા ભક્તોના જીવન તરફ નજર કરીએ તો મોખામેળ, રોહીદાસ, નરસીંહેલતા, મીરાં, તુકારામ, કરમા, સેનો, કબીર, તામ્રદેવ આદિ

સમર્થ બકતો ગૃહસ્થી હતા. ૬ પુસ્તકો સાધુ જોઈએ તો પણ શ્રીમદ્ ભાગવદ્ મહાભારત આદિ ઘણા ગ્રન્થોના કર્તા વેદ વ્યાસ ગૃહસ્થી હતા. યોગ વસીષ્ઠના કહેનાર વસિષ્ઠ અને સાંભળનાર શ્રીરામ પણ ગૃહસ્થી હતા. શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાના કહેનાર શ્રી કૃષ્ણ તથા સાંભળનાર અર્જુન પણ ગૃહસ્થી હતા. શુકદેવજીના ગુરુ જનક અને જનકના ગુરુ યાગવલ્કય પણ ગૃહસ્થી હતા.

અત્યારે કોઈ બાવા સાધુ સંન્યાસી અગર બ્રહ્મચારી, ત્યાગના બળગા કુંકતા હોય તો તેમને પુછી જોજો કે ઉપર બતાવેલા ગૃહસ્થીએ જે કામ કર્યા છે તેમાંથી એક રજા ભાર તમે કરી શક્યા છો. ? અગર કરવાની હીમત છે. ? ત્યાગ વિના કોઈના નામ અમર રહેતા નથી તે વાત તો જગપ્રસિદ્ધ છે. ત્યારે ઉપર જણાવેલા ગૃહસ્થીએ કેવા પ્રકારનો ત્યાગ પાળ્યો હશે તે સમજાવે તો ત્યાગીનું ખરૂં રૂપ સમજાય.

ત્યાગ એ પ્રકારનો છે એક અંતરનો ત્યાગ અને બીજો બહારનો ત્યાગ ઉપર જણાવેલાં તમામ ગૃહસ્થીએ જે ડાંકે માથો છે તે જાણે ગૃહસ્થી હતા પણ અંતરનો ત્યાગ હતા. તેઓને ઘર બાર, સ્ત્રી, પુત્રાદિક તથા ધન પણ હતાં, છતાં અંતરથી તેઓ વિરક્ત હતા. શ્રીમન વલ્લભાચાર્યજી અચાર્યપદ ધારણ કર્યા પછી પરણ્યા હતા. અને તે પછી તેમને બાળબેાપાલ થયા હતા તેમણે પોતાના ઉપદેશ ગ્રન્થોમાં કર્મ સંન્યાસના કરતાં વ્રતિ સંન્યાસને ક્તિમ ગણ્યો છે. ઘરબારના ત્યાગ કરી બાવા સાધુ અગર સંન્યાસી અગર બ્રહ્મચારી બનેલા જીવોએ પ્રથમ તો મધુગરી માગીને ખાવી જોઈએ. લાલા બાપુ જેવો ચાર કરોડનો આશામી સાધુ બન્યો ત્યારે મધુગરી માગીને ખાતો હતો ચાતુર માસ સિવાય કોઈ કંઈકાણે એક એ દાવસથી વધારે રહી શકાય નહિં સ્ત્રી તથા ધનનો સંગ કરનાર ગમે તેવો સંન્યાસી ત્યાગી બાવા સાધુ અગર બ્રહ્મચારી હોય તો તેના નામ ઉપર લાલ શાહીની એકડી મારવી. તેનો ત્યાગ, તેની વિહતા અગર તેના દાહથી જરાએ ગભરાવું નહિ અત્યારે તો કહેવાય ત્યારે ત્યાગી અને પેસા ટકા ભેળા કરે છે અગર કરીને ચૈત્રાંતા પૂર્વાશ્રમના સમાને ખપરાવે છે અગર તેને સાથે રાખે છે તેવા ત્યાગીને ધર્મના દૂષણ રૂપ ગણવા. હવે આપ આ (૧૫) નો અર્થ બરાબર સમજ્યા હશે. આ લેખ બરાબર સમજાવે. આ સંતોની નીંદા નથી માત્ર પાપકંઠી નીંદા કરી છે. જેને પ્રભુ સિવાય કોઈના ઉપર નહીં દાવા (રાગ અગર હક) તેવું નામ ખરા બાવા. મહાત્મા સરદૂદાસજી, તથા જનકદાસ જેવા ત્યાગી મળે તો સેવજો એ નમુના સાથે મેળવતાં ન મળે તે ત્યાગીને બાંગેલા વહાણ જેવા ગણીને તજ દેજોજી, તેમની પાસે કોઈ સિદ્ધી હોય તો તેથી પણ લલચાઈ જશે નહીં. કારણ કે સિદ્ધી મોક્ષને આપનાર નથી. સાધુ ઘરને ધોણણ માટે જ્યોતને ભાર રૂપ થવું, 'ત્યાગીથી સંસારીને કેમ નમાય' એવા અબીમાનમાં પેસવું, તે કરતાં ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહી, કમાઈને, ખાઓપીઓ, એ પેસા હોય તો હાથ જોડીને વાપરો; પ્રભુ તમારી સહાય કરશે. આ વિષયમાં આ પુસ્તકના ૮૧ તથા ૮૨ પાનાં વાંચવા જેવા છે. (૧૬) જ્યારે ખરા ખોટાના વિવેકથી મોહ તથા ભ્રાંતિ મટી જાય ત્યારે રામચંદ્રજીના ચરણમાં પ્રેમ લાગે છે. (૧૭) હે સખા ! મનથી, કર્મથી, તથા વાણીથી રામચંદ્રજીના ચરણારવીંદમા પ્રેમ લાગે એજ ખરેખરો પુરપારથ છે.

કેવટ આખ્યાન.

શ્લોક:-^૧જસુ વિયોગ વિકલ પથુ એસે, પ્રભ માતુપીતુ ઇવહિ ફેસે
^૨વર વસ રામ સુમત્ર પઠાયે, ^૩સુરસરી તીર ^૪આપુ ચલી આયે
^૫માંગી નાવ ન કેવટ આના, કહેઉ તુમાર મરમ મેં જાના
^૬ચરણ કમલરજ કહ સખ કોઉ, માનુષ કરણી સુરી કહુ અહંઈ
^૭હુઅત શીલા ભઈ નારી સુકાઈ, ^૮પાહન તે ન કાઠ કઠીનાઈ
^૯તરણીહ સુની ઘરની હુઈ જાઈ, વાટ પરે મોરી નાવ ઉડાઈ
^{૧૦}ચહ પ્રતિ પાંઘી સખ પરિવારો, નહિ જાનો કહુ ઔર કખારૂ
 જો પ્રભુ અવશી ^{૧૧}પારંગા ચહહુ, ^{૧૨}મોહિપદ પદ પખારન કહહુ

છં:-પદ પદ ધોઈ ચઢાઈ નાવ ^{૧૪}નાથ ઉતરાઈ ચઢો
^{૧૫}મોહિ રામ રઊરી આની દશરથ શપથ સખ સાચી કહો
^{૧૬}વરૂ તીર મારહિ લછણપે જહાં લગી ન પાંવ પખારીહુ
 તખ લગી ન તુલસીદાસ નાથ કૃપાહુ પાર ઉતારી હુ

દો:-^{૧૭}સુની કેલટકે વેન, પ્રેમ લપેટે અટપટે
^{૧૮}વિહસે કરણા અચન, ચિતે જાનકી લછણ સન

શ્લોક:-^{૧૯}કૃપા સિંધુ બોલે મુસકાઈ, સોઈ કરહુ જેહિ નાવ ન જાહિ
 વેગી આની જલ પાવ પખારૂ, હોત વિલંબ ઉતારહુ પાર
^{૨૦}જસુ નામ સુમીરત એક વારા, ઉતરહિ નર લવસિંધુ અપાર
 સો કૃપાહુ કેવટહિ નીહોરા, જેહી જગ કિયે નિહુ પગતે થોરા
^{૨૧}પદનખ નીરખી દેવ સરી હરખી, સુની પ્રભુ વચન શાહમતિ કરસી
^{૨૨}કેવટ રામ રજયસુ પાવા, પાની કઠઉતા ભરિ લઈ આવા
 અનિ આનંદ ઉમંગી અનુરાગા, ચરણ સરોજ પખારન લાગા
^{૨૩}વર્ષિ સુમન સુર સકલ સિરાહી, ચહિસમ પુણ્યપુજ કોઉ નાહિ.

શ્રી રામચંદ્રને ગંગા સુધી પહોંચાડવા રાજા દશરથે સુમતને રથ લઈ મોકલ્યા હતા. સુમતે સમજાવતાં રામ સિતા અગર લક્ષ્મણ કેઈ પાછા ન વળ્યાં ત્યારે તેણે રથ પાછો વાળ્યો-તે રથના અર્થ પથુ વિકળ-ખીન થઈ ગયા. [૧] જેના ત્યાગથી (૨) જેમતેમ કરીને (૩) પાછો વાળ્યો. [૪] ગંગા (૫) રામ લક્ષ્મણ તથા સીતા [૬] કેવટ પાસે નાવડું ખાંચું પથુ તે લાવ્યો નહીં અને બોલ્યા કે તમારો બેઠ હું બાણું છું. (૭) આપના ચરણ કમળરજ સખથી એકું કહેવાય છે કે તે મનુષ્ય બનાવવાની જગી પરી છે. (૮) આપના ચરણરજ હુંવત [અડકતાં] શીલા (પથર) ની સી [અડક્યા]

બની મધ. [૯] તો પચ્ચથી કાઠ (લાકડાની હોડી) કેમ કહણુ હેઈ શકે ! (૧૦) તરણીક એટલે નાવડું. સુનીની સ્ત્રી (અહરૂટા) બની જાય તો મારું નાવડું જન્મ અને અને વાત હો. (૧૧) તે નાવડાના પ્રતાપથી તો સૌ પરીવારને પાણું છું. બીજો કાંઈ કષ્ટ [ધંધો] જાણતો નથી. [૧૨] સામે કાઠ [૧૩] તો મને આપના પગ ધોવાનું કહો. (૧૪) ઉતારામણુ બાહુ મારે જોઈતું નથી. અહીં કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે હું આ ગંગાના કેવડીયો છું અને હું નાથ ! આપ બવસાગરના કેવડીયા છો. ધાંઈને ધાંઈજાની હજમત કરે, સુતાં સુતારતું કામ કરે સોની સોનીતું કામ કરે તેમ હું આપને ગંગા ઉતારે તેનું બાહુ ન લઉં અને આપ મને બવસાગર ઉતારે તેનું બાહુ પણ ન લેશોજ. (૧૫) મને આપ રામજીની આણુ અને દશરથના શપથ (સોગંત) થી સાચું કહું છું કે. (૧૬) હે દયાળુ સ્વામી ! બસે લક્ષમણુજ મને તીર મારે પણ જ્યાં ચુધી આપના ચરણુ ન ધોઈ ત્યાં સુધી આપને સામે તીર નહીં લાઈ જઈ (૧૭) પ્રેમથી રસખસ કાલા બોખડા કેવટના વચ્ચે સાંભળી. (૧૮) કૃપાના બંડાર એવા રામચંદ્રજી સીતાજી તથા લક્ષમણુ સાચું જોઈને હસ્યા. સીતાજી સાચું જોઈ હસવાનું કારણુ એ કે તમારા પીતા જનકે તમારે કન્યાદાન દીધું ત્યારે મારા જમણા પગને માત્ર અંગુઠોજ ધોયો હતો અને આ કેવટ તો મારા એક પગ ધોવા માંગે છે. સદ્મણુ સાચું જોવાનું કારણુ એટલુંજ કે તમે કાંઈ આ કેવટને ગુરૂ મંત્ર આપ્યો જણાય છે. મારા પગ ધોવાનું શીખવ્યું જણાય છે. (૧૯) મોં મલકાવીને બોલ્યા કે તારું નાવ ન જાય તે પ્રમાણુ કર. (૨૦) જગદ્ગુરૂ શંકર કહે કે હે સતિ ! જેનું નામ એકવાર લેતાં જીવ બવસાગર તરી જાય છે, જેણે વામન અવતારમાં પૃથ્વી ઉપર પગલાં ચુકતાં ત્રણ ચગલાથી પૃથ્વી થોડી થઈ હતી તે દયાળુ રામચંદ્ર આજ આ નાનકડી ગંગા ઉતરવા માટે કેવટને નીહોરે છે-નિનવે છે. તાત્પર્ય કે તે મનુષ્ય લીલા કરે છે. તેમાં તમે જુલાં પડશો નહીં. (૨૧) પ્રભુના ચરણુના નખ જોઈને દેવસરી (ગંગા) રાજ થઈ, પણ પ્રભુ કેવટને બીનવતા હતા, તે જોઈ ગંગા પણ મોહમાં પડી-પ્રભુ હશે કે નહીં તેવી શંકા થઈ ? (૨૨) કેવટને રામની રજ મળતાં પાણીની કથરોટ ભરી લાગ્યો. (૨૩) દેવ બોલે પુષ્પની વૃષ્ટિ કરવા લાગ્યા, અને તેમની પ્રશંસા કરીને કહેવા લાગ્યા કે કેવટના જેવા કોઈના બાજુ નથી. કારણુ કે ગોગીઓના ધ્યાનમાં ન આવે તેવા રામના ચરણુસર્વીક કેવટને ધોવા મળ્યા.

દો:—૨૪ પદ પખારી જલ પાન કરી, આપ સહિત પરીવાર
૨૫ પિતર પાર કરી પ્રભુહિ પુની, મુદીત ગએઉ લે પાર

વાલ્મીક મેળાપ

દો:—શુચી સુંદર આશ્રમ નીરની, ૧ હરધે રાણવ નેન

૨ મુની રઘુવર આગમન મુની, આગે આયે લેન

ચો—૩ મુનીકહં રામ દંડવત કીન્હા, આશીર્વાદ વિપ્રવર દીન્હા
દેખી રામ છળી ૪ નયન બુદોને, કરી સન્માન આશ્રમહિ આને
૫ મુનીવર અતિથી પ્રાણપ્રીય પાયે, તખમુની આસન દીયે સુહાયે
કંદમૂલ ફલ મધુર મંગાયે, ત્રિય સૌમિત્ર રામફલ ખાયે
વાલ્મીકિ મન આનંદ ભારી, મંગલ મુરતિ નયન નિહારી
૬ તખ કર કમલ જોરી રઘુરાઇ, બોલે વચન શ્રવણ મુખદાઇ
૭ તુમ ત્રીકાલ દર્શી મુનિ નાથા, વિશ્વ બદર જિમિ તુમારે હાથા
૮ અસ કહી પ્રભુ સખ કથા બખાની, જેહિ જેહિ ભાંતિ દીન વનરાની

* * * *

૯ જગ પેખન તુમ દેખન હારે, વિધિહરિ શંભુ નચાવન હારે
૧૦ તેઉ ન જાનહિ મર્મ તુદ્યારા, એર તુદ્યહિ કેા જાનન હારા
૧૧ સો જાને જેહિ ફેલુ જનાઇ, જાનત તુમહે તુમહિ હોઇ જાઇ

* * * *

સુનહુ રામ અખ કહો ૧૨ નિકેતા, ૧૩ બસહુ જહાં સીય લછણ સમેતા
૧૪ જાનકે શ્રવણ સમુદ્ર સમાના, કથા તુદ્યારિ સુભગ સરિંગાના
બરહિં નિરંતર હોહિં ન પૂરે, તીનકે હૃદય સદન તવ ફરે

* * * *

૨૪ પ્રભુના ચરણ ઘોષ પરીવાર સહીત આચમન લેધને ૨૫ પિતૃના ઉદ્ધાર કરીને.

૧ કમળ સરખા નેત્રોવાળા રામચંદ્રજી રાજ થયા. ૨ વાલ્મીકિ મુની રામચંદ્રને આવતા સાબળી સામે લેવા આવ્યા. ૩ રામે મુનિને દંડવત પ્રણામ કર્યા અને વિપ્રવર (મુની) એ રામને આશીર્વાદ આપ્યા. ૪ મુનિના નેત્રો દંડા થયા. (૫) પ્રાણના આધાર એવા અતિથિને આવ્યા બોધને લેખને સુંદર આસન આપ્યાં તથા મધુર-મીઠાં

કંદમુળ રણ મંગાવીને આપ્યા જે, રામ સીતા તથા લક્ષ્મણ જન્મ્યાં. (૧) પછી કમળ સરખા હાથ જેડીને જેમાં કાનનું સુખ સમાવેલું છે એવા વચને બોલ્યા. જેમાં સુખ સમાવેલું છે એટલે જેમાંથી ધણેજ ઉપદેશ મળે એવું એવું છે-અગર પૂરણ દીનતા યુક્ત રામ બોલ્યા. (૭) હે મુનિજ્ઞાના નાથ ! આપ ત્રીકાળ દર્શી (જીત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનની વાતો જાણનાર) છો, અને આ જગત આપના હાથમાં એક ખેર જેવું છે એટલે જગતના તમામ ભાગને આપ જાણનાર છો. (૮) આમ કહીને જે પ્રકારે કેકેયે વનવાસ આપ્યો તે તમામ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો (૯) આ સંસાર કોતક રૂપ છે અને આપ તે કોતકને જોનાર અગર દ્રષ્ટા છો. વળી આપ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા શીવને નચાવનારા છો. (૧૦) તે પણ તમારો મર્મ (બેદ) જાણતા નથી તો બીજા તો આપને કઈ રીતે જાણી શકે ! (૧૧) જેને આપ જણાવી શો તેજ આપને જાણી શકે, અને આપને જાણે તે આપનાજ બની જાય છે. (૧૨) રહેવાનું ધામ [૧૩] જે જગ્યાએ સીતા તથા લક્ષ્મણ સહિત વસે. [૧૪] જેના અવલુ (કાન) સમુદ્ર સમાન છે. જે સમુદ્રમાં તમારી કથા રૂપી સરિ (નદીઓ) નીરંતર વહે છે છતાં જે કાન પુરાતાં નથી તેમના હૃદય તે તમારા રૂમાં ધામ છે.

૧૫ શિશ નવહિ સુર શુરદિજ દેખી, પ્રીતિ સહિત કરી વિનય વિશેષી
કરનીત કરહિ રામપદ પૂજા, રામ ભરોસા હૃદય નાહિ દૂભ
ચરણ રામ તીરથ ચલી બાહ, રામ વસહુ તિનકે મનમાંહિ
૧૬ મંત્રરાજ નિત જપહિ તુઘારા, પૂજહિ તુમહિ સહિત પરીવાર

X X X X X

૧૭ તુમતે અધિક શુરદિ જિય બાનિ, સકલ ભાવ સેવહિ સનમાનિ

X X X X X

૧૮ તુમહિ છોડ ગતિ દૂસરી નાહિ, રામ બસહુ તિનકે ઉરમાંહિ

૧૯ જનની સમ બાને પર નારિ, ધન પરાય વિષતે વિષભારી

X X X X X

૨૦ રામ ભક્ત પ્રિય લાગહિ જેહિ, તેહિ ઉર બસહુ સહિત વેદેહિ

૨૧ ભતિ પાંતિ ધન ધર્મ બડાઈ, પ્રિય પરિવાર સદન સસુકાઈ
સખ તણ તુઘાહિ રહે લવલાઈ, તાકે હૃદય બસહુ રધુરાઈ

રામ વનવાસ અને સુમન્ત દશરથ મિત્રાપ.

ઓ:—૧ દેખી સચિવ જય જીવ કહિ, કીન્હેસી દંડ પ્રભુમ

સુનત ઉંઠે બ્યાકુલ નૃપતિ, કહ સુમન્ત કહૌ રામ

ઓ:—૨ ભુપ સુમન્ત લીન્હ ઉરલાઈ, બુડત કછુ અધાર જનુ પાઈ

સહિત સનેહ કીન્હત બેઠારી, પૂછત રાહ નયન ભરી વારી

૩ રામ કુશલ કહ સખા સનેહિ, કહાં રધુનાથ લછણ વેદેહી

૪ આનેહુ ફેર કિ વનહિ સિધાયે, સુનત સુમન્ત નયન જલ છાયે

૫ શોક વિકલ પુનિ પૂછ નરેશુ, કહુ સીય રામ લછણ સંદેશુ

૧૫ દેવતાઓ, શુર અને બ્રાહ્મણોને જોઈ જેવું સુસ્તક નમે છે. પ્રીતિ સહીત તેમને વિનય કરે છે. કર જોઈએ હાથ. હાથ હમેશાં, હે રામ ! તમારા ચરણની પૂજા કરે છે. તથા જેને હૃદયમાં રામનોજી ભરોસો છે—બીબનો નહીં; જે પને ચાલીને આપના તીર-થાળ આપે છે તેઓના મનમાં હે રામ ! તમે વસો. ૧૬ જેઓ પોતાના પરિવાર સહીત

આપના નામનો જપ કરે છે તથા આપની પુજા કરે છે. આ ઠેકાણે ચરિવારનો અર્થ સ્ત્રી પુત્રાદિક 'લેવા કરતાં દશ હદીથો અને અગ્યારમું' મન લઈએ તો ઠીક અર્થ થાય છે. [૧૭] તમારાથી પણ ચુરને અધીક ગણી સકલ ભાવે શેવા કરે છે તથા માન આપે છે (તેમનાં હૃદયમાં હે રામ ! આપ વસો) ૧૮ હે રામ ! તમને છોડીને જેની ખીજ ગતી નથી તથા ૧૯ પરનારીને પોતાની માતા સમાન ગણે છે અને પર દ્રવ્યને ભારેમાં ભારે વિષ ગણે છે ૨૦ તથા જેને આપના ભક્ત વ્હાલા લાગે છે તેના હૃદયમાં આપ સીતા સહીત વસો. ૨૧ જલ્દી, પાંતી (એટલે શાખ, આબર) ધનની તથા ધર્મની બહાલ, સ્ત્રી, પુત્રાદિક તથા ઘરખાર તમામને તજ દઈ, તમારામાં મજ રહે તેમના હૃદયમાં હે રામ ! આપ વાસ કરો.

રામને શુંગ વેરમાં મૂકી સુમન્ત (સચીવ) પાછો અયોધ્યામાં આવ્યો અને રાજા દશરથને મળવા ગયો. ૧ સુમન્તે દશરથને ' જ્ય હવ ' કહીને દંડવત પ્રણામ કર્યો, સુમન્તના આ શબ્દો સાંભળીને દશરથ એ બાદળા ઉઠ્યા અને બોલ્યા કે, હે સુમન્ત ! મારા રામ ક્યાં છે તે મને કહો. ૨ રાજાએ સુમન્તને હૃદયમાં ઘાલીને જેમ પુરતો કાંઈ આધાર પામી હાજી થાય તેમ રાજા ર્થીર થયા ૩ પાસે ૪ આંખમાં આંસુ લાવીને ૫ હે પ્રીય સખા ! રામ કુશળ છે ને ? તથા રામ લક્ષ્મણ અને સીતા ક્યાં છે તે કહો. ૬ તેમને દેરવાને પાછા લાવ્યા કે તેઓ વનમાં ગયાં ? આ સાંભળતા સુમન્તની આંખોમાં આંસુ આવ્યાં ૭ શોકથી વીહવળ થએલા દશરથે વળી પુછ્યું કે મને સીતા રામ તથા લક્ષ્મણને સંદેશો કહો.

રામ રૂપગુણ શીલ સ્વભાવ, સુમિરી સુમિરિ ઉર શોચત રાઉ
 ૧૨રાજ સુનાઈ દોન્હ વનવાસુ, સુનીમન ભયેઉ ન હરખ હરાસુ
 સો સૂત બિહુરત ગયે ન પ્રાણુ, કેા પાપી ખડ મોહી સમાના
 દોઃ—સખા રામ સીય લછણ જહાં. તહાં મોહિ પહોંચાઉ
 ૧૦ના હિત આહત ચલન અખ, પ્રાણુ ૧૧કહો સત ભાઉ

ચો—૧૨પુનિ પુનિ પૂછત મંત્રિહિ રાઉ, ૧૩પ્રીતમ સુવન સંદેશ સુનાઉ
 કરહુ સખા સોઈ વેગ ઉપાઉ, ૧૪રામ લછન સીય નેન દિખાઉ
 સચિવ ધીર ધરી કહ મૃદુ ખાની, મહારાજ તુમ પંડીત જ્ઞાની
 વીર સુધીર ધુરંધર દેવા, સાધુ સમાજ સદા તુમ સેવા
 જન્મ મરણ સખ સુખ દુખ ભોગા, હાનિ લાલ પ્રીય મિલન વીચોગા
 ૧૫કાલ કર્મ વશ હોઈ ગુંસાઈ, પરવશ રાત દીવસકી નાઈ
 ૧૬સુખ હર્ષહિં જડ દુઃખ બિલખાહિ, દોઉ સમધીર ધરહિંમન-મોહિ
 ૧૭ધીરજ ધરહુ વિવેક વિચારી, છાંડીય શોચ સકલ હિતકારી,

* * * *

ચો—કેવટ કીન્હ બહુત સેવકાઈ, સો ૧૮ચામિની શૂંગવેર જવાઈ
 હોત પ્રાત વટ ખીર મંગાવા, ૧૯જટા મુકટ નીજ શીશ ખનાવા
 ૨૦રામ સખા તખ નાવ મંગાઈ, પ્રીયહિ ચઢાઈ ચઢે રઘુરાઈ
 ૨૧લખણ બાણુ ધનુ ધરે બનાઈ, આપુ ચઢે પ્રભુ આયસુ પાઈ
 ૨૨વિકલ વિલોકી મોહિ રઘુવીરા, બોલે અધુર વચન ધરિ ધીરા

x x x x x

૨૩રઘુકુખ તીલક ચલે ઈહ ભાંતિ, દેખેઉ ઠાઠ કુલિશ ધરી છાતી

x z z z x

સુનત સુમંત વચન નર નાહુ, ૨૪પરેઉ ધરણી ઉર દાશુ ઠાહુ
 ૨૫તલકત વિકલ મોહમન માપા, માભ મનહુ મીન કહુ વ્યાપા

x z x z

૮ રાજ શોચ કરવા લાગ્યા ૯ રાજ્ય મેળવાનું સાંભળીને જેને હરખન થયો તથા
 વનમજા સાંભળીને જેને હરાસુ (દુઃખ) થયું નહોતું તેવા પુત્રનો વિચોગ થતાં પણ મારા

પ્રાણ ગયા નહીં તો હે સુમન્ત ! મારા જેવો કેણુ પાપી ! ૧૦ નહીં તો ૧૧ સત્ય વાત
 કહું છું ૧૨ વારંવાર ૧૩ વ્હાલા રામના સંદેશ સંભળાવો ૧૪ રામ લક્ષ્મણ તથા સી-
 તાને નગરે જોઈ તે ઉપાય બતાવો ૧૫ જેમ રાત્રી દિવસ બલાતકારથી થયા કરે છે.
 તેમ જન્મ, મરણ, સુખ, દુઃખ, બોગ, દાની, લાભ, વ્હાલાના મૈળાપ તથા વ્હાલાના વિ-
 ચોગ, કાળ તથા કર્મને વશ છે. ગુંસામ ! માનાયે કહું છે. ૧૬ પામર માણસ સુખથી
 (હરખથી) હરખાય છે અને દુઃખથી દીલગીર થાય છે. ધીર પુરુષ તો મેલેલે સમાન ગણે છે
 ૧૭ માટે હે સુર્વતુ હીત કરનાર રામજી ! વિવેકના વિચાર કરીને ધીરજ રાખો, અને
 તમામ શોકનો ત્યાગ કરો. હવે રામજીના પ્રયાણની વાત કરે છે, પ્રથમ તમસાની તીરમાં
 અને પછી જંગાણને કાઠિ શ્રંગવેરમાં સુકામ કર્યો ૧૮ રાત્રી શ્રંગવેરમાં કાઠી ૧૯ વડનું
 ખીર વાળમાં નાંખીને જટાનો સુચુટ બનાવ્યો ૨૦ રામે પોતાના સખા કેવટ પાસે નાવ
 મંગાવી સીતાને નાવમાં બેસાડી પોતે પણ નાવ ઉપર ચડ્યા ૨૧ રામની આજ્ઞા લઈને
 લક્ષ્મણ નાવ પર ચડ્યા અને હાથમાં ઘનુપ્ય બાણ સજ્જ કર્યા, (સેવક બાવ બતાવ્યો.)
 ૨૨ સુમન્ત કહે છે કે મને વ્યાકુળ જોઈને રામચંદ્ર ધીરજ ધરીને મહુર વચન બોલ્યા,
 (હે સુમન્ત પિતાને મારા પ્રણામ તથા ગુરૂને પ્રણામ, ભરત આવે ત્યારે તન મન અને
 ધનથી પ્રજનનું પાલન કરવાનું કહેજો-રાજા દસરથની સેવા કરે તે મને પ્રીય છે વીગેરે વી-
 ગેરે) ૨૩ વળ જોડી છાતી કરીને હું ઉભો રહ્યો અને રામચંદ્રનું નાવ સામે કાઠિ બેઠા
 ઉપર ૨૪ ઘણું દુઃખ થવાથી રાજા પૃથ્વી ઉપર પડ્યા. ૨૫ સોમાસાના જંગનું ફીણ પે-
 ટમાં જવાથી જેમ માણસ તરફે છે તેમ રાજા દસરથનું મન વિપવ બોલને વશ થવાથી
 તરફડવા લાગ્યું.

ધરિ ખીરજ ઉઠી બેઠી ભુઆણ, કહું સુખંત કહું રામ કૃપાણ^{૨૧}
 કહું લછણ કહું રામ^{૨૦} સનેહી, કહું પ્રીય પુત્ર વધુ વેદેહી.^{૨૮}
^{૨૯}વિધિહું ન નારી હૃદય ગતિ જાની, સકલ કપટ અથ અવશુષ્ણ ખાની

(દશરથના મરણ પછી)

ભરતજીને વર્ણવેલો ઉપદેશ

દો:—સુનહું ભરત^૧ ભાવી પ્રબલ,^૨ બિલખી કહે સુની નાથ
^૩હાનિ^૪ લાલ^૫ જીવન^૬ મરણ,^૭ યશ^૮ અપયશ વિધિ હાથ
 ચો—અસ વિચારી કેહિ દીજ્ય^૯ દોશુ,^{૧૦} વ્યર્થ^{૧૧} કાહિપર કીજ્ય રોપુ
 તાત વિચાર કરહું મનમાંહી, શોચ યોગ દશરથ નૃપ નાહિ
 શોચિય વિપ્ર જે^{૧૨} વેદ વિહિન્ના, તજી નીજ ધર્મ^{૧૩} વિષય લવલીના
 શોચિય નૃપહિ જે નિતિ ન જાના, જેહિ ન પ્રજા પ્રિય પ્રાણ સમાના
 શોચિય વૈશ્ય કૃપણ ધનવાનુ, જે ન અતિથી શીવ ભકિત સુજાનુ
 શોચીય શુદ્ર વિપ્ર અપમાની, સુરખ માન પ્રિય જ્ઞાન શુભાની
 શોચીય પુની પતિ^{૧૪} વંચક નારી, કુટિલ^{૧૫} કલહ પ્રિય^{૧૬} ધ્યાયારી
 શોચિય^{૧૭} બદુ નિજ પૂત^{૧૮} પરિહરહ, જે નહિ શુર^{૧૯} આયસુ અનુસરહ
 દો.—શોચિય^{૨૦} ગ્રહીજે મોહ વશ, કરે^{૨૧} ધર્મ^{૨૨} પથ ત્યાગ
^{૨૩}શોચિય ચતિ પ્રપંચ રત,^{૨૪} વિગત વિવેક વિરાગ
 ચો,—^{૨૫}વૈખાનસ સોઈ શોચન યોગુ, તપ^{૨૬} વિહાય જેહિ^{૨૭} ભાવે ભોગુ
 શોચીય^{૨૮} પિશુન^{૨૯} અકારણ કોધી,^{૩૦} જનની જનક શુર ખંધુ વિરોધી
^{૩૧}સખ વિધિ શોચિય પર અપકારી,^{૩૨} નીજ તનુ પોષક નિદંય ભારી
 શોચિય^{૩૩} લોભ નિરત રત કામી,^{૩૪} સુર શ્રુતિ નિદંક પરધન સ્વામી
^{૩૫}શોચનીય સખહી વિધિ સોઈ, જે ન છાંડી છલ હરીજન હોઈ
 શોચનીય નહિ કૌશલ^{૩૬} રાહ, ^{૩૭}જીવન ચારી દશ પ્રગટ પ્રભાહ

૨૬ દયાળુ રામ ક્યાં છે ? ૨૭ પ્યારારામ ૨૮ સીતા. ૨૯ પ્રભા.

૧ કર્મની ગતિ પ્રમણ (બળવાન) છે ૨ વ્યાકુળ યજ્ઞને ૩ હાની (અયોધ્યા વાસીને)
 ૪ લાભ વનમાં સુમીઓ તથા દેવ ભોકાને ૫ સુમીવ તથા વિભિષણને જીવન મળ્યું ૬ દશ
 રથ તથા વાગીનું મરણ ૭ સીતા લક્ષ્મણ તથા ભરતને જશ ૮ કેકેય તથા અંધરાને અ-
 ખર્ગીતિ મળી ૯ દશમે ૧૦ નકાસું કોના ઉપર રોષ (ક્રોધ) કરીએ ૧૧ વેદ નહીં બ-
 હેલા (અભણ) ૧૨ વિષયમાં પુરા ૧૩ પતિથી અવળી ચાલનારી ૧૪ કંકાસ કરવામાં
 તેમાર ૧૫ ધમ્મ પ્રમાણે વર્તનાર ૧૬ વિવાર્થી ૧૭ તજીને ૧૮ આસા ન પાળે ૧૯ યજ્ઞસ્થા
 અથ ૨૦ ધર્મને રસ્તો તજી દે ૨૧ ખાવો ત્યાગી યજ્ઞને પ્રપંચમાં ઉતરે ૨૨ કલ્મ યાન
 અને વેરાન્યથી રહીત ૨૩ વાન પ્રવ્રજા જેટલે આપણો આદિ સુમુક્ષુ ૨૪ તજીને ૨૫ ભોગ-
 માં રૂપી શામ ૨૬ આડીઓ ૨૭ ભેદભેદવા વિનાનો કજીયો કરે તે. જેમા સ્વાર્થ અગર પરમાર્થ
 ભેદ ન હોય ત્યાં માણુ મારીને કજીયો કરવો તે દેવ ભોકાનું કામ છે ૨૮ માતા પિતા ૨૯
 જીવનનું બમાદનાર ૩૦ પેટભરો ૩૧ લોભમાં લાગેલો અત્યંત કામી ૩૨ દેવતા તથા સાંજની
 નીકા કરનાર ૩૩ કપટ તજીને હરીજન ન થાય તો તે દરેક પ્રકારે રોષ કરવા લાયક છે.
 ૩૪ હાલમાં ૩૫ જેનો યજ્ઞ ચોદ જીવન તથા આદે દીશમાં પ્રગટ છે.

ભરતનીખાદ મીલાપ.

ચો.—દેખી દૂર તે ^૧કહીનીજ નામુ, કીન્હ સુનીશહિ દંડ પ્રજામુ
જાનિ રામપ્રીય કીન્હ અરીસા, ^૨ભરતહિ કહેઉ જુઝાઈ સુનીશા
રામ સખા સુનિ ^૩સ્યન્દન ત્યાગા, ચલે ઉતરી ^૪ઉમગત અનુરાગા
ગાંવ જાતિ ગુહનામ ^૫સુનાઈ, કિન્હ જુહાર ^૬માથ મહિ નાઈ

દો.—કરત દંડવત દેખી તેહિ, ^૭ભરત લીન્હ ઉર લાય

^૮મનહુ લછણ સન ભેટ લાઈ, હર્ષ ન હૃદય સમાય

ચો.—ભેટેઉ ભરત તાહિ અતિ પ્રીતિ, ^૯લોક સીરાહિ પ્રેમપ્રી રીનિ
ધન્ય ધન્ય ધ્વની મંગલ મૂલા, ^{૧૦}સુર સિરાહિ તેહિ વર્ષહિ કુલા
લોક વેદ ^{૧૧}સખ ભાતિહિ નીચા, ^{૧૨}જસુ છાંદ છુધ લેધય : સીચા
તેહિ ^{૧૩}ભરિ અંક રામ લધુ જ્ઞાતા, ^{૧૪}મિલત પુલક પરિપૂરિત ગાત
રામ રામ કહીજો ^{૧૫}જસુહાહિ, તિનહિ ન પાપ ^{૧૬}પુજ સમુહાહિ ?
^{૧૭}ધહિ તો રામ લાય ઉરલીન્હા, કુલ સમેત જગ પાવન કીન્હા
^{૧૮}કર્મ નાશા જલ સુરસરીપરધ, તેહિ કો, કહહુ શીશ નહિ ધરહિ
^{૧૯}ઉલટા નામ જપત જગ જાના, વાદ્મીકી ભયે પ્રહ્લ સમાના

દો.—^{૨૦}ધપચ સવર ખલ યવન જડ, પામર કોલ કીરાત

રામ કહત પાવન પરમ, હોત ભુવન વિખ્યાત

રામ અત્રિ રૂપી મિલાપ.

ચો.—અત્રીકે આશ્રમ પ્રભુ ગએઉ, સુનત મહાસુનિ હપિત ભયઉ
^૧પુલકીત ગાત અત્રિ ઉઠી ધાયે, દેખી રામ આતુર ચલી આયે.
કરત દંડવત સુની ઉર લાઈ, ^૨પ્રેમવારિ દોઉ જન અન્હવાયે
દેખી રામ છપી ^૩નૈન જુડાને, ^૪સાદર નિજ આશ્રમ તખ આને

ભરતજી અર્થોધ્યાવાસીયો, શુર વસિષ્ઠ તથા માતાએને લખને રામચંદ્રજીને ચિત્ર
કુટમાં મળવા માટે નીકળ્યા. નીપાદે જાણું કે રામને મારીને નસાડી મુકવા ભરતજી જાણ
છે તેથી પોતાનું લસ્કર તૈયાર રાખ્યું. નિપાદે પ્રથમનો રાજની રીત પ્રમાણે ભેટ ભેધ ભરતને
મલવાનો વિચાર કર્યો. ભરતના લસ્કરમાં વસિષ્ઠના રથ આગળ હતો તેને જોઈને નિપાદે પોતાનું
નામ કહીને વસિષ્ઠ સુનીને દંડ પ્રજ્ઞામ કર્યા. ૨ સુનીએ ભરતજીને નિપાદની ઝોળખાણ

કરિ પુલ્લ કહિ વચન સુહાચે, દિયે મૂલ ફલ પ્રભુ મન^૧ ભાચે
 સો—^૧પ્રભુ આસન આસીન, ભરી લોચન શોભા નીરખી
 મુનીવર પરમ પ્રવીન, ભેરિ પાણી અસ્તુતિ કરત
 છંદ—^૧નભામિ ભકત વત્સલ, કૃપાલુ શીલ કોમલ^૨
^૩ભભમિ તે પદામ્બુજ, અકામી નામ સ્વધામક
 નિકામ^૪શ્યામ સુહર, ^૫ભવામ્બુનાથ મંદિર
 પ્રકુલ^૬કંજ લોચન; મહાદિ દાપ ^૭મોચન
^૮પ્રલમ્બ બાહુ વિક્રમ, ^૯પ્રભો પ્રમેય વૈભવ
^{૧૦}નિષંગ ચાપ સાયક ^{૧૧}ધર ત્રિલોક નાયક
^{૧૨}દિનેશ વંશ ^{૧૩}મંડન, ^{૧૪}મહેશ ચાપ ખણન
^{૧૫}મુનિંદ્ર સત રંજન, ^{૧૬}સુરારિ વૃન્દ ભંજન
^{૧૭}મનોજ વૈરી વંદિત ^{૧૮}અભદિ દેવ સેવિત
^{૧૯}વિશુદ્ધ બોધ વિગ્રહ, ^{૨૦}સમસ્ત દુષણાપહ
^{૨૧}નભામિ ઇન્દીરા પતિ, ^{૨૨}સુખાકર સતાંગતિ
^{૨૩}ભજે સશકિત સાનુજ, ^{૨૪}શાશ્વતિ પ્રિયાનુજ
^{૨૫}ત્વદંધ્રી મેવ ચે નરા, ભજન્તિ હીન મત્સરા
^{૨૬}પતન્તીનો ભવાણ્યે, વિતર્ક વિચિ સંકુલે
^{૨૭}વિવિકત વાસિનઃ સદા, ભજન્તિ મુકત ચે મુદા
 નિરસ્ય ઇન્દ્રીયાદિક, ^{૨૮}પ્રયાતિ તે ગતિ સ્વક
^{૨૯}ત્વમેક મદ્ભુત પ્રભુ, ^{૩૦}નિરિક્ષિ મિશ્વર વિભુ
^{૩૧}જગદગુરુ ચ શાશ્વત, ^{૩૨}તુરિયમેવ કેવલ
^{૩૩}ભભમિ ભાવ વલ્લભ ^{૩૪}કુયોગિનાં ચતુર્લભ
^{૩૫}સ્વભકત કલ્પ પાદપ, ^{૩૬}સમસ્ત સેવ્ય મન્વલ

૫ મન ભાવતાં ૬ આસન ઉપર બીરાજેલા રામચંદને એકી નજરે નીહાણીને ચરમ પવિત્ર (માનવ દેહ ધારણ કરીને જે કરવાનું છે તે કશું માટે પવિત્ર) એવા અગ્નિએ પાણી (હાથ) ભેડીને સ્તુતિ કરી ૭ નમું છું ૮ કોમળ શીલ વાળા ૯ નિષ્કામ જીવેને પોતાનું ધામ આપનાર આપના ચરણને હું ભળુ છું ૧૦ અત્યંત ૧૧ સંસાર રૂપી સમુદ્રને મથવામાં મંદરાચરણ રૂપ ૧૨ પ્રકૃતીત કમળ સરખી આંખોવાળા ૧૩ છોડાવનાર ૧૪ લાંબા બળવાન હાથવાળા ૧૫ ધણી શકિતવાળા ૧૬ ભાથા, બાણ અને ધનુષ્ય ધરનાર ૧૭ ત્રેલોક્યને ધારણ કરનાર ૧૮ સુચંવંશ ૧૯ શણગારરૂપ ૨૦ સદા શીવના ધનુષ્યને તોડનાર ૨૧ મોટા મુનીઓ તથા સંતોને રાજ કરનાર ૨૨ અસુરોનાં ટોળાંને તોડનાર ૨૩ કામદેવના શત્રુ એવા મહાદેવ વંદેલા ૨૪ બહા આદિ દેવોએ સેવેલા ૨૫ શુદ્ધમાનમય જીવન માળનાર ૨૬ સર્વ રૂપો અગર રૂપણને ધરનાર ૨૭ લક્ષ્મીના પતિને નમું છું ૨૮ સુખના સુમુહરૂપ તથા સંતોની ગતિરૂપ ૨૯ સીતા તથા લક્ષ્મણ સહીત આપને ભળુ છું ૩૦ ઇન્દ્રના નાનાભાઈ વામન અવતાર રૂપે ૩૧ મત્સરનો ત્યાગ કરીને જે આપના ચરણને સેવે છે ૩૨ તેઓ ફર વાસનાં ઓરૂપી કુર્તકથી ઢીજળતા તરંગવાળા ભવસાગરમાં પડતા નથી ૩૩ એકાંત વાસ સેવીને તથા ઇન્દ્રીયાદિકના રસને તજીને જેઓ પ્રેમથી મુક્તિને માટે આપને ભજે છે તેઓ ૩૪ સ્વસ્વરૂપ (અર્થ) અગર પોતાની ગતિને ચામે છે ૩૫ આપ એક અદ્ભુત પ્રભુ છો ૩૬ એકા સહીત બામક પ્રભુ છો ૩૭ જગતના ગુરુ રૂપ (ગીતામાં બન્યા છે તે) તથા અવિનાશી ૩૮ ત્રણ અવસ્થાથી પર એટલે તુરિયા અવસ્થા રૂપ ૩૯ ભકિત ભાવ ઉપર પ્રેમ રાખનાર ૪૦ ખોટા યોગીને ન ચહે તેવા ૪૧ આપના ભક્તોને કલ્પવૃક્ષરૂપ ૪૨ તથા તમામને સેવવા યોગ્ય

૪૩ અનુપરૂપ ભુપતી, ન તોહ મુવિન્ન પતીમ

૪૪ પ્રસીદ મે નમામિતે, પદાબ્જ સહિત દેહી મે.

૪૫ પઠન્તિ ચે સ્વવં ઇન્દ્રીદં, નરાદરેણુ તે પદં

સજન્તી નાત્ર શંશયસ્ત્વદીય ભાવ સંયુત

હો—વિનતિ કરી સુની નાય શીર, કહ કર ભેરી બહોરી

૪૬ ચરણ સરોરૂહ નાથ જનિ, કબહું તજે મતિ મોરિ

ચો—૪૭ જન્મ જન્મ તવ પદ સુખકંઠા, બદે પ્રેમ ચકોર જિમી ચંઠા

દેખી રામ મુનિવિનય પ્રણામા, ૪૮ વિવિધ ભાંતિ પાયઉ વિશ્રામા

૪૯ અનુસુયાકે પદ ગહિ સીતા, મિલી બહોરી સુશીલ વનીતા

૫૦ બે સીય સકલ લોક સુખ દાતા, અખિલ લોક બ્રહ્માણ્ડકી માતા

x

x

x

x

x

માતુ પીતા જ્ઞાતા હીતકારી, ૫૧ મીત સુખ પ્રદ સુન રાજ કુમારી

૫૨ અમીત દાન ભર્તા વેદેહી, અધમ સો નારી બે સેવ ન તેહી

૫૩ ધીરજ ધર્મ મીત્ર અરૂ નારી, આપદકાલ પરીખીચે ચારી

૫૪ રોગવશ જડ ધન હીના, અધ બધીર કોધી ૫૫ અતીહીના

એસેહું પતીકર કીય અપમાના, નારી પાવ ચમપુર દુખ નાના

૫૬ એકે ધર્મ એક મત નેમા, કાય વચન મન પતી પદ પ્રેમા

x

x

x

x

z

સો—૫૭ સહજ અપાવની નાર, પતિ સેવત ગુણ ગતિ લહહી

ચશ ગાવત શ્રતી ચારી, અજહું તુલસી હરી પ્રીય

*

*

*

*

*

હો—૫૮ કહીન કાલમલ કોશ, ધર્મ ન જ્ઞાન ન યોગ તપ

પરીહરી સકલ ભરોસ, રામ ભજહી તે ચતુર નર

૪૩ આપકે જે અનુપમ રૂપવાળા અને વળી રાજ અને સીતાજીના પતિ છે તેમને નમસ્કાર કરું છું ૪૪ મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ હું આપને નમું છું અને આપના ચરણની ભક્તિ આપો ૪૫ જે ભક્ત ભક્તિ સહિત આદરથી આ સ્તુતીના પાઠ કરશે તેઓ આપના પદને પામશે તેમાં ચંકા કરવી નહીં ૪૬ હે નાથ! આપના ચરણારવિન્દ મારી મતિનો ત્યાગ કરે નહીં એવી કપા કરે!

૪૭ જેમ ચકોરનો પ્રેમ ચંદ્રમાં વધ્યા કરે છે તેમ મારો પ્રેમ જન્મોજન્મ જોડશે ડગલે ડગલે પળે પળે આપના ચરણારવિન્દમાં વધ્યા કરે ૪૮ ઘણા પ્રકારે રામચંદ્ર રાજ થયા ૪૯ હવે સીતાજી તથા અનુસુયાના મેળામની વાતો થાય છે ૫૦ જે સીતા સકળ સંસારને સુખ આપનાર છે તથા આખા બ્રહ્માણ્ડની માતા છે (અહીં માતાનો ચહીમા

પોતાના પિતાની સાથે બતાવ્યો છે. એટલે પ્રભુને તજીને એકલી દેવીની ઉપાસના કરવીનહીં આગળ અહીં મહી રાવણનું દ્રવ્યત આવશે તેઓ પ્રભુને તજીને દેવી બકતો બન્યા હતા. હવે અનુસુયા સતિ સીતાને ઉપદેશ આપી પોતાના બ્રાહ્મણ ધર્મની જાંખી કરાવે છે. ૫૧ થોડું સુખ આપનાર છે. પર ધણું-ખુટ નહીં તેનું સુખતો સ્ત્રીઓને પતિ તરફથી મળે છે તે માટે પતિને ન સેવે તે અધમ સ્ત્રી છે. ૫૩ ધીરજ, ધર્મ, મીત્ર અને સ્ત્રીની પરિક્ષા આપત્તિ કાળમાં થાય છે. બંગડીઓ કરાવે, સાંકળા કરાવે ત્યારે તો સ્ત્રી કંતા કંતા દાગબાત જમાડે, પણ જ્યારે પતિને આપત્તિ છે. તે વખતે ખમા ખમા કરે તે સ્ત્રીઓને ધન્ય છે. ૫૪ ધણો ગરીબ ૫૫ સ્ત્રીઓને માટે એકજ ધર્મ, એકજ જત અને એકજ નિયમ છે તે એકે કાયા, વાણી અને મનથી પતિના ચરણમાં પ્રેમ કરવો-તેની આજ્ઞા પાળવી લાખ વાતની એક વાત પતિની ઉન્નતિ તથા પતિ રાજ્ય રહે એજ સ્ત્રીઓનો મોટામાં મોટો ધર્મ છે પતિની આજ્ઞાનો ભંગ એ સ્ત્રીના સુખનો ભંગ અને પતિની આજ્ઞાનું પાલન તે સ્ત્રીના દુઃખનો ભંગ છે. આ વિષયને વધારે ચુંચવ્યા કરતાં સાત મંત્રો તેઓના ખાસ કલ્યાણ માટે નિચે બતાવું છું. બસ આટલું વધારે કરે તો જગતમાં શાંતી ફેલાઈ રહે. મોક્ષ મંદીરને ચાક-નારી દરેક બેનોને આ નીચમો વર્તનમાં સુકવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. એજ અમારી સાચી શેવા છે.

૧ પતિની આજ્ઞા એજ સ્ત્રીઓના જીવનનું સુકાન.

૫૬—પ્રથમ પતિના વચ્ચેના પાણી વિનય કરી વશ કીધો,

પછી તો જાણું પોતે પતિને વેચાતો કરી લીધોરે.

ધણીની માનેતી ધારેલો અર્થ સુધારે,

ધીના ગાડવા ધરમાં દોળે કોઈ ના પુછે ક્યારેરે-ધણીની. (ક. ક. ૬૦.)

હજારો કંકાસના મુળ તપાસીએ તો જણાય છે જે, પતિ કાંઈ કહે, સ્ત્રી કાંઈ કરે, પછી સંસાર દુઃખમય થાય, તેમાં જરાએ નવાઈ જેવું નથી. આજરી વાંચીએ અને ધર્મ લખાય તેમ નથી. પતિની સેવા ચાકર નોકરને પણ આપાય નહીં.

૨ સૌ સાથે હળી મળી રહેવા માટે સહનશીલતા રાખવી અને જ્યાં કાંઈ સંબંધ ન હોય ત્યાં આંખ આડા કાન કરવા.

૫૮—જાણુ આગળ અનજાણુ થઈએ, તત્વ લઈએ તાણી,

આગલો થાય આગ, તો આપણુ થઈએ પાણિ.

સામાનો મુદો જાણી લીધા પછી આપણાથી તેનું કામ કરી શકાય તો કરવું તેમ ન બની શકે તેનું હોય તો ના પાડી દેવી, ના પાડ્યા પછી તે પેટ ફટે તો પણ જવાબ દેવો નહીં. સહન કરી ભેવું.

૩. “અદ્વા સકળ સુખ મુળ છે અદ્વા વિના બધું કુળ છે.” ભગ ગી. ૧૭-૧૮

જે કામ કરો તે પુર્ણ અદ્વાથી કરતાં શીખવું. કોઈ વાત સાંભળ્યા અગર જોયા પછી ઠીક છે. અગર અઠીક છે. તેના સમાધાન માટે પુર્ણ વિચાર કરવો. વિચાર કરતાં ઉત્તમ જણાય તો અદ્વા કરવી. ચોમલા થવાની જરૂર નથી, દેખાદેખી કરતાં જરાએ શીખીએ

નહીં-વિચાર કરતાં જરૂર સીખીએ. આપણે શેતાં નથી પણ માણસ છએ. થોડું કરો પણ સારું કરો.

૪ ખોટાં કામને સુલતવી રાખતાં સીખવું; કાઠના સાચા જુઠા સાંભળ્યા હોય, પછી લડવાનું મન થાય તો મનને દબાવતાં સીખવાથી ખોટા કણઆ અટકી જશે; અને અને ત્યાં સુધી “ દ્રેષનો બદલો દ્રેષથી ન લેતાં પ્રેમથી લેવો. ” તે બલે દ્રેષ કરે અને તેનું લોહી ખાળે. આપણે આપણું લોહી ખાળવું નહીં “ શાંતી અને પ્રેમ આરોગ્યતા આપનાર છે ”

૫ “ સતોષીને શાંતીન્યુન, સતોષીને પુરણ પુન્ય ” હાય એવ કહી હજારો દાગીના પહેરે પણ સતોષીને જે સુખ છે તે સુખ ક્યાંક નથી. સ્ત્રીઓના ખોટામાં ખોટા શયુગાર શતોષ અને સદાચરણ છે તે સિવાય ઘણી સ્ત્રીઓ પહેરી ઓઢીને મરી ગઈ પણ છાણના કોડાને જેમ કાઠએ બળથો નહીં તેમ તેનું જીવન પણ છે. “ ધન્ય ધન્ય ગંગાબાઈની વાળી સવા વાલ થયા વનમાળી ” એવા ધન્ય ધન્ય કાઠ શેઠ અગર રાબની રાણીના અંદનહારને અગર એરીંગને મળ્યાં નથી. શોભતું પહેરાય, સાંપડતું ન પહેરાય, ડોશીમાનાં ધરમાં એરીંગ હોય પણ પહેરાય નહીં સાદુ જીવન સુખમય છે. વળી તેમાં પ્રભુ તથા પતિની સેવા થઈ શકે છે.

૬ આળશ એ સ્ત્રીઓનો કઠ્ઠી શત્રુ છે, જ્યાં જાય ત્યાં કામ કરનાર સ્ત્રીને સતકાર અને આળસુ સ્ત્રી સગી હોય તો પણ ક્યારે અહીંથી ટળે, એમ હવેંગી સ્ત્રીના મનમાં થાય છે. “ કામ એ કામણ છે. ” સામાને વસીકરણનું તાવીંગ છે, વળી કામ કરવાથી શરીર સારું રહે તેમજ દુરાચારના વિચારો નવરાં બેઠે કેપળે તેને અવકાશ મળે નહીં.

૭ પુરૂષ વર્ગ (તેમાં પણ ખાસ પતિ) બહારથી ઘેર આવે, ત્યારે અને બોજન કરવા બેસે ત્યારે શાંતીનું જાણ પાલન કરવું, અને જે કામ બતાવે તે આનંદ યુક્ત કરવું, રૂચિ પ્રમાણે વર્તવું, દુઃખદાયક વાર્તા હોય તો તે વખતે જરાએ છેડવી નહીં. “ જીવનનો આધાર વિશ્રાંતિ તથા લોજનની ઉપર છે ” આ મંત્રો વર્તનમાં સુકયા પછી સ્ત્રીનું જીવન અમૃતમય થાયજ. (૮૫ તો ૧૩ જ થાય.) તેમાં શંકાનું કારણ નથી, અને પુરૂષોને પણ સુખમય જીવન મળવાથી ઉદ્યોગના કામમાં સારું લક્ષ રહી શકે.

૫૬ સાધારણ રીતે સ્ત્રી અપવિત્ર છે, અને પતિની સેવાથી શુભગતિ મળે છે. એમ ચારે વેદ યજ્ઞ ગાય છે તેના કથાંતરે તુળસી એ પુર્વ અવતારમાં વૈદ્યારે પતિવ્રતાનો ધર્મ ખાળ્યો હતો તેથી હજી સુધી પ્રભુને ઘણાજ બદલા છે.

૫૭ પાપોના સસુહરૂપ હડહડતા કળીપુષ્પમાં ધર્મ, જ્ઞાન, યોગ અને જપ નથી એટલે તે બની શકે એવું નથી (માટે) તમામનો બરોસો છોડીનેસખને બળે તે મતુર નર છે.

રામ સુતીક્ષણ મિત્રાપ.

ચો:—મુની અગત્ય કર શીખ્ય ^૧સુખના, નામ સુતીક્ષણ ^૨સ્તભગવાના
મન કમ બચન રામ પદ સેવક, ^૩સપનેહુ આન ભરોસ ન દેવક
^૪પ્રભુ આગમન શ્રવણ મુની પાવા; કરત મનોરથ બહુ વીધી ^૫ધાવાં
^૬હે વીધી દીનબંધુ રઘુરાયા; ^૭મોસે શકપર કરીહહી કાયા ?
^૮સહીત અનુજ મોહી રામ ગુંસાઈ, ^૯મીલહહી નીજ સેવકકી નાઈ ?
^{૧૦}મોરે જીય ભરોસ ફઠ નાહી; ભકતી ન વીરતી જ્ઞાન મનમાંહી
નહી સતસંગ યોગ જપ યાગા; ^{૧૧}નહી ફઠ ચરણ કમલ અનુરાગા
^{૧૨}એક વાની કરૂણા નીધાનકી; સોપ્રીય જાકે ગતી ન અપ્પાનકી

છં:—સોહ પરમ પ્રીય અતી ^{૧૩}પાતકી; જીન કબહુ પ્રભુ સુમીરણ કીયો
તે આજ મેં નીજ નૈન દેખો; ^{૧૪}પુરી પુલકીત હીય ભરો
જે પદ સરોજ અનેક મુની; ^{૧૫}ઉર ધ્યાન કબહુક આવહી
તે રામ શ્રી રઘુવંશ મણી પ્રભુ, ^{૧૬}પ્રેમ તે સુખ પાવહી

દો:—^{૧૭}પન્નાગારિ મુન પ્રેમ સમ; ભજન ન દુસર આન
ચહ વીચાર ^{૧૮}પુની પુની મુની; કરત રામ ગુણ ગાન

ચો:—હોઈહ સફલ આજમમ ^{૧૯}લોચન, દેખી ^{૨૦}વદન પંકજ ^{૨૧}ભવ મોચન
^{૨૨}નિર્ભર પ્રેમ મગન મુની જ્ઞાની; કહી ન જાય મો દશા ભવાની
^{૨૩}દીશીઓ વીદીશો પથ નહી સૂઝા, કો મેં ચલેઉ કદો—નહી જીભ.
કબહુક ફીર પાછે પુની બાઈ; કબહુક નૃત્ય કરે ગુણ ગાઈ
^{૨૪}અવીરલ પ્રેમ ભકતી મુની પાઈ; ^{૨૫}પ્રભુ દેખહી તરૂં ઓટ લુકાઈ
અતીશય પ્રીતી દેખી રઘુવીરા; ^{૨૬}પ્રગટે હૃદય હરણ ભવ પીરા
^{૨૭}મુની મગ મોઝ અચલ હોઈ વેસા; પુલક શરીર પનસ ફેલ વેસા
તખ રઘુનાથ ^{૨૮}નીકટ ચહી આયે; દેખી દશા ^{૨૯}નીજ જન મન ભાયે

અગત્ય રૂપિને ઘેર સુતીક્ષણ નામના શીખ્ય હતા તે ભણી ઉઠ્યા ત્યારે ગુરૂને દક્ષણા આપવા લાગ્યા. ગુરૂએ તે દક્ષણા લેવા ના પાડી. ઘણા આગ્રહ કર્યો ત્યારે મુની ભોલ્યા કે રામાવતાર થઇ ચુક્યો છે અહીં દક્ષિણમાં બ્યારે તેઓ આવે ત્યારે દક્ષણામાં તમો તેને મારી પાસે લાવજો. આ સાંભળી સુતીક્ષણની ભકિત બગૃત થઇ. તે કયા પ્રકારે રામચંદ્રને મળે છે તે આ પ્રસંગ છે. ૧ ચતુર. ૨ ભગવાનમાં પ્રેમ રાખનાર. ૩ સ્વનામાં પછી ખીજ ઉપાસના નહીં ૪ રામદાસ આવવું સાંભળીને ૫ દોડ્યા ૬ હે વિધાતા ! ૭ મારા જેવા શક ૮ લક્ષમણ સહીત ૯ પોતાનો દાસ ગણીને મળશે ! ૧૦ મારા મનમાં ફઠ ભરોસો

નથી. કારણકે મારે ભક્તિ વૈરાગ્ય અગર જ્ઞાન કંઈ નથી. ૧૧ ચરણ કમળમાં ૬૬ પ્રેમ પણુ નથી ૧૨ જેને ખીણ ગતિ ન હોય એટલે જેમાં અનન્ય ભાવ હોય તે રામજીને બહુજી વહાલો છે, એવું કૃપાના ભંડાર એવા રામચંદ્રજીનું વચન છે. ગીતાના ૯-૨૨ શ્લોકમાં શ્રી કૃષ્ણ પણુ કહે છે કે અનન્ય ભાવથી મને ભજો છે તેનું શોગ્ધેષ્ઠમને પ્રાપ્ત કરૂં છું આગળ ૯-૨૯ માં કહે છે કે મારે કોઈની સાથે રાગદ્વેષ નથી પણ જે મને ભક્તિથી ભજો છે તે મારામાં અને હું તેનામાં વર્તું છું ૧૩ પાપી ૧૪ માત્રોનાં ફવારોં ઉમાં થયાં અને હૃદય ભરાઈ આવ્યું ૧૫ ધ્યાનમાં કરી ૧૬ પ્રેમથી સુખ આપે છે ૧૭ પત્નગનાઅરી એવા હે ગરુડજી ! પ્રેમના જેવું એકે ભજન નથી. ૧૮ વારંવાર ૧૯ આંખો નેત્રો ૨૦ કમળ સરખું સુખ ૨૧ સંસારના બયથી છોડાવનાર રામચંદ્રજીનું કમળ સરખું સુખ ૨૨ ઉભરાઈ જતા પ્રેમમાં છુટી જતાં હે ભવાની તે દશાના વખાણુ હું કરી ચકતો નથી. ૨૩ કમ દીશા અગર કયો ખુણો છે તે માર્ગ બુલ્યા હું કોણુ અને કયાં જઈ હું તે પણુ બુલ્યા, ૨૪ અત્યંત પ્રેમ લક્ષણુ ૨૫ જેને રામચંદ્ર (તરુએટ) જાડને એટલે સંતાઈને જેવા લાગ્યા ૨૬ જન્મ મરણના ફેરાના દુખ કાપનારા રામજી સુતીક્ષણુના હૃદયમાં પ્રગટ થયા. ૨૭ મુની રસ્તામાં અચળ શક્તિ ખેરી ગયા તેના રોમાંચ ફનસની કદા જેવા દેખાયા ૨૮ પાસે. ૨૯ પોતાના ભક્ત ઉપર પ્રસન્ન થયા.

૩૦ પરેઉ લકુટ ઈવ ચરણનલાગી; ૩૧ પ્રેમ મગન મુનીવર ખડ ભાગી
૩૨ ભુજ વીશાલ ગહી લીચે ઉઠાઈ; પરમ પ્રીતી રાખે ઉર લાઈ
મુનિહિ મિલત અસ સોહ કૃપાલા, ૩૩ કનક તરૂંહિજનું લેટ તમાલા
રામ વદન વિલોહી મુનિ ૩૪ ઠાઠા, માંનહું ચિત્ર માંઝ લિખ કાઠા

દોઃ—તખ મુનિ હૃદય ધીર ધરી, ગહિ પદ ખારહિં ખાર
નિજ આશ્રમ પ્રભુ આની કર, પુજા વિવિધ ધકાર

ચોઃ—કહ મુનિ પ્રભુ મુન વિનતિ મોરિ, અસ્તુતિ કર્ ૩૫ કવન વિધિ તોરી
મહિમા ૩૬ અમિત મોરિ મતિ થોરી, ૩૭ રવી સનમુખ ખધોત ઉનેરી
૩૮ શ્યામ તામ રસ દામ શરિર, જટા મુકટ પરીધન મુનિચીર
૩૯ પાણી આપ શર કટી તૃણીર, નૌમી નિરંતર શ્રી રઘુવીર
૪૦ મોહ વિપીન ધન દહન કૃશાનૂ, સંત સરોરૂહ કાનનું ભાનૂ
૪૧ નિશિચર કરિ અરૂથ મૃગરાજ, ૪૨ ત્રાતુ સદાનો ભવ ખગ ખાજ
૪૪ અરૂણ નયન રાણવ સુવેશ, સીતા નેન ચકોર નિશેશ
૪૫ હરહૃદ માનસ રાજ મરાલ, નૌમી રામ ઉર ખાહુ વિશાલ
૪૬ સંશય સપ અસન ઉરગાદ, ૪૭ શમન સકલ સંતાપ ૪૮ વિષાદ
૪૯ ભવ ભંજન રંજન સુર યુથ, ત્રાતુ સદાનો ૫૦ કૃપા વરૂથ
૫૧ નિશુંષુ સગુણ વિષમ સમરૂપ, ૫૨ જ્ઞાન ગીરા ગોતીત ૫૩ મનૂપ
૫૪ અમલ ૫૫ મખિલ મન ૫૬ વંદ્યમ પાર, નૌમિરામ ૫૭ ભજન મહિ ભાર
૫૮ ભકત કલપ પાદપ આરામ, તજન ક્રોધ લોભ મદ કામ
અતિ ૫૯ નાગર ભવસાગર સેતુ, ૬૦ ત્રાતુ સદા દીનકર કુલ કૈતુ
અતુલોત ભુજ પ્રતાપ ખલખામ, ૬૧ કલીમલ વીપુલ વીભંજન નામ
૬૨ ધર્મ વર્મ ૬૩ શર્મદ ગુણ આમ, ૬૪ સંતત સંતનોતુ મમ રામ
ચદપિ ૬૫ વીરજ વ્યાપક અવીનાસી, સખકે હૃદય નીરંતર વાસી

પ્રથમ હૃદયમા રામ લક્ષ્મણ અને સીતાના દર્શન થયાં પછી રામે જાણે આવી
જગાડ્યા થયું આમ ન ઉઘાડી ત્યારે ચતુર્થજ સ્વરૂપના દર્શન કરાવ્યા એટલે સુતીક્ષ્ણે
આમ ઉઘાડી ત્યાં સામેજ રામ લક્ષ્મણ તથા સીતાને જોયાં ૩૦ બાકડી (૬૬) ખાસક
અરુણમાં પડ્યા ૩૧ પ્રેમનીશાની ચક્રચુર ૩૨ લાંગા હાથથી રામે સુતીક્ષ્ણને ઉઘાડી લેઈ
મધ્યીજ પ્રીતિથી હૃદયમાં આપ્યાં ૩૩ જાણે સોનેરી વક્ષને તમાલનું વક્ષ લેટયું. ૩૪ ચીત્રમાં

આળખા હોય તેવા બનીને જોવા લાગ્યા. ૩૫ કષ્ટ રીતે ૩૬ અથાગ અને મારી બુદ્ધિ યોડી ૩૭ બજો સુધી સામે પતંગીયું. ૩૮ કાળા કમળ સરખું અને વીજલી જેવું ચળકાટ મારતું શરીર. જટાના મુગટવાળું અને વસ્ત્ર વસ્ત્રોને પહેરનાર ૩૯ હાથમાં ધનુષ્યખાણુવાળા, અને કમર ઉપર (તુણીર) ભાથાવાળા ૪૦ મોહરૂપી મોઢા વન બાળનાર અગ્નિરૂપ ૪૧ સંતોરૂપી કમળના વનને ખીલવનાર સુર્યરૂપ ૪૨ દેવોરૂપી હાથીઓના ઝાળાને હણનાર સીંહરૂપ ૪૩ સંસારરૂપી પક્ષીને મારવામાં બાજરૂપ હેરામ ! અમારૂં રક્ષણ કરે. ૪૪ રાતા નયનવાળા તથા સુંદર વેશવાળા, સીતાજીના નેત્રોરૂપી ચક્રારને તુલિ આપવામાં ચંદ્રરૂપ ૪૫ સદાશીવના હૃદયરૂપી સરોવરમાં રાજતંત્ર જેવા તથા જેના બાહુ (હાથ) અને હૃદય મોઢા છે એવા હે રામ ! આપને નમું છું ૪૬ સંશયરૂપી સર્પને ગળીજવામાં ગરૂરૂપ ૪૭ શાંત કરનાર ૪૮ દુઃખ ૪૯ ભવના દુખને ભાંગનાર અને દેવોના સમુહને રાજી કરનાર ૫૦ કૃપાના સમુહરૂપ ૫૧ હે રામ આપ એનાએ, પણ નતવગાનીઓની દ્રષ્ટિથી નિર્જીણ, અને ભકતોની દ્રષ્ટિથી સચુણ, શત્રુઓની દ્રષ્ટિથી વિષમ છે અને વિચારવાળાની દ્રષ્ટિથી સમ (સરખા) છે, પર જ્ઞાન તથા વાણીથી પર છે અને ૫૩ તમારા જેવું કોઈ નથી. માટે ઉપમાંથી રહીત છે. ૫૪ મળ રહિત, શુદ્ધ ૫૫ સર્વ વ્યાપક. ૫૬ નિર્દોષ અને પારથી રહીત છે. ૫૭ પૃથ્વીનો ભાર ઉતારનાર છે. ૫૮ ભકતોને કલ્પવૃક્ષના બગીચા જેવો આનંદ આપનાર છે ૫૯ ક્રોધ રીંગેરેને હડાવનાર છે. ૬૦ ભવસાગરનો પુલ આંધ. વામાં ચતુર છે. ૬૦ સુર્યવંશી જેવું (ધન અગર શણગાર) રૂપ માફે સદા રક્ષણ કરે. ૬૧ જેવું નામજ્ઞ કળીયુગમાં પાપના સમુહને તોડી નાંખે છે. ૬૨ ધર્મના બખ્તરરૂપ. ૬૩ સુખ આપે એવા બુણના બાંડારરૂપ ૬૪ હે રામ ! હમેશાં મારૂં કલ્યાણ કરે. ૬૫ નિર્મળ.

તદપી અનુજ સીય સહીત ખરારી, ૧૧અસહુ મનસીમમ કાનનચારી
 ૧૦જે બનહી તે બનહું સ્વામી, સગુણ અગુણ ઉર અન્તર ચામી
 જો કૌશલપતી રાણવ નયના; કરો સો રામ હૃદય મમ અચના
 સો:—૧૮માયા વશ જીમી જીવ, રહહી સદા સંતત મગન

તીમી લાગહું મોહી પ્રીય, ૧૯કરૂણા કર સુઠર^{૨૦} સુખદ
 ચો:—૨૧ અસ અભીમાન બય જગી ભોરે, મૈં સેવક રઘુપતી પતી મોરે
 રામ ભક્તી ૨૨તજ ચહ કલ્યાણા, સો નર અધમ ૨૩શુગલ સમાના

પંચવટીમાં રામ લક્ષ્મણ સંવાદ.

ચો:—એકવાર પ્રભુ ૧સુખ આસીના, લક્ષ્મણ વચન કહે ૨છલહીના
 ૩સુરનર સુની સચરાચર સાંઈ, મૈં પુછો નીજ પ્રભુકી નાઈ
 ૪મોહી સમુગાય કહો સોઈ દેવા, સખ તજ કરોં ચરણ રજ સેવા
 કહઉ જ્ઞાન વીરાગ અરૂ માયા, ૫કહહું સો ભક્તી કરહું જેહી દાયા

દો:—ઈશ્વર જીવહી ભેદ પ્રભુ, સકલ કહો સમુગાય
 બતે હોય ચરણ રતી, શોક મોહ જમ બય

ચો:—થોરે મહ સખ કહો જુગાઈ, સુનહું તાત ૧મતી મન ચિત લાઈ
 ૨મૈં અરૂ મોરી તોરી તે માયા, જેહી વશ કીનહેજીવ ૩નીકાયા
 ૪ગોગોચર જહું લગી મન બઈ, સો સખ માયા બનહું ભાઈ
 તેહી કર ભેદ સુનહું તમ સોઈ, ૫વિદ્યા અપર અવીદ્યા દોઈ

* * * * *

જ્ઞાન ૧માન જહાં એકો નાહી, ૨દેખત પ્રભુરૂપ સખમાંહી
 ૩કહીય તાત સો પરમ વીરાગી, તૃણસમ સીક્રી તીન ગુણ ત્યાગી
 દો:—૪માયા ઇશ ન આપકો, બનિ કહે સો જીવ

૬૬ હે ખરારી ! હે રામ ! વનમાં વિચરનારું આપતું આરૂપ મારા મનમાં વસે. ૬૭ હે અંતરમાં ! કોઈ આપને સગુણ માને છે અને કોઈ આપને નિર્ગુણ માને છે તે બંને માને; મારે તો કમળ સરખા નેત્રવાળું અયોધ્યાના રાજાતું આ રૂપ મારા ઉરમાં વાસ કરે ૬૮ માયામાં રચ્યો પચ્યો જીવ જેમ સદા માયામાં લવધીન રહે છે. ૬૯ કરૂણાના ભંડાર ૭૦ સુખ આપનાર ૭૧ પ્રભુ મારા ધણી અને હું તેનો દાસ એવું અભીમાન (ભોરે) મોંઠે પ્રજામાં પણ ન બંધ, ૭૨ તજને કલ્યાણ ચાહે. ૭૩ શીમાળ.

આ જ્ઞાન અર્થો છે. ૧ સુખથી આસને ઉપર બેઠા છે. ૨ નિર્જળ ભાવથી ૩ સુર (દેવલોક) નરલોક તથા સત્યરાશ્વરના સ્વામી ગણીને એક આપના કાસ તરીકે હું આપને પુછુંછું. પ્રશ્નના ત્રણ પ્રકાર છે. ઉત્તમ, મધ્યમ, અને કનિષ્ઠ. જે પ્રશ્ન વાદવિવાદ માટે હોય, સામેને તોડી પાડવા માટે હોય તે કનિષ્ઠ. જે પ્રશ્ન પોતાની બુદ્ધિની ચાલાકી બતાવવા હોય તે મધ્યમ અને જે પ્રશ્ન ખાસ જ્ઞાન માટે હોય તે ઉત્તમ. ૪ અને એવો ઉપદેશ આપો કે મમતાના તમામ સ્થાનને તજીને આપની ચરણ રજ શોધું. ૫ જે ભકિતથી આપ દયા કરે છે તે ભકિત પણ મને કહેા. ૬ રામ બોલ્યા કે હે તાત ! બુદ્ધિને ડેકાણે રાખી સાવધાનતાથી સાંભળો. ૭ હું અને માફ એજ માયા. ૮ આપ્યા આજ્ઞાપદને ૯ જ્યાં સુધી મન તથા ઇન્દ્રિયા પહેાંચી શકે તે તમામ માયાની સરહદ છે. જ્યાં તે ન પહેાંચી શકે તે પ્રભુ. યતો વાચ્યો નિવર્તન્તે શ્રુતિ પણ કહે છે કે જ્યાં મન વાણી સહીત પાછું વળી જાય તે પ્રભુ. ૧૦ વિદ્યા નામની શુદ્ધ સત્વ પ્રધાન માયા જે જગતને રચે છે અને તે જગતને વશ રાખનાર ઇશ્વરની ઉપાધી છે. તે ઇશ્વરની પ્રેરણા પ્રમાણે ચાલે છે. ભારે ચમત્કાર કરે છે. અને બીજી અવિદ્યા તે પ્રપંચ જાળ ૧૧ વાળું અગર આશ્રમનું જ્યાં અભીમાન નથી. ૧૨ અને સર્વ જગતને પ્રભુ ૩૫ સગળે છે તે જ્ઞાન. ૧૩ જેની પાસે સિદ્ધિ-સંપત્તિ તુણ સમાન છે અને જે સત્પરજ તમ ત્રણે શુભથી રહીત છે તે પરમ વેરાગી છે. ૧૪ માયાના ઇશ્વરના અને પોતાના, રૂપને જે ન જાણે (ન સમજે) તે જીવ.

૧૫અંધ મોક્ષ પ્રદ સર્વ પર, માયા પ્રેરક શીવ

ચા—૧૬ધર્મ તે વીરતી યોગ તે જ્ઞાના, જ્ઞાન મોક્ષ પ્રદ બેદ અખાના

૧૭જાતે વેગી દ્રવો મેં ભાઈ, સો મમ ભક્તિ ભક્ત સુખદાઈ

૧૮સો સ્વતંત્ર અવલંબન આના, તેહિ આધીન જ્ઞાન વિજ્ઞાના

૧૯ભક્તિ તાત! અનુપમ સુખસુલા, મિલે જો સંત હોય અનુકુલા

ભક્તિકે સાધન કહોં અખાનિ, સુગમ પંથ ૨૦મોહિ પાવહિ પાની

પ્રથમોહ વિપ્ર ચરણ અતિ પ્રીતિ, ૨૧નિજ નિજ ધર્મ નિરત શ્રુતિ રીતિ

૨૨ઇહિકર ફલ પુનિ વિષય વિરાગા, તખ મમ ચરણ ઉપજ અનુરાગા

૨૩શ્વશ્ચાદિકે નવ ભક્તિ દદાઈ, ૨૪મમ લીલા રતિમતિ અધિકાઈ

સંત ચરણ પંકજ અતિ પ્રેમા, મન કમ વચન ભજન દંડ નેમા

ગુરુ પિતૃ માતૃ બંધુ પતિ દેવા, ૨૫સખ મોહક જાને દંડ સેવા

૨૬મમ ગુણ ગાવત પુલકે શરિરા, ગદગદ ગીરા નયન બહુ નીરા

૨૭કામ આદિ મદ દંભ ન જાકે, તાત નિરંતર વશ મેં તાકે,

રાવાણુ મારીચ પ્રસંગ.

ચા—૬૨ મુખ ગએઉ જહાં મારીચા, નાચ માથ, ૧સ્વારથ રત નીચા

૨નમન નીચકી અતિ દુખદાઈ, ૩ભિ અંકુશ ધનુ ઉરગ ખીલાઈ

૪ભય દાયક બલકી પ્રીય વાની, ૫ભી અકાલકે કુસુમ ભવાની

હો—કરી પુલ મારિચ તખ, સાદર પુછી ખાત

૬કવન હેતુ મન વ્યગ્ર અતિ, ૭એકસર આયઉ તાત

ચા—૬૩મુખ સકલ કથા તેહિ આગે, કહી સહિત ૮અભિમાન અભાગે

હોહુ કપટ મૃગ તુમ ૯છલકારી, ૧૦જેહિ વિધિ હરી આને નૃપનારી

૧૫ અંધ તથા મોક્ષને આપવા વાળો, સર્વનો નિર્વંતા અને માયાનો પ્રેરક તે
૪૫૨ કહેવાય છે. ૧૬ ધર્મથી વેરાગ્ય, યોગથી (સખ અગર લાગ્યા સહેવાથી અગર લવલીન
અનવાથી) જ્ઞાન થાય છે. અને જ્ઞાન મોક્ષને આપનાર છે એમ વેદમાં કહ્યું છે, શ્રુતિમાં

કહે છે કે જાના ફેર તુ કૈવલ્ય પશુ. ૧૭ જેનાથી રીંગદ—દ્રવી ભૂત(દયાને વશ) થાઉં તે તો ભક્તને આનંદ આપનાર મારી ભક્તિ છે. ૧૮ તે કાષ્ઠના આધાર વિના સ્વતંત્ર છે. અને તેને આધીન જ્ઞાન તથા વિજ્ઞાન (તત્ત્વજ્ઞાન) છે. ૧૯ હે તાત ! ભક્તિ તો સુખનું અનુપમ મૂળ છે, પણ જે સંત અનુકુળ (પ્રસન્ન) હોય તોજ મજે તેનું છે ૨૦ જે સુગમ સાધનથી પ્રાણીઓ મને પામે છે, તે ૨૧ વેદની મર્યાદા પ્રમાણે પોતપોતાના ધર્મમાં અભીરૂપી. ૨૨ આ પ્રમાણે કરવાથી વિષયોમાંથી વૈરાગ્ય અને વૈરાગ્ય થવાથી મારા ચરણમાં પ્રેમ થાય છે. ૨૩ શ્રવણાદિ નવ પ્રકારની ભક્તિમાં દ્રઢતા કરવી. નવ પ્રકારની ભક્તિના નામો (શ્રીમદ્ભાગવત સાતમા સર્ગમાં) શ્રવણ, કીર્તન ધ્યાન, ચરણ શેવન, પુજન, વંદન, દાસ્ય, સખ્ય અને આત્મ નિવેદનમ્. ૨૪ મારા ચરિત્રો સાંભળવાને અધિક પ્રેમ થાય છે. ૨૫ તમામ મારા સમાન ગણીને દ્રઢ શેવા કરે છે. ૨૬ મારા શુણ ગાતાં શરીર પુલકાયમાન થાય છે. વાણી ગદ્ગદ્ થાય છે. અને આંખોમાં પ્રેમના જળ વહે છે. ૨૭ હે લક્ષ્મણ ! કામ આદિ મદ તથા દંભ જેની પાસે નથી તેને વશ હું હંમેશાં રહું છું.

મારીય રાવણને મારો થાય છે. મિથ્યામીત્રતા યજ્ઞમાં તે પણ વિધન કરતો હતો. તે વખતે સુખાહુ તથા તાડીકાને રામે માર્યા અને મારીયને એક ફળાવિનાતું બાણ મારીને ત્યાંની સમુદ્ર કીનારે ફેંકી દીધો, મારીય અનેક રૂપ ધારણ કરી શકતો હતો, તેથી સીતાજીના હરણના કાર્યમાં તે મૃગ અને તો રીક એમ ધારીને રાવણ તેને મળવા આવે છે તે કથા સાંભળો. ૧ સ્વાર્થી તથા નીચ. ૨ નીચો માણસ નમે ત્યારે હુમ્મ પેદા થાય છે જેમ અંકુશ, ધનુષ, સાપ તથા બીલાડી ૩ જેમ અકાળના પુષ્પ ભય આપે છે તેમ ખળ પુરુષ મીઠું બોલે તો પણ તેમાં ભય સમજવો. ૪ શા માટે ૫ એકલા. ૬ અભાગીયા રાવણે અભીમાન સહીત હકીકત કહી ૭ માયાથી ૮ જે પ્રકારે હું રામની નારી સીતાને હરી લાવું.

તેહિ પુનિ કહા સુનુ દશશીશા, ૧૦ તે નર રૂપ ચરાચર ઈશા
 તાસેં તાત વૈર નહિ કીજે, ૧૧ મારે મરીય જિયાયેજીને
 ૧૨ મુનિ મખરાખન ગયઉ કુમારા, ૧૩ વિતુહર શર રઘુપતિ ૧૪ મોહિમારા
 શત યોજન આયઉ પલ માંહિ, ૧૫ તિન સન વૈર કિયે ભલ નહિ
 ૧૬ ભઈ મતિકીટ ભુંગકીનાઇ, જહૂં તહૂં મૈ દેખેં દોઉ ભાઇ
 ૧૭ જો નર તાત તદપિ અતિ શૂરા, તિનહિં વિરોધ ન આઇહિ પૂરા

*

*

*

*

*

૧૮ રા અસ નામ સુનત દશ કંધર, રહત પ્રાણ નહિ મમઉર અંતર
 ૧૯ જહુ ભવન કુલ કુશલ વિચારી, ૨૦ સુનત જરા દીનહેસી બહુગારી
 ૨૧ ગુરૂજીમિ મૂઠં કરસિ મમ બોધા, ૨૨ કહુ જગ મોહિ સમાનકો યોધા
 ૨૩ તખ મારીચ હૃદય અનુમાના, નવહિં વિરોધ નહી કલ્યાના
 ૨૪ શ્રી મમીં પ્રભુ શઠ ધની, વૈધ વંદિ કવિ માનસ ગુજી
 ૨૫ ઉભય ભાંતિ દેખા નિજ મરણા, તખ તાકેસી રઘુનાયક શરણા
 ૨૬ ઉતર દેત મોહિ વધહી અભાગે, કસ ન મહેં રઘુપતિ શરલાગે
 ૨૭ અસજીય જનિ દશાનન સંગા, ચલા રામપદ પ્રેમ અભંગા
 ૨૮ મન અતિ હર્ષ જનાવ ન તેહિ, આણુ દેખીહોં પરમ સનેહિ

જટાયુ ઉંકધાર.

દોઃ—૧ કર સરોજ શિર પરસેઉ, કૃપા સિંધુ રઘુવીર

૨ નીરખી રામ છળી ધામ સુખ, વિગત ભઈ સખ પીર

જો.—તખ કહ ગુપ્ત વચન ધરી ધીરા, સુનહુ રામ ભંજન ૧ ભવભીરા
 નાથ ! દશાનન ચહ ગતિ કિન્હી, તેહી ખલ જનક સૂતા હરી લીન્હી
 ૪ દે દક્ષીણ દીશ ગયઉ શુભાઈ, વિલપત અતિ કુરરીકીનાઇ

૫ મારીચ બોલ્યો કે ૧૦ રામઅંદ્રજી નર રૂપે કોટી પ્રહાડના ધણી છે. ૧૧ તેમના
 તો માર્યા મરીએ અને છવાઈયા છવીએ. ૧૨ વિશ્વામીત્રનો મખ (ચર) ની રક્ષા કરવા
 ક્યાર વચમાં રામ આવ્યા હતા. ૧૩ રણાં વિનાતું બાણ (યોધુ) ૧૪ મને માર્યું. ૧૫

તેની સાથે વેર કરવામાં સાર નથી. ૧૬ તે બાણ વાગવાથી મારી મતી ભમરીએ ડાખ મારેલા કીડા જેવી થઇ છે. કાલજુ કે તે પછીથી બધાં ત્યાં હું રામ લક્ષ્મણને જોયા કરું છું, ૧૭ કદાચ રામને મનુષ્ય માન્યા તો પણ તે શુરવીર છે. તેની સાથે વિરોધ કરવાથી પૂરું પડીએ તેમ નથી. ૧૮ રામનામને માત્ર 'રા' એટલું જ સાંભળતા મારા હૃદયમાં પ્રાણ રહી શકતા નથી. હું તો ડરી ગયો છઉં. [જોણે સુખાદુ તાડીકા ખર વીંચેને માથો એવા રામને માણસ કેમ કહેવાય !] ૧૯ માટે હે રાવણ ! તમારા કુળતું કુશળ સમજીને મેરે જાઓ. ૨૦ આ સાભળી રાવણને રીસ ચઢી અને મારીચને ગાળો પણ દીધી. ૨૧ રાવણ બોલ્યો " મારો શુદ્ધ થઇને બોધ કરતો હોમશ ! ૨૨ બોલ કે મારા જેવો જગમાં કયો પોદો છે ? ૨૩ મારીએ હૃદયમાં વિચાર કર્યો કે ' શસ્ત્ર ધારી, રહસ્ય જાણનાર પાંડેશી સગા વીંચેર, રાજા, અગર પતિ, શક, પેસાદાર, વૈદ્ય, ચારણ, બટ, કવિ. (અત્યાચારના જમાનામાં ન્યુસપેપરવાળા) અને પંડિત જન, એવા નવની સાથે વિરોધ કરવાથી જીવાન થાય નહીં ૨૪ રાવણને હા પાડવામાં તથા ના પાડવામાં પણ મોતને જોઇને રજુ ચરણમાં નજર કરી એટલે પ્રભુને હાથે મરવું પસંદ કર્યું ૨૫ રાવણને ના પાડનાં ૨૬ તે અભાગીઓ મને મારે તો કસ (શા માટે) રજુ પતિના શર [બાણ] થી ન મરવું. ૨૬ આવો વિચાર કરીને તે રાવણ સાથે ચાલ્યો પણ હેસતિ મનમાં તે રામજના ચરણમાં અભંગ પ્રેમ રાખ્યો હતો. [આખર સુધારી લીધી હતી.] ૨૭ આજે મને પરમ સ્નેહી રામ મળશે એવો મારીચના મનમાં ધણો હર્ષ હતો પણ તે હર્ષ તેહી [રાવણ] ને જણાવ્યો નહોતો. આપણે પણ રાવણ જેવા ભગવાનનાં વિરોધી પંચ, સગા, પાડોશી અગર શેઠ પાસે પ્રભુની અગર ભક્તિની વાત કરવી નહીં. કરીએ તો જરૂર વિરોધ થાય તે વખતે આપણે ભગવદ્ પ્રેમ ઘંટી રાખવો. Be a Roman, in Rome. રાવણ સીતાને લઈ જતો હતો તે વખતે જટાયુએ રાવણને વચમાં અટકાવીને યુદ્ધ કર્યું હતું. જટાયુ ધાયલ થઈને પડયા છે ત્યાં રામ સીતાને શોધતા શોધતા પધામાં છે. ૧ રામે કમળ સરખો હાથ જટાયુના માથા ઉપર મુક્યો. ૨ સુખના ધામ એવા રામની છબી જોઇને, જટાયુની, તમામ પીડા મરી ગઈ. ૩ સંસારનું કુખ ડહે શુસાઇ ! (હે રામ !) તે રાવણ સીતાજીને લઈને દક્ષિણ દીશમાં ગયો છે સીતા રીટાડીની માથક રેતાં હતાં.

૧૬૨૨ શ્રીગી પ્રભુ રાખેઉં પ્રાના, ચલન ચહત અખ કૃપા નીધાના
રામ કહા તનુ રાખહુ તાતા, ૧ મુખ મુસકાય કહી તેહી આતા
બાકર નામ મરત મુખ આવા, અધમહુ મુકિત હોઈ શ્રુતિ આવા
સો મમ લોચન ગોચર આગે, રાખો નાથ દેહ કેહિ લાગે
જલ ભરિ નેન કહા રઘુરાઈ, ૨ તાત કર્મ નીજ તે ગતિ પાઈ
૩ પરહિત ખસ જનકે મન માંહિ, તિન કહા જગ કછુ દુર્લભ નાહિ
તનુ તણ તાત જાહુ મમ ધામા, ૪ દેહ કહા તુમ પુરણ કામા

* * * * *

અમ્ર દેહ તણ ધરી ૧૦ હરી કૃપા, ભુષણ બહુ ૧૧ પટ પીત અનુપા
રયામ ૧૨ ગાત ૧૩ વિશાલ ભુજઆરિ, ૧૪ અસ્તુતિ કરત નૈન ભરિવારી
છંદ,—૧૫ જય રામ કૃપ અનુપ નિશુલ સગુણ ગુણ પ્રેરક સહી
૧૬ દશ શીશ બાહુ પ્રચંડ ખંડન, ૧૭ આપ શર મંડન મહી
૧૮ પાથોઢ ગાત, ૧૯ સરોજ મુખ, ૨૦ રાણવ આયત લોચનમ્
નિત નૌમિ રામ કૃપાહુ ૨૧ બાહુ, વિશાલ ૨૨ ભવ ભવ મોચનમ્

* * * * *

ચો—અમ્ર અધમ ખગ ૨૩ આમિષ ભોગી, ગતિ તેહિ દીન ૨૪ જો ચાચત ચોગી
સુનહુ ઉમા તેલોઢ અભાગિ, હરિતણ, હોહિ ૨૫ વિષય અનુરાગી

પ્રાણલુ સત્કાર.

હો.—૧ મન કર્મ વચન કપટ તજ, જો કર ૨ ભુસુર સેવ
૩ મોહિ સમેત બિરંચી શિવ, વશ તાકે સખ દેવ
ચો—૪ શાપત ૫ તાડત ૬ પકષ કહંતા, ૭ વિપ્ર પૂજ્ય અસ ગવાહિ સંતા
૮ પૂજ્ય વિપ્ર શીલ ગુણ હીના, નહિન શુદ્ર ગુણ જ્ઞાન પ્રવીના
કહિ નિજ ધર્મ તાહિ સમુજાવા, ૯ નિજ પદ પ્રીતિ દેખી ૧૦ મનભાવા
રઘુપતિ ચરણ કમલ શીર નાઇ, ૧૧ અર્ધ ગગન ૧૨ અપનિ ગતિ પાઈ

૫ આપના દર્શનને માટે પ્રાણુ રાખ્યા છે ! તે હવે નીકળી જવા હચ્છા કરે છે. ૬ હસીને જટાયુ બોલ્યો કે “મરણ વખતે જેનું નામ સુખમાં આવે તો અધમ પણ મોક્ષ પદને પામે તો તે પોતે [રામ] આજ મારી નગર આગળ ઉભા છે તો મારે હવે (કેહી લાઈ) શા સુખ માટે આ દેહ રાખવો. ” ૭ રામ બોલ્યા કે હે તાતા આપના રથ કર્મે કરીને [અંત વખતે મારાં દર્શનની) આ ઉત્તમ ગતિને પામ્યા છો. ૮ પારકાને [એટલે જ્યાં સ્વાર્થ નથી એવાને] સુખી કરવાનું જેનું મન છે. તેમને આ સંસારમાં કશું દુર્લભ નથી. Even dust and wind will help a man who works for good to others. ૯ તમે પુર્ણ કામ પુર્ણ ભાગ્યશાળી છો માટે હું તમને શું આપું ! (વચમાં રામે જટાયુને કહ્યું કે “સીતા હરણની વાત ત્યાં મારા પિતાને કહેશે નહિ. થોડા વખતમાં રાવણને હું મારીશ અને રાવણ ત્યાં આવશે. એટલે ખબર પડશે.] ૧૦ પ્રભુ જેનું ૩૫. ૧૧ સુંદર પીળું પીતાંબર. ૧૨ શરીર ૧૩ લાંબા ચાર હાથ વાળું. ૧૪ આંખોમાં પ્રેમના જળ ભરીને સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ૧૫ અનુપમ રૂપવાળા હે રામ ! તમારો જમ થાઓ. બ્રહ્મવેદાન્તી નગરે આપ નિર્મુણુ છો. બકતોની નગરે આપ સચુણુ છો અને ગુણના પ્રેરક છે. ૧૬ પ્રેચંડ હાથ વાળા રાવણને મારનાર, ૧૭ હાથમાં ધનુષ આણવાળા તથા પૃથ્વીના શણગાર ૩૫ ૧૮ મેધનાં જેવા ક્યામ શરીર વાળા ૧૯ કમળ સરખા સુખવાળા ૨૦ કમળ સરખા મોટા નેત્રો વાળા ૨૧ મોટા આડું વાળા ૨૨ [બકત લોકોને] સંસારના ભયથી છોડાવનાર [આપને નમું છું] ૨૩ માંસાહારી ૨૪ જેને માટે થોગીઓ શયના કરે છે. ૨૫ વિષયમાં મગ્ન માની બેઠા છે તે.

શુદ્ધનો ઉદ્ધાર કરી આગળ ચાલતાં કપાંધ નામના દેવને રામે માર્યો તે દેહ છુટતાં ગંધર્વ બન્યો અને બોલ્યો કે “ દુર્વાસાની મરકરી કરવાથી આ દેહ મળ્યો હતો, તે આપની દયાથી છુટ્યો ” ત્યારે રામે કહ્યું કે બ્રાહ્મણના કૃણને દ્રોહી અને ગમતો નથી ૧ મન કર્મ અને વાણીનું કષ્ટ તજીને ૨ બ્રાહ્મણો ૩ હું તથા બ્રહ્મા અને શીવ અને તમામ દેવ તેને વશ સમજવા, ૪ શાપ આપનાર [નારદજી] ૫ મારનાર [ભૂય] ૬ પૃથ્વ [કડવાં વચનો] કેહનાર (પરશુરામ) ૬ પણ બ્રાહ્મણો પુજ્ય છે એમ સંતો કહે છે. ૭ “ બ્રાહ્મણ શીવ તથા ગુણથી રહિત હોય તો પણ પુજ્ય છે. અને શુદ્ધ જ્ઞાનથી પ્રવિષ્ટ હોય તો પણ પુજ્ય નથીજ ” આ વચનો રામચંદ્રજીના પોતાના છે. પણ અત્યારના વિચીત્ર જમાનામાં રામને ન માને તો રામના વચનને કાણુ માને ! વિદ્વા, સદાચાર, જાતિ તથા નીતીથી જગત્ને જેવું દુખારી શકાય છે તેવું બીજું એકે સાધન નથી. માટે બ્રાહ્મણોએ ઉંચી સ્થિતી રાખવી હોય તો, ઉંચા સાધનની જરૂર છે, રાગ દ્વેષ, વાહનિવાહ અને ધર્મો જ્યાં છે ત્યાં પડતી છે અને તે નથી ત્યાં ચડતી છે. ૮ રામના ચરણમાં ૯ રામ પ્રેમજ થયા. ૧૦ ઉડીને મર્યા.

શવરી રામ મિસાપ

ચો.—^૧તાહિ દેઇ ગતિ રામ ઉદારા, શબરીકે આશ્રમ ^૨પણુ ધારા
 શબરી દેખી રામ ^૩ગૂઢ આયે, ^૪મુનીકે બચન સમુઝી મન ભારે
^૫સરસીજ લોચન બાહુ નિશાલા, જટા સુકુટ શીર ^૬ઉર બનમાલા
 રથામ ગૌર સુંદર દોઉં બાધ, શબરી પરી ચરણ ^૭લપટાઇ
^૮પ્રેમ મગન મુખ બચન ન આવા, મુનિમુનિ પદસરોજ ^૯શીર નાવા
^{૧૦}સાદર જલ લઇ ચરણ ^{૧૧}પખારે, ^{૧૨}મુનિ સુંદર આસન પેઠારે

દો.—કંઈમુલ ફલ સરસ અતિ, દિયે રામ કહું ^{૧૩}આનિ

પ્રેમ સહિત પ્રભુ ખાએઉં, ખારહિ ^{૧૪}ખાર બખાનિ

ચો.—^{૧૫}પાણી જોરિ આગે ભઈ ^{૧૬}ઠાઠી, પ્રભુહિ બીલોકી પ્રીતિ અતિ બાઠી ^{૧૭}
 કેહિ વિધિ અસ્તુતિ કરેં તુલસારી, અધમ ભતિ મૈં ^{૧૮}જઈ મતિ ભારી
 અધમ તે અધમ અધમ અતિનારી, તીન મહું મૈં મતિમંદ ^{૧૯}ગવારી
 કહં રઘુપતિ સુન ^{૨૦}ભામિની બાતા, માનૈં એક ^{૨૧}ભક્તિકર નાતા
^{૨૨}ભતિ પાંતિ કુલ ધર્મ ખડાઈ, ધનબલ પરિજન ગુણ અતુરાઈ
^{૨૩}ભક્તિ હિન નર સોહત કૈસે, બીનુ જલ વારિદ દેખીય જૈયે
^{૨૪}નવધા ભક્તિ કહોં તોહિ પાંહી, ^{૨૫}સાવધાન સુન ધરૂ મનમાંહિ
 પ્રથમ ભક્તિ ^{૨૬}સંતન કર સંગા, ^{૨૭}દુસર રત મમ કથા પ્રસંગા

દો.—શુરૂપક પંકજ સેવા, તીસરી ભક્તિ ^{૨૮}અમાન

ચૌથી ભક્તિ મમ ગુણ ગણુ, કરે કપટ તણુ જાન

ચો.—^{૨૯}મંત્ર બપ મમ દ્રઢ વિશ્વાસા, પંચમ ભજન સો ^{૩૦}વેદ પ્રકાશા

છઠ્ઠી દમ શીલ ^{૩૧}વિરતી બહુ કર્મી, ^{૩૨}નીરત નીરંતર સજન ધર્મી

^{૩૩}સખતમ સખ મોહિમય જગ દેખે, મોતે સંત અધિક કર દેખે

^{૩૪}અઘટમ યથાલાલ સંતોષા, સપનેહું નહિ દેખહિ પરદોષા

શવરી ભતની ભંલડી હતી. મતંગ રૂપીની પંપા સરોવર ઉપર સેવા કરતી હતી. મતંગે દેહ ત્યાગ કર્યો ત્યારે શવરીને કહ્યું કે તારી સેવાનો બદલો મારો ધણી (રામ) ત્રેતાના અંતમાં અવતાર લેશે ત્યારે વાળશે, યોગીઓને જે લાભ ન મળે તે લાભ સેવા કરનારને મળે છે પંપા સરોવર ઉપર [૮૮૦૦૦] રૂપીઓ હતા પણ રામ પહેલાં શવરીની કુંપડીમાં આવ્યા. ૧ કુંપડાનો ઉદ્ધાર કરીને ૨ પદાર્થો ૩ ધર ૪ મતંગના વચન યાદ કરી રાજ ચઢ્યા. ૫ કમળ સુરખા નેત્રો ૬ કંઠમાં તુલસીની માળા ૭ દંડવત કર્પા ૮ પ્રેમ લેલી ચવાથી બોલી શકી નહીં ૯ માથું તમામ્બુ. ૧૦ ધણી પ્રેમથી ૧૧ ઘોષા ૧૨ પછી સુંદર આસન ઉપર બેસાડ્યા [પ્રેમથી આવેલું આસન અગર ભોજન તે સુંદર સખજનું] ૧૩ આણી આવ્યા ૧૪ વારંવાર વખાણ કર્યા ૧૫ હાથ બેઠીને ૧૬ ઉભી રહી ૧૭ પુનમનો ચંદ્ર જોઈ સમુદ્ર ઉભળે તેમ રામને જોઈ શવરીનો પ્રેમ ઉમરાયો ૧૮ જડ બુદ્ધિ વાળી ૧૯ ખમાર ૨૦ સ્ત્રી ૨૧ ભક્તિનો નાતો-જોળખાણ ૨૨ શાંતિ [કામ], શાખ [આખર], કુણ અને ધર્મની

બહાઈ, ધનનું બળ, પરિવર્તન (સંગા-સહોદર], ગુણ, અને ચતુરાઈ ૨૩ તે તમામ હોય પણ બહિત ન હોય તો બળ વિનાના વાદળાં જેવો ગણાય છે ૨૪ નવ પ્રકારનો ૨૫ સાવધાન થઈને સાંભળો ૨૬ સંતોનો સંગ, પણ તે સંતો ઉપદેશ આપી કલ્યાણ કરે તે ૨૭ બીજી બહિત મારી કથામાં રત [૩૬] ૨૮ અમાન [દાસ બનીને] ૨૯ મારા મંત્રના બંધમાં ૬૬ વિશ્વાસ ૩૦ વેદમાં કહે છે ૩૧ ઇંદ્રિયોના નિગ્રહ ૩૨ વૈરાગ્ય, નિવૃત્તી ૩૩ સજનોના ધર્મમાં હમેશાં પ્રીતી ૩૪ સાતમા પ્રકારની ભક્તિ—સર્વ જગતને મારા સ્વરૂપમય બનેવું, દેવથી રહિત થવું તે—અને મારા કરતાં પણ સંતને અધિક ગણવા. આગળ કાગ લુશડી ગરડાઈને કહે છે કે

ચે.—મોરે મન પ્રભુ અસ વિશ્વાસા, રામતે અધીક રામ કર દાસા,

ભાવાર્થ—સત્સંગનો મહિમા આપણે ઘણીવાર કપૂલ કરીએ છીએ. પણ તેમાંથી સૌને સરખો લાભ નથી મળતો તેનું મુળ કારણ સત્સંગ કરાવનાર સંતમાં એછો વધતો પ્રેમ છે. શ્રીમદ્ભાગવત ૨૬મું ૧૦ અધ્યાય ૮૪ ના ૨૩ માં શ્લોકમાં શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે જીવની જીતનો વેગ—પ્રેમ—ચાર ઠેકાણે વહેંચાઈ ગયો છે તે ચાર ઠેકાણે મટીને તે વેગ—પ્રેમ ધોધ, એક ઠેકાણે જ રહે તો જીવનું કલ્યાણ થતાં વાર નથી. તે ચાર ઠેકાણાં સાંભળો [૧] દેહમાં આત્મ કુદ્ધિ [૨] સગામાં મમત્વ કુદ્ધિ (૩) જળમાં તિર્થ કુદ્ધિ (૪) પાણી આદિની મૂર્તિમાં પુણ્ય કુદ્ધિ. આ ચારે ઠેકાણેથી જીતને વાળીને જીવ એમ સમજતાં શીખે છે કે (૧) મારા સંત અગર સદ્ગુરુ તે મારા આત્મા એએટલે તે ધણી અને હું તેનો દાસ છું, (૨) મારા સાચા સગા તો સંત અગર સદ્ગુરુ છે, જે મને વિષય સુખમાંથી મુક્ત કરીને જ્ઞાનનંદ આપશે (૩) સાચું તીર્થ તો મારા સંત અગર સદ્ગુરુ છે. તીર્થનો મહિમા સંતોથી વધ્યો છે.—તીર્થને પેદા કરનાર સંતો છે. આપણે ગાંધીએ છીએ કે “ સકળ તીરથ મારા સદ્ગુરુ ચરણે, કોટી ગંગાને કોટી કાશીર ” અગર “ સકળ તીરથ મારા સદ્ગુરુ ચરણે ગંગા જીમના રેવા ” (૪) પાણી આદિની મુર્તિ કરતાં પણ મારા સંત અગર સદ્ગુરુ વધારે પુણ્ય છે. પાણી આદિની મૂર્તિને સ્થાપનાર સંતો છે. પુણ્ય પાદ સ્વામી શ્રી સહજાનંદજીએ ગદગાના (૫૪) વચના મૃતથી પણ એમ કહ્યું છે કે સંત અગર સદ્ગુરુમાં પ્રેમ થાય તો જ સત્સંગનું સાચું સુખ મળે. વૈષ્ણવ સંપ્રદાયમાં પરમ ભક્ત દામોદરદાસજીની આચાર્ય મહા પ્રભુજી તરફ તદાકાર વ્રતિ થતાં કલ્યાણપદ હાથમાં આવી પહોંચ્યું. અત્યારે આ લાભ જીવને ધણે ભાગે નથી મળતો તેના બે કારણ છે એક તો સંત અગર સદ્ગુરુ લાલસુ અગર વિષયી. બીજું કારણ એ છે કે કદાચ કોઈ પવિત્ર સંત અગર સદ્ગુરુ મળી આવે તો જીવને તેમાં વિશ્વાસ બેસતાં વાર લાગે છે; કારણ કે જ્યાં ત્યાં પાપડોના દર્શન થયાં છે. એટલે હુધના દાંભ્યાં છાશથી બીંદે છે—એટલે સાચા ખેડાની પ્રતિક્ષા કરવામાં અમૂલ્ય વખત વહી જાય છે. સંત અગર સદ્ગુરુની ટુકામાં ટુકી પરીક્ષા એટલી જ છે કે નીતિ, વૈરાગ્ય, સંતોષ અને શાન્તી (કોષ રહિત) જીવને—છે? તે હોય તો ત્યાં નથી પડતાં વાર કરવી નહીં. વિદતા અગર આડંબરમાં કદિ લપટાવું નહિ. આચરણ વિનાની વિદતા ધી, વિનાના કંસાર જેવી છે. ૩૫ આડંબી ભક્તિ, મળે તેમાં સંતોષ અને સ્વપ્નામાં પણ પારકા દોષ દેખતા નથી. દોષ બે પ્રકારથી બેવાય છે. એક તેની છાંયી અને બીજું તેને સુધારવા માટે તેમાં પ્રથમ કનિષ્ઠ છે તબ્બા લામક છે અને બીજો પ્રકાર ઉત્તમ છે.

^{૩૧}નવમ સરલ સખસો છલહીના, મમ ભરોસે જીય હર્ષ ન દીનાં
 નવ મહ^{૩૨} જીનકે એકો હોઈ, નારી પુરૂષ ^{૩૩}સચરાચર કોઈ
 સો અતિશય પ્રીયભામિની મોરે, ^{૩૪}સકલપ્રકાર ભકિત દ્રઢ તોરે.
^{૩૫}યોગીવૃદ્ધ દુર્લભ ગતી ભેઈ, તો કહં આજ સુલભ ભઈ સોઈ
^{૩૬}મમ દરશન ફલ પરમ અનુપા, જીવ પાવ નીજ સહજ સ્વરૂપા

પંપા સરોવર ઉપર રામ નારદ મીલાપ.

ચો.—^૧જનહું સુની તુમ મોર સ્વભાઉ, ^૨જન સન કળહું કી કરોં દુરાઈ
 કવન વસ્તુ અસ મોહી પ્રીય લાગી, જે સુનિવર નશકહું તુમ માગી
 જન કહં કછુ^૩ અદ્યેય નહિ મોરે. ^૪અસવિશ્વાસ તજહું જનિ હોરે
 તખ નારદ બોલે હર્ષાઈ, અસવર માગો ^૫કરોં કિઠાઈ

* * * * *

હો.—^૬રાકા રજનિ ભકિત તવ; રામનામ સોઈ સોમ
 અપર નામ ઉડુગણુ વિમલ, બસહું ભકત ઉર વ્યોમ

* * * * *

ચો.—સુન સુનિ કહં પુરાણુ શ્રુતિ સંતા,^૭ મોહ વિષિન કહં નારી વસન્તા
^૮જપ તપ નીયમ જલાશય ઝારી, હોઈ ગ્રીષ્મ શોષે સખ વારિ

x x x x x

હો.—અવધુણુ મલ ^૯શલ પ્રદ, ^{૧૦}પ્રમેદા સખ દુઃખ ખાની
^{૧૧}તાતે કીન્હ નીવારણુ, સુની મૈં યહં ^{૧૨}જિય જાની

ચો.—સુનિ રઘુપતિકે ખચન ^{૧૩}સુહાએ, સુનિ ^{૧૪}તનુ પુલકી નયન ભરિ આયે
 કહંહું ^{૧૫}કવન પ્રભુકી અસરીતિ, સેવકપર મમતા અતિ પ્રીતિ

૩૬ નવમા પ્રકારની ભકિત સૌ સાથે છળ રહિત વર્તવું, મારોજ ભરોસો રાખવો,
 અને હર્ષ શોકનો ત્યાગ કરવો. ૩૭ જેને એકજ ભકિત હોય ૩૮ આ જગતમાં ૩૯
 હે સ્વર્ગી! તારી પાસે તો નવે ભકિત છે. ૪૦ યોગીઓના સમુદાયને પણ જે ગતિ (લાભ)

ન મળે તે હે શવરી ! તારે આજે સુલભ—હાથમાંજ છે. ૪૧ મારા દર્શનનું ફળ અનુ-
પમ છે, જેવું તેવું નથી. મારા દર્શનથી જીવને પોતાના સ્વ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે.

શવરી પાસેથી નીકળી રામ પંથા સરેવર આંખ્યા છે ત્યાં જોઈતમા નારદ પધાર્યા
(નારદના આપથી રામે સીતાના વિશેષગી લીલા કરી હતી જેવું નારદજીનું માનવું હતું.
રામને પગે લાગી જોકે વરદાન માગવાની ઇચ્છા કરી. તેના જવાબમાં રામ બોલ્યા કે ૧ હે
સુતી ! તમે મારા સ્વભાવ જાણો છો કે ૨ હું પોતાના ભક્તથી કંઈ જાનગી રાખતો નથી
૩ ન આપી સકાય જેવું ૪ મારી પાસે જે છે તે મારા ભક્તનનુંજ છે. (તેમાં તમારે
ચંકા કરવી નહીં. (નારદજીએ જેવું વરદાન માગ્યું કે બધા નામ ભલે
જય રામ નામ સૌથી શ્રેષ્ઠ થાઓ. (નારદ કહે છે કે) હે રામ ! આપની ભક્તિ
રૂપી (પુનમની રાત્રીમાં રામ નામ રૂપી ચંદ્રમાં બીજા નામે રૂપી નિર્મળ નક્ષત્રોની સાથે
મારા હૃદયકાશમાં બીરાજે. પછી આગળ નારદજીએ રામને પુછ્યું કે “ તમારી માયાને પ્રે-
રણે મને મોહ યુક્ત કરી પરજીવાની ઇચ્છા કરી અને પાછું તે વિવાહમાં આપેજ કેમ
વિધન કર્યું. ? ત્યારે પ્રભુ બોલ્યા કે “ જ્ઞાતીએ પોતાના બળથી કામ ક્રોધ, લોભ, આદિની,
સામે થાય છે એટલે હું તેમની સંભાળ રાખતો નથી પણ મારો ભક્ત તો મારા બળ
ઉપરજ આધાર રાખે છે માટે જેમ માતા પોતાના બાલણ્યા બાળકની સંભાળ રાખે છે તેમ
હું મારા ભક્તની સંભાળ રાખું છું) ૭ મોહ રૂપી વનને ખીસવનાર સ્ત્રી વસંત રૂપી છે
૮ જપ તપ નીયમ રૂપી જળાશયને સુકવી નાંખનારી સ્ત્રી રૂપી ગીધમ રૂપી છે, ૯ સીંતા
કરાવનારી ૧૦ સ્ત્રી ૧૧ તેથી તમને સ્ત્રીમાંથી સુકત કર્યોછે. ૧૨ મનમાં વિચાર કરીને ૧૩
સુંદર ૧૪ શરીર પર રોમાંચ ઉભાં થયાં, આંખ પ્રેમના જળ આંખ્યા ૧૫ કેવી ઉદાર.

જે ન ભળેલિ અસ પ્રભુ ^{૧૬}જ્ઞાન ત્યાગી, ^{૧૭}જ્ઞાનરંક મતિમંદ અભાગી
 પુનિ સાદર બોલે સુનિ નારદ, સુનહુ રામ ^{૧૮}વિજ્ઞાન વિશારદ
 સંતનકે લક્ષણ રઘુવીરા, કહહુ રામ ભંજન ^{૧૯}ભવભીરા
 સુન સુનિ સંતનકે ગુણ કહહુ, જેહિતે મૈ ઉનકે વશ રહઉ
^{૨૦}પદ વિકાર તણ ^{૨૧}અનધ ^{૨૨}અકામી, ^{૨૩}અચલ ^{૨૪}અકિંચન ^{૨૫}શુચિ

સુખ ધામા

^{૨૬}અમિત બોધ ^{૨૭}પરમારથ ભોગી, ^{૨૮}સત્ય સાર કવિ કોવિદ ચોગી
^{૨૯}સાવધાન ^{૩૦}મમતા મદ હીના, ^{૩૧}ધીર ભકિત પથ પરમ પ્રવીના

દોઃ—ગુણાગાર ^{૩૨}સંસાર દુઃખ, રહિત ^{૩૩}ભિગત સંદેહ
^{૩૪}તણ મમ ચરણ સરોજ પ્રીય, તિન કહ દેહ ન ગેહ

ચોઃ—નિજ ગુણ શ્રવણ સુનત ^{૩૫}સકુચાહી, પરગુણ ^{૩૬}સુનત અધિક હંપાહી
 સમ સીતલ નહિ ત્યાગહી નીતિ. સરલ સુભાવ ^{૩૭}સગહિં સન પ્રીતિ
 જપતપ વૃત અર્ધ સંયમ નેમા, ગુરૂ ગોવિંદ વિપ્ર પદ પ્રેમા
 શ્રદ્ધા ક્ષમા મયત્રી દાયા, મુહિતા મમ પદ ^{૩૮}પ્રીતી અમાયા
^{૩૯}વિરતી વિવેક વિનય વિજ્ઞાના, બોધ ^{૪૦}અથારથ વેદ પુરાણ
 દંભ માન મદ ઠરહિં ન કાઉ, ભુલી ^{૪૧}ન દેહી કુમારગ પાઉ
 ગાવહી સુનહી સદા મમ લીલા,, ^{૪૨}હેતુ રહિત પરહિત રત શીલા
 સુન સુની સાધુનકે ગુણ જે તે, કહિ ન શકહી ^{૪૩}શારદ જૂતિ તે તે

છઃ—^{૪૪}કહિશક ન સારદ શેષ નારદ, સુનત પદ પંકજ ગદે
 અસ દીનખંધુ કૃપાલુ અપને, ભકત ગુણ નિજ સુખ કહે
 શિર નાર્ધ બારહી બાર ચરણુન્દ, પ્રદાપુર નારદ ગયે
 જપતે ધન્ય તુલસીદાસ આસ વિહાય જે હરિ રંગ રયે

૧૬ માયાનાં દંદ મૂકીને ૧૭ અજ્ઞાન, પામર ૧૮ તત્ત્વને ભણુનાર ૧૯ સંસારના દુઃખને
 હરનાર ૨૦ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર ૨૧ નિર્દોષ ૨૨ નિષ્કામ. ૨૩ દ્રવ્ય
 વાળા ૧૪ ધનના ત્યાગી. ૨૫ પવિત્ર ૨૬ અપાર બોધવળા ૨૭ સ્વાર્થ ત્યાગી ૨૮ હંસપદ
 સારા ગુણ ગ્રહણ કરનાર ૨૯ ધર્મ કાર્યનાં સાવધાન ૩૦ મમતા તથા મદ રહિત ૩૧ ધીરજ
 વાળા તથા ભકિતના સ્ત્રીમાં ધણેજ પ્રવિત્ર ૩૨ સંસારના દુઃખથી રહીત ૩૩ પ્રભુ, શાસ્ત્ર
 તથા સંસ્કૃતમાં શકા રહીત ૩૪ હે પ્રીય નારદજી ! સંત લોકો મારા ચરણને ઊઠીને દેહ
 અગર ધરમાં પ્રીતિ કરતા નથી. ૩૫ સંકેત પામે છે. લાગે છે. ૩૬ સાંભળીને ૩૭ કામી
 સાથે ઝેર વેર નથી. ૩૮ જળ રહીત પ્રીતિ ૩૯ વેરાગ્ય ૪૦ મરામર ૪૧ ખોટો રસ્તો પગ ચુકતા
 નથી ૪૨ સ્વાર્થ રહીત ૪૩ શારદા અને વેદ ૪૪ સતેના ગુણોને સરસ્વતી તથા શેષ
 કહી ન શકે એમ બ્યારે પ્રભુએ કહ્યું ત્યારે નારદજીએ પ્રભુના ચરણ પકડ્યા. ૪૫ તુલસીદાસ
 કહે છે કે દુષ્ટ આશાઓને તણને જે હરીના રંગથી રંગાઈ જાય તેમને ધન્ય છે.

રામ હનુમાન મિલાપ.

ચો:—આગે ચલે ^૧ખહુરી રઘુરાઈ, ^૨શ્વમૂક પર્વત ^૩નિયરાઈ
 તહું રહે ^૪સચીવ સહિત સુગ્રીવા, આવત દેખી ^૫અતુલ બલ સીંવા
^૬અતિ સહીત કહ સુન હનુમાના, પુરૂષ ^૭પુગલ બલરૂપ નિધાના
^૮ધરિ ખહુરૂપ દેખ તે બાઈ, ^૯કહી સુભાન જીય સૈન ભુઝાઈ
^{૧૦}પઠવા વાલિ હોય મન મૈલા, ભાગેાં તુરત તજો ચહ શૈલા
^{૧૧}વિપ્ર રૂપ ધરી કપી તહ ગયેઉ, માથ નાથ ^{૧૨}પૂછત અસ ભયઉ
 કેા તુમ શ્યામલ ગૌર શરીરા, ક્ષત્રીય રૂપ ફીરહુ ^{૧૩}વન વીરાં
 કઠીન ભુમી ^{૧૪}કોમલ પદ ગામી, ^{૧૫}કવન હેતુ વન ^{૧૬}વિચરહુ સ્વામી
 મુદુલ મનોહર સુંદર ^{૧૭}ગાતા, ^{૧૮}સહત દુસહ વન આતપ ખાતા
^{૧૯}કેાતુમ તીન દેવમહ કેાઉ, નર નારાયણ કેાતુંમ દોઉ ?

દો:—^૧જગ કારણ તારણ ભવહિ, ભંજન ધરણી ભાર
 કેા તુમ અખીલ ભુવનપતિ, લીન્હ મનુજ અવતાર

ચો:—હૈંસી ગ્રેલે રઘુવંશ કુમારા, વીધીકર લીખાકેા મેટન હારા
 કોશલેશ દશરથકે ^{૨૦}બાથે, હમર ^{૨૧}પીતુ વચન માની વન આથે
 નામ રામ લક્ષ્મણ દોઉ ભાઈ, ^{૨૨}સંગનારી સુકુમાર ^{૨૩}સુહાઈ
^{૨૪}ચહાં હરી નીશીચર વૈદેહી, ^{૨૫}ખેાજત વિપ્ર ફીરહી હમ તેહી
^{૨૬}આપન અરીત કહા હમ ગાઈ, આપ ^{૨૭}કહહુ નીજ કથા ભુઝાઈ
 પ્રભુ પહીચાની પયોં ગહી ચરણા, સો સુખ ઉમા જાય નહી વરણા
 પુલકીત તનુ મુખ આવ ન વચના, દેખત ^{૨૮}રૂચીર વેશકી રચના
 પુની ધીરજ ધરી અસ્તુતી કીન્હા, હર્ષ હૃદય ^{૨૯}નીજ નાથહી ચીન્હા
^{૩૦}માર ન્યાઉ મેં પુછા સાઈ, તુમ કસ પુછહું નરકી નાઈ
 તવ માયાવશ ^{૩૧}ફીરો ભુલાના, તાતે મેં ^{૩૨}નહી પ્રભુ પહીચાના

પંપા સરોવરથી આગળ ચાલતાં રામ શ્વમૂક પર્વત પાસે આવ્યા. કિરકંધામાં વાળી નામનો વાનર રાજ હતો તેના બાઇલું નામ સુગ્રીવ હતું, તેઓ વચ્ચે કલહ થવાથી સુગ્રીવની સ્ત્રીને વાલીએ (મોટા ભાઈએ) પોતાની સ્ત્રી કરીને રાખી હતી અને સુગ્રીવને રાજ બહાર કાઢી સુક્યો હતો. તે શ્વમૂક ઉપર રહેલો. ત્યાં વાલી આવે તો બળી મરે એવો

રૂપિને આપ હતો. સુગ્રીવ પાસે હનુમાન કારીભારી હતો. ૧ પંપા સરોવરથી આગળ ૨ પાસે ૩ કારભારી, મંત્રી (હનુમાન) ૪ ધણા બળવાળા ૫ ધણેજ ગભરૂને સુગ્રીવ ૬ જોડ, બે ૭ હે હનુમાન તમે બહુ (વિદ્યાર્થી) તું ૩૫ લખેને જાઓ. ૮ તેઓની સાથે વાતચીત કરે અને જે કાંઈ સમજાય તે મને સૈન પુખ્ત (સાનમાં સમજાવો) ૯ જે કદાચ મારો ભાઈ વાલી જે મનનો મેલો (ધણેજ કપડો) છે તેણે કદાચ તેઓને (રામ લક્ષ્મણને) મોકલ્યા હોય તો હું આ શેષ (પર્વત) તથા નાશી જાઉં. ૧૦ બ્રાહ્મણ ૩૫ લખેને હનુમાન ત્યાં ગયા. ૧૧ નીચે પ્રમાણે પુછ્યું. ૧૨ હે વનના સીંહો ! ૧૩ કોમળ પંથેથી ચાલે છે ૧૪ શા હેનુથી ૧૫ ફરે છે ૧૬ શરીર ૧૭ વનના સખન તાપ તથા પવનને સહો છે. ૧૮ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વરથી કોઈ બે દેવ છે અગર નર નારાયણ છે ? ૧૯ જગતના કારણ ૩૫ (બ્રહ્મા), બદલેને સંસારમાંથી તારનાર, પૃથ્વીના ભાર ઉતારનાર પ્રભુએ અવતાર લીધો છે, એમ સાંભળ્યું છે. તે આપ બ્રહ્માંડના પતિ છે ? ૨૦ પુત્ર ૨૧ પીતાની આજ્ઞાથી ૨૨ સીતા ૨૩ સુંદર ૨૪ આટલાથી રાક્ષસે સીતાનું હરણ કર્યું છે. ૨૫ હે બ્રાહ્મણ ! અહીં ફરીને તેને શોધીએ છઈએ. ૨૬ અમારૂં જ્ઞાંત ૨૭ હવે આપનું જ્ઞાંત કહેલ (હનુમાને રામને ઓળખ્યા) ૨૮ રામનો સુંદર વેશ (મનુષ્ય લીલા) ૨૯ પોતાના ધણી સમજને ૩૦ હું તો પામર છું તે આપ કાણુ ? એવું મેં આપને પુછ્યું પણ આપ તો અંતર ચામી છો છતાં મને સાધારણ માણસની માફક કેમ પુછ્યું ? ૩૧ ભુલ્યા બટકું છું ૩૨ ઓળખ્યા નહીં.

હો:—૩૩એક મંદ મેં મોહ વશ, કુટીલ હૃદય અજ્ઞાન
પુનિ પ્રભુ મોહી વીસારેહુ, દીનજંધુ ભગવાન

ચો:—૩૪સુનો કપી લય જાનસી જની ઉના, તેં મમ પ્રીય લક્ષ્મણે ફળ
૩૫સમદર્શી મોહી કહ સખ કોઈ, સેવક પ્રીય અનન્ય ગતી હોઈ

લક્ષ્મણનું પ્રહાયર્ય.

ચો:—^૧માગા રામ તુરત સો દીન્હા, ^૨પટ ઉર લાય સોચ અતી કીન્હા
^૩કહ પ્રભુ લક્ષ્મણ સો થોં બાતા, પહ્ચાનત પટ ભૂષણ તાતા
હાય જોરી લક્ષ્મણ ચે બોલે, રઘુનાયકસો ^૪વચન અમોલે
^૫પગ ભુષણ મેં સકત ચીન્હારી, ઉપર કમહુ ન સીય નીહારી.

સુગ્રીવની વૈરાગ્ય વૃત્તિ.

ચો:—ઉપજ્ઞ જ્ઞાન વચન તબ બોલા, ^૧નાથ કૃપા મન ભયઉ એઝોલા
^૨સુખ સંપત્તી પરીવાર બહાઈ, સખ પરીહરી કરીહોં સેવકાઈ
ચહક સખ રામ ભક્તિકે વાઘક, કહહી સન્ત તવ પદ અવરાધક
શત્રુ મીત્ર દુઃખસુખ જગમાંહી, ^૪માયા કૃત પરમારથ નાહી.
વાલી પરમ પહીતુ જસુ પ્રસાદા, મીલે રામ તુમ શમન વીષાદા
^૬સપનેહું જેહી સન હોય લરાઈ, જાગે સમુજત મન સકુચાઈ
અખ પ્રભુ કૃપા કરહુ ઈહી ભાંતી, સખ તજી ભજન કરો દીનરાતી
સુની ^૭બીરાગ સંયુત કપીવાણી, બોલે વીહુંસી રામ ^૮ધનુ પાણી
^૯જો કુછ કહા સત્ય સખ સોઈ, સખા વચન મમ મૃષા ન હોઈ
^{૧૦}નટ મકંટ ઈવ સખહી નચાવત, રામ ખગેશ વેદ અસ ગાવત

૩૩ એક તો હું મંદ બુદ્ધિ વાળો અને મોહને વશ, હૃદય પાપી અને અજ્ઞાની તેથી હું
આપને વીસરી ગયો છું. પણ આપ દીનજંધુ છો માટે માટે માફ કરો. એમ કહેતાં કહેતાં
હનુમાનજી પોતાનું કપટ રૂપ તજીને પ્રભુના ચરણમાં પડ્યા, કપટ તજ્યું એટલે પ્રભુએ
હૃદયમાં આપ્યા અને કહ્યું કે ૩૪ હે કપી ! તમારા મનમાં જરાએ જોખું લગાડશો નહીં.
તમે મને લક્ષ્મણથી બમણા વ્હાલા છો, ૩૫ મને સૌ સમદર્શી કહે છે પણ જે સેવકને
મારા પર અનન્ય ભાવ છે તે સેવક મને પ્રીય છે. ભગવદ્ ગોતા અ. ૯ શ્લોક ૨૯ માં
પણ શ્રી ઋષ્ય કહે છે કે

સમેઽહં સર્વં ભૂતેષુ નમે દુઃખેઽસ્તિ ન પ્રિયઃ

ચે ભજંતિ તુ માં ભક્ત્યા, મયિ તે તેષુ શાશ્વ લભ !!

અર્થ—પ્રાણી માનમાં હું સમન છઉં, મારે કોઈ સાથે દેખ અમર રામ નથી. પણ જેઓ
ભક્તિથી બને તેઓમાં હું જોતપોત-એક રસ છઉં શ્રેષ્ઠ પ્રતિહા પ્રથમ કુરતક જેઓ

બરાબર વાંચ્યું હશે તેમને અનન્ય બાવનું થોડામાં થોડું પણ માન થયું હશે. ન વાંચ્યું હોય તો વાંચશોજી.

૩૫૫મુક પર્વત ઉપર રામેજી અગ્નિની સાક્ષીથી સુગ્રીવની દોસ્તીકરી. સીતાને રાવણુ બપોરે લઈ જતો હતો ત્યારે સીતાએ ‘આ રસ્તે થઈને જઈ કુ’ એવા નિશાન માટે પોતાના વસ્ત્ર ફેંક્યા હતા તે સુગ્રીવ પાસે છે એમ જાણવાથી, ૧ રામે તે માગ્યાં. અને સુગ્રીવે આપ્યાં. ૨ પટને પ્રેમથી છાતીમાં ધાલીને રામે શોક કર્યો. ૩ રામે લક્ષ્મણને પૂછ્યું કે હે તાત ! તમે આ પટને જોળખો છો કે ? ૪ અમલ્ય વચન પ હે રામ ! કું જે જાણતો હોઉં તો પગના જૂથણ (નેપુર) ને જોળખી શકું છું (કારણ કે સીતાજીને પ્રણામ કરતી વખતે મારી નજર ત્યાં પડી છે.) પણ સીતાજીના પગ ઉપરના ભાગ ઉપર મેં કદી જોયું નથી. આ આચરણના વખાણુ કરીએ તો પાર વિનાનાં છે; માટે વાતો કરે તેમાં કાંઈ નહીં પણ વર્તનમાં મુકે તેઓને ધન્યવાદ થટે છે.

દેવોના હાડકાં એક બાણથી ફેંટી દે તથા સાત તાડના ઝાડોને એક બાણથી વાંધી શકે તે પુરુષ વાલીને મારે એવું વરદાન હતું. રામે તે જોડ કાર્યો કરી આપતાં સુગ્રીવને ખાની થઈ કે પ્રભુનો અવતાર છે તેથી તેને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. ૧ હે રામ ! આપની કૃપાથી મન અચળ થયું છે. ૨ સુખ ધન, પરીવાર અને જગતમાં શોભા, તમામનો ત્યાગ કરી આપની શેવા કરીશ. ૩ હે રામજી ! એ તમામ ભક્તિને તોડી નાંખનાર છે એવું આપના ચરણનું આરાધન કરનાર (સેવનાર) સંત જોશે છે. ૪ માયાની કૃતિ છે તેમાં કાંઈ પણ પરમારથ નથી ૫ મીત્ર, જેની કૃપાથી, શમન વિષાદા એટલે (દુઃખને મટાડનાર) આપ રામજી મળ્યા. ૬ સ્વાપ્નામાં કોઈ સાથે લડાઈ શાય પણ જીત્યા પછી [સમજ્યા પછી] મનમાં સંકેત થાય છે. ૭ વૈરાગ્ય યુક્ત ૮ જેના હાથમાં ધનુષ્ય છે તે રામ. ૯ હે સુગ્રીવ તમે કહો છો તે બરાબર છે. પણ હે સખા ! મારું વચન (વાલીને મારવાનું અને તમને મારી ઉપર બેસાડવાનું) કથા નહીં થાય. ૧૦ કાગ રૂપી બોલ્યા કે જેમ મહારી (મહંટ) વાંદરને નચાવે છે તેમ પ્રભુ જીવોને નચાવે છે. આ પ્રમાણે ગીતા અ. ૧૮ શ્લો. ૬૧ માં પણ કહે છે.

ધૃતર; સર્વ જૂતાનાં, હૃદયેડગ્નું નિષ્કતિ.

બ્રામચન્સર્વ જૂતાની, યંત્રા રૂઢાનિ માયયા.

અર્થ—હે અર્જુન ! પ્રાણી માત્રના હૃદયમાં ધૃતર વસે છે. તે (ધૃતર] શુભા શુભ સંસ્કાર રૂપી યંત્ર ઉપર બેસાડેલા જીવોને માયાએ કરીને ફેરવે છે. એટલે જીવનું પોતા-નું જ ધાયું કર્યું થતું નથી.

આ વિષય ધણેજ ગંઢન છે. માત્ર આપણે એટલું જ સમજવું કે આપાની મરજી વિના કાંઈ બનતું નથી. કર્મના સંસ્કાર તો છે. પણ આપોરીજી તો કર્મ પણ ડરી જાય છે કારણ તે પછીના (૬૨) માં શ્લોકમાં એમજ કહ્યું છે કે હે ભારત, સર્વ પ્રકારે તે પ્રજાને સરણે જા. અને તેમની દ્વાથી શાંતીને તથા સાચા ધામને પામીશ. તત્કર્મ-પ્રજાનો થા તો તે તારું બધું કામ કરી બેશે.

રામ વાલી સંવાદ.

ઓ:—^૧ધર્મ હેતુ અવતરેઉ શુભાર્થ, મારેઉ મોહિ બ્યાધકી નાઇ
 મેં વૈરી સુગ્રીવ પિયારા, કારણુ કવન નાથ ^૨મોહિં મારા
^૩અનુજ વધુ ભગિની સુત નારી, સુન શઠ થે કન્યા સમચારી
 ઇન્દ્રી કુદ્રદી વિલોકે જોઇ, તાહિ વધે કછુ પાપ ન હોઈ
^૪મૂઠ તોહિ અતિશય અભિમાના, નારિ સીખાવન ધરસી ન કાના
^૫મમ ભુજબલ આશ્રિત તેહિં જાની, મારા ચહસી અધમ અભિમાની

દો:—^૬સુનહુ રામ સ્વામિ સુભગ, અલ ન ચાતુરિ મોરી
 પ્રભુ અજહુ મેં પાતકી, અન્ત કાલ ગતિ તોરી

ઓ:—^૭સુનત રામ અતિ કેમલ બાની, વાલી શીશ પરસેઉ નીજ પાની
^૮અચલ કરોં તનુ રાખહુ પ્રાના, વાલી કહા સુનુ કૃપા નીધાના
^૯જન્મ જન્મ સુનિ યતન કરાહિ, અન્તરામ કહિ આવત નાહિ
^{૧૦}જામુ નામ બલશંકર કાશી, હેત સખહિ સમ ગતિ અવિનાશી
^{૧૧}મમ લોચન ગોચર સોઇ આવા, ^{૧૨}બહુરિકિ પ્રભુ અસ બનહિબનાવા
 છ:—સો ^{૧૩}નયન ગોચર, ^{૧૪}જામુ ગુણુ નિત નેતિ કહિ શ્રુતિ ગાવહિં
^{૧૫}જીતિ પવન મન, ^{૧૬}ગો નિરસ કરી ^{૧૭}સુની ધ્યાન કબહું કિ પાવહી
^{૧૮}મોહિ જાનિ અતિ અભિમાન વશ, પ્રભુ કહેઉ રાખુ શરિરહિં
^{૧૯}અસ કવન શઠ હઠી કાટિ સુરતરૂ વારિ કરહિં કરીરહિ
^{૨૦}અબ નાથ કરિ ^{૨૧}કરૂણા વિલોકહુ હેહુ ચહ વર માંગઉ
^{૨૨}જેહિ યોનિ જન્મઉ કર્મ વશ તહુ રામપદ અનુરાગઉ
^{૨૩}ચહ તનય મમ સમ વિનય બલ કલ્યાણુ પદ પ્રભુ દીછયે
^{૨૪}ગ્રહિ ઝાહ સુર નરનાહ અંગદ દાસ અપનો કીછયે

વાળીને એવું વરદાન હતું કે સામે આવીને કાઢ લઉં તો લડનારનું અણુ બળ વાળીમાં આવી જાય. આ વરદાનને પ્રમાણુ કરવા માટે રામચંદ્રે વાળીને પાછળથી માર્યો. વાળી પડ્યો ત્યાં રામ આવીને ઉભા રહ્યા. વાળી ઘેરથી લડવા નીકળ્યો ત્યારે તેની સ્ત્રી તારાએ કહ્યું હતું કે “હે નાથ ! આપનો ભાઇ સુગ્રીવનો બીકણુ છે તે કદી આપની સાથે લડવા ન આવે પણ પૃથ્વીના બાર ઉતારવા પ્રભુએ અવતાર લીધો છે કદાચ તે સુગ્રીવની પક્ષમાં પધાર્યો હશે, ” આ વાત વાળીને યાદ આવતાં વાળીએ રામને પૂછ્યું કે ૧ હે નાથ ! ધર્મની રક્ષા કરવા આમે અવતાર લીધો છે, પણ આપે મારી સાથે તો ધર્મ યુદ્ધ કર્યું નહીં—સામે આવીને લડ્યા નહીં. પણ શીકારી જેમ પાછળથી પશુને મારે તેમ મારા ઉપર આપે બાણનો ધા કર્યો છે. ૨ મને માર્યો ! (રામ બોલ્યા કે તું પશુ જેવો છે પશુના કર્મ કરે છે તે સાંભળ.) ૩ નાનાભાણી સ્ત્રી, બેન, પુત્રની સ્ત્રી અને પુત્રી એ ચારે સમાન છે છતાં તેના સાસુ કાઠ કુદરિ કરે તો તેને મારવામાં પાપ વધી.

ત્રેતાયુગમાં તો આવા વાળી બે પાંચ હશે, પણ આ યુગમાં તો આવા વાળી બધી ત્યાં હોય છે. આ વિષયમાં સ્ત્રીઓએ ખાસ ધ્યાન રાખવાનું છે બહે સગા હોય સ્નેહી હોય તો પણ સ્ત્રીઓએ પરપુરુષ દેખતાં આંખાં વચ્ચે પહેરવા એકાંત ભોગવવી, છૂટ સુકીને હસવું બોલવું, તે તમામ આચરણ બ્યભીચાર પ્રેરક છે. સાપની હેવાતીમાં સાપને માથેથી મણી લઇ શકાય નહીં તેમ સ્ત્રીના ખોળીયામાં જીવ હોય ત્યાં સુધી તેણીએ પરપુરુષનો સ્પર્શ પણ કરવો ઘટતો નથી. આટલા મટે છોડાટા આપણા મનમાં પળાય છે તે જોઈને ઘણાજ રાજ થાકે છું. વિધવા સ્ત્રીઓએ પોતાના દેહનું કલ્યાણ કરવું હોય તો છોડાટા પાળવું તથા શણગાર ધારણ કરવો નહીં. વસ્ત્રો સાદા અને પવિત્ર ધારણ કરવાં

આ વિષયમાં પ્રવેશના કરતાં સ્ત્રીઓની ઘણી જોખમદારી છે. કારણ કે સ્ત્રીના રૂપ પાસે પુરુષનો પતંગીયું છે એવું રિષિમુનિઓના ઇતિહાસ ઉપરથી પણ આપણે સમજી શકીએ છીએ. સ્ત્રી પુરુષોએ એક બીજાના સંગથી દુર રહેવું એજ અચવાનું ઉત્તમ સાધન છે. ૪ હે સુદ ! તું ઘણાજ અભીમાની છો કારણ કે તું ઘેરથી નીકળ્યા ત્યારે તારી સ્ત્રીએ શીખામણ આપી હતી તે તે કાને ધરી નહીં—ગણકારી નહીં. (કર્મ શીખામણ તે આ ટીકાની શરૂઆતમાં જતાલી છે.) ૫ સુગ્રીવને મારા બળનો આશ્રીત જાણ્યા છતાં, હે અધમ તથા અભીમાની ! તે તેને મારવા વિચાર કર્યો (સ્ત્રીએ ઝોરડામાં શીખામણ આપી હતી. રામનાં તેજ વચ્ચેના અહીં સાંભળીને વાળીને ખાત્રી થઈ કે નકકી રામ પ્રભુનો અવતાર છે.—અંતર્યામી છે) ૬ વાળી બોલ્યા “ હે, સુભગ (ક્યાણુ ક્યાણુ) સ્વામી રામ ! સાંભળો. આપની પાસે મારી કાંઈપણ ચાતુરી (ચાલાકી) ચાલી શકતી નથી. તો પણ આપ મને અધમ—પાપી વીગેરે કહો છો. તે સંબંધી પુછું છું કે અંતકાળ વખતે આપ મારી પાસે પધાર્યા છો છતાં હજી હું પાપી છું ? શંકર પાર્વતીને કહે છે કે હું સતિ ! વાળીની આવી કામળ વાણી સાંભળીને રામચંદ્રે પોતાનો હાથ વાળીને માથે મૂક્યો, વાળીને પોતાનો કથો. ૮ રામ બોલ્યા કે “ હું તારા શરીરમાં તારા પ્રાણને અચળ કી આણું તોત્પર્ય ગભરાઈશ નહીં. ૯ જન્મેજન્મથી મુનીઓ પ્રયત્ન કરે પણ અંતકાળ વખતે કયાંઈ આપ આવતા નથી. ૧૦ જેના (આપના) નામના બળથી સદાશીવ કાશીમાં દેહ ત્યાગ કરનારને મોક્ષપદ આપી રહ્યા છે તે રામ આવળ ૧૧ મારી નગર આગળ આવ્યા છે. ૧૨ આતો ન બનવાનું બન્યું છે આવો ત્રીજ અને તેરસનો જોગ વારંવાર ન આવે માટે મારે જીવવાની ઇચ્છા નથી. ૧૩ જેના ગુણ વેદ (ન જ્ઞાતિ) તેના જેવું કાંઈ નથી એમ કહીને ગાય છે. ૧૪ જે મુનીઓએ પ્રાણુચામ અગર સમાધાથી પવન તથા મનને વશ કર્યું છે. ૧૫ ઈંદ્રીઓનો સ્વાદ તજ દીધો છે. ૧૬ તેના મુનીઓના ધ્યાનમાં પણ જે રામ કોઈવર આવે છે તે. ૧૭ મને અભીમાન વશ—માયવી સમજીને આ શરીર રાખવાની ભલામણ કરે છે પણ ૧૮ એના કાણુ મૂરખ હોય કે આંખાના વહને કાપીને કેરડાના વૃક્ષની વાડ કરે. (રૂપેઓ સુકીને ઢાંચુ પકડે) ૧૯ ક્યાની નગરથી મારા સાસુ જુઓ અને હું માંગુ તે વરદાન આપો. ૨૦ મારા કર્મ પ્રમાણે ગમે ત્યાં અવતાર થાય—બહે દુઃખી થાઉં પણ મારો પ્રેમ આપના ચરણમાંથી પાછો હડે નહીં. આપને વિશ્વ નહીં, ૨૧ મારે અંગદ નામનો પુત્ર છે તે મારા જેવો વિનમ્રવાળો તથા બળવાન છે તેવું કલ્યાણ કરજો ૨૨ તેનો હાથ પકડીને હું દેવોના પતિ ! તેને આપનો દાસ કરજો.

આતુર્ભાસ (પ્રવર્ધણ પર્વત ઉપર.

ચો:—^૧ધન ધર્મંડ નભ ગર્જત ઘોરા, પ્રિયાહીન ડરપત મન મોરા
^૨દાંમિનિ દમક રહત ધન માંહી, ખલકી પ્રીતિ યથા થીર નાહિ
^૩વર્ષાહિ ^૪જલક ^૫ભુમિ નિયરાયે, યથા નમહિ ^૬બુધ વિંધ પાયો
^૭બુન્દ અઘાત સહૈ ગિરિ કૈસે, ખલકે વચન સંત સહ જૈસે
^૮કુદ્ર નદી ભરિ ચલી ઉતરાઈ, ભુમિ થોરે ધન ખલ જોરાઈ
^૯ભુમિ પરત ભાઠાખર પાનિ, જિમિ ભવહિ માયા લપટાનિ
^{૧૦}સિમિટિ સિમિટિ જલ ભરહિ તલાવા, જિમિ સદગુણ સજ્જનપહૈ આવા
^{૧૧}સરિતા જલ જલનિધિમે ભય, હોય અચલ જિમિજિયે હરિ પાઈ

દો:—^{૧૨}હરિત ભુમિ તુણ સંકુલીત, સમુજિ પરે નહિ પંથ
 ભુમિ પાખંડ વિવાદતે, હુપ્ત ભયે સદ્ગ્રંથ

ચો:—^{૧૩}ઘાહુર ધુનિ ચહૈ ઓર સુહાઈ, વેદ પઢે જનું ખટુ સમુદાઈ
^{૧૪}નવ પલ્લવ ભયે વિટપ અનેકા, સાધુકે મન જસ મિલે વિવેકા
^{૧૫}અર્ક જવાસ પાત વિનું ભયઉ, જિમિ સુરાજ્ય ખલ ઉચ્ચમ ગચઉ
^{૧૬}ખોજત પંથ મિલે નહિ ધૂરી, કરે ક્રોધ જિમિ ધર્મહિ દૂરી
^{૧૭}શય સંપન્ન સોહ મહિ કૈસે, ઉપકારીકી સંપત્તિ જૈસી
^{૧૮}નિશિ તમ ધન ખચોત વિરાજ, જિમિ દંભિનકા ભુરા સમાજ
^{૧૯}મહાતૃષ્ઠિ ચલિ કૂટિકિયારી, જિમિ સ્વતંત્ર હુઈ બિગરહિ નારી
^{૨૦}કૃષિ નીરાવહિ ચતુર કીશામાં, ભુમિ બુધ તજહિ મોહમદમાના
^{૨૧}દેખીય ચક્રવાક ખગ નાહિ, કલિહિ પાય ભુમિ ધર્મ પરાહી
^{૨૨}ઉસર વરસૈ તુણ નહિ ભમા, સંત હૃદય જસ ઉપજ ન કામા
^{૨૩}વિવિધ જનું સંકુલ મહિ જ્ઞાન, ખડે પ્રજા જિમિ પાય સુરાજ
^{૨૪}જહૈ તહૈ પથિક રહે થકિ નાના, જિમિ ઇન્દ્રિય ગણ ઉપજે જ્ઞાના

સુગ્રીવને ગાદી આપી ચોમાસાની શત્રુમાં લડાઈ કરવી ન શકે માટે રામ ચાતુર માસ પસાર કરે છે. અવકાશના વખતમાં લક્ષ્મણ સાથે ગાન ગેય કરે છે. ૧ આઠાશમાં વરસાદ ચઢી આવવાથી ભયંકરે ગર્જનાઓ થાય છે તેથી હે લક્ષ્મણ ! સીતાના વિશેષમાં મારે મન હરી જાય છે ૨ જેમ ખળ પુરૂષોની પ્રીતિ સ્થીર હોતી નથી-ગરજ હોય ત્યારે ધણી પ્રીતિ કરે અને ગરજ ખટે ત્યારે હીકાહીક તેવી રીતે આઠાશમાં મેધની વચમાં વીજળી જાણી રહી છે. ૩ વાહણાં ૪ ભુમી નજદીક આવીને ૫ સર્વજન પુરૂષ ૬ જેમ ખળ પુરૂષોના ધણા કટુ વચનો સંતો સહૈ છે તેમ આ ગીરી વરસાદના ધણી ધોરો (કેશવ) સહન કરે છે ૭ જેમ થોડા દ્રવ્યથી ખળ પુરૂષો છઠી જાતને જેમ આવે તેમ વર્તે છે તેમ થોડા

જાળથી ઉન્નત થએલી નદીઓ જેમ આવે તેમ વહે છે. ૮ જેમ જીવ માયાના સંગમાં આવવાથી મલીન-પામર બની જાય છે તેમ વરસાતું પાણી પૃથ્વીને અડકવાથી મલીન [કાદવ વાળું] થાય છે ૯ જેમ સજ્જન માણસો જ્યાં ત્યાંથી ગુણને મહાશ્વ કરે છે અને અવશ્યજીને દયાવી, પોતાનું જીવન નિર્ભય તથા પ્રવિત્ર બનાવે છે તેમ આ તળાવો પણ આસપાસથી કાંકરા તથા કાંટાવાળું પાણી પોતામાં લઇને ધીરે ધીરે કાદવ કાંકરા તથા કાંટાને નીચે દબાવીને ઉપર નિર્ભય પાણી લાવી રાખે છે. ૧૦ આ સંસારમાં પ્રભુ સિવાય ના તમામ ધંધામાં જીવને શાંતી મળતી નથી, પ્રભુની ભક્તિ કરે તે અચળ [શતિ] થઈ જાય છે તેમ સરીતા [નદીઓ] પણ સમુદ્રને ન મળે ત્યાં સુધી અશાંત દેખાય છે અને સમુદ્રને મળે ત્યારે શાંત થઈ જાય છે ૧૧ જેમ પાંખડી લેકાના વાદવિવાદથી સારાં સારાં શાસ્ત્રોમાંથી શ્રદ્ધા ઉઠી ગઇ છે તેમ લીલા ખટના ઉગવાથી પૃથ્વી પરના રસ્તા તથા કેડીઓ સુખતા નથી. આજથી ત્રણસે વરસ ઉપર તુળસીદાસજી આ પ્રમાણે લખે ત્યારે અત્યારે આપણે ને ધર્મના વાદવિવાદમાં ગુચ્ચાડો જાણીએ તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. આપણે તો નીતી અને વૈરાગ્ય એજ આપણો ધર્મ છે એમ સમજી રાખવું; જેથી અંતઃકરણ નિર્ભય થાય તેજ કર્મ, જ્ઞાત, તપ, અગર યજ સમજી લેવો. જઘડામાં કદી પડવું નહી ૧૨ વિદ્યાર્થીની સમુદાય જેમ વેદ પઢતો હોય તેમ દાદુર (દેડકા) ચારે તરફ અવાજ કરી રહ્યા છે. ૧૩ સાધુનાની સાથે જેમ વિવેક શોભે છે તેમ વરસાદની રૂતથી ઝાડો ઉપર નવા પાંદડા આવ્યા છે તે શોભે છે. ૧૪ જેમ સારા (દેખતા) રાજ્યમાં ખજા પુરૂષો ઉદ્ધમ રહિત ખીન થઈ જાય છે, તેમ વર્ષા રૂતમાં તમામ વનસ્પતિ લીલી કંજર થાય છે પણ અડકડો અને જવાસો પાદડાં વિનાના અને છે સૌને આનંદ બોધને બળી મરેછે-ખીન થાય છે, ૧૫ વરસાદની એહલી રહેવાથી જેમ ઘુણ શોધી જાડતી નથી તેમ કોઈ પુરૂષના જીવનથી ધર્મ દૂર રહે છે ૧૬ જેમ ઉપકાર કરનારનું દ્રવ્ય ઉપકારથી શોભી નીકળે છે તેમ ડુંડા વાળા ખેતરોથી પૃથ્વી શોભી રહી છે, ૧૭ જેમ અગ્નિનીઓની સભામાં દંભી આડંબરવાળા શોભે છે તેમ ઘાટી અધારી રાત્રીમાં આગીઆ (જીવડા) શોભી રહ્યા છે. ૧૮ જેમ સ્ત્રી સ્વતંત્ર થવાથી બગડી જાય છે. તેમ ખેતરમાં ક્યારાઓ ધણો વરસાદ પડવાથી કુટી નીકળ્યા છે. ૧૯ જેમ સજ્જન પોતાના જીવનમાંથી મોહમદને કાઢી નાંખવા પ્રયત્ન કરે છે તેમ ખેડુતો પોતાના ખેતરમાંથી વાવેલા છોડ ઉપરાંતનું ખડ નીંદી નાંખે છે (ચુટી લે છે); નહીં તો, તેમ દુર્ગુણો જીવનને બગાડે તેમ નકાસું ખડ વાવેતરને બગાડી દે છે. ૨૦ વરસાદના સપાટાથી ચકલા વગેરે પક્ષી પોતાના માળામાં સંતાઈ ગયા છે તેથી દેખાતા નથી તેવી રીતે કળસુગમાં ધર્મ પણ ક્યાંઈ જોવામાં આવતો નથી. સાપ ગયા અને લીસોટા રહ્યા છે. ધર્મમાં ટીકું, માળા, અને ટોકરી અને તેના પડકામાં “ લાવો, લાવો બોલ કયા દેતા હે. ” ૨૧ જેમ ખારમાં વરસવાથી ખડ ઉગતું નથી તેમ સંતોના હૃદયમાં કામનાઓ થતી નથી. ૨૨ જેમ સારો રોજ મળવાથી પરદેશના માણસો પણ ત્યાં વાસ કરે છે અને તેથી પ્રભુમાં વધારો થાય છે તેમ ધણો વરસાદ વરસવાથી પૃથ્વી અનેક જીવ જંતુઓથી શોભવા લાગી છે. ૨૩ ખરા ખોટાનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી જેમ ધર્મીયો વિષયમાંથી પાછી વળી જાય છે તેમ પશ્ચિમ [વટેમાયુ] વરસાદ પડવાથી જ્યાં ત્યાં સ્થીર થઈ ગયા છે. આ વિષય ધણોજ ગંભીર-સમજવા લાયક છે માટે ધ્યાન પૂર્વક વાંચનારને મનન કરનારને લાભ આપે એવો છે.

સુગ્રીવનો પશ્ચાતાપ.

ચો:—નાથ વિષય 'સમ મદ કછુ નાંહિ', સુનિ મનમોહ કરે ક્ષણ માંહિ'

x x x x x
અતિશય પ્રયત્ન દેવ તવ માયા, 'છુટે જખહિ કરહુ તુમ કાયા
'વિષય વિવશ સુર નર સુનિ સ્વામિ, મૈં પામર પશુ કપિ અતિ કામિ
'નારી નયન શર જાહિ ન લાગા, ધોર કોથ તમ નિશી જો જાગા
લોભ પાશ જેહિ ગર ન બંધાયા, સો નર તુમ સમાન રઘુરાયા
યહ શુભ 'સાધન તે નાંહિ' હોઈ, 'તુલસી કૃપા પાવ કોઈ કોઈ
તમ રઘુપતિ બોલેં મુસકાઈ, તુમ પ્રિય મોહિ ભરત જિમિ ભાઈ

હનુમાન લંકાની સંવાદ.

ચો:—'જનસિ નાહિ મર્મ શઠ મોરા, 'મોર અહાર લંક કર ચોરા
મુષ્ટિક એક તાહિ 'કપિહની, 'રૂધિર વમન ધરણી ઠન મની
પુનિ સંભારિ ઉઠી સો લંકી, 'જોરી પાણી કર વિનય સશંકી
જમ રાવણહિ પ્રહ્લા વરદીન્હા, 'ચલત વિરચી કહા મોહિ ચિન્હા
વિકલ હોસિ જમ કપિકે મારે, 'તમ જનસિ નિશ્ચર સાંહારે
તાત મોર અતિ પુણ્ય બહુતા, 'દેખેઉ નૈન રામ કર હતા

હો:—તાત 'સ્વર્ગ' અપવર્ગ' સુખ, 'ધરિય તુલા ઇક અંગ
તુલે ન તાહિ સકલ મિલિ, જો સુખ 'લવ સતસંગ

ચો:—'પ્રવિશી નગર કીજે ગ્રામ કાન્હ, હૃદય રાખી કોશલપુર રાન્હ
'ગંગલ સુધા રિપુ કરે મિતાર્હ, ગોપલ સિંધુ અનલ શિતલાઈ
ગરૂઅ સુમેરૂ રેણુ' સમતાહી, રામકૃપા નર ચિતવે જાહિ.

પૈસા મથ્યા તો પ્રભુ કાણુ થાય છે, એ નિયમ પ્રમાણે સુગ્રીવને ગાદી મળતાં મોજ માં પડ્યો. સમગ્ર કામ સુધી ગયો. રામે લક્ષ્મણને મોકલી સુગ્રીવને બોલાવ્યો. સુગ્રીવ શરમાઈને ગભરાઈને રામ પાસે બોલ્યો કે ૧. જેને ૨ સુનીએના મનમાં પણ ધડી વારમાં મોહ પેદા કરે છે. ૩ તમારી દયા હોયતો છુટે. ૪ વિષયથી વ્યાકુળ. ૫ જેને સ્ત્રી ના કદાક્ષે રૂપીથી બાણ વાગતાં નથી, જેઓ ક્રોધ રૂપી ધોર અંધારી રાત્રીમાં જાગે

તથા જેઓ એ લોભ રૂપી કાંસી બલામાં ધાલી નથી તેઓ તો હે રામ ! તમારા સમાન છે. તેઓ તો પ્રભુ કહેવાય છે. ૬ સાધનથી, જાણવાથી. ૭ તમારી કૃપાથી કોઈ કોઈ પાત થાય છે

સીતાજીની શોધ માટે હનુમાન લંકામાં પેઠા ત્યારે લંકાની રક્ષક લંકાની હનુમાનને લંકામાં જતા અટકાવીને બોલી કે ૧ શું મારો મર્મ નથા જાણતો ? ૨ મારો અહાર લંકા ના ચોર જીપર છે ૩ હનુમાને મારી ૪ લોહીતુ વમન થયું અને તે પૃથ્વી ઉપર પડી ગઈ ૫ હાથ બેઠીને ડરતાં ડરતાં વિનયથી બોલી, ૬ ચાલતી વખતે મને જોઈને અહ્યા બોલ્યાકે ૭ ત્યારે રાક્ષસોના કાળ આઠયો એવું જાણજો ૮ આખિશા દર્શન થયાં ૯ સ્વર્ગ તથા મોક્ષના સુખ. ૧૦ કાંટાના એક છાપકામાં મુકીએ ૧૧ ધડીવાર પદ. ૧૨ દંડનમાં રામચંદ્રને રાખીને નગરમાં (લંકામાં) પ્રવેશ કરજો અને તમામ કામ કરજો હૃદયમાં રામ રાખીને એવું કહેવાનો ભાવાર્થ એમ જણાય છે કે સમુદ્ર કુદીને તમે આવ્યા અને મને પણ મારીને લંકામાં જાઓ છો, માટે રામજીને હૃદયમાં રાખીશો તો અભીમાન અગર લંકા રૂપી માયાના હાથમાં મોહ થશે નહીં. ૧૩ રામચંદ્રની જેના જીપર કૃપા થાય તેને જેર અમુન રૂપ થઈ જાય દુઃખન મીત બની જાય, સમુદ્ર ગાયના પગલાં જેવડો થઈ જાય અર્થિન બરક બની જાય અને મોટા સુમેરુજ જેવડો થઈ જાય. આ વિષય ઘણોજ ગદનછે મોટા મોટા વિદ્વાને પંડીતો પણ આ વિષયમાં જુલા પડ્યા છે આ વાત તેઓ બરાબર સમજ્યા હોત તો મીન તુકારામ નરસી મહેતા વિગેરે બકતને તેઓ પગવત નહીં, વિદ્વાનેને વિદ્વાતાનુ બળ અને બકતોને બગવત નું બળ. સાદી વાતોમાં સમજણ પડે તેવું નથી રાગબાઈ ટાવર ઉપર ચોક્કા મનુષ્યને દૂરની રેલ્વેની મોટી ગાડી એક ધ્વજ જેવી જણાય છે પણ તે ટાવર પાસે નીચે ડિમા રહેનાર ને ગાડી જ જણાતી નથી. તો તેનું સ્વરૂપ તો કયાંથી જ જણાય.

હનુમાન વિભિક્ષણ મિત્રાપ.

ચો—ભુવન એક પુનિ દીપ ૧ સુહાવા, ૨ હરિ મંદિર તહા ભિન્ન બનાવા

૩ રામ નામ અકિત ગૃહ સોહા, ૪ વરણી ન જાય દેખી મન મોહા

દો—રામ નામ અકિત ગૃહ, શોભા વરણી ન જાય

૫ નવ તુલસીકે વૃન્દ બહુ, દેખી હરિ કપિરાય

ચો—૫ લંકા નિશીચર નિઠર નિવાસા, ૬ હાં સજ્જન કરવાસા

મન મહં ૭ તર્ક કરન કપિ લાગે, તાહિ સમય બિભીષણ જાગે

રામ નામ તેહિ સુમિરણ કિન્હા, ૮ હૃદય હપિ કપિ સજ્જન ચિન્હા

૯ ઇહિ સન હઠ કરિહો પહિચાનિ, સાધુ તે હોય ન કારજ હાનિ

વિપ્રરૂપ ધરિ વચન સુનાયે, સુનત બિભિષણ ઉઠી તહિં આયે

કરિ પ્રણામ પૂછી કુશલાઈ, વિપ્ર કહહું ૧૦ નિજ કથા બુઝાઈ

૧૦ કો તુમ હરિ દાસનમે કોઈ, મોરે હૃદય પ્રિતિ અનિ હોઈ

૧૧ કો તુમ રામ દીન અનુરાગી, આયહુ મોહિં કરન બદ લાગી

દો—તખ હનુમંત કહી સખ, રામ કથા નિજ નામ

સુનત ૧૨ યુગલ તન પુલક મન, મગન સુમિરિ ગુણગ્રામ

ચો—સુનહુ પવનસુત ૧૩ રહનિ હમારી જિમિ ૧૪ દશનન્દમે જીલ બિચારી

તાત કબહું મોહિં જાનિ ૧૫ અનાથા, ૧૬ કરિહિં કપા ભાતુકલ નાથા

૧૭ તામસ તતુ કહુ સાધન નાહિ, પ્રિતિ ન પદ સરોજ મનમાંહિં

૧૮ અમ મોહિં ભા ભરોસ હનુમંતા, ગિતુ હરિકૃપા મિહાહિં નહિં સંતા

૧૯ જો રથુવીર અનુગ્રહ કીન્હા, તો તુમ મોહિં દરશ હટી દીન્હા

સુનહુ બીભીષણ પ્રભુકી રીનિ, કરહીં સદા ૨૦ સેવકપર પ્રીતિ

લંકામાં તપાસ કરતાં હનુમાને વિભિક્ષણનું ઘર દેખ્યું ૧ સુંદર ૨ લંકામાં હરી નહીતો હરિતું મંદિરન કયાંથી હોય ! પણ વિભિક્ષણને ત્યાં હરિ મંદિર જોયું. ૩ ધર ઉપર ' રામ રામ ' લખ્યા હતા. તેથી તે સોહા (શોભતું હતું) ૪ વળી ત્યાં સુંદર તુલસીના વન હતાં, ૫ જે લંકામાં અનેક રાક્ષસો વસે છે. ત્યાં સજ્જનો વાસ કયાંથી હોય ! ૬ વિચાર (રાત્રીનો સમય છે. હનુમાન તેના ધરમાં પેસી ગયા છે. હનુમાને વિભિક્ષણને ઉપતા જોયા છે. થોડી વારમાં તે જાગ્યા અને જાગીને " રામ રામ " નું

સ્મરણ કર્યું) તે સજ્જન છે એવું હજુમાને આનંદથી માન્યું. ૮ આની સાથે અવસ્થા જાળખાણ કરતી કારણ કે સાધુપુરુષથી કાર્યમાં વિભ્ર થયે નહિં. (આનો વિચાર કરીને) ૯ તમારું જ્ઞાન કહો. ૧૦ વિભિષણ કહ્યું કે. આપ કોઈ પ્રભુના હાસખાલા છો ? ૧૧ અગર ગરીબોના એવી એવા રામચંદ્ર આપ પોતે છો ! અને મને મોટા ભાગ્યશાળી બનાવવા પધાર્યા છો ? ૧૨ બન્નેના શરીરો મધ્ય મન પુત્રકાવમાન થયાં અને પ્રભુના મુખાર્વાચ સાંભળવામાં મગ્ન થયાં. ૧૩ રાત્રીમાં ૧૪ સુખમાં ૧૫ અનાથ ગરીબ ૧૬ રામ મારા ઉપર ધ્યાન કરશે ? ૧૭ વિભિષણ કહે છે ને મારે રાક્ષસનું શરીર છે. અને કાંઈ સાધન કર્યું નથી એને મારા મનમાં રામના કમળ સરખા ચરણમાં પ્રીતિ પશું નથી. ૧૮ અત્યારે મને પાકો બરેસો થાય છે કે. ૧૯ હે હનુમાન ! આપે મને દર્શન દીધા તેજ મારા ઉપર રામનો અદેશદ સમજ્યું છું (નહીંતો આપ આવ્યા એ મને અમર પણ પડત નહીં) ૨૦ સેવક ઉત્તર એટલે સેવક થાઓ તે પ્રભુ રીતે એમ છે.

બિલીપણુ રાવણુ સંવાદ.

હો;- 'સચીવ વૈષ્ણુ ગુરુ તીની જો, પ્રીતિ પ્રેમહી ભય આસ
રાજધર્મ તનુ તીનીકર. હોય વેગહિ નાશ

ચો;-જો આપન રચહહુ કલ્યાના, સુચય 'સુમતિ શુભ ગતિ 'સુખ નાના
તો પરનારી 'લીલાર શુ'સાધ, 'તજો ચૈથ ચંદાકી નાધ
ચૈદહ ભુવન એક પતી હોધ, 'ભુત દ્રોહ તિષ્ઠે નહી' સોધ
'શુણુસાગર નાગર નર જોજી, અલ્પ લોભ ભલ કહ ન કોઈ

હો;-કામ ક્રોધ મદ લોભ સખ, નાથ 'નરક કર પંથ
સખ પરી હરી દધુવીર પદ, ભજહુ કહહી' સદશ્રંથ

ચો;-તાત રામ 'નહી' નર ભુપાલા, 'ભુવનેશ્વર કાલહુ કર કાલા
'પ્રદા અનામય અજ ભગવંતા, વ્યાપક 'અલ્પ અનાદી અનંતા
'ગોદ્રિજ ધેનુ દેવ હિતકારી, કૃપાસિંધુ માનુષ તનુ ધારી
'જનરંજન ભંજન ખલ માતા, વેદ ધર્મ રક્ષક સુરત્રાતા
તાહી વૈર તજી 'નાઇયસાથા, 'પ્રણતા રતી ભંજન રઘુનાથા
દેહુ નાથ પ્રભુ કહું વેદેહી, 'ભજહુ રામ વિનુ હેતુ સનેહી
શરણુ ગયે પ્રભુ તાહુ ન ત્યાગા, 'વિશ્વ દ્રોહ કૃત અધ જેહિ લાગા
'જનસુનામ ત્રય તાપ નસાવન, સોધ પ્રભુ પ્રગટ સમુગ્રી જીય રાવન

હો;-ખાર ખાર પદ લાગોં, 'વિનય કરહું દશ શીથ
પરહરી માન મોહમદ, ભજહુ કૌશલાધીશ

* * * * *

ચો;- 'સુમતી કુમતી સખકે ઉર રહઈ, નાથ પુરાણુ 'નીગમ અસ કહઈ
જહાં સુમતી તહું 'સંપતી નાના, જહાં કુમતી તહું 'વીપતી 'નીદાના

* * * * *

હનુમાનના ગયા પછી રાક્ષસ સભાસદોએ રાવણને બળ આપ્યું કે આપણે દેવલોકોને હરાવ્યા છે તો મનુષ્ય અને વાંદરા આપણા શત્રુ હિસાબમાં છે ! આ વખતે શંકર પાર્વતીને કહે છે કે ૧ હે સતિ ! રાજ્યનો સ્થંભ દીવાન, માંદા (આખરીનો) સ્થંભ વેદરાજ અને ધર્મનો સ્થંભ ગુરુ એ ત્રણે સ્વાર્થી અગર દુરાચારી હોય તો સાંચી સલાહ આપી શકે નહીં તેના જીવનનો પ્રકાશ સામા ઉપર પડી શકે નહીં. એટલે દીવાનથી રાજ્યનો નાશ થાય, વેદથી સદીનો નાશ થાય અને ગુરુથી ધર્મનો નાશ થાય છે (આ પ્રમાણે રાવણની સભામાં વાતચીત થાય છે તેનો લાભ લેઈને ત્યાં બિલિપણુ પધાર્યા. ભાઈને પગે લાગી આજ્ઞા લેઈ

બોલ્યા કે ર ઇચ્છતા હોતો ૩ સારીમતિ ૪ નાના પ્રકારના સુખ ૫ વદન ૬ ચોથના ચંદ્રમાની માફક (૫૨ સ્ત્રીના વદન (સુખ) ને તણુ લે. ચોથનો ચંદ્રમાં જોવાથી જેમ કલાંક આવે છે તેમ પરસ્ત્રીનો સંગ કરવાથી પણ કલાંક આવે છે. ૭ પ્રાણીઓનો દ્રોહ કરે તો તે ટકી શકે નહીં ! જે પુરુષ ગુણસાગર અને ચતુર હોય અને થોડો સરખો ભોખ કરે (ખરાબ વિષયમાં પડે) તો તે સારૂ કહેવાય નહીં. ૮ નરકના રસ્તા છે. ૧૦ એકલા રાજાજ નથી. ૧૧ કોટી બ્રહ્માંડનો નાથ અને કાળનો પણ કાળ છે. ૧૨ બ્રહ્મરૂપ, નિર્દોષ, અનન્દમા ભગવાન છે. ૧૩ ન જીતાય તેવા ૧૪ પૃથ્વી, બ્રહ્મણ્ડ, આશો અને અને દેવ ભોહિના કસ્યાણુ માટે કૃપાસાગર રામે મનુષ્યદેહ ધારણ કરી છે. ૧૫ પોતાના બક્તને રાજ કરવા અને ખજાના ટોળાનો નાશ કરવા, વેદમાં જતાવેલા ધર્મનું અને દેવોનું રક્ષણ કરવા. ૧૬ તેમને પણ લાગીએ. ૧૭ શરણ આવેલાના દુઃખને ભાંગનારા છે. ૧૮ સ્વાર્થ વિના સ્નેહ કરનાર રામને બળે. ૧૯ વિશ્વના દ્રોહથી થએલું પાપ જેને લાગ્યું હોય. ૨૦ ત્રણે તાપનો નાશ કરનાર જેનું નામ છે, એવ પ્રભુ પ્રગટયા છે એવું હે રાવણ ! જાણો. ૨૧ હે રાવણ ! વિનંતી કરું છું. ૨૨ સારા વિચાર અને ખોટા વિચાર. દેવી ગુણ અને આસુરી ગુણ. ૨૩ વેદ. ૨૪ સુખ. ૨૫ દુઃખ. ૨૬ નહીં.

દો;—તાત ચરણ ગહી માંગહું, ^{૨૦}રાખહું માર દુહાર
સીતા દેહું રામ કહું, અતી હીત હોય તુહાર

* * * * *

ચો;—જસ કહી ^{૨૧}ક્રી-હેસી ચરણ પ્રહારા, ^{૨૨}અનુજ ગહે પદ ખારહી ખારા
^{૨૩}ઉમા સંતકી ચહી બહારી, મંદ કરત જો કરે ભહારી
તુમ ^{૨૪}પીતુ સરીસ બલે મોહી મારા, રામ બલે હીત હોય તુહારા

વિવિધ પ્રયાણ (સંકાથી સુવેલપુર)

દો;—રામ સત્ય મંકપ પ્રભુ, સભા કાલવશ તોરી
મેં રઘુવીર શરણ અખ, જઈ દેહ જનિ ખોરી

ચો;—અલેહ હપીં રઘુનાયક પાહીં, કરત મનોરથ બહુ મન માંહી
દેખીહોં બય ચરણ ^{૨૫}જલ જાતા, અરણ્ય મૃદુલ સેવક સુખદાતા
^{૨૬}જે પદ પરસી તરી રૂપી નારી, દંડક કાનન પાવન કારી
^{૨૭}જે પદ જનક સુતા ઉર લાયે, કપટ કુરંગ સંગ ધરી ધાયે
^{૨૮}હર ઉર સર સરોજ પદ જોઇ, અહો ભાગ્ય મેં દેખવ સોઈ

દો;—જન ^{૨૯}ચંચનકી પાદુકાં ભનત રહે ^{૩૦}મન લાય
તે પદ આજ ^{૩૧}વીલોકીહોં, ^{૩૨}ઇન નયન અખ બય

+ + + + +

ચો;—જનિ ન બય ^{૩૩}નીચાચર માયા, ^{૩૪}કામ રૂપ કેહી કારણ આવા
^{૩૫}લેહ હમાર લેન શઠ આવા, રાખીય ખાંધી મોહીં અસભાવા
^{૩૬}અખા નીતી તુમ નીક વીચારી, મમ પણ શર્ણંગત ભયહારી
સુની પ્રભુ વચન હર્ષ હનુમાના, ^{૩૭}શરણંગત વતસલ ભગવાના

+ + + + +

^{૩૮}કાટી વીમ વધ લાગહી બહુ, આયે શરણ તજોં નહીં તાહુ

૨૭ મારે નાના બાહતું કહું રાખો-માનો. ૨૮ પાદ મારી ૨૯ વિવિધ રાવણને
પમ યોગના લાગ્યા. ૩૦ સંકર પાર્વતીને કહે છે હે ઉમા! સંતોની એજ બહાર (મોહાઈ)
છે કે કેમ તેનું જગાડે તો પણ તેની સાથે ભલાઈ કરે છે. ૩૧ બાપ સરખા.

૧ (રાવણુ પાસેથી જતાં જતાં વિભિષણુ બોલ્યા કે) જેનો સત્ત્વ સંકલ્પ છે એવા પ્રભુ જે પોતે રામ છે અને હે બ્રાહ્મ ! તારી સખા કાળને વશ થઈ છે (કારણ કે મારી વાત તને ગમી નહીં :) હવે હું રામને શરણુ બદલું તેમાં મારો દોષ કાઢશે નહીં. ૨ વિચાર. ૩ કમલ સરખા ૪ કિંગતા સુર્યના જેવા લાલ અને ડામળ અને સેવકને સુખ આપનાર. ૫ જે ચરણને અડકીને ગૌતમી સ્ત્રી તરી ગઈ તથા જે ચ લે હંડકાકપળને પાવન કયું, ૬ જ્યારે રામ કપટ મૃગને મારવા દોડ્યા ત્યારે પાછળથી તેમના જે ચરણને સીતાજીએ હૃદયમાં રાખ્યા તે ચરણ. ૭ સદાશીવના હૃદયથી તળાવમાં કમળ સરખા જે ચરણ તે આજ મારા અહો બાળ્ય તે મને જેવા મળશેજ. ૮ ચરણની આંખડી. ૯ હૃદયમાં કિતારી. ૧૦ જોષણ. ૧૧ હમણાં જઈને આ આંખિયી. ૧૨ દેવતા માયા (કપટ) ૧૩ કામનાથી ઘેરાએલા, માયામાં રચ્યા મન્યા. ૧૪ કુચીવ કહે છે કે મારો અને આંગળને બેઠે લેવા એલે મારી અને આંગળની વચ્ચે ખટપટ કરાવવા માટે તે શક આવ્યો છે. મારો તે એવો ખત છે કે તેને (વિભિષણુને) અહીં પાંચી રખો (ગભર કેદ કરો) ૧૫ રામે સુચીવને કહ્યું કે હે સખા ! નીતિ પ્રમાણે તમારી વાત નહીં છે પણ શરણુ આવેલાનો મય હરવો એવો મારી પ્રતિજ્ઞા છે, ૧૬ શરણુ આવેલાને કલતાર. ૧૭. કાઠી ગૌહત્યા લાગી દોષ તે પણ શરણુ આવેતો તેના હું ત્યાગ કરવો નહીં ભગવતગીતાના અધ્યાય ૬-૩૦ શ્લોકમાં શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે ધર્મજ્ઞ દુરાચારી દોષ તે જનને અનન્ય આવધા મારા શરણુ આવે તો તે કૃતમ મનવા થોડા છે કારણકે તેના નિવલનના કૃતમ પ્રકારના છે, અને આગળ કહે છે કે એવા દુરાચારી વિના વિશ્વએ પર્યાપ્તતા ગત્ય છે. અહીં પણ એજ વાત થાય છે.

- ૧ સન્મુખ હોય જીવ મોહી જાણી, જન્મ કોટી અધનાશાં તખડી
 ૧૯ પાપવંત કર સહજ સ્વભાવ, ભજન મોર તેહી ભાવ ન કાઉ
 ૨૦ જો પેં દુષ્ટ હૃદય સો હોઈ, મોરે સન્મુખ આવકી સોઈ
 ૨૧ નિર્મલ મન જન સો મોહી પાવા, મોહી કપટછલ છીદ્ર ૨૨ ન ભાવા

રામ બિભિષણ સંવાદ.

ચો:—૧ ઉભય ભાતી લે આવહુ, હુંસ કહ કપાનીધાન
 જય કપાલુ કહી કપી ચલે, અંગદાદી હનુમાન

* * * * *

ચો:—દ્વર-હીતે દેખે દોઢ જાતા, ૨ નયનાનંદ દાવકે કાતા
 બહુરિ રામ છળી ધામવિલોકી, રહ્યો કંઠકી ઇક પગ ટકે રોકી

* * * * *

૩ નયન નીર પુલકીત અતી ગાતા, મન ધરી ધીર કહી મૃદુ ખાતા
 ૪ નીશીચર વંશ જન્મ સુર ત્રાતા ! નાથ ! ૫ દશાનન કર મેં જાતા
 ૬ સહજ પાપ-પ્રીય તામસ દેહા, યથા ઉબુકહી તમપર નેહા

દો:—૭ શ્રવણ સુચય સુની આયઉં, પ્રણુ ભંજન ભયભીર
 ત્રાહી ત્રાહી ૮ આરત હરણુ, ૯ શરણુ સુખદ રઘુવીર

ચો:—૧૦ લંકેશ સહીત પરીવારા, ૧૧ કુશલ કુઠાહર વાસ તુહારા
 ૧૨ ખલ મંડલી બસહુ દીન રાતી, સખા ૧૩ ધર્મ નિબડે કેહી ભાંતી
 મેં જાનેં તુહારી સખ રીતી, ૧૪ અતીનય નીપુણ ન ભાવ અનીતી
 ૧૫ વરૂ ભલવાસ નરક કર તાતા, દુષ્ટ સંગ જની દેઈ વીધાતા !
 ૧૬ અખ પદ દેખી કુશલ રઘુરાયા, ૧૭ જો તુમ કીન્હ જાની જનકાયા

દો:—તખ લગી કુશલ ન જીવ ૧૮ કહું, ૧૯ સપનેહુ મન વીશ્રામ
 ૨૦ જખ લગી ભજન ન રામકે, શોક ધામ તજી કામ

૧૮ જો જીવ મારી સામે (શરણુ) આવી જાય તો હું તેના કોટી જન્મના પાપ પણ નાશ કરી નાખું એવો છું. ૧૯ પણ એક વખત હેં સખા તમે જાણો છો ? સાંભળો-પાપી જોનો સહજ સ્વભાવજ એવો હોય છે કે તેને માફ ભજન (મારામાં પ્રીતિ) હોતી નથી. તેને બધુએ ગમે, પણ હું, મારૂં, ભજન, અને મારો ભક્ત ગમેજ નહીં. ૨૦ કદાચ તે દુષ્ટ હૃદય વાળો હોય તો તે મારે શરણુ આવેજ નહીં. (રામ હવે પોતાના સિદ્ધાંતની વાત કરે છે) ૨૧ નિર્મળ અંતઃકરણ વાળો સેવક મને પામે છે ૨૨ મને ગમતો નથી.

૧ કપટ અગર પવિત્ર મનથી ગમે તેમ હોય તો પણ ૨ નયનને આનંદનું દાન આપનાર ૩ આંખમાં પ્રેમનાં જળ અને અંગ રોમાંચ તો પણ મનમાં ધીરજ રાખીને વિભીષણ નમ્રતા પૂર્વક બોલ્યો ૪ (વિભીષણ પોતાની ઓળખાણ આપે છે.) હૈય કુકળમાં મારો જન્મ છે ૫ રાવણનો ભાઈ છઉં. ૬ જેમ ધ્રુવડ ને અંધારા ઉપર પ્રેમ હોય છે તેમ અમારો સ્વભાવ પાપી અને દેહ લામસી ૭ (ગમે એવો છઉં પણ) આપનો પણ સાંભળીને આવ્યો છઉં. ૮ હુઝને હરનાર ૯ શરણે આવનારને સુખ આપનાર ૧૦ તું શરણે આવ્યો માટે અત્યારથી લંકાના રાજા છો એમ સમજી ને અગર સમજાવવા રામે તેને લંકેશ કહ્યો. ૧૧ તમારો વાસ મોટા [ઉંચા] સ્થાનમાં છે ને ? એટલે માયામાં પામર નથી ને ? ૧૨ માયામાં રચ્યા પચ્યા જીવોના મંડળમાં-સગા સખધીમાં ૧૩ કષ્ટ રીતે તમે તમારો ધર્મ પાળ્યો છે-કષ્ટ રીતે મારી સાથે ઓળખાણ રહી ? ૧૪ તમે નિતીના વિષયમાં નિપુણ છો તમને અનિતી ગમતી નથી. ૧૫ (સંતો એમ કહે છે કે) નરકમાં વાસો આપજો પણ દુઃખના સંગમાં રહેવાની તક ન આપશે. ૧૬ વિભીષણ બોલ્યો કે હું રહુ રાય ? આજ આપનું ચરણ દેખીને કુશળ થયો છું. (આપના ચરણ વિના કુશળ હોય !) ૧૭ તે પણ આપે આપનો જન જાણીને ક્યા કરી તો-રાવણ ખીંચ્યો તો. ૧૮ ક્યાંથી ૧૯ સ્વપ્નામાં પણ મનને શાંતી ક્યાંથી હોય ૨૦ શોક-દુઃખના સ્થાન રૂપી કામના એને તજીને રામનું ભજન ન કરે ત્યાં સુધી.

ચો:—તખ લગી હૃદય ^{૨૧}વસત ખલનાના, લોભ મોહ મત્સર મદમાના
જખ લગી ઉર ન વસત રઘુનાથા, ^{૨૨}ધરે ચાપ સાચક કટી ભાથા
^{૨૩}મમતા તરણ તીમી અધીયારી, રાગ દેવ ઉલુક સુખકારી
તખ લગી વસત જીવ ઉરમાંહી, જખ લગી પ્રભુ પ્રતાપ રવીનાહી
અખ મેં કુશલ મોટે ભય ભારે, દેખી સમપદ કમલ તુમ્હારે
તુષ કૃપાકુળપર અનુકુલ, તાહી ન વ્યાપ ^{૨૪}ત્રીવીધ ભય શલા
મેં નીશીયર અત્રી અધમ સ્વભાઉ, શુભ આચરણ કીન્હ નહી કાઉ
ભસુરૂપ સુની ^{૨૫}ધ્યાન ન પાવા, સો પ્રભુ હર્ષિ હૃદય મોહીં લાવા
દો:—^{૨૬}અહો ભાગ્ય મમ અમીત અત્રી, રામ કૃપા સુખ પુજ

દેખેઉ નયન વીરગી શીવ, સેવ્ય યુગલ પદ કંજ

ચો:—સુનો સખા નીજ કહોં સ્વભાઉ, ^{૨૭}જન ભુશંડી શંભુ ગીરભાઉ
જો નર હોય ^{૨૮}ચરાચર દ્રોહી, ^{૨૯}આવે સભય શરણ તહી મોહી
તજ મદ મોહ કપટ છલનાના, કરોં સઘ તેહી સાધુ સમના
જનની જનક બંધુ સુતદાસ, તન ધન લવન સુહૃદ પરીવાર
સખત્રી મમતા ^{૩૦}ત્યાગ બટારી, ^{૩૧}સમપદ મનહીં બાંધી બટી ઢોરી
^{૩૨}સમદશીં ઇચ્છા કહું નાહી, હર્ષ શોક ભય નહી મનમાંહીં
અસ સજ્જન મમ ઉર અસ કૈસે, લોભી હૃદય અસત ધન જૈસે
તુમ સરીખે સંત પ્રીય મોરે, ^{૩૩}ધરૈ દેહ નહી આન નીહારે

સમુદ્રે રામને શરણ થવું.

ચો:—પ્રભુ ભલ કીન્હ મોહીં શીખ દીન્હી, મર્યાદા સખ તુલસી કીન્હી
ઢાલ ઝંવાર શુદ પશુ નરી, રચદ સખ તાડનકે અધીકરી

૨૧ નાના પ્રકારના ખળ વરો છે જેવા કે ૨૨ જેણે ધનુષ બાણ અને બાયો ધારણ કર્યો છે એવા રામ ૨૩ પ્રમુત પ્રતપરૂપી સૂર્ય જ્યાં સુધી જીવોના હૃદયમાં ઉગતો નથી ત્યાં સુધી નાગ દેવરૂપી કુદને આનંદ આપનારી મમતા રૂપી અધારી મધ્ય રાત્રી જીવોના હૃદયમાં વસે છે. ૨૪ જણ પ્રકારના બચના દુષ્ટ બ્રહ્માનામાં મળત નથી તે રામે હદપત્તિને મને છાતીમાં ઘાલ્યો ૨૫ કૃપા તથા સુખતા સમુદરૂપ રામ જેના બેક ચરણોને બક્ષા તથા બીવ સેવે છે તે કમળ સરખા ચરણને મેં જેવા માટે મારા અહો-ભગ્ય માનું છું. ૨૬ જે સ્વભાવને કાગજુશંકી ૨૭ આખા વિશ્વનો દ્રોહી. ૨૮ મદ મોહ કપટ અને નાના પ્રકારના જળ તળે મનેજ શરણરૂપ માનીને નમ્રતા પૂર્વક આવે તો તેને સાધુ બનાવી દઉં. ૩૦ છોડીને, બેળી કરી ને ૩૧ મમતારૂપી તાંતજુની ઢોરી કરીને મારા ચરણમાં મનદી બાંધી દે તો. ૩૨ સમાન ભાવ અને ઇચ્છા રહીત ૩૩ બીજા કાંઈ પણ કારણ માટે દેહ ધરતો નથી.

સમુદ્ર ઉતરવા વખતે રામે માર્ગ આપવા સમુદ્રની પ્રાર્થના કરી; પણ સમુદ્રે જવાબ ન આપતાં, એ તેને શીક્ષા કરવા ધનુષ્ય ચઢાવ્યું. ૧ આપની કરેલી મર્યાદા પ્રમાણે અમારે વર્તવું જોઈએ માટે આપે શીક્ષા કરી તે ઠીક કહ્યું. ૨ તે તમામ મારને લાપક છે માર ખાલ ત્યારજ સખજે. આ ઠેકણે વિચારની જરૂર છે.

શ્વેતચિન્દુ રામેશ્વરની સ્થાપના.

એ:—લિંગ થાપી વિધિવત કરી પુજા, શિવ સમાન પ્રીય મોહિન દ્રવ્ય
રશિવ દ્રોહી મમ દાસ કહાવે, સો નર સપનેહુ મોહિં ન પાવે
શંકર વિમુખ ભકિત વ્યથ મોરિ, સો નર મદ મદ મતિ થોરી

દો:—શંકર પ્રીય મમ દ્રોહી, શિવદ્રોહી મમ દાસ
તે નર કરહિં કલ્પ ભર, થોર નરકમેં વાસ

એ:—જે રામેશ્વર દર્શન કરહેં, સો તતુ તણ મમ ધામ ત્રિધરીઠે
જે ગંગાજળ આની ચઢાઇહિ, સોસાયુજ સુકિત નર પાઇહિ

*

*

*

*

*

દો:—શ્રી રઘુવીર પ્રતાપ તેં, સિંધુ તરે પાસાણ
તે મતિમદ જે રામ તણ, 'ભજહિં' જય પ્રભુ આન

રાવણુ મંદોદરી સંવાદ.

એ:—^૧નિજ વ્યાકુલતા સમુગ્રી બહેરી, ^૨વિહંસી ચત્રા ગુહ કરી ભય થોરી
મંદોદરી સુના પ્રભુ આયે, ^૩કૌતુકહિ પાથેધિ બંધાયે
^૪કર ગહિ પનિહિ ભવન નિજ આનિ, બોલી પરમ મનોહર વાની
^૫ચરણ નાઈ શીર અંચલ રોપા, સુનહુ વચન પ્રીય ^૬પરીહરી કોપા
^૭નાથ વૈર કીજે તાહી સોં, બુદ્ધિ બલ જીતિ સકિય બાકીસોં
તુમહિં રઘુપતિહિ ^૮અંતર કૈસા, ^૯ખલુ ખચોત દિવાકર જૈસા
^{૧૦}અતિબલ મધુ કૈટભ જિન મારા, મહાવિર દિતી સુત સંહારા
^{૧૧}જેઈ બલી બાંધી સહસ્ર બુજ મારા, સોઈ અવતરેઈ હરણુ મહિ ભારા
^{૧૨}તાસુ વિરોધ ન કીજિય નાથા, કાલ કર્મ ગુણ જીનકે હાથા

૧ રામે સેત બંધુ રામેશ્વરની સ્થાપના કરી અને વિધિ પ્રમાણે પુજા કરી અને
ભોભ્યાકે સદાશીવ જ્યેષ્ઠ મને કોઈ બહાણું નથી ૨ શીરના દ્રોહી મારો દાસ થવાનો
હક કરે તો. ૩ ચાહે, ઇચ્છે. ૪ શંકરનો ભક્ત અને મારો દ્રોહ કરે અને મારો ભક્ત
અને શંકરનો દ્રોહ કરે તે માણસ કલ્પ સુધી થોર નરકમાં પડે છે. ૫ પ્રભુને
તણને બીજાને બળે તો.

૧ રામચંદ્ર સમુદ્ર ઉપર પાજ બાંધી સુનેધુ (લંકાની લગભગ) આવ્યા એવા
સમાચાર સાંભળી રાવણુ ગભરાયો, રાવણુને દસ સુખ હતાં પણ તે એક સુખથી વાત

હસ્તો હતો પણ આ વખતે તે ફરી સુખથી બોલ્યો, રાવણને જોવો આપ હતો કે તે ફરી સુખથી બોલશે ત્યારે તેનું મોત આવશે, દય સુખથી બોલ્યા પછી રાવણ પણ અભરાયો, પણ વ્યાકુળતામાં બોલ્યો છઉં મારે કાંઈ નહીં, એમ વિચાર કરી મનને વાળ્યું, ૨ આ પ્રમાણે વિચારીને હસ્તો હસ્તો બધને ઘોડો કરીને ઘેર આવ્યો, ૩ રાત્ર ૪ સહેજમાં સમુદ્ર ઉપર પાંચ પાંધી. ૫ રાવણને હાથ પકડી પોતાના અસાસમાં મંદોદરી લાવી, ૬ ખેળા પાંચળીને પૂજે લાગી ૭ કેપ તથા ૮ જેને યુદ્ધિ તથા બળ છતી શકે તેવા સાથે વેર કરાય ૯ ભેદ, અંતર ૧૦ સ્વર્ગ અને અગ્નીઆ વચ્ચે જેટલું અંતર છે તેટલું ૧૧ મધુ અને કેટલ નામના મોટા બળવાન દેવેને જેણે માર્યા અને જેણે દિતીના બળવાન પુત્ર [હીરણ્યાક્ષ તથા હીરણ્ય કશીપુ] ને પણ માર્યા ૧૨ જેણે બલી રાજને પાંધી લીધી અને જેણે હજાર હાથ વાળા સહસ્રાર્જુનને પણ માર્યા. તેજ પ્રભુ પૃથ્વીને બાર ઉતારવા આવતર્યા છે. ૧૩ કાળ તથા કર્મ જેને હાથ છે તેની સાથે હે નાથ ! વિરોધ કરીએ નહીં આ સંસારમાં પણ જે માણસનો વખત સારો હોય અને કર્મવિર (આળસુ નહીં) હોય તેની સાથે વીરોધ કરીએ નહીં.

દોઃ—રામહિં સોં-પહુ જાનકી, ૧^૦નાથ કમલ પદ માથ

૧^૧સુત કહું રાજ્ય દેહ વન, જાય ભજહુ રઘુનાથ

ચોઃ—નાથ દીનદયાલુ રઘુરાઈ, ૧^૨વાઘો સન્સુખ ગયે ન ખાઈ

૧^૩ચાહિય કરન સો સખ કર ખીતે, તુમ સુર અસુર ચરાચર જીતે

વેદ કહહિં અસ નીતિ દશાનન, ૧^૪ચોથેપન જાહિય નૃપ કાનન

તાસુ ભજવ કીજે તહું ભર્તા, ૧^૫જે કર્તા પાલક સંહર્તા

સોઈ રઘુવીર ૧^૬પ્રભુત અનુરાગી, ભજહુ નાથ મમતા મદ ત્યાગી

મુનિવર ચતન કરહિ ૨^૦જેહિ લાગી, ભુપરાજ તજિ હોહિં વિરાગી

સોઈ કૌશલાધીશ રઘુરાયા, ૨^૧આથે કરન તોહિં પર દાયા

જે પ્રિય માનહુ ૨^૨મોર સિખાવન, ૨^૩હોઈહિ સુચશ તિહુપુર અતિપાવન

દોઃ—૨^૪અસ કહિ હોચન વારિ ભરિ, ગહિ પદ કંપીત ગાત

નાથ ભજહુ રઘુવિર પદ, મમ અહિ વાત ન જાત

ચોઃ—તણ રાવણુ મય ૨^૫સુતા ઉઠાઈ, ૨^૬કહે લાગુ ખલ નિજ પ્રભુતાઈ

સુન ૨^૭તે પ્રિયા મૃપા ભય માના, જગ યોધા કો મોહિ સમાના

વરૂણુ કુબેર પવન યમ કાલા, ૨^૮ભુજખલ જિતે સકલ દિગપાલા

દેવ ૨^૯દંતુજ નર સખ વશ મોરે, ૩^૦કવન હેતુ ઉપજા ભય તોરે

નાના વિધિ તેહિ કહી સમુગ્રાઈ, ૩^૧સલા ખહોરી જૈહ સો જાઈ

મ દોહરી હૃદય અસ જાના, ૩^૨કાલ વિવસ ઉપજા અભિમાના

અંગદ વિષ્ટી.

ચોઃ—૧^૧વંદિ ચરણુ ઉર ધરિ પ્રભુતાઈ, અંગદ ચલેઉ સખહિં ૨સિર નાઈ

પ્રભુ પ્રતાપ ઉર ૩સહજ અશંકા, ૨^૨ણુ વૌકુરા વાલીસુત બંકા

૧^૩પુર પૈઠત રાવણુકર ખેટા, ખેલત રહા સો હોઈ ગઈ ભેટા

૧૩ નખીને ૧૪ પુત્રને રાજ્ય સોંપી દઈ વનમાં જઈને રામને ભળે. ૧૫ વાઘ પણુ સન્સુખ ગયે ખાતો નથી. ૧૬ [વ્યવહારમાં] જે કરવાનું હતું તે તમામ કરી ચુક્યા છે. ૧૭ ઘડાપણમાં વનમાં જઈ વાસ કરવો જોઈએ. (અત્યારે વનમાં જવાય એવું નથી અત્યારે તો નિયમસર કથા વાર્તા સાંભળો અને કોઈના ઘડાપણમાં ન ઉતરો એટલું થાય તો ઘણું છે. ૧૮ જે પ્રભુ કર્તા પાળનાર અને સંહારનાર છે. ૧૯ પોતાના ભક્તો ઉપર જેમ રાખનાર છે ૨૦ જેન માટે ૨૧ તે રામ હે પતિ ! આપની ઉપર દયા કરવા પધાર્યો છે. ૨૨ મારી શીખામણ. ૨૩ તણુ લોકમાં પવિત્ર યશ ગવાશે. ૨૪ થર થરતા અંગે રાવણુના પણુ પકડીને આંખમાં માંસુ લાવીને મદોદરી આ પાણુ મોદયા. “ હે નાથ ! રામના ચરણને ભળે જેથી માંસુ એવાતણુ જાય નહીં (એટલે આપણું મોત થાય નહીં) ૨૫ મદોદરીને ઉઠાડી. ૨૬ પોતાની બડાઈ ખતાવીને ખળ રાવણુ કહેવા લાગ્યો. ૨૭ તું ખેટી બીક લગાડે છે. સાંભળ, જાતમાં મારા જેવો જળવાન યોદ્ધો કોણુ છે ? ૨૮ આ હાથે ૨૯ રાક્ષસો ૩૦ સા કારણથી તને ભય થાય છે ? ૩૧ પાછો સમામાં જઈને ખેડો ૩૨ કાળથી થેરાઈ ગયો છે માટે અભિમાન ઉપજ્યું છે.

૧ રામ નખીને અને રાખની પ્રજાતાને હૃદયમાં રાખીને એટલે યશ આપનાર પ્રજાને અખીને ૨ નખીને ૩ ભય રહીત વીર, નિકર ૪ ઘડાપણી નહીં કરનાર. ૫ લોકમાં પેસતાં રાવણુના પુત્ર રમતો હતો, તેની ભેટ થઈ ગઈ.

ખાતડિ ખાત કર્ષે બઢિ આઈ, રુગલ ભ્રુલ બલ પુનિ તરુણ
 રોડિ અંગદ કહું લાત ઉઠાઈ, ગહિ પદ ચટકેઉ ભુમિ ભમાઈ
 નિશીચર નિકર દેખી ભટ ભારી, જહું તહું ચલે ન શકહિ પુકારી
 એક એક સન મર્મ ન કહહિ, સમુજિ તાસુ બલ ચુપ હોઈ રહહી
 ભયજી કોલાહલ નગર મઝારી; આવા કપી લંકા જેહિ ભરી
 અગ ચો કહા કરહિ કરતારા, અતિ સખિત સખ કરહિ વિચારા
 વિનુ પુછે મજુ દેહિ બતાઈ, જેહિ ચીતવહી સો બહિ સુખાઈ

x x x x z

હો:—૧૧થા મત્ત ગજ યુથ મહં, પંચાનન ચલિ બય

રામ પ્રતાપ સંભારી ઉર, બેઠ સળહિં શિર નાય

ચો:—કહ દશકંધ ૧૨કવન તેં બંદર, ૧૩મેં રઘુબીર દ્રુત દશકંધર

૧૪મમ જનકહિ તોહિં રહિ મિતાઈ, તવ હિત કારણુ આગેઉં ભાઈ

૧૫ઉત્તમ કુલ પુલસ્ત્ય કર નાતી, શિવ વિરંચી પૂજેહુ બહુ ભાંતી

૧૬વર પાયઉ કીન્ડેઉ સખ કાળ, છતેહુ લોક પાલ સુર રાળ

૧૭નૃપ ! અભિમાન મોહ વશ કિંવા, હરિ આનેહુ સીતા જગદંબા

૧૮અમથુલ કહા કરહુ તુમ મોરા, સખ અપરાધ ક્ષમહિં પ્રભુ તોરા

૧૯દશન ગહહુ તૃણ કંઠ કુઠારી, પુર જન સંગ સહિત નિજ નારી

સાદર જનક સુતહિ કરી આગે, ઇહિ વિધિ ચલહુ શકલ ભય ત્યાગે

હો:—૨૦પ્રભુત પાલ રઘુવંશ મણી, ત્રાહિ ત્રાહિ અખ મોહિ

સુનતહિ આરત વચન પ્રભુ, અભય કરહિંગે તોહિ

* * * * *

ચો:—૨૧અંગદ નામ વાલીકર બેટા, તેા સોં કખહુ ભઈ સો બેટા ?

૨૨અંગદ વચન સુનત સકુચાના, રહા બાલી વાનર મેં બાના

૧ વાનચીત કરતાં બનેને ચડા ઉતરી થઇ ર ભેઉ ધણા બળવાન અને વળી જુવાન
 તેજુ (રાવજના પુત્ર પ્રહરતે) અંગતને લાત મારી, અંગદે તેના પગ પકડી જાયા -
 પર ફેરવી ભૂમી ઉપર પછાડયો જ આસપાસના રાક્ષસો આ દેખાવ બોધ અંગદને મોડા
 બાણીને ચુપચાપ નાચી જવા લાગ્યા પ નાસવાનું કારણુ જણુ એક બીજાને કહી

શક્ય નહીં. ૬ નગરમાં ૭ જેણે લંકા ખાળી તે વાનર આવ્યો. ૮ હે ધનુર ! હવે શું કરવું હ વાળા ભયભીત થઇને ૧૦ વિના પુછ્યે અંગદને (રાજ દરબારનો) રસ્તો બતાવવા લાગ્યા. અંગદ જેના સામે નજર કરતો હતો તે સુકાષ્ઠ જતો હતો. ૧૧ મહોન્મત હાથીઓના ટોળામાં જેમ સીંહ બળ તેમ અંગદ (રાવણની સભામાં રાક્ષસોની વચ્ચે) રામના પ્રતાપને મનમાં સંભારીને સૌને નર્માને બેઠો. ૧૨ તું વાનર કાણુ ? ૧૩ હે રાવણુ હું રામનો દૂત છઉં ૧૪ મારા પિતાને અને તારે મીત્રતા હતી તેટલા માટે તારૂં કલ્યાણુ સમજીને (તને શીખામણુ દેવા) આવ્યો છઉં ૧૫ આપ ઉપામ કુળના છો, પુલસ્ત્યના પૌત્ર છો, શીવ તથા બ્રહ્માને બહુ સારી રીતે પ્રસન્ન કર્યો છો. ૧૭ હે રાવણુ ! હમણાં અભીમાન અગર મોહવશ થઇને ૧૮ પણુ હવે જેમાં આપનું કલ્યાણુ છે એવી મારી વાત સાંભળીને તે પ્રમાણુ કરો; ૧૯ અંગદ કહે છે “ દશન (દાંત) માંખડ લઇ, તથા ખભે કુહાડી રાખીને તથા શંકેરના જનોને તથા તમારી ઓંતે સંગ લઈ અને સીતાને વિવેક પૂર્વક આગળ કરીને મારી સાથે રામ પાસે આવો; ” ૨૦ [અંગદ કહે છે] રામ પાસે આવીને કહો કે “ ગરીબોના બેલી એવા હે રામ ! મારૂં રક્ષણુ કરો ” આવાં આરત વચનો સાંભળી, હે રાવણુ ! તારા ભયનં હરી ભેશે. (આ સાંભળી રાવણુ ખીજાઇને બોલ્યો કે તારૂં તથા તારા આપનું નામ તો બતાવ) ૨૧ અંગદ બોલ્યો. “ મારૂં નામ અંગદ અને વાળીનો પુત્ર છું. તારે અને વાળીને કાષ્ઠવાર મેળાપ થયો હતો ? ૨૨ અંગદનાં આ (વાળીનો બેઠો છું. તે) વચનો સાંભળી રાવણુ જરા ઝંખો પડ્યો. તો પણુ ઉપરથી હીમત રાખી બોલ્યો કે “ હા એક વાળી નામનો વાનર હતો. ”

૨૦ અંગદ તાહિ બાલીકર બાલક, ઉપજેઉ બંશ અનલ કુલ ધાતક
 ૨૧ ગર્ભ ન ખસેઉ વૃથા તુમ બાથે, નિજ સુખ તાપસ દૂત કહાથે
 ૨૨ અખ કહુ કુશલ વાલી કહું અહર્ષ, ખિડુંસી વચન અંગદ અસ કહર્ષ
 ૨૩ દિન દશ ગયે વાલી ચહું બાઈ, પુછેહુ કુશલ સખા ઉર લાઈ
 ૨૪ શમ વિરોધ કુશલ જસ હોઈ, સો સખ તુમહિ સુનાઈહિ સોઈ
 ૨૫ સુન શક સેદ હોઈ મન તાકે, શ્રી રઘુવીર હૃદય નહિં બાકે

હો:—૨૬ હમ કુલધાતક સત્ય તુમ, કુલપાલક દશ શીશ

અધો બધિર ન કહહિં અસ, શ્રવણ નયન તોહિં વીસ

ચો:—શિવ વિરંચી સુર સુનિ સસુદાઈ, આહત ૩૦ બસુ ચરણુ સેવકાઈ
 ૩૧ તાસુ દૂત હોઈ હમ કુલ બોરા, ૩૨ ઐસી મતિ ઉર વિહરૂ ન તોરા
 સુની કઠોર વાણી ૩૩ કપી કેરી, કહત દશાનન ૩૪ નયન તરેરી
 ૩૫ ખલ તવ વચન કહીન મેં સહજી, નીતિ ધર્મ સખ બનત અહજી
 ૩૬ કહ કપી ધર્મ શીલતા તોરી, હમહુ સુનિ કૃત પરતિય ચોરી
 ૩૭ દેખેઉ નયન દૂત રખવારી, બુડી ન મરહુ ધર્મ પ્રતધારી
 ૩૮ નાક કાન વિનુ ભગિની નિહારી, ક્ષમા કીન્હ તુમ ધર્મ વિચારી
 ૩૯ ધર્મ શીલતા તવ જજ બાગી, પાવા દર્શ હમ-હુ બડ ભાગી

x

x

x

z

x

x

૪૦ ધન્ય કીશ ! જો નીજ પ્રભુ કાળ, જહું તહું નાચહિં પરિહરિ લાળ
 ૪૧ નાચ કુદ કર લોક રીઝાઈ, પતિ હીત કરત ધર્મ નિપુણાઈ
 ૪૨ અંગદ સ્વામીભકત તવ બાતિ, પ્રભુ ગુણ કસ ન કહસિ ઈહિં બાતિ
 ૪૩ મેં ગુણ આહક પરમ સુબના, તવ કદુ વચન ધરોં નહિ કાના
 ૪૪ કહ કપિ તવ ગુણ ગાહકતાઈ, સત્ય પવન સુત મોહિં સુનાઈ
 ૪૫ વન વિદ્વંસ સુત વધ પુર બારા, તથાપિ ન તેઈ કૃત કહુ અપકારા

હવે રાવણુ અંગરને પોતાના પક્ષમાં લેવાની ઇચ્છાથી બોલે છે. ૨૩ તું બોલે છે. એજ વાળીનો પુત્ર હોતો હે કુલ ધાતક ! [કુળનો ક્ષય કરનાર !] તું તારા કુળમાં અંગારો છો. ૨૪ તારી માતાનો ગર્ભ કેમ સ્ત્રી ન ગયો ! તું વૃથા જન્મ્યો છો ! કાલજી કે રાજાનો પુત્ર થઈ એક રામ જેવા તપસીનો તું દૂત થયો છે. ૨૫ હવે વાત કર, વાળી કુશળ છે ને ! ૨૬ બન્યાં વાળી ગયો છે ત્યાં તું પણ દશ દીવસ પછી [યોદા વખતમાં] જઈશ [મરીશ] ત્યાં તારા મીત્રને છાતીમાં ધાલી મળજે અને પુછજે ૨૭ રામ સાથે વિરોધ કરવાથી કેવા કુશળ થાય છે તે તમામ વાત તે (વાળી) તમને બરાબર સમજાવશે ૨૮ તું અને ફોસલાવા ખાજે છે પણ જેના હૃદયમાં રામ ન હોય તેના પ-

નર્મી [બેઠ] હોમ છે. ૨૯ હે રાવણુ ! હું [શ્રી રામના ચરણમાં ગયો તે] કેલ ધાતક તે સત્ય અને તે' તને કુળ પાણક માન્યો તે પણુ સત્ય; પણુ આ વાતને અધિક્ષો અને બહેરે પણુ ન માને અને તારે તો આંખ તથા કાન વીશ વીશ છે છતાં માને છે માટે તેને ધન્ય છે. ૩૦ જે રામના ૩૧ તેનો ફત થવાથી મેં માફ કુળ બોલ્યું ૩૨ એવી તારા હૃદયમાં શુદ્ધિ થઈ છતાં તે હૃદય કેમ ચીરાઈ જતું નથી ! ૩૩ કપાની (અંગદની] ૩૪ ડોળા કાઢીને, ખીળાને ૩૫ હું તમામ નીતિ ધર્મ જાણુ છું. (ફત ન મરાય તેવો ધર્મ છે) માટે હે ખળાં (અંગદ] તારાં કદાચ વચન સંકેત કંઈ છું ૩૬ અંગદ બોલ્યો કે તું પર સ્ત્રીને હરી લાવ્યો છો એ તાફ ધર્મભાષણુ મેં સાંભળ્યું છે. ૩૭ હમણાંજ હનુમાનને બાળી મૂકવા માટે પુ'છડું સળગાવ્યું હતું તે વખતે ફત રક્ષા કદવાની તારી નીતિ પણુ મેં જાણી છે. તું આવા ધર્મ અને વ્રત પાળે છે માટે શુદ્ધી કાં મરતો નથી. ૩૮ તારી બેનના નાક અને કાન કાંચા ત્યારે તે' તારાં ધર્મ સમજીને ક્ષમાતું પાલન કર્યું હતું. ૩૯ તારી ક્ષમા અને શીલતા જગતમાં જાહેર છે મારા પણુ મોટા બાલ્ય કે તારાં અને દર્શન થયાં. ૪૦ (મદારી પાસે વાનર નામે છે તે વાત કહે છે) હે અંગદ ! તમને ધન્ય છે કારણ કે તમે તમારા ધણીને માટે જ્યાં ત્યાં લાજ તજ દઈને નામો છો ૪૧ તમે વાનર નામી કુદીને લોકોને રીજવી ધણીને ગુજારે કરી સેવા ધર્મમાં મોટા ગણાઓ છો ૪૨ હે અંગદ ! તારી જાતજ સ્વામી ભક્ત છે માટે તું તારા ધણી રામના શુણુ કેમ ગાયા વિના રહે પણુ ૪૩ હું શુણુ આહક અને પરમ સુખન છઉં માટે તારા કહવાં વચને કાને ધરતો નથી ૪૪ અંગદ બોલ્યો કે તારી શુણુઆહકતા અને હલુ-માને સંભળાવી દીધી છે ૪૫ તારી અશોક વાડી ભાંગી તારા એક પુત્રને માર્યો, અને તારે' નગર બાલ્યું તો પણુ તે' તેનો કાંઈ શીક્ષાં કરી નહી. (કરી છે)

૪૯ સોઘ વિચારીત તવ પ્રકૃતિ સુહાધ, દશ કંધર મેં કીન દિઠાઈ
૫૦ દેખેઉ આય જો કુછ કપિ જાખા, તુફરે લાજ ન રાવ ન માખા

દો:—૪૮ વક ઉકિત ધનુ વચન શર, હૃદય દહેઉ રિપુ કીશ
પ્રતિ ઉત્તર સડસીન મનહુ, કાઠત ભટ દશ શીશ

ચો:—૪૯ જો અસ મતિ પીતુ ખાયઉ કીશા, કહી અસ વચન હુંસા દશ શીશા
૫૦ પિતુહી ખાઈ ખાતેઉ અખ તોહિ; અખહિ સમુગી પરા કધુ મોહી
વાલિ વિમલ યશ લાજન બનિ, હતોં ન તોહિ; અધમ અભિમાની
૫૧ કહુ રાવણ ! રાવણ જગ કેતે, મેં નિજ શ્રવણ સુને સુનુ તે તે
૫૨ બલિ જીતન એક ગયઉ પતાલા, રાખા ખાંધી શિશુન હય શાલા
૫૩ એલહિ બાલક મારહિં બાઈ, દયા લાગી બલી દીનહુ છુઠાઈ
૫૪ એક બહોરી સહસ ભુજ દેખા, ધાય પુરા જનુ જંતુ વિશેખા
દોતુક લાગી ભવન લે આવા, ૫૫ સો પુલકય સુનિ બાય છુઠાવા

દો:—૫૬ એક કહત મોહિ સકુચ અતિ, રહા બાલિકે કાંખ
૫૭ ઇન્હ મહું રાવણ કવન તુમ, સત્ય કહહુ તજ માખ

ચો:—૫૮ સુન શઠ સોઘ રાવણ બલ શીલા, હર ગિરી બન બનુ ભુજ લીલા
૫૯ બન ઉમાપતિ બસુ સુરાર્ધ, પૂજે જેહિ શિર સુમન ચઢાઈ
૬૦ શિર સરોજ નિજ કરન ઉતારી, પૂજેહુ અમીત બાર ત્રીપુરારી
૬૧ ભુજ વિક્રમ બનહિ દિગપાલા, શઠ ! અજહુ બિનકે ઉર શાલા
૬૨ બનહિ દિગજ ઉર કઠીનાઈ, જખ જખ ભિરેઉ બાય વરિ આઈ
૬૩ જીનકે દશન કરાલ ન કુટે, ઉર લાગત સુલક દંવ કુટે
૬૪ બસુ ચલત ડોલત ઇમી ધરણી, ચઢત મત્ત ગજ જીમી લઘુતરણી
૬૫ સોઘ રાવણ જગ વિદિત પ્રતાપી; સુને ન શ્રવણ ? અલીક પ્રલાપી !

દો:—૬૬ તેહિ રાવણ કહુ લઘુ કહસી, નર કર કરસી ખખાન

૪૬ તારા આવો બલી સ્વભાવ બાણીને હે રાવણ ! મેં તારી પાસે આવવા હીમત
કરી છે ૪૭ હતુમાને જે કાંઈ કહ્યું તે અહીં આવીને મેં જોયું કે હે રાવણ ! તારે
લાજ, કોષ કે અલંકાર એમાતું કશું નથી. ૪૮ અવળી વાણીરૂપી ધતુષ્યમાંથી વચનરૂપી
બાણો નાખી અંગદ રાવણના હૃદયને બાળતો હતો. પણ પ્રત્યુત્તરરૂપી સાણસીથી પકેડીને તે
વચનોને હૃદયમાંથી રાવણ કાઢતો જતો હતો. ૪૯ આ તારી અકલબીજ તે તારા આપ-

વાળીને ખાધો (મરાળ્યો) ૫૦ આપને ખાધો તેમજ તને પણ હમણું ખાત પણ હમણું મને માદ આલ્યું કે મારો પિતા વાળીના નિર્ભળ યશનું તું પાત્ર છે. તું માદ રાખનાર છે. માટે હે અભીમાની ! હું તને મારતો નથી. ૫૧ આ સંસારમાં કેટલાક રાવણ છે ! તે કહે. મેં જે જે રાવણ સાંભળ્યા તે કહું તે સાંભળ પર એક રાવણનો બહીરાબને જીતના પાતાળમાં ગયો હતો. ત્યાં બાળકોએ તેને હયથાળામાં બાંધી રાખ્યો હતો. ૫૩ બાળકો રમતાં રમતાં તેને મારતાં હતાં. બહીરાબને દયા આવવાથી તે રાવણને છોડાવ્યો. હતો. ૫૪ એક રાવણને તો સહસ્રાણુને જળક્રીડા કરતાં દેખ્યો હતો. ત્યાં તે રાવણને એક જીવડાં જેવો ગણી ક્રોધક માટે પોતાને ઘેર આવડ્યો હતો. ૫૫ ત્યાંથી પુલસ્ત્ય મુનીએ તે રાવણને છોડાવ્યો. ૫૬ હવે એક વાત કરતાં તો મને સંકેત થાય છે. તે એકે એક રાવણ વાળીની કાખમાં પકડાયો હતો. ૫૭ ઉપલા તમામ રાવણમાં તું કયો રાવણ તે મને માખ (અભીમાન) તજીને સાચું કહે. આ ત્રણે રાવણનાજ દૂષણ છે, તે તેને શરમાવવા માટે અંગદે કહ્યાં છે ૫૮ હવે રાવણ કહે છે કે હે શઠ ! જેના હાથની લીલાને હરગિરિ (કેલાસ) નાણે છે તેજ તે બળવાન રાવણ છે. ૫૯ જેના શુરાતનને સદાશીવ નાણે છે કારણકે માથા કાપીને પુષ્પની માફક સદાશીવ ઉપર ચડાવ્યા છે. ૬૦ પોતાને હાથે માથાએરૂપી કમળો ઉતારીને જેણે ઘણીવાર શીવને પુજ્યા છે તે રાવણ ૬૧ જે રાવણની ભુવનમળને ઇંદ્રાદિ દિગ્પાલો પણ નાણે છે તે રાવણ હે શઠ ! હજીસુધી દિગ્પાલોના હૃદયમાં સાધ્યા કરે છે. ૬૨ જ્યારે જ્યારે પરિઆર્થ (બળાત્કારથી) દિગ્ગજની સાથે ભિરેઉ (લડયા) છે. ત્યારે ત્યારે તે રાવણની છાતીની કઠીનતા દિગ્ગજોએ નાણી છે. ૬૩ લડતાં લડતાં તે દિગ્ગજોના વિકરાળ દંતો મુળાની પેઠે ઢુટી ગયા છે પણ હજી કરીવાર કુટ્યા નથી (કુટ્યા નથી) ૬૪ જેમ નાના મગ્ગવામાં મોટો હાથી ચડતાં તે મગ્ગવો ડોલી નળ તેમ જે રાવણના ચાલવાથી હે અંગદ ! પૃથ્વી ડાલે છે તે રાવણ ૬૫ અત્રીક પ્રલાપી એટલે અધ્યા જુઠા બોલા-અંગદ ! જે રાવણને પ્રતાપ જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે તેને હજી તે કાને સાંભળ્યો નથી ? ૬૬ તે રાવણને તું તુચ્છ ગણે છે અને નર-માર એવા રામના તું વખાણ કરે છે ?

૧૦૨ કપિ ખર્ખર ખર્ખ ખલ, અખ બાના તવ જ્ઞાન

ચો:—સુનિ અંગઠ ૧૦૨ સકોપ કહ વાણી, બાહુ સંભારી અધમ અભિમાની !

૧૦૩ સહસ બાહુ ભુજ ગહન અપારા, દહન અનલસમ ભસુ કુઠારા
ભસુ પરશુ સાગર ખર ધારા, છુટે નૃપ અગણીત બહુ વારા
તાસુ ગર્વ જેહિ દેખત ભાગા, સો નર કિમિ? દશકંઠ અભાગા !

૧૦૪ રામ મનુજ કસરે શઠ બંગા, ધનવી કામ નહી પુનિ ગંગા
પશુ સુરધેનુ કલ્પતરૂ રૂખા, અન્નદાન અરૂ રસ પીયુષા
વૈનતેય ખગ અહિ સહસાનન, ચિંતામણીકી ઉપલ દશાનન
સુન મતિ મંદ લોક વૈકુંઠા, લાભકિ રઘુપતિ ભકિત અંકુઠા

દો:—૧૦૫ સેન સહિત તખ માન મથિ, વન ઉભારી પુર ભારિ

કસરે શઠ હનુમાના કપિ, ગયઉ જો તવ સુત મારી

ચો:—૧૦૬ સુન રાવણુ પરિહરિ ચતુરાઈ, ૧૦૭ ભજસિ ન કૃપા સિંધુ રઘુરાઈ

જો ખલ ભયસિ રામકર દ્રોહિ, પ્રહ્લ રુદ્ર શક રાખી ન તોહી
૧૦૮ મૂઠ ! મુધાજનિ મારસિ ગાલા, રામ દ્રોહ હોઈહિ અસહાલા
૧૦૯ તવ શીર નીકર કપિનકે આગે, પરિહૈ ધરણી રામશર લાગે
૧૧૦ તે તવ શીર કંદુક ઇવ નાના, ખેલહીં બાહુ કીશ યૌગાના
૧૧૧ જખહિં સમર કોપહિં રઘુનાયક, છુટહિં અતિ કરાલ બહુ સાયક
તખ કિ ચલહિ અસ ગાલ તુહારા, અસ વિચારી ભજ રામ ઉદારા
૧૧૨ સુનત વચન રાવણુ પરજરા, જરત અનલ મહં જનુ મૃત પરા

x x x x x

૧૧૩ કોલ કામવશ કૃપણુ વિમૂઠા, અતિ દરિદ્ર અયસી અતી ખૂઠા

સદા રોગવશ સંતત કોધી, રામ વિમુખ શ્રુતિ સંત વિરોધી

૧૧૪ તનુ પોષક નિંદક અધ્યાની, જીવત શયસમ ચૌદહ પ્રાણી

x x x x x

દો:—૧૧૫ ભુમિ ન છાંદત કપિ ચરણુ, દેખત રિપુ મદ ભાગ

કોટિ વિધન જામિ સંત કહ, તદપિ નીતિ નહિં ત્યાગ

હે મૂર્ખ અને ખળ વાનર ! ૧૮ કોપથી. ૧૯ સાસ્ત્રાજ્ઞાનની ધણી બુદ્ધિઓથી
વનને બાળવામાં જેનો કુહાડો અગ્નિરૂપ હતો, અને જેમ કસુરામના કુહાડાની ધારથી
સાગરમાં ધણી રાજાઓ ધણીવાર છુટી મુવા છે તે પરકુરામનો ગર્વ જે રામને દેખતાંજ
બાંગી ગયો તે રામ, હે અભાગિયા રાવણુ ! સાધારણુ માણસ કેમ હોઈ શકે ! ૩૦ અંગઠ
કહે છે કે હે શક ! હે બંગા (બુદ્ધિ) ! જેમ કામદેવ માધારણુ ધનુષારી નથી, જેમ ગંગ

સાધારણ નદી નથી, જેમ કામધેનુ સાધારણ પશુ નથી, જેમ કલ્પતર સાધારણ ઝાડ નથી, જેમ અન્નતું દાન પણ સાધારણ નથી, જેમ રસ ધણા પણ અમૃતનો રસ સાધારણ રસ નથી, જેમ ગરૂડ સાધારણ પક્ષી નથી, જેમ સહસ્ત્ર મુખ વાળો શેશનાગ તે સાધારણ અહિ (સાપ) નથી, હે દશાન્ન! ચીંતામણી એ સાધારણ ઉપલ (પથર) નથી, હે મતિમંદ રાવણ! વૈકુંઠલોક તે સાધારણ ભોલ નથી, તેમ રામ તે સાધારણ માણસ હોઈ શકે! અને તેની અંદુલિત ભક્તિ તે કઈ સાધારણ લાભ માની શકાય? ૭૧ હે શઠ ! સૈન્ય સહીત તારા માનને જેણે સુધી નાંખ્યું, તારી અશોક વાડીને જેણે ઉગડ કરી. તારા શહેરને જેણે ખાળ્યું અને જે તારા પુત્રને ખારીને ગયો તે હનુમાન એક સાધારણ વાનર કહેવાય? ૭૨ ડહાપણ તણને હે રાવણ! સાંભળ. ૭૩ કૃપાના સમુદ્ર એવા રામને નહીં બળે અને ઉલટો તેને! દ્રોહ કરીશ તો બ્રહ્મા રૂદ્ર અને ઇંદ્ર કોઈપણ તને જીવાડશે નહીં. તારી રક્ષા કરશે નહીં. હે મુઠ ! તું નકામો ખડાઈ મારે છે. રામનો દ્રોહ કરવાથી એવા હાલ થશે કે. ૭૫ તારા માથાને સમુદ્ર રામના ખાણ વાગવાથી પૃથ્વી ઉપર વાનરો પાસે પડશે. ૭૬ તે દડા જેવા તમારા માથાથી રીંછો તથા વાનરો ચોગાનમાં રમશે. ૭૭ જ્યારે લડાઈમાં રામ કેપશે એટલે જ્યારે તે રામના અતી ભયંકર ખાણો છૂટશે ત્યારે આ તારી ડંશાસ ચાકુ રહી શકશે ! નહીંજ, માટે વિચાર કરીને ઉદાર રામચંદ્રને બળ. ૭૮ અંગદનાં આવાં વચને! સાંગળવાથી ધીમાં અગ્નિ નાંખતાં જેમ ભડકા થાય તેમ રાવણના શરીરમાં ભડકા થવા લાગ્યા. ૭૯ વામનાર્જી (ધર્મને રસ્તે બૂઝા પડેલા), કામી, લોભી, મૂર્ખ, બીખારી, અપકીર્તિ વાળો, ધણેજ વૃદ્ધ, સદાનો રોગી, સદાનો કોપી. પ્રભુથી ઉલટો ચાલનારો, વેદ તથા સંતનો દ્રોહી, ૮૦ પેટભરો, નિંદાકરનારો. અને પાપી એ ચૌદ જીવતે મુવા જેવા છે. (રાવણે બહુ ખીજાઈને રાક્ષસોને આજ્ઞા કરી “ આ વાનરને ખાઈ જાઓ! અંગદે સભામાં પોતાનો પગ રોપીને કહ્યું કે “ જો કોઈ મારે પગ ઉઠાવી શકે તે હું સીતાજીને હારી નહું ” આ સાંભળી તમામ રાક્ષસો ઉઠ્યા, પ્રયત્ન કરી ચૂક્યા, પણ કાંઈ વળ્યું નહીં. કાગળુઝીડી ગરજીને કહે છે કે હે ગરજી! જેમ કાંઈ યોગી પુરૂષ મોહરૂપી વૃક્ષને ઉમેડવા પ્રયત્ન કરે પણ ઉમેડી શકે નહીં તેમ અંગદના પગને પણ કાંઈ ખજોડી શક્યું નહીં. ૮૧ જેમ હજારો વિદ્યુત આવે તો પણ સંત પોતાની નીતિને ત્યાગ રહતા નથી તેમ હજારો રાક્ષસો મથ્યા તો પણ અંગદનો પગ પૃથ્વી ઉપરથી ખસ્યો નહીં તે જોઈને રાક્ષસોને અલંકાર ઉતરી ગયો. [તરણીના મેર બનાવે એવી જે પ્રભુની સત્તા છે તેને માયામાં રચે! મન્યો રાવણ કેમ સમજી શકે! ધનના અગર વિધાના મદમાં જીકી જઈ પ્રભુ ભક્તોને પળવે તેવા રાવણ તોર તજે નહીં. જેવું મોત નજદીક આવે તેને ગમે તેવી રામખાણ દવા પણ કાર કરી શકે નહીં; તેમ રાવણનું મોત નજદીક આવ્યું હતું માટે અંગદની ઉત્તમ શીખામણ ગળે ઉતરી નહીં.)

હનુમાન કાળનેમી પ્રસંગ.

શો:—તળ લગી લે આયોહનુમાના, ^૧અનુજ દેખી પ્રભુ અતિ દુઃખ મોના
જામખવંત કહ વેધ સુષેના, લંકા રહ રપઠધિ કોઉ લેના
ધરિ લઘુ રૂપ ગયઉ હનુમંતા, ^૩આનેઉ ભવન સમેત તુરંતા

દો:—રઘુપતિ ચરણ સરોજ શીર, નાયઉ ^૪આય સુષેન
^૫કહા નામ ગિરિ ઝાપધી, જાઉ પવન સુત લેન

શો:—રામ ચરણ સરસીજ ઉર રાખી, ^૬ચલેઉ પ્રભંજન સુત ખલ ભાખી
^૭વહાં દુત એક મર્મ જનાવા, રાવણ કાલનેમી ગુહ આવા
^૮દશસુખ કહા મર્મ તેહિ સુના, પુનિ પુનિ કાલનેમી શિર ધુના
^૯દેખત તુમહિ નગર જેઈ જારા, તાસુ પંથ કો રોકનહારા !
ભજ રઘુપતિહિ કરો હિત અપના, તજહુ નાથ અખ ^{૧૦}વૃથા કલપના
નિલકંજ તનુ સુંદર શ્યામા, હૃદય રાખુ ^{૧૧}લોચન અભિરામા
અહંકાર મમંતા મદ ત્યાગુ, ^{૧૨}મહામોહ નિશિ સોવત ભગુ
^{૧૩}કાલ વ્યાલકર ભક્ષક જોઈ, સપનેહુ સમર કો જીતિય સોઈ

દો:—સુનિ દશકંઠ ^{૧૪}રિસાન તળ, ^{૧૫}તેઈ મન કીન્હ વિચાર
રામહૃત કર મરણુ ભલ, ^{૧૬}ચહ ખલ નતુ મોહિં માર

શો:—અસ કહિ ચલા રચી ^{૧૭}મગ માયા, સર સંદીર વર બાગ બનાયા
મારુત સુત દેખા શુભ આશ્રમ, ^{૧૮}મુનિહિં જુગી જલ પીયો બાય શ્રમ
રાક્ષસ કપટ ^{૧૯}લેખ તહું સોહા, ^{૨૦}માયા પતિ દૂતહિ મન મોહા
તરત પવનસુત નાયઉ માયા, ^{૨૧}લાગસો કહે રામ ગુણુ ગાયા
^{૨૨}હોત મહારણુ રાવણુ રામહિં, જીતહિ રામ ન સંશય ચામહિં
^{૨૩}ધડા રહે મેં દેખોં ભાઈ, જાન દ્રષ્ટિ ખલ મોહિં અધિકાઈ
^{૨૪}માંગાજલ તેહિ કીન્હ કમંડલ, કહ કપિનહિં અઘાઉ ચેરે જલ

ઈદ્રજીત તથા લક્ષ્મણુ લડતાં ઈદ્રજીત થાકી ગયો. પોતાને સંકડાએલો જોઈ, બહાએ
આપેલી ' વીર ધાતીની ' નામની સાંગે ઈદ્રજીતે લક્ષ્મણુને મારી મનુષ્ય લીલા કરવા
આવેલા લક્ષ્મણુરૂપે શેષ નારાયણ સુર્જનારૂપમાં સુષ્ઠ ગયા લડાઈ બંધ થઈ અને મોહાઓ
પાછ વળ્યા તે વખતે હનુમાન લક્ષ્મણુને ઉપાડી રામ પાસે આવ્યા ૧ લક્ષ્મણુને જોઈ ૨

તેને તેડવા કાળને મોકલો ૩ (ધરમાં કાંઈ દવા રહી જાય તે લેવા આવવી પડે તે માટે સુપેણ વેદને તેના ધર સહીત હનુમાને તુરત આપ્યો ૪ સુપેણે આવીને ૫ ગીરી તથા દવાનું નામ કહ્યું. ૬ બલ ભાખી-ખોખારે મારીને એટલે ઉત્સાહથી હનુમાન આઠ્યા ૭ લંકામાં હનુમાન ઓણધી લેવા જાય છે તેમની વાત કાણજી રાવણને કહી. (કાળ નેમી નામનો એક પ્રચંડ માયાવી દૈત્ય હતો) ૮ રાવણ તે વાત કાળનેમીને કહી અને તેણે પણ સાંભળી પણ કાળનેમીએ સાંભળીને માથું ધુણાવ્યું—અશક્ય કાર્ય છે એમ કુચવ્યું ૯ કાળનેમી બોલ્યો જેણે લંકા બાળી તેને કાણ રોકનાર છે તે આપ સમજ શકતા નથી? ૧૦ અશક્ય ખટખટ ૧૧ આંખોને પ્રીય લાગે તેવા ૧૨ મહામોહરૂપિ રાત્રીમાં સુતા છે તે જાણે ૧૩ કાળ જેવા સર્વને પણ ખાધ જાય એવા પ્રભુને રામને સ્વપ્નામાં પણ યુદ્ધમાં કાણ જીતી શકે! ૧૪ તુરત રીસાયો ૧૫ તે વખતે કાળ નેમીએ મનમાં મનમાં વિચાર કર્યો કે ૧૬ નહીંતો આ ખળ મને મારશે ૧૭ હનુમાનના રસ્તામાં માયાથી સરોવરને કહે એક મંદિર અને મંદિરની આસ પાસ એક સુંદર બાગ બનાવ્યો ૧૮ સુની નગીને તે આશ્રમમાં જળ પીવા હનુમાન આઠ્યા ૧૯ વેપ ૨૦ માયાના પતિ એવા રામચંદ્રજી ના હૃત હનુમાનનું મન પણ તે સુનીનો વેપ જોઈ મેલમાં પડ્યું ૨૧ નો લાગતાંજ તે (સુનીના વેશમાં એટલે કાળનેમી) રામચરિત્ર ગાવા લાગ્યો કે ૨૨ હાત રાવણ તથા રામને મહાયુદ્ધ ચાલે છે તેમાં રામ જીતશે તેમાં કાંઈ શંકા કરવા જરૂર નથી. ” ૨૩ તે હું અહીં બેઠો બેઠો બેઠું છું ૨૪ હનુમાને જળ માંગ્યું કાળનેમીએ કનકા આપ્યું હનુમાને કહ્યું કે “ થોડા જળથી નહીં ધરાઈ ”

૨૫ સર મજજન કરિ આતુર આવહું, દીક્ષા દેઉં જ્ઞાન જેહિં પાવહું
દો:—૨૬ સર પેઠત કપિ પદ ગહે, મકરિ અતિ અકુલાન

મારિ સો ધરિ દીવ્ય તનુ, અલિ ગગન ચઢી યાન

ચો:—કપિ ૨૭ તવ દરશ લઈઉં નિષ્પાપા, મિટા તાત મુનિવર કર શાપા
૨૮ મુનિ ન હોય ચહ નિશિચર ઘોરા, માનહું સત્ય વચન કપિ મોરા
અસ કહિ ગઈ અપસરા જખહી, નિશીચર નીકટ ગયે કપિ તખહી
કહ કપિ મુની શુર દક્ષિણા લેહું, પાછે હમહિં મંત્ર તુમ દેહું

x x x x z

શીર લંચુર લંપેટિ પહારા, ૨૯ નિજ તનુ પ્રગટે મરતીવારા

રામ રામ કહ ૩૦ છાંટેસી પ્રાના, સુનિ મન હર્ષિ ચલે હનુમાના

હનુમાન ભરત મિલાપ.

ચો:—૧ દેખા શૈલ ન ઐપધ ચીન્હા, સહસા કરી ઉપારી ગિરિ લીન્હા

૨ ગહિગિરિ નિશિનભ ધાવત લયલે, અવધ પૂરી ઉપર કપિ ગયઉ

દો:—દેખા ભરત વિશાલ અતિ, ૩ નિશિચર મન અનુમાની

૪ વિનુ કર શર તકિ મારેઉં, ચાપ શ્રવણુ લગી તાનિ

ચો:—પરેઉ મુશ્ચિત ૫ મહિ ૬ લાગત સાયક, સુમિરત રામરામ રઘુનાયક
સુની ૭ પ્રીય વચન ભરત ઉઠી ધાયે, કપિ સમિપ અતિ આતુર આયે

૮ વિકલ વિલોઢી કીશ ઉર લાવા, બગત નહિં બહું ભાંતિ જગાવા

૯ મુખ મલીન મન લયઉ દુઃખારી, કહત વચન ભરી લોચન વારી

૧૦ જેહિ વિધિ રામ વિમુખ મોહી કીન્હા, તેહિ પુનિ ચહ દારણુ દુઃખ દીન્હા

૧૧ જે મોરે મન વચ અરુ કાયા, પ્રીતિ રામપદ કમલ અમાયા

૨૫ કપટ મુની બોલ્યાં કે “ આ સયોવરમાં જળપાન કરીને તરત આપોં એટેલે હું તમને દીક્ષા બોધ આપું જેથી જ્ઞાન થાય ” ૨૬ સરોવરમાં પગ મુખતાંજ એક મધરીએ હનુમાનને પગ પકડયો. તેથી હનુમાને અકળાઈને તેને મારી. (જલચારીને સ્ત્રી જાતીના સંગ એ અકળામણુ હોય અગર મધરી ઉઢારને માટે વાટ જોઈને અકળાઈ હોય). ૨૭ તારા દર્શનથી પવિત્ર થઈ. [તે પૂર્વે ઇશ્વરી અપસરા હતી દુર્વાસાના શાપથી રાક્ષસી-મધરી બની હતી.] ૨૮ એ અપસરાએ કહ્યું કે “ કે હનુમાન! આ આશ્રમમાં એટેલો મુની નથી પણ માયાથી રાક્ષસ છે ” ૨૯ પોતાનું ૩૫. ૩૦ પ્રાણુ તબ્યા.

૧ પર્વત જોયો પણ ઐપધની ખબર પડી નહીં ૨ પર્વત લાંબને રાત્રીએ આકાશ માર્ગે હનુમાન દોડતા આવતા હતા. રસ્તામાં અયોધ્યા ઉપર અંબ્યા. ૩ રાક્ષસ છે એમ સમજી. ૪ ધનુષ્યને કાન સૂંચી એંચીને કણાવિનાનું બાણ માર્યું, ૫ પૃથ્વી ઉપર. ૬ બાણ લાગતાં હનુમાન મુહૂર્ત ખાઈને પડયા. ૭ રામના સ્પર્શરૂપી પ્રીય વચન. ૮ હનુમાનને મુહૂર્ત જોઈ હૃદયમાં ચાંપ્યા. ૯ ભરતજીનું મુખ કરમાઈ ગયું અને મનમાં દુઃખ થયું. આંખમાં જળ ભરીને કહેવા લાગ્યા. ૧૦ જે હવે મને રામથી વિમુખ કર્યો તેજ ૧૧ રામના કમળ સરખા ચરણમાં મન વાણી અને ચરીરથી અમાયા (કપટ રહિત) ભક્તિ હોય તો

૧૨તો કપિ હોઉ વિગત શ્રમ થલા, બે મોપર રઘુપતિ અનુકુલા
વચન સુનત ઉઠી બેહુ કપિશા, કહિ જ્ય જ્ય કોચલાધીસા

ચો:-લીન્હ કપિહિં ઉર લાય, પુલક ગાત ૧૩લોચન સજલ
પ્રીતિ ન હૃદય સમાય, સુમિરી રામ રઘુકુલ તિલક

ચો:-તાત કુશલ કહું ૧૪સુખ નિધાનકી, સહિત અનુજ અર માતુ બનકી
કપિ સખ ચરિત ૧૫સમાસ બખાને, ભયે દુઃખીત મનમેં પછીતાને
૧૬અહહ હૈવ મેં કત જગ ભયઉં, પ્રભુકે એકો કાજ ન આચઉં
બાની ૧૭કુઅવસર મન ધરિ ધીરા, ૧૮પુની કપિસન બોલે બલ વીરા

૧૯તાત ! ગહરૂ હોઈ હૈ તોહિં જાતા, કાજ નશાઈ હોત પ્રભાતા
૨૦થહુ મમ સાયક શૈલ સમેતા, પઠવૈં તોહિં જાઉં દૃષા નિકેતા
સુની કપિ મન ઉપજ અભિમાના, મોરે ભાવ ચલહિ કિમી બાના
૨૧રામ પ્રતાપ વિચારી બહોરી, વંદિ ચરણ બોલેઉ કરજેરી
તવ પ્રતાપ ઉર રાખી ગુસાંઈ, રરજેહૈં નાથ ! બાણકી નાઇ
હર્ષિ ભરત તબ આચસુ દીન્હા, પદ શીરનાઈ ૨૩ગમન તબ કીન્હા

રાવણુ કુંભકર્ણુ સંવાદ.

ચો:-બ્યાકુલ કુંભકર્ણુ પહું ગયઉ, ૧કરી બહુ યતન જગાવત ભયજી

જગા નીશીચર દેખીય કૈસા, ૨માનહુ કાલ દેહ ધરી વેસા
કુંભકર્ણુ પુછા સુન ભાઈ, કાહે તવ સુખ ૩રહા સુખાઈ
૪કથા કહિ તેહિ સખ અભીમાની, જેહિ પ્રકાર સીતા હરિ આનિ
૫તાત ! કપિન નિશિચર સંહારે, મહા-મહા ચોદા સખ મારે

૧૨ તથા બે પ્રભુની મારા ઉપર પ્રીતિ હોય તો આ કપિને શ્રમ તથા પીડા મરી જશે. ૧૩ આંખોમાં જળ લાવીને ૧૪ રામના ૧૫ ટુંકામાં કહી દીધી. ૧૬ અરે દેવ ! હું શા માટે જનમ્યો છઉં કે પ્રભુના એક કામમાં આવતો નથી ? ૧૭ અતારે ખોટી થવા જેવો વખત નથી એમ સમજી ૧૮ બળવાન ભરતજીએ હવુમાનને કહ્યું. ૧૯ ભરત મોહ્યા કે હે તાત ? ત્યાં જતાં તમને મોડું થશે અને પ્રભાત થતાં કામ બગડી જશે. ૨૦ પર્વત સહિત મારા બાણ ઉપર ચડે એટલે જ્યાં રામ છે ત્યાં તમને મોકલી આપું. ૨૧ પાછળથી (બહોરી) રામને પ્રતાપ યાદ આવતાં ૨૨ હે નાથ (ભરત) ! હું તો બાણની આદક [ત્વરાથી] જઈશ. ૨૩ ગયા.

રાવણને ચોદાની જરૂર પડતાં તે કુંભકર્ણુને જગાડવા આવ્યો, ૧ બહુ યતન કરીને જગાડ્યો. ૨ કાળ પોતેજ દેહ ધરીને ન આવ્યો હોય ! ૩ કરમમાં ગયું છે ? ૪ તમામ પૂતાત પ હે તાત ! કુંભકર્ણુ ! વાનરો દેવને મારે છે. [વખત બદલાય ત્યારે ન બનવાહું અને].

દોઃ—દશ કંધરકે બચન સુનિ, કુંભકર્ણુ િભિલખાન

જગદમ્યા હરિ આનિ દે, શક આહસી કલ્યાણુ

શોઃ—લલ ન કિન્હુ તે નિશીચરનાહા, અખ મોહિ આઈ જગાયઉ કાહા

અજહુ તાત ત્યાગહુ અભિમાના. ભજહુ રામ હોઈહિ કલ્યાના

દોઃ—ત્યાગ નીતિ—પથ ધર્મ તજ, હરી આની પરનારી

રાજનીતિ પરમાર્થતા, તુમ અખ દીન્હ વીસારી

ચોઃ—૧૦ તાત રામ પ્રાકૃત નર નાહિ, પુરણુ બ્રહ્મ લખહુ મનમાંહિ

૧૧ બુકે ભાર હરણુ અવતારા, લીચો કહો નારહ બહુ ખારા

૧૨ હે દશ—શીશ મનુજ રઘુનાયક ! બકે હનુમાનસે પાયક

અહા ! બંધુ તે કીન્હુ ૧૩ બુટાઈ, ૧૪ પ્રથમહિ મોહિ ન જગાયહુ આઈ

કુંભકર્ણુ બિભિષણુ સંવાદ.

ચોઃ—દેખ બિભિષણુ આગે આયો, ૧ પુનિ પદગહિ નીજ નામ સુનાયો

૨ અનુજ ઉઠાય હૃદય તેહિ લાવા, રઘુપતિ ભકત બનિ મન લાવા

તાત ! લાત રાવણુ મોહિ મારા, ૪ કહત પરમહિત મંત્ર વિચારા

૫ તેહિ ગલાની રઘુપતિપહાં આયઉ, દીન બનિ પ્રભુકે મન ભાયઉ

૬ સુન સુત ભયઉ કાલવશ રાવણુ, સો કિમિ માને પરમ શીખાવન

૭ ધન્ય ધન્ય તે ધન્ય બિભીષણુ, ૮ ભયઉ તાત નીશીચર કુલ ભુષણુ

૯ બંધુ ! વંશ તે કીન્હુ ઉબગર, ભજઉ રામ શોભા સુખસાગર

દોઃ—મન કમ બચન કપટ તણ, ભજહુતાત રઘુવીર

૧૦ ભહુ ન નિજ પર સૂઝે મોહિ, ભયઉ કાલવશ વીર !

૬ કથવાયો. ૭ જગદ્યાને હરિ લાવીને જે કલ્યાણની વાત કેમ કરે છે ? ૮ હે રાક્ષસોના રાજા ! તે સાઈ કહું નથી, અત્યારે મને જગાડવાથી શું લાભ થશે ? ૯ હજી પણ અભીમાન તણ થો અને રામને ભજો તો કલ્યાણ થશે ૧૦ રામ સાધારણ માણસ નથી પણ પૂરણુ બ્રહ્મ છે એમ સમજ. ૧૧ મુદ્દીની ભાર ઉતારવા અવતાર છે. ૧૨ જેવા હનુમાન જેવા તો સેવક છે તે રામને માણસ કહેવાય ? ૧૩ મોટી ભૂલ ૧૪ મને પ્રથમ કેમ ન જગાડ્યો ?

કુંભકર્ણુને રણના મેદાનમાં આવતો જોઈ વિભિષણુ તેની સામે મળવા આવ્યો. તે વખતે થએલી વાતચીતનો આ પ્રસંગ છે. ૧ વિભિષણુ કુંભકર્ણુના પગ પકડી [નમીને] પોતાત્વ નામ આપ્યું—એળખાણુ આપી (લડવા આવતો કુંભકર્ણુ નિશામાં ચક્રચુર હતો) ૨ વિભિષણુને ૩ પ્રસન્ન થયો ૪ પરમ કલ્યાણુ થાય એવી સલાહ આપતો હતો ત્યાં. ૫ તે દુઃખથી ૬ હે પુત્ર જેવા નાનાભાઈ ! રાવણુ કાળ વશ થયો છે ૭ રાક્ષસ કુળનો રાણુગાર થયો. ૮ હે ભાઈ ! તે આપણા કુળમાં ડહો માર્યો. ૯ ભજજો. ૧૦ હે વીર ! તું અહીંથી ચાલ્યો જ, કારણ કે હું પણ કાળ વશ થયો છઉં એટલે મને પણ નિજ [પોતાત્વ] અને પર [પ્રારમ્ભ] ટું ભાન રહું નથી. [દેતો પણ મરવા વખતે સમજે છે કે માનવ જીવન ધારણ કરીને ખરે કર્તવ્ય પ્રશ્નની બાંધેલ છે.]

સુલોચના મંદોદરી વિલાપ.

દો;—સજ્જિભિષણુ ^૧પાયઉ, ^૨અમર કલ્પ નિરખાહ

^૩લાલી વથ દુઃખ સુખ જગત, ઉપદેશીય કહું કાહ

ચો;—^૪સુની વચનકી મોહિ પરતિતી, ^૫અનુભવ દોહકાર અર છતી
અખ પુત્રી ! પરિહરી સખશોકા, પતિ સંગ વેગી જાહુ પરલોકા
જાહુ રામપહિ પતિ ^૬શીર લાગી, ^૭તજ સંકેચ આન કિન ત્રાંગી
^૮આજ ન હોય લાજકર ભૂષણ, સમયહીન ગુણ ગણીય ન દુષણ
એક નારી વ્રત રઘુપતિ કેરા, લખણ સુયશ તુમ સુનેઉ ઘનેરા
હૈ પુની શ્વસુર યીભિષણુ તોરા, ^૯ખાલી તનય બાલકસમ મોરા
જામખવંત મંત્રી સુગ્રીવા, દ્વિવિદ મપંદ મહાબલ સીવા
જાનહુ પ્રદાયર્ષ હનુમંતા, ^{૧૦}શિવ સ્વરૂપ ભવહર ભગવંતા
સદા ^{૧૧}નીતીરત રામ નરેશા, ^{૧૨}તહાં જાત કહું કવન કલેશા

દો;—^{૧૩}વિદિત તોર પતિ ભુજ વિખીત, લક્ષમણુ રામ પ્રભાઉ
મહા રૂપિ ભાખત કહેઉં, અખ ત્રિલંબ જની લાવ

રાવણુ મરણુ-મંદોદરી વીલાપ.

ચો;—પતિ શીર દેખત મંદોદરી, ^૧મુચ્છિંત વીકલ ધરણી ખસીપરી
^૨યુવતી વૃન્દ શેવતી ઉઠી ધાઈ, ^૩તેહી ઉકાય રાવણુ પડું લાઈ
^૪પતી ગતી દેખ સો કરતી પુકારા, છુટે કેશ ન દેહ સંભારા
^૫ઉર તાકના કરે બીધી નાના, શેહતી કરતી ^૬પ્રતાપ ખખાના
^૭તવ ખલનાથ ! ડાલ નીત ધરણી, તેજહીન પાવક શશી તરણી
^૮શેષ કમઠ સહી શકહી ન ભારા, સો તનુ આજુ પરા ભરી છારા

ધ્રુજીતના મરણુ પછી તેનો હાય ઉડીને તેની સ્ત્રી સુલોચના પાસે આવ્યો. તેને લખવાના સાધન આપતાં તે હાયે પોતાના મરણુ સમ્બંધી વાતો લખી આપી, સુલોચના શેષ નારાયણથી પુત્રી અને પરમ સતિ હવી, પતિનું મરણુ સાંભળીને પોતાના ધરખાર હંડાવી જઈને પોતાની સાથે મંદોદરી પાસે આવી, ૧ મળશે. ૨. એક કલ્પ સુધી અમર પચાસી બો મળશે. ૩ આ સંસાર સુખ દુખની બાબતમાં કર્મને આધીન છે. માટે કહો

કેને કપડેશ કરીએ ? ૪ (નારદે આગળ ભવિષ્ય બાપ્પુ હતું તે વાત કરે છે.) સુનીના વચનમાં અને વિશ્વાસ છે. ૫ નારદજીના કહેવા પ્રમાણે હાર અને છત અતુલવાંચ છે. ૬ માથા માટે ૭ હે સુસોચના ! શરમ છોડીને કેમ માથું લઈ આવતાં નથી ! અત્યારે લાજ રાખવી ચાહે તેમ નથી કારણકે કસમયે ગુણ પણ દૂષણરૂપ બને છે. ૮ અંગદ ૧૦ જે હતુમાન સંસારની પીડાને હરનાર શીવ સ્વરૂપ છે. ૧૧ નીતિવાન ૧૨ ત્યાં જવામાં કેઈ પણ પ્રકારની ચીંતા ધરવી નહીં. ૧૩ તારા પતિએ લખી આપ્યું છે તેથી તું રામ તથા લક્ષ્મણના પ્રભાવને જાણે છે. અને નારદજીએ પણ એજ વાત કરી છે માટે હવે વિલંબ ન કરે. (નીતિવાન દુસ્મનથી બચ નથી).

રાવણના મોત પછી તેનાં માથાં રામે લંકામાં તેની સ્ત્રી મંદોદરી પાસે મોકલ્યાં હતાં ૧ દેખતાંજ વિકળ થઈને મુચ્છાં ખાઈને ધરણી ઉપર પડી ગઈ; ૨ બીજી રાણીએ રાત્રી રાત્રી દોડી આવી, ૩ મંદોદરીને ઉઠાડીને રાવણ પાસે રણુક્ષેત્રમાં લાવીઓ. ૪ જેના વાળ છુટા થઈ ગયા છે અને જેને દેહતું બાન નથી તે મંદોદરી રાવણની આ દશા જાણે પોકે પોકે રડવા લાગી. ૫ કુટવાતું ૬ પતિના પ્રતાપનાં વખાણ, ૭ હે નાથ ! તમારા અળથી આ પૃથ્વી ડોલતી અને અગ્નિ, ચંદ્ર તથા સૂર્ય તેજ રહિત થતા હતા, ૮ શેષ નથા કચ્છપ (કાચમે) આપનો બાર સહી શકતા ન હોતા તે આપનું શરીર આજ છુગથી ખરડાઈને પૃથ્વી ઉપર પડ્યું છે.

વરુણ કુબેર સુરેશ સમીરા, રણ સન્મુખ ધરુ કાહુ ન ધીરા
 ૧૦ ભુજબલ જીતેઉ કાલ ચમ સાંધ, આજ પરેઉ અનાયકી નાંધ
 જગત ૧૧ વીદીત તુહારી ૧૨ પ્રભુતાઈ, સુત ૧૩ પરીજન બલ વરણી ન બાઈ
 ૧૪ રામ વિમુખ અસ હાલ તુહારા, રહા ન કુલ કોઈ રૌવનિહારા
 ૧૫ તવ વશ વીધી પ્રપંચ સખનાથા, સભય દીશાપતી નાવહિ માથા
 ૧૬ અખ તવ શીર ભુજ જરુક ખાહી, ૧૭ રામ વિમુખ ચહ અનુચીતનાહિ
 કાલ વિવશ પતિ કહા ન માના, ૧૮ અગ જગનાથ મનુજ કરી બના
 છં:—૧૯ બનેઉ મનુજ કરી દનુજ કાનન દહન પાવક હરિવચન
 બેહી નમત સુર પ્રહાદી પ્રીય તેહી ભજેઉ ના કરુણમય
 ૨૦ આ જન્મ તે પરદ્રોહ રતી પાપૌઘમય તવ તનુ અય
 તુમહુ દીયો નિજ ધામ રામ નમામી પ્રહા નીરામય
 હો:—અહહ નાથ રઘુનાથ સમ, કૃપાસિંધુ કો ૨૧ આન
 ૨૨ મુની દુર્લભ જો પરમગતી, તુમહી દીન્હ ભગવત

પ્રહાજની સ્તુતી.

છં:—જયરામ સદા સુખ ધામ ૧ હરે, રઘુનાથક ૨ સાયક આપ ધરે
 ૩ ભવવારણ હારુણ સિંહ પ્રભો, ગુણ સાગર નાગર નાથ વિશે
 ૪ તનુ કામ અનેક અનુપ છળી, ગુણ ગાવત સીદ્ધ મુનીંદ્ર કરી
 ૫ થય પાવન રાવણ નાગ મહા, ખગનાથ યથા કરી કોપ ગહા
 ૬ જન રંજન ભંજન શોક ભય, ૭ ગત ક્રોધ સદા ૮ પ્રભુ યોધમય
 ૯ અવતાર ઉદાર અપાર ગુણ, ૧૦ મહીભાર વિભંજન ૧૧ જ્ઞાન ધન
 ૧૨ અજ વ્યાપક ૧૩ મેઠ મનાદી સદા, કરુણાકર રામ નમામી મુદા
 રઘુવંશ વીલુપણ ૧૪ દ્રુપણહા, ૧૫ કૃત ભુપ વીલીપણ દીન સદા

હ આપતી સામે રણમાં, વરુણ, કુબેર, ઈંદ્ર તથા વાયુ, કદી પશુ ધીરજ રાખી લડયા
 નથી અને જેણે ૧૦ કાળ તથા ચમતે જીતી લીધા છે તે આજ અનાયકી માફક પૃથ્વી
 ઉપર પડ્યા છે! ૧૧ પ્રસિદ્ધ ૧૨ વડાઈ. ૧૩ સર્ગો સહોદર ૧૪ છતાં રાખતી ભક્તિ વિના
 તથાશ એવા હાલ થયા કે આજ આપતી પાછળ [આપના પક્ષમાં] કોઈ શોક સુકનાર પણ

નથી. [વિભિષણુએ રાવણ પક્ષનો નથી—રામ પક્ષનો છે]. ૧૪ હે નાથ! અહ્યાએ બનાવેલું આ પ્રપંચમય જગત આપને વશ હતું, અને દીગ્ગણિ આપનાથી ડરીને નમતા હતા. ૧૬ તેના માથાને તથા બુબ્બને આજે શીયાળ ખાય છે. ૧૭ રામ વિસુખ પુરુષના આવા હાલ થાય તેમાં કંઈ ખોટું નથી, થવાજ જોઈએ. ૧૮ સત્ચરિત્રરત્ના ધણી એવા રામને માણસ જેવા માન્યા. ૧૯ પ્રીય કહેતાં હે નાથ! [મદોદરી કહે છે કે] રાક્ષસોના વનરૂપી દળને બાળવામાં [અગ્નિરૂપ સ્વયં પ્રભુને તમે સાધારણ માણસ ગણ્યા. વળી જેને અહ્યાદી દેવતાઓ નમે છે તેવા દયાળુ રામને તમે જળ્યા નહીં. ૨૦ તે ઉપરાંત જન્મથીજ આપે આપના શરીરને પારકાને દ્રોહ કરવામાં આનંદ માનનાર તથા પ્રાપ્તિના સમુદ્ધમય બનાવ્યું. એટલું છતાં પણ જે રામે આપને પોતાનું [વૈકુંઠ] ધામ આપ્યું તે નિર્દોષ અદ્વૈતરૂપ રામને નમસ્કાર કરે છું ૨૧ બીજો. ૨૨ સુતીઓને ન મળે તેવી. [રાવણ, મહાન સીકંદર, નેપોલીઅન બોનાપાર્ટ, આપણી નજર આગળ કેસર વીલીચખ આદી અનેક વીરો હતા ત્યારે તેજ હતા, અને તેઓ પણ પોતાના કામ કાજ અધુરું મુકીને ઉડી ગયા છે. “આપણે બલસાગરમાંથી એકવાર લાંબા થઈને સુલું પડશે અને આપણા નામની પોક પડ્યા વિના રહેવાની નથી એટલું સમજીને કામ કાજમાંથી નવરાશ સેધ સતસંગ કરવો.]

૧ રાવણને માર્યા પછી રામના જ્ય જ્ય કરતા દેવસેદ્ધિ સહીત અદ્વાલ સ્તુતી કરે છે. ૧ દુઃખને હરનાર. ૨ ધુબ્ય બાણ ધરનાર. ૩ બલસાગરરૂપી મોટા હાથીને તોડનાર સીંહ જેવા. ૪ વ્યાપક. ૫ કામદેવની અનેક છબી જેવું આપતું શરીર. ૬ મોટા ન ગને મહા કૌપ કરીને ગરૂડ મારે તેમ આપે પણ મહા કૌપથી રાવણને માર્યો તેવા પવિત્ર યશવાળા ૭ પોતાના ભક્તોને આનંદ આપનાર. ૮ શૈકના બચરૂપી જન્મ મરણને ટાળનાર. ૯ કોષ રહિત. ૧૦ બોધમય જીવનવાળા. ૧૧ પરોપકાર અર્થે અવતાર ધારણ કરનાર. ૧૨ પ્રથ્વીના બહાર ઉતારનાર. ૧૩ જ્ઞાનમય. ૧૪ અજન્મા, ૧૫ એક અને સદા અનાદિ. ૧૬ દોષને મટાડનાર. ૧૭ સદા દીનતાથી જીવન ગાળનાર વિભિષણુને રાજ બનાવનાર હે રામ!

શુભ જ્ઞાન નિધાન ૧૮ અમાન અજ્ઞ, નીત રામ નમામી ૧૯ વીજી વીરજ
 ૨૦ ભુજ દણ્ડ પ્રચણ્ડ પ્રતાપ બલ, ખલજીંદ નિકંદ મહા કુશલ
 ૨૧ વીતુ કારણ દીનદયાલુ હીતમ, ૨૨ છળીધામ નમામી રમાસહીત
 ભવતારણ ૨૩ કારણ ૨૪ કાર્યપર, ૨૫ મન સંભવ દારૂણ દોષ હર
 ૨૬ શર આપ મનોહર તૃણધર, ૨૭ જલ જાણુ લોચન ૨૮ ભુપ વર
 સુખ મંદીર સુંદર ૨૯ શ્રી રમન, ૩૦ મદ ૩૧ માર ૩૨ મહા મમતા શમન
 ૩૩ અનવદ્ધ ૩૪ અખંડન ગોચરસો, ૩૫ સખરૂપ સદા સખ હોઈ ન સો
 ૩૬ ઇતી વેદ વદંતી ન દંતકથા, રવી આતપ ભિન્ન નભિન્ન અથા
 ૩૭ કૃત્ય કૃત્ય વિભો સખ વાનર ચે, નીરાખંતી તવાનન સાહર ચે
 ૩૮ ધીકે જીવન દેવ શરીર ધરે, તવ ભકિત વીના ભવ ભુલી ધરે
 અખ દીન દયાળુ દયા કરીચે, ૩૯ મતી મોરી વિભેદ કરી હરીએ
 ૪૦ જોહીતે વીપરીત ક્રિયા કરીચે, દુઃખમે સુખમાની મુખીચરીચે
 ૪૧ ખલ ખંડન ૪૨ મંડન રમ્ય ક્ષમા, ૪૩ પદ પંકજ સેવિત શંભુ ઉમા
 ૪૪ નૃપનાયક દે વરદાન મીઠં, ચરણામ્ભુજ પ્રેમ સદા શુભદં

રામ અયોધ્યા આગમન અને ભરત મીલાપ.

દોઃ—૧ ભરત નયન ભુજ દક્ષીણ, ફરકહી વારંવાર

બની શકુન મન હર્ષ અતી, લાગે કરન વિચાર

ચોઃ—૨ રહા એક દીન અવધી અધારા, સમુગત મન દુઃખ ભયઉ અપારા

૩ કારણ કવન નાથ નહિં આયે, બની કુટીલ પ્રભુ મોહી ૪ વીસરાયે

અહહ ધન્ય લક્ષ્મણ ખડલાગી, ૫ રામ પદારવીંદ અનુરાગી

કપટી કુટીલ નાથ મોહિં ચીન્હા, તાતે નાથ ૬ સંગ નહિ લીન્હા

૧૮ માનક્ રહીત ૧૯ વ્યાપક તથા સદા નિદોષ ૨૦ લાંબા ભુજના પ્રતાપથી રાક્ષ-
 સોના સમુહનો નાશ કરવામાં કુશળ ૨૧ અપેક્ષા રહિત ગરીબો ઉપર દયા કરનાર. ૨૨
 લક્ષ્મી સહીત આપના સુંદર રૂપને નમસ્કાર કરે છઉં. ૨૩ સર્વના કારણ રૂપ જો. ૨૪ અ-
 જ્ઞાન ૨૫ મનમાં ઉપજાવેલો કામ, ક્રોધ આદિ દારૂણ દોષો ને હરવા વાળો તો. ૨૬

પાણી પાનુપ્ય તથા ભાષાને ધરનાર છે. ૨૭ કમળ સરખા લાલ નેત્રી વાળા ૨૮ ઉત્તમ રાજા તરીકે ૨૯ લક્ષ્મીજીના પતિ ૩૦ મદ ૩૧ કામદેવ ૩૨ તથા મોટી મમતાને શાંત કરનાર ૩૩ નિર્દોષ ૩૪ આપ્તા-પરિપુર્ણ તથા ઇન્દ્રિયાથી ન સમન્વય તેવા છે. ૩૫ સર્વ ૩૫ છે. છતાં સર્વથી ન્યારા બ્રહ્મ સ્વરૂપે છે. ૩૬ આ મુખની વાતો નથી પણ વેદ કહે છે. જેમ સૂર્ય અને સૂર્યનો તડકો તે જુદા પણ છે અને એક રૂપવાળા પણ છે. તેમ આપ અને આ જગત જુદા પણ છે અને એક ૩૫ (બ્રહ્મ ૩૫) પણ છે. જેમ સોનાની ચીંટી, સોનાથી ન્યારી નથી પણ સોનાં વીટીથી ન્યારું છે. તેમ જગત આપથી ન્યારું નથી પણ આપ જગતથી ન્યારાં છે. ૩૭ ખરેખર બાહ્યશાળી તો આ વાનર છે કે જેઓ આપના મુખ કમળને ભાવથી નીરખ્યા કરે છે. ૩૮ બહેને દેવતું શરીર મળ્યું હોય પણ જે જીવ તમારી ભક્તિ વિના ભૂલ્યો પડ્યો હોય તો તે જીવને ધિક્કાર છે. (આભણુના શરીર મળ્યાં અગર રાજાઓને અગર ધનવાનોના શરીર મેળવી ઘણા વૈભવમાં ઘેરાઈ ગયા હતા તેમને કોઈ યાદ પણ કરતું નથી. પણ બાપાની ભક્તિથી ધનવાન અનેલા બોડાણા, તુકારામ ચાપ્પામેળ આદિના નામો હજી અમર છે) ૩૯ અમારી ભેદ બુદ્ધિ હરી ર્યો. ૪૦ જે ભેદ બુદ્ધિથી ખોટાં કામ કરીએ છીએ, અને જે ઝેર છે તેને અમૃત માની ભાગવીએ, છઠ્ઠાએ ૪૧ રાક્ષસોને હાણનાર ૪૨ રમ્ય [સુંદર] ક્ષમા (પૃથ્વી) ના મંડન (શયનગાર રૂપે) ૪૩ જેના કમળ સરખા ચરણોને પુષ્પીવ તથા પાર્વતી સેવે છે તે રામ. ૪૪ બ્રહ્માજી કહે છે કે હે રાજન કે રાજ ! આપના કમળ સરખા ચરણાર્પિતમાં પ્રેમ સદા રહો એ વરદાન આપો જે પ્રેમ હમેશાં શુભનેજ [શુભદ] આપવાં વાળો છે.

(ચોરસા પાંસે નંદી ગ્રામમાં ભરતજી રામની રાહ જોઈ રહ્યા છે. એક દિવસ ભરતને પ્રાતાઃકાળમાં ઉડતાજી મુખ શુકન થયાં. ૧ ભરતની જમણી આંખ અને જમણી જીભ પારંવાર ફરકવા લાગી. ૨ ચૌદ વરસની અવધીકે જે સર્વના પ્રાણાધાર રૂપી હતી તેમાં એક દિવસ આકી રહ્યો છે ૩ શા કારણથી. ૪ જુલ્લી ગયા ૫ રામના ચરણાર્પિતમાં પ્રેમ ચાલુ રહ્યો ૬ વનમાં સાચે લાઇ ગયા નહીં.

જો કરણી સમુજે પ્રભુ મોરી, નહિ નિસ્તાર કલ્પ શત કોરી
જન અવશ્ય પ્રભુ માનન કાઉ, દીનખંધુ અતી મૃદુલ સ્વભાઉ
મોરેણ્ય ભરોસ દ્રઢ સોઈ, મીલીકહી રામ શકુન શુભ હોઈ
૧૦ બીતે અવધી રહું જો પ્રાણા, અધમ કવન જગ મોહી સમાના

*

*

*

*

*

૧૧ જસુ વીરહ સોચહુ દીન રાતી, ૧૨ ટઉ નિરંતર શુભ ગણ પાંતિ
રઘુકલ તીકલ ૧૩ સુજન સુખદાતા, આયે કુશલ દેવ મુનિ ત્રાતા
૧૪ રિપુ રણુતી સુયશ સુર ગાવત, સીતા ૧૫ અનુજ સહીત પ્રભુ આવત
સુનત બચન ૧૬ વિસરે સખ દૂષા, ૧૭ તૃપાવન્ત જનુ પાવ પીયુષા
કો તુમ તાત ! કહૌ તે આયે, મોહિ પરમ પ્રીય ગચન સુનાયે
મારુત સુત મેં કપી હનુમાના, નામમોર સુતુ દૂષા નિધાના
દીનખંધુ રઘુપતિ કર ૧૮ ડિંકર, સુનત ભરત લેટે ઉઠી સાદર
મીલત પ્રેમ નહિ હૃદય સમાતા, ૧૯ નયન શ્રવત જલ પુલકીત ગાતા
કપી ! ૨૦ તવ દરશ સકલ દુઃખ બીતે, ૨૧ મીલે આગુ મોહી રામ સર્પતિ
છઃ—૨૨ નિજ દાસ જ્યોં રઘુવંશ ભૂષણ, કળહુ મમ સુમીરણુ કર્યો
સુની ભરત મચન ૨૩ વીનીત, અતી ૨૪ કપી પુલક તનુ ચરણન પર્યો
રઘુવીર ૨૫ નીજ સુખ જસુ શુભ ગણ કહત અગ જગનાથ સો
કાહે ન હોહુ બીનીત પરમ પુનીત સહશુભ સિંધુ સો

હોઃ—૨૬ રામ પ્રાણુ પ્રિય નાથ તુમ, સત્ય વચન મમ તાત
પુનિ પુનિ મિલત ભરત સન, પ્રેમ ન હૃદય સમાત

માળામાં સમપ્રસંગ.

હોઃ—ઉઠ્યો બીલીપણુ તખ સુખ પાઈ, રત્ન માલ કર લેઈ ઉઠાઈ
૧ દીનહ જલધી રાવણુકો જોઈ, પુનઃ બીલીપણુ પાઈ સોઈ
સોઈ રત્નમાલ સુખકારી, ૨ દીન જનકી કે ગલ ડારી

*

*

*

*

*

૭ મારા કૃત્ય-કર્મ-પાપ ગણે તો સો કરેડ કલ્પ સુધી મારો નિસ્તાર લાય તેમ
નથી. ૮ માનતા નથી ૯ અને ખાત્રી છે કે ૧૦ ચૌદ વરસ વીતી જાય, [રામના ચિરહ

રૂપી સસુદ્રમાં ભરતણ આ પ્રમાણે તર્ક વિતર્ક કરી રહ્યા છે.) બીજી તરફ રામ લંકાથી વળતાં ભારહાજ રૂપીના આશ્રમમાં આવ્યા છે, ત્યાંથી ભરતને ખબર આપવા માટે હનુમાનને પ્રથમ મોકલ્યા છે. ભરતણનો આવો વીરહી દેખાવ જોઈને હનુમાને કયા પ્રકારે વાત કરી તે સાંભળો.] ૧૧ જેના વિયોગ માટે રાત દીવસ ચીંતા કરે છે ૧૨ અને જેના ગુણ ગણોની લીટીઓ ગાયા કરે છે તે રઘુકુળ તીલક ૧૩ સજ્જનોને સુખ આપનાર, અને દેવતા તથા મુનીઓની રક્ષા કરનાર રામ કુશળ પધાર્યાં છે. ૧૪ રાવણ ૧૫ લક્ષ્મણને ૧૬ તમામ દુઃખ જીતી ગયા, ૧૭ જેમ તરડયાને અમૃત મળ્યું હોયને. ૧૮ જ્યાં રઘુપતિને કીંકર કહી ત્યાં ભરત ઉઠ્યો ૧૯ આંખમાં પ્રેમના જળ અને ગાત્રો રોમાંચ થયાં ૨૦ તમારા દર્શનથી ૨૧ જાણે મને આજે રામ પોતે પ્રેમ કરીને મળ્યા હોય ! ૨૨ પોતાના દાસ તરીકે મને કેટલું દિવસ રામચંદ્રજીએ યાદ કર્યો હતો ? એવું ભરતે હનુમાનને પૂછ્યું. ૨૩ નમ્ર ૨૪ હનુમાનનાં અંગે પુલ કાયમાન થઈ ગયાં અને તે ભરતના ચરણમાં પડ્યા. ૨૫ સચરાચર વ્યાપક રામ પોતાના સુખથી જેના ગુણો સખંધી કહેતા હતા તે ભરત નમ્ર, પરમ પવિત્ર સદ્ગુણ સીધુ કેમ ન હોય ! હોયજ ૨૬ રામને તમે પ્રાણુથી પણ અધીક વહાલા છે.

અયોધ્યામાં રામને રાજ્યાસન ઉપર બેસાડવાની ક્રિયા થયા પછી નજરાણાં ધરવાની ક્રિયા શરૂ થઈ તે વખતે ૧ જે માળા સસુદ્રે રાવણને આપી હતી તે માળા (અત્યારે લંકાની ગાદી સાથે) વિભિષણ પાસે આવી હતી. ૨ સીતાના ગળામાં પહેરાવી.

સુનત વચન તથા જનક ^૧દુહારી, ^૨સોઈ ગલસે માલ ઉતારી
કાઢી દેઉં ચક્ર હૃદય વિચરી, ^૩મારૂંત સુતકી ઓર નીહારી

દોઃ—^૪કૃપાદ્રષ્ટિ લખી પવનસુત, હરશી ઠંડવત કીન્દ
રત્નમાલ સો જનકી, ^૫હારી ગલેમે ઠીન્દ

ઓઃ—મહાવીર મનમાંહી વિચારી, હૈ કોઈ ગુણ માલામે ભારી
^૬પરમાનન્દ પ્રેમરસ પાગે, મણીપે સકલ વિલોકન લાગે
^૭વીનુ પ્રકાશ કહું ઓર ન તામે, મન લાગે ભકતનકે જામે
^૮મણી ભીંતર કહું હુઈ હે સારા, મુદ્રા એક તોરી તથા હારા
તાકે મધ્ય વીલોકન લાગે, દેખી લોગ સખ અચરજ પાગે
પુની ^૯દુખે તોયો હનુમાના, દેખી નીરસાર તનયે બલવાના
^{૧૦}ધી વીધી તોરત કમ કમ મોતી, પીર અધીક દર્શક ગણુ દોતી
^{૧૧}કહન લગે નીજ નીજ મનમાંહી, જે કોઈ અપીકારી નાહી
તાકે એસી વસ્તુ ન દીજે, નહિ તો યહી દશા લખી લીજે

દોઃ—પ્રેમ ઉંચો કે.ઉ નૃપની ચક્ર, ^{૧૨}કહા કરક હનુમાન
કયાં તોરત હો માલ તુમ, સુંદર રત્ન સુબન

ઓઃ—વચન સુનત કહું મારૂંતી જાની, ^{૧૩}દેખુ રામનામ મુખવાની
^{૧૪}નામ ન ચામે પરત લખાઈ, તાને તોરત હારત ભાઈ
^{૧૫}કહ કોઈ સકલ વસ્તુકે માંહી, રામનામ કહું સુનીયત નાહી
કહ મારૂંતી ન નામ જેહી માંહી, સો તો કાહું કામકો નાહિ
^{૧૬}ખાલા સોઈ સુનો બલધામા, તવ તનુમાંહી રામકો નામા ?
સુનત વચન કહું પવન કુમાર, ^{૧૭}નિશ્ચય તનુ હરિનામ ઉદાર
^{૧૮}અસ કહું કપી નીજ ^{૧૯}હૃદય વિદાર, ^{૨૦}રોમ રોમ પ્રભુ નામ ઉદાર
^{૨૧}અકિત રામનામ સખ ઠાહી, લખી સખ ચકીત ભયે મનમાંહી
^{૨૨}પુષ્પ વૃષ્ટિ નભ જયતિ ઉચારિ, કૃપાદ્રષ્ટિ રઘુનાથ નીહારી

૩ પુત્રી ૪ પોતાના ગળામાંથી માળા કાઢી, ૫ હનુમાન સાધુ જોયું. ૬ સીતાની
કૃપાદ્રષ્ટિ જોઈને હનુમાને હરખીને પ્રભુના કયાં. ૭ હનુમાનના ગળામાં પહેરાવી દીધી. ૮
પરમાનન્દમાં તથા પ્રેમ રસમાં મગ્ન બનેલા હનુમાન તે માળાના દરેક મણીને તપાસવા
લાગ્યા. ૯ પ્રકાશ સિવાય તેમાં બીજું કંઈ જોયું નહીં બીજું કંઈ જોઈએ ભકતોને પ્રીત
લાગે તેવું કંઈ (પ્રભુ) માળામાં દેખાયું નહીં. ૧૦ મણીની અંદર કંઈક સાર હશે એમ
સમજી એક મુકા [મણીના] કકડા કર્યા [અર્થ] સાર જોઈએ પ્રભુ. ૧૧ બીજા મણીના

કહડા કર્યાં. ૧૨ આ પ્રમાણે એક એક મણીને તોડવા લાગ્યા, આથી દર્શકગણ (જેનારાઓ) ને બહુ પીડા થવા લાગી. ૧૩ પોત પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યા કે જે અધીકારી ન હોય તેને આવી ઉત્તમ બીજ નહીં દેવી જોઈએ અને દેતો આ દશા [સ્થિતિ હાલત] જોઈ ભેવી ૧૪ તમે આ શું કરે છે ? અતિ કીંમતી સુંદર મોતીની માળાને કેમ તોડો છો ? ૧૫ સુખને આપવા વાળા એવા રામ નામને બોધું છું ૧૬ આ ગણીમાં રામ નથી ખાટે તોડતો જાદુજી અને ફેંકતો જાદુ જાદુ, ૧૭ બીજો કોઈ બોલ્યો કે સધળી વસ્તુમાં રામ નામ હોય તેવુંતો કાંઈ સાંભળ્યું નથી. ૧૮ ત્યારે કોઈ બોલ્યો કે હે હનુમાન ? તમારા શરીરમાં રામજી નામ છે ? ૧૯ મારા શરીરમાં ઉદાર રામચંદ્રજી નામ નક્કી છે. ૨૦ આ પ્રમાણે કહી ને પોતાની ૨૧ છાતી શીડી નાંખી. ૨૨ રૂંવાડે રૂંવાડે ઉધાર એવાં પ્રભુનાં નામ હતાં, ૨૩ તમામ અવયવને રામ નામથી અંકીત જોઈ સર્વે મનમાં ચકીત થઈ ગયા, ૨૪ જ્યારના ધ્વની સાથે આકાશમાંથી ધુળ વૃષ્ટિ થઈ અને રામચંદ્ર દયાની નજરથી હનુમાન સામે જોયું.

દો:—૨૫જાં જ ભયો પુની કુલીશ સમ, ઉઠી તુરંત ભગવાન
વારી વીલોચન પુલકી તનુ, હિમ લાગે હનુમાન

રામચંદ્રની સ્તુતિ.

છં:—^૧જયરામ રમા રમણં શમનં, ભવતાપ ભયાકુલ પાહી જનં
^૨અવધેશ સુરેશ રમેશ વીલો, શરણાગત માગત પાહી પ્રલો
^૩દશશીશ વીનાશન વીસ ભુજ, કૃત દૂરી મહા મહી ભૂરી રુજ
^૪રજનીચર વૃન્દ પતંગ રહે, શર પાવક તેજ પ્રચરદહે
^૫મહી મંડલ મંડન ચારુતરં, ધૃત સાયક ચાપ નીપંગવરં
^૬મહમોહ મહા મમતા રજની, તમ પુંજ દીવાકર તેજ અની
^૭મનુજા કીરાત નીપાત કીયે, મૃગ લોગકુલોગ સરેણુહિયે
હનિ નાથ અનાથની પાહી હરે, વિપયાવન પામર ભુલોપરે
^૮ભવન્નિધુ અગાધ પરે નર તે, પદ પંકજ પ્રેમ ન જો કરતે

(પ્રેમમાં રામ હાર્યા તે પ્રસંગ ઉપદ્રમાં છે.)

સમ સનકાદિક મિલાપ.

ચો:—^૧જાની સમય સનકાદીક આયે, તેજ પુંજ ગુણશીલ સુહાયે
બ્રહ્માનંદ સદા લયલીના, ^૨દેખત બાલક બહુ કાલીના
^૩ધરે દેહ જનુ ચારીકે બેઠા, સમદશીં સુની વિગત વીભેદા
^૪દિશા વસન વ્યસન ઇહિ તિનહીં, રઘુપતી ચરીત હેજ તહાં સુનહિ
^૫તહાં રહે સનકાદી ભવાની, જહાં ઘટસંભવ મુનીવર જ્ઞાની
^૬રામકથા મુનિ બહુ વિધ બરણી, જ્ઞાન યોગ પાવક જીમીઅરની

*

*

*

*

*

૨૫ કૃષ્ણ દ્રષ્ટિ થતાંજ હનુમાનજી સરીર પાણુ વજ્ર જેવું બની ગયું. રામચંદ્રે પોતાના આસન ઉપરથી ઉઠી, આંખોમાં પ્રેમના જગા લારી તથા પુલકાયમાન શરીર સાથે હનુમાનને હૃદયમાં ધાલીને મર્યા. (આ પ્રસંગનું તાતપર્ય એ છે કે રામ વિનાનું બહુ ખોટું છે, મરવા પડીએ છઠ્ઠે ત્યારે અંતકાળ વખતે કહે છે કે “ હવે અમારામાં જીવન રાખશો નહીં અને બધાંએ ખોટાં છઠ્ઠે સાચાં નાનાયજુ છે તેને સંભારો.)

સદાશીવ રામની સ્તુતી કરે છે કે ૧ લક્ષ્મીના પતિ એવા રામ, સંસારના દુખોની ચાન્તી કરનાર એવા હે રામ તમારો જય થાઓ. સંસારના તાપથી વ્યાકુળ થએલા તમારા ભક્તોની રક્ષા કરો. ૨ હે અયોધ્યાના ધણી, દેવોના પતિ, અને સિતાના પતિ વ્યાધક ! આપને સરણે આવેલા ભક્તો માટે છે કે આભવના તાપથી રક્ષા કરો. ૩ રાવણનાં દશ માથાં તથા વીસ શુભને નાશ કરનાર જે પૃથ્વી ઉપરથી મોઠા ભારથી રાક્ષસ દળની પીડાને દૂર કરનાર ! ૪ આપના બાણે રૂપી અગ્નિના પ્રચંડ તેજમાં, દાક્ષસોનાં ટોળાં રૂપી પતંગો બળી મુલાં છે. ૫ આ પૃથ્વીનાં અતિ ઉત્તમ શણગાર રૂપ, ઉત્તમ ધર્મુષ્ય બાણ તથા નિર્ધંગ (ભાથા) ને ધરનાર. ૬ મદ, મોહ, ધણી મમતારૂપી રાત્રીના ઘાડા અધિકારનો નાશ કરનાર સૂર્યના તેજસ્વી આપ છો. ૭ વિષયરૂપી વનમાં પામર થઇને બૂલા પડેલાં અને કામરૂપી પાર્શ્વોએ વિષય ભોગરૂપી (સરણ) બાણથી હિથે (હૃદયમાં) વીધી નાંખેલા મૃગ જેવા પામરોને પાડેલા છે તે અનાથ લોકોનું આપ રક્ષા કરો. ૮ આપના ચરણાર્વિદમાં જે પ્રેમ કરતા નથી તે હવસાગરના અગાધ જળમાં (રોગથી, યુત્રપરિવારના મળવાથી અગર વિશેષગથી અગર અને ગળવાથી અગર ન મલવ થી જે દુખો થાય છે તે જળમાં) ડુબી ગયા છે.

એક વખત રામચંદ્ર, બરત-લક્ષ્મણ, શતરૂદ્ર તથા હનુમાન સહીત અગીઆમાં આનંદ વાર્તા કરી રહ્યા હતા. ૧ તેને યોગ્ય સમય બાણીને સનક સનન્દન, સનાતન, તથા સનતકુમાર એવા ચાર સનકાદિકા પધાર્યા. ૨ દેખીતાં બાણક પણ ધણા વૃદ્ધ. ૩ બાણે ચારે વેદ દેહ ધરીને ન આવ્યા હોય; જેને ભેદભાવ મટી ગયો છે. એવા સમદર્શી. ૪ દિશા રૂપ વસ્ત્ર વાળા (એટલે નાન) તેઓને એવું વ્યસન હતું કે જ્યાં પ્રભુની કથા હોય ત્યાં જરૂર જતા અને સાંભળતાં. ૫ હે સતિ ! આ સનકાદિકા મહા જ્ઞાની મુનીવર અગત્યના આક્રમમાં પ્રથમ રહેતા હતા. ૬. તે સમય અગત્ય મુનીએ જ્ઞાન તથા યોગ્ય (ભક્તિ) રૂપી અગ્નિ પ્રગટ કરવા માટે અરણી રૂપી રામ કથાને ધણા પ્રેમે વાંચી હતી (એટલે તેઓ રામનો મહિમા જન્યુતા હતા.)

કીન્હ કંઠવત તીનીઠ ભાઈ, સહિત પવનસુત^૧ સુખ અધિકાઈ
 સુનિ રઘુપતિ છબિ અતુલ વિલોકી, ભયે મગન મન સકત ન રોકી
 સ્યામલ ગાત “સરોરૂંહ લોચન, ^{૧૦}સુંદરતા મંદિર ^{૧૧}ભવ મોચન
^{૧૨}ઇકટક રહે નિમેષ ન લાવડી”, પ્રભુ કર્નેરે શીશ નમાવહિ
 તિનહકી દશા દેખી રઘુવીરા, શ્રવત નયન જલ પુલક શરિશ
^{૧૩}કર અહિ પ્રભુ સુનિવર બેઠારે, પરમ મનોહર વચન ઉચારે
 આજુ ધન્ય મે સુનહુ સુનીશા, ^{૧૪}તુહારે દરશ જાહિ અધખીશા
^{૧૫}બડે ભાગ્ય પાઈય સસંગા, બિનહિ પ્રયાસ હોઈ ભવ ભંગા

દો.—સંતપથ અપ વગરકે, કામી ભવકર પથ

કહહિ સંત કવિ કોવિદ, કૃતિ પુરાણ સદ્ગ્રંથ

ચો.—સુનિ પ્રભુ અચન હપી^૧ સુનિચારી, પુલકગાત અસ્તુતી અનુસારી
 જય ભગવંત ^{૧૭}અનંત ^{૧૮}અનામય, ^{૧૯}અનધ અનેક એક કરૂણામય

*

*

*

*

*

દો.—પરમાનંદ કપાયતન, ^{૨૧}મન પરિપુરણ કામ

પ્રેમ સહિત અન પાયનિ, દેહું હમહિ^{૨૨} શ્રી રામ

ચો.—^{૨૨}દેહું ભકિત રઘુપતિ અતિ ! પાવની, ત્રીવિધ તાપ ભવતાપ નસાવની
 પ્રણુતપલ સુરધેનુ, કલ્પ તરૂં, હોઈ પ્રસન્ન પ્રભુ દીજે ચહ વજ્ર

રામ ભારત સંવાદ.

ચો.—^૧સુનિ પ્રભુ અચન ભરત ગહિ ચરણા, સુનહુ નાથ પ્રણુતા રતિ હરણા

પોતાનું પીતાંબર પાથરીને મુનીને મેસાડ્યા. ૭ (પ્રજામ કરીને) અધિક સુખ માન્યું ૮ કોઈ રીતે પોતાના મનને આનંદ રોકી શક્યા નહીં ૯ કન્યા તરખાં ૧૦ સુંદરતાના ધર ૧૧ ભકતોને મોક્ષ આપનાર ૧૨ પ્રભુની સાથે ભાવ વેદીને તથા માથું નમાવીને પલકારે માર્યા વિના એક નજરથી મુનીઓ બોલે રહ્યા ૧૩ હાથ પકડીને મુનીઓને મેસાડ્યા, અને સરલ સુંદર વચનો મોઢ્યા ૧૪ તમારા કમનથી અમારા પાપ ૧૫ સી ગયાં ૧૬ મોટા ભાગ્ય હોય તોજ સંતોને સમાગમ મળે છે ૧૭ પ્રતાપથી થોડી મહેનતે ભવના બંધનથી મુક્ત થાય છે ૧૮ આપની સાથે આવીએ તો આપ જ્યાં જાઓ ત્યાં એટલે મોક્ષધામમાં અમે પણ આવીએ અને કામતાવાળા છૂટતા સાંગ કરીએ તો તેઓ જ્યાં (ભવ સાગરમાં) જાય ત્યાં જઈએ. ૧૭ અંતરહિત ૧૮ વિકારથી રહીત ૧૯ પાપો રહીત અને અનેક છતાં એક તથા દયાળુ રામ ૨૦ પરમાનંદ તથા કૃપાના ભંડાર ૨૧ ભકતોની મન કામનાને પરિપુરણ કરવા વાળા હે રામ ! અમને આપની અંખડીત પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ આપો. ૨૨ જે ભક્તિ એવી પાવની (પવિત્ર) છે કે ત્રણે પ્રકારના તાપ તથા ભવ તાપને નસાડનારી છે. અમોને પ્રસન્ન થઈને એવું વરદાન આપો કે જે ભક્તિ તમારા ભકતોની મન કામના કામધેનુ અગર કલ્પ વૃક્ષ બનીને પરિપુરણ કરે છે તે ભક્તિ અમોને પણ મળે તાપથ—સૌને શેઠ થવું ગમે પણ દાસ અને, નમે, દીનતા રાખે, તો તે હકમમાં પ્રજા વાસ કરી શકે છે.

માર ભાઈઓ તથા, કંતુમાત આનંદમાં બેઠા છે તે વખતે ભરત કાંઈ પુછતા સંકેતમાય છે તેની તકીલાત હાજુમાનજીએ કરી. રામે સંજી થઈને પુછવાતું કહેતાં. ૧ પ્રભુનાં પ્રેમમય વચન સંભળીને ભરતે રામના ચરણ પકડ્યા અને મોઢ્યા કે “ભકતોની પીડાને હરવાવાળા હે નાથાં સંભળો.

હો. — નાથ ન મોહિ સંદેહ કણ, સપનેહુ શોક ન મોહ

કેવલ કૃપા તુઘારી પ્રભુ, ચિદાનંદ સંદેહ

ચો. — “કરો કપાનિધિ ! એક ઢિંહાં, મૈ સેવક તુમ જન સુખદાઈ

સંતનકી મહિમા રઘુરાઈ, બહુવિધ વેદ પુરાણ-હ ગાઈ

“શ્રી સુખ તુમ પુન કીન્હ બડાઈ, પતિન્હ પર પ્રભુહિ પ્રીતિ અધિકાઈ

“સુતા ચઢો પ્રભુ તિન્હ પર ભક્ષણ કૃપા સિંધુ ગુણ જ્ઞાન વિચક્ષણ

સંત અસંત” ભેદ બીલગાઈ, પ્રણિતપાલ મોહિ કહિય જુઝાઈ

સંતનકે ભક્ષણ સુત બ્રાતા, અગણિત શ્રુતિ પુરાણ વિખ્યાતા

“સંત અક્ષતનકી અસ કરણી, જામિ કુઠાર ચંદન આવરણી

કાટૈ પરશુ મલય સુત ભાઈ, નિજ ગુણ દે સુગંધ અસાઈ

હો. — “તાતે સુર શીશન ચઢત, જગ વલ્લભ શ્રીખંડ

અનલલાહિ પીટત ધનહિ, પરશુ વહન ચહ દંડ

ચો. — વિપય ^{૧૦}અલપટ ^{૧૧}શીલ ગુણ કર, ^{૧૨}પરદુખ દુખ સુખ દેખે પર

^{૧૩}સમ ^{૧૪}અભુત રિપુ ^{૧૫}વિમલ વિરાગી, ^{૧૬}લોભામર્ષ હર્ષ ભય ત્યાગી

^{૧૭}કામલ ચીત દીનહિ પર દાયા, મન વચ કર્મ મય ભકિત અમાયા

^{૧૮}સખહિ મનપ્રદ આપુ અમાની, ભરત પ્રાણુ સમ મન તે પ્રાની

^{૧૯}ખિગન કામ મમ નામ પરાયણુ, ^{૨૦}શાન્તિ ખિરતિવિનીત મુદિતાયન

^{૨૧}શીતલ તાસુ સરલતા મૈત્રી, દિજ પદ પ્રેમ ^{૨૨}ધર્મજનચિત્રી

ચહ સખ ભક્ષણુ અસહિં બસુ ઉર, ^{૨૩}બનેહુ તાત સંત સંતત કુર

શમદમ નેમ ^{૨૪}નીતિ નહિ ડોલહિ; પરૂષ અયન કમહુ નહિ બોલહિ

હો. — નિંદા અસ્તુતિ ^{૨૫}ઉભય સમ મમતા મમ પદકંજ

તે સજન મમ પ્રાણુપ્રીય, ^{૨૬}ગુણ મંદિર સુખયુજ

૨ આપ કે જે ચીદાનંદના સમુદરપ છે તેમની માત્ર કૃપાથીજ મને કાઠપણુ પ્રકારનો સંશય અગર સ્વપ્નામાં પણ શોક અગર મોહ નથી ડે દયાળુ રામ ! હું એક છુપ્પતા [અરિવેક] કરું જડ, એટલે આપને ન પૂજાય તો ચણુ પુરું છું. હું તો એક દાસ છું અને આપ તો પોતાના જનને સુખ આપનાર છો. ૪ આપે પણ પ તેમના ઉપર આપની પ્રીતી પણ ઘણી છે કે સાંભળવા મરજ કરું છું કે જ તો ભેદ જુદો પાડીને કહો કે સંતની કરણી ચંદનના જેવી છે અને અસંતની કરણી કુહાડાના જેવી છે કુહાડો કાપીને રાજ થાય અને ચંદન કપાય તો પણ પોતાની સુગંધ કુહાડાને આપે છે તાતપર્ય કે સંત સામાનુ ખગાડીને ખુશી થાય છે ૯ આવા ગુણને લીધે સુખ સર્વને ખ્યારી ખની છે અને દેવતાઓ પણ તેને પોતાના માથે ચઢાવે છે અને કુવાડાભાદને અગ્નિમાં ખુબ તપાવીને તેના સુખને ખુબ દીવવામાં આવે છે ૧૦ જીતેદ્રિય ૧૧ નુશીલ તથા ગુણના બંડાર ૩૫ ૧૨ પારકા હુખને જોઈને દુખી અને પારકાના સુખને જોઈને સુખી ૧૩ સમતાવાળા ૧૪ કાંઈને પોતાના શત્રુ નહીં મનનાર ૧૫ મત તથા રાગ (આસક્તિ) ૧૬ લોભ, ક્રોધ, હર્ષ તથા ભયનો ત્યાગી ૧૭ કામજ ચીતવાળા દીનેના ઉપર દયા કરનાર મન વાણી અને કર્મ કરીને કપટ રહિત મારી ભક્તિ કરે છે ૧૮ સૈને માન આપનારે અને પોતે અમાની હે ભરત આવા ભક્તો તો મને પ્રાણુથી પણ જ્ઞાણ છે ૧૯ સંસારની કામનાઓથી રહિત હોય છે પણ મારા ભજન વીગેરે કાર્યમાં તપર હોય છે ૨૦ મારા સંતો સંતીવાળા, કે વૈરાગ્ય વાળા તથા વિવેકી તથા બીજા પોતાથી મોટાને જોઈ રાજ થાય છે ૨૧ તે સંતોમાં શીતળતા, સરળતા, નિષ્વતા, તથા બ્રહ્મણુ કે જેઓ ૨૨ ધર્મની માતા છે ૨૩ તેમના ચરણમાં નીતિ કદી ડોલતી નથી તથા કડકાં યતન કદી બોલતા નથી ૨૪ ખેડ સરખા અને કમળ સરખા ચરણમાં પ્રીતિ ૨૫ ગુણના બંડાર ૩૫ અને સુખના સમુદ્ર પ છે.

ચો.—સુનહું ^{૨૬} અસંતન કેર સ્વભાઈ, બુલેઈ સંગતિ કરિય ન ^{૨૭} કાઠ
તિન્હકર સંગ સઘા દુખદાઈ, ^{૨૮} અમિ કપીલહિં ધાલૈ હરહાઈ
ખલન્હ હદય અતિ તાપ વિશેષી, ^{૨૯} જરહિં સઘા પર સંપતિ દેખી
^{૩૦} જહું કહું નિંદા સુનહિ પરાઈ, હર્ષહિં મનહુ પરીનિધિ પાઈ
કામ કોધ મંદ લોભ પરાયણ, નિર્દય કપટી ^{૩૧} કુટિલ મલાયન
^{૩૨} વૈર અકારણ સખ કાહુસો, જો કરુ હિત અનહિત તાહુસો
^{૩૩} જુઠે લેના જુઠે દેના, જુઠે લોજન જુઠે ચમેના
^{૩૪} જોલહિ વચન મધુર અમિ મોરા, ખાહિ મહા અહિ હૃદય કઠોરા

દો.—^{૩૫} પરપ્રોહી પરદાર રત, પરધન પર અપવાદ
તે નર પામર પાપ મય, દેહ ધરે મનુબદ

ચો.—^{૩૬} લોભે ઝોઠન લોભે ડાસન, શિશોદર પર ચમપુર ત્રાસન
^{૩૭} કાહુકિ જો સુનહિ બડાઈ, શ્વાસ લેઈ જનુ જુડી આઈ
^{૩૮} જામ કાહુકિ દેખહિ વિપતી, સુખી હોઈમાનહુ જગનૃપતિ
^{૩૯} સ્વારથરત પરિવાર વિરોધી, લપટ કામી લોભી અતિ કોષી
માતુ પિતા ગુરૂ વિમ્ર ન માનહિં, ^{૪૦} આપુ ગયે અરૂ ધાલકી આનહિં
^{૪૧} કરહિં મોહવશ દ્રોહ પુરાવા, ^{૪૨} સત્સંગતિ હરી ભક્તિ ન ભાવા
અવગુણ સિંધુ મંદ મતિ કામી, ^{૪૩} વેદ વિદુષક પરધન સ્વામી
વિમ્રદ્રોહ પરદ્રોહ વિશેષી, ^{૪૪} દલ કપટ અય ધરે સુવેષી

દો.—ઐસે અધમ ^{૪૫} મનુજ ખલ, ^{૪૬} કૃતયુગ ત્રેતા નાહિ

^{૪૭} દાપર કહુક વૃંદ બહુ, હોઈ હૈં કલીયુગમાંહિ

ચો.—^{૪૮} પરહિત સરિસ ધર્મ નહિ ભાઈ, પરગીઠા સમ નહિ અધમાઈ
નિજુંય સકલ પુરાણ વેદકર, કહેઈ તાત જાનેઈ કેવિદ નર
નર ચરિર ધરિ જો પર પીરા, કરહિં તે ^{૪૯} સહહિં મહા ભવભીરા

૨૬ અસંતનો સ્વભાવ ૨૭ કાઠ દીવસ પશુ ૨૮ જેમ કપિલા ગાય પશુ રખડી
ગાય સાથે ચરવા જવાની ટેવ પાડે છે તે તેને પશુ ગળામાં ડેરા (ગાય અગર ભેંસ
કોઈને નાહી ન જાય તેટલા ચારે તેના ગળામાં લાકડાનો ગજ દાદ ગજનો કકરો બાંધે
છે તે) બાંધવામાં આવે છે. ૨૯ પારખી સંપતિ જોઈને બચ્ચા કરે છે ૩૦ કાઈ ઠેકણે

પારકી નીંદા સાંભળે છે તો દુનિયાનો ખબરો મળવાથી રાજ થાય તેટલા રાજ થાય છે તેટલા રાજ થાય છે. ૩૧ કુટિલ અને પાપોના સ્થાનક રૂપ ૩૨ કારણ વિના વેર કરે છે અને હીન કરે તેનું પણ અગાડતા વાર લગાડતા નથી. ૩૩ દુર્જનોની સેવક તથા દેવક તમામ જુદા તથા જુદી વાત રૂપી અહાર મળે તો તેને અવેશુ સમજીને ચાલી ચાલીને નુપ્તી પામે ૩૪ મોર જેવા મીઠા મોલથી ટોકાર કરે છે પણ મોટા સાપ જેવા ઝેરી પ્રાણીને ખાઈ જવામાં કઠોર છે, તેમ અસંત પણ એસે છે મીઠું, પણ રાગ દેવ રૂપી હનરો સર્વનું ઝેર ગળી જવાથી કઠોર બની ગએલા છે. ૩૫ પારકાનો દોહ કરનાર, પારકી સ્ત્રીમાં પ્રેમ કરનાર, પારકા બનમાં આસક્તિ રાખનાર તથા પારકી નીંદામાં મગ માણુનાર છે તેને પામર તથા પાપીષ્ઠ સમજવો તેઓ દેહ ધારા રાક્ષસો છે. ૩૬ (તેઓ સોભનાજ વત્તા પહેરીને ફેર છે) સોભને એટલે છે અને સોભને પાથરે છે. મૈથુન તથા કિરના સુખ પરાયણ રહે છે અને યસપુરનો ત્રાસ રાખતા નથી. ૩૭ જે કાંઈની પ્રશંસા સાંભળે છે તો તુરત તેને ઠાઠીયા તાવના ઉકરાટા આવે છે ૩૮ જ્યારે કોઈને આશ્નમાં જુલે છે ત્યારે દુનિયાના રાજા જેવો આનંદ માને છે ૩૯ સ્વાર્થી ૪૦ પોતે જુડે છે અને જીવને પણ હુણડે છે ૪૧ મોહને વશ થઈને પારકાનો દોહ કરે છે. ૪૨ તેઓ સંતસંગતિથી તથા ભગવાનની ભક્તિથી હમેશા દુર રહે છે ૪૩ વેદનું ખંડન કરનાર ૪૪ હૃદયમાં દંભ તથા કપટ અને ઉપરથી સાધુનું ડોળ કરે છે ૪૫ માણસ રૂપે પણ ૪૬ સત્યુગ ૪૭ દ્વાપરમાં થોડો પણ કળીયુગમાં તો ટોપલે ટોપલાં ૪૮ પરાપકાર સમાન કોઈ ધર્મ નથી અને પારકાને દુખ દેવા જેવો એકે અધર્મ નથી એમ તમામ પુરાણ તથા વેદનો ખુલાસો છે. હે તાત ! અ. વાતને પંડિત સેઠ ગરાયર સમજે છે ૮૮ તેને મહા ભવ પીડા ભોગવતી પડે છે.

કરહિં મોહવશ નર અધનાના, સ્વારથ રત ૧૦ પરલોક નસાના
 ૧૧ કાલરૂપ મેં તિન્હકંક તાતા ! શુભ અરૂ અશુભ કર્મ દેહકતા
 ૧૨ અસ વિચારિ ભેં પરમ સયાને, ભજહિં મોહિ સંસૃતિ દુઃખજાને
 ૧૩ આમહિં કર્મ શુભાશુભ કાયક, ભજહિં મોહિ સુર નર ધુની નાયક
 સંત અસંતન કે ગુણુ આખે, ૧૪ તે ન પરહિં ભવ જિન્હ લખી રાખે

રામે ઉપદેશ (સાચો ધર્મ.)

દોઃ—૧ જીવન સુકત પ્રદાપર, ચરિત સુનિહિં તજી ધ્યાન
 જે હરિ કથા ન કરહિ રતિ, તિનકે દુઃખ રૂપધાન

* * * * *

ચોઃ—૩ ખડે ભાગ્ય માનુષતનુ પાવા, સુર દુર્લભ સદગ્રંથન ગાવા
 સાધન ધામ મોક્ષકર દાસ, પાઈ ન જે પરલોક સંવાસ

દોઃ—સો ૪ પરત્ર દુઃખ પાવહિ, ૫ શિર ધુની ધુની પછિતાઈ
 ૬ કાલહિં કર્મહિ ઇશ્વરહિં, મિથ્યા દોષ લગાઈ

ચોઃ—૭ છહિ તનુકર ફલ વિષય ન ભાઈ, સ્વર્ગ સ્વરૂપ અંતહુ દુઃખદાઈ
 નરતનુ ૮ પાઈ વિષય મન દેહી, ૯ પલટી સુધા તે શક વિષ લેહી
 ૧૦ તાહિ કબહુ ભલ કહેં ન કોઈ, ગુંબ ગહેં પરસ મણી ખોઈ
 ૧૧ આકર ચારી લાખ ચૌરાસી, યોની ભ્રમત ચહ જીવ અવીનાશી
 હીરત સદા માયાકે પ્રેરે, કાલ કર્મ સ્વભાવ ગુણુ ઘેરે
 ૧૨ કબહુક કરી કરૂણા નરદેહી, દેત ઇશ વિનુ હેતુ સનેહી
 ૧૩ નરતનુ ભવ વારિધિકહ વેરે, સંસુખ મરૂત અનુગ્રહ મેરે
 કણુધાર સદગુરુ દંઢ નાવા, દુર્લભ સાજ સુલભ કરી પાવા

૫૦ આવતા અવતારને પણ જગાડે છે ૫૧ હે ભરતજી હું કે જે કાળરૂપ છઠ્ઠે તે તે-
 જોને સારાં ખર્મે ખોલ્યાં કર્મનું ફળ આપું છઉં પર આ પ્રમાણે વિચારીને જે ડાહ્યા
 છે તે તો આ સંસારને દુઃખમય જાણીને અને ભજે છે ૫૩ શુભ અને અશુભ ફળને
 આપવા વાળા અહંતા તથા મમતાવાળાં કર્મેને તજી દઈને દેવતાઓ, માણસો, અને મોટા
 મોટા મુનીઓ પછી અને ભજે છે ૫૪ સંત અસંતના આં ગુણો ભરાપર સખને તે આ
 ભવ સાગરમાં પડે નહીં.

[અને ધર્મમાંથી અમારે નક્કજી પ્રદા થોડામાં પધારતાં ત્યારે પ્રદા પણ સમ્પાદિતો
 ત્યાગ કરીને ધર્મ અસ્તિ સાંભળતા હતા. તે વાત શંકર પાર્વતિને કહે છે કે હે સતિ !

૧ જીવન મુક્ત અને ક્ષણ પ્રાયણ ૨ પધ્ધતિ [એક વખત અયોધ્યામાં રામચંદ્રે પોતાના ગુરુઓ બ્રાહ્મણો વીરેને બોલાવીને પોતાના સ્વમુખે ધર્મની વાતો કહે છે તે આ પ્રસંગ છે બહુજ સમજવા લાયક છે] ૩ મોટા ભાગના ઉદયથી આ મનુષ્ય શરીર મળે છે વેદ આદિ સદ્ ગ્રંથો પશુ ગાય છે કે તે સાધનના લાભ રૂપી છે. અને મોક્ષદુઃ દાર છે (આ દાર મુદ્ધો તો લટક્યો) તે માનવ શરીરને પાખીને જેઓ પરલોકને સુધારતા નથી તેઓ ૪ આખરે ૫ માયાં પટકી પટકીને પ્રતાવો કરે છે ૬ તેના પર જીવ એમ કહે છે કે “ ભગવાનનું ભજન કરવાનો વખત નહોતો ” (સોનીને ત્યાં બુકડી કુકડી કરાવવા વખત હતો) વળી એમ કહે છે કે “ શું કરીએ ! અમારા કર્મ એવાં, તે ભક્તિ ન થઈ ” આ વાત પશુ ખોટી છે કારણ કે લાહુ જન્મવા, વિષય ભોગવવા, અગર નાટક જેવાને જવાના કર્મ અનુકૂળ હતા અને માત્ર ભક્તિ માટે કર્મ વાકું હતું) વળી આગળ પ્રભુનો દોષ છે કે “ પ્રભુની મરજી હોત તો ભક્તિ થાત. ” પશુ જીવ એમ સમજતો નથી કે પ્રભુની મરજી છે તોજ સાધન માટે માનવ દેહ મળ્યો છે નહીં તો ગધેડો ન બનાવત. આ પુસ્તક વાંચ્યા પછી ભક્તિ ન કરવાનું બંધાતું વિચારીને બોલજો ૭ હે બાહ્યો-સજનો ! આ શરીરનું ૧૧ વિષય ભોગ નથી એટલે વિષય ભોગ માટે આ શરીર મળ્યું નથી. સ્વર્ગના વિષય ભોગ છે તે પશુ સ્વસ્થ છે અને અનંત દુઃખ દાઈ છે એટલે એ સુખપણુ કાયમીનથી (ચીતા અ. ૯. ૨૧) ૮ મેળવીને ૯ શદ્ અમૃતને ગાદલે વિષનો અંગીકાર કરે છે ૧૦ આવો શકને કદીપણુ કોઈ ડાહ્યો કહે નહીં કારણ કે તે સુરખો પારસમણી રૂપી ભક્તિનો દાર તદ્દને ચળોંડીના દાર રૂપી સંસારનાં સુખમાં લલચાયો છે ૧૧ આ અવિનાશી જીવ, કાળ કર્મ સ્વભાવ તથા શુણ્વને વશ થકને માયાની પ્રેરણાથી ચોરાશી લાખ ચોનીમાં ફર્ચા કરે છે ૧૨ જેને આપણામાં દેશી સ્વાર્થ નથી છતાં દયાળુ છે એવા પ્રભુ દયા કરીને કોઈ વખત જીવને આ માનવ દેહ આપે છે ૧૩ મારા અનુગ્રહ-કપાડી પવનથી પ્રેરાયણું નાવ રૂપી આ શરીર તથા જે શરીર રૂપી નાવમાં સદ્યુર રૂપી ખલાસી કેવડીયો-ભોમીઓ મળી શકે છે તે દેહ આ સંસાર સાગર તરવાને અનિ દુર્લભ છતાં સુલભ રીતે મળ્યું છે વિષ-ચોની મોજ મળમાં જીવને એવી ફેર ચડ્યો છે કે પોતે ફેર છે છતાં આ જલત ફેર છે એવો ભાસ થાય છે. સવારમાં ઉઠે છે ત્યાંથી તે સુવે છે ત્યાં સુધી જાંપીને ખેસતો નથી અને એમ માને છે કે મેં ક્ષણું ક્ષણું પશુ કરવાતું ક્ષણું નથી તે તેને અંતકાળ સિવાય સમજ પડતી નથી. અંત કાળ પહેલાં પુરણુ ભાગ્ય તોજ ખઈ ખોડું સમજાય પાછી અંતકાળ વખતે તો ફેરક જીવતે ખાત્રી થાય છે કે “ હાય ! હાય ! હેડ્યો અને માઈ કોઈ નથી મેં કાંઈ ક્ષણું નહીં, ” ધાણીનો બળદ ધાણીમાં ફેર છે ત્યારે તેને આંખે પાટા બાંધવામાં આવે છે તે પાટાને લીધે ત્યાંનો ત્યાં છે તો પશુ તે ક્ષણું ચાલ્યો છે એવું તેને લાગે છે. આ વાતની ખરી ખાત્રી ત્યારે ધાંચી તેના પાટા છોડે છે ત્યારે તેને થાય છે તે પ્રમાણે આપણે પશુ માયાના પાટા બાંધ્યા છે તેથી તે પાટા ભ્રમ સુધી છે ત્યાં સુધી આપણા મનથી કત કલ્ય માનીએ છીએ આપણા જેવું કંઈ તેથી વીરે વીરે માત્રી ભેદા છીએ પશુ કાળ ભગવાનનો દટકો વાગે છે, રાગ મટે એમ નથી એમ ખાત્રી થાય છે, અગર સદ્યુર દારો યાન થાય છે ત્યારે પ્રભુ પ્રતાપ પાસે એક પ્રચ્છરથી પશુ તમા છીએ, એવું બાન થાય છે. આ માટે મોક્ષ પત્રિકા પ્રથમ ભાગ વાંચવા વિનંતી છે.

હો:-જો ન તરે ભવસાગરહિં, નર શરીર અસ પાઈ
 ૧૪ સૌક્ય નિદક મંદમતિ, આતમહન ગતિ બઈ

ચો:-જ્ઞાન ૧૫ અગમ પ્રત્યુદ્ધ અનેકા, સાધન કહીન ન મન કહું ટેકા
 કરત કષ્ટ બહુ પાવત કાઈ, ભકિત હીન પ્રીય મોહી ન સોઈ
 ભકિત સ્વતંત્ર સંકલ સુખ આનિ, વિનુ સતસંગ ન પાવહિ પ્રાની
 પુણ્ય પુણ્ય બિનુ મિલહી ન સંતા, ૧૬ સતસંગતિ સંસૃતિકર અતા
 પુણ્ય એક જગમાં ૧૭ નહિ દુબ, મન કેમ બચન વિપ્ર પદ પુબ
 સાનુ-કુલ તેહિપર મુનિદેવા, જો તણ કષ્ટ કરેદિજ સેવા

x x x x x x
 ૧૮ કહહું ભકિતપથ કવન પ્રયાસા, યોગ ન મળ જપ તપ ઉપવાસા
 ૧૯ સરલ સુભાવ ન મન કુટિલાઈ, યથા લાભ સંતોષ સદાઈ
 ૨૦ મોરે દાસ કહાઈ નર આસા, કરે કહહું તો કહુ વિદ્યાસા
 બહુત કહૌં કયા કથા બઠાઈ, એહિ આચરણ વશ્ય મેં ભાઈ
 વૈર ન વિગ્રહ આશ ન ત્રાસા, સુખમય તાહિ સદા સખ આશા
 ૨૧ અનારંભ અનિકેત અમાની, અનધ અરોપ દક્ષ વિજ્ઞાની
 પ્રીતિસદા સજ્જન સંસર્ગો, ૨૨ તૃણસમ વિષય સ્વર્ગ અપવર્ગો
 ૨૩ ભકિત પક્ષ હઈ નહિ શઠ-તાઈ, દુષ્ટ કર્મ સખ દુરી બિહાઈ

રામ વરિષ્ઠ મિલાપ.

ચો:-એક વાર વશિષ્ઠ મુનિ આયે, ૧ જહા રામ સુખધામ સુહાચે
 અતિ આદર રધુનાયક કીન્હા, પદ પખારિ ચરણોદક લીન્હા
 ૨ રામ મુનહું મુનિ કહુ કરજેરી, કૃપાસિધુ વિનતિ કહુ મોરી

૧૪ તે ઇશ્વરે કરેલા ઉપકારનો નિદક, ઉપકારને નહીં સમજનાર, મંદબુદ્ધિ વાળો તથા આત્મ હેતુચારની ગતિને પામનાર છે (આ વિષય શ્રીમદ્ ભાગ સુધ ૧૧ અ ૨૦ શ્લોક ૧૭ માં આ પ્રમાણે જ ભગવાને ઉકવને મતાવ્યો છે,) રામ કહે છે કે આ શોક અને ૫૨ શોકમાં સુખ લેવું હોય તો મારી ભકિત કરો. જ્ઞાન છે પણ ૧૫ જ્ઞાનની વાતો અગાધ અને તેમાં અનેક વિદ્યા, તેના સાધન પણ કહીન, વળી તેમાં મનને કાંઈપણ પ્રકારનું અવલંબન નથી ૧૬ સંસારનો અંત લાવે છે જન્મ મરણના બંધન કાપે છે ૧૭ બીજું નહિ ૧૮ ભક્તિના માર્ગમાં કંઈ મહેનત છે, તે કહેા, તે માર્ગમાં યોગ, યજ્ઞ તપ અગર ઉપવાસ કાંઈ કરવાના નથી ૧૯ માત્ર એટલું જ કરવાનું છે કે સરળ સ્વભાવ, કષ્ટનો ત્યાગ, તથા જે મળે તેમાં સદા આનંદ ૨૦ મારા દાસને બીજામાં વિશ્વાસ હોય નહીં, કદાચ તે કરે તો કહેા કે તેને મારામાં શું વિશ્વાસ રહ્યો ! ૨૧ પરમારથ સિવાયના કાર્યને શરૂ કરતો નથી, ગૃહમાં આસક્તિ રહીત, માન રહીત, પાપ રહીત, ક્રોધ રહીત, કુળશ તથા તત્ત્વશ ૨૨ સ્વર્ગના વિશય સુખને તથા મોક્ષના સુખને પણ ભક્તિના સુખ પાસે તણ સમાન ગણે છે મહેતાણ ગાય છે કે “ સુકિત તો તેની (ભક્તની) હાસીરે ! ” ૨૩ તમામ દુષ્ટ કર્મોને દુર છોડી દધને ભક્તિના પક્ષમાં પ્રદતાવાળો તથા તે ભક્તિ માર્ગમાં બીલકુલ નોખાદાખ અગર દોગ રહીત.

હું ગુરુ બન્યો છઉં અને રામ તમે મારા શીષ્ય બન્યા છો. પણ હું રામ ! આપ ૫૨ શ્લોકોના છો એમ હું બાળ્યું છું-આપથી અભાણ્યો નથી ” વગેરે વાતો કહેવા મારે એકવાર વશિષ્ઠ રામ પાસે એકાંતમાં પધાર્યો છે ૧ સુખના ધામ ૨૫ રામ બ્યાં બીરાબ્યા હતા ત્યાં ૨ હું રામ ! મારી કાંઈ વિનંતી છે તે આપ કૃપાસિધુ સાંભળો એમ વિસિધ્દ હાય બેડીને બોલ્યા.

કહેખી કહેખી આચરણુ તુહારા, હોત મોહ મમ હૃદય અપારા :
મહિમા અમીત વેદ નહિં જાના, ૧૧ કેહિં ભાર્તિ કહોં ભગવાના
ઉપરોહિતી કર્મ અતિ મંદા, વેદ પુરાણ સ્મૃતિ કર નિંદા
જળ ન લેજ મેં તળવિધિ મોહિ, કહા લાભ આગે સુત ! તોહી
પરમાત્મા બ્રહ્મ નરૂપા, હોઈહિ રણુકલ ભૂષણ ભૂપા

હો:—તળ મેં હૃદય વિચાર કીય, યોગ યજ્ઞ જપદાન
જેહિહિત કરીય સો પાઈ હોં, ધર્મ ન ઇહિસમ આન

ચો:—જપ તપ નિયમ યોગ વત ધર્મો, ૧૦ શ્રુતિ સંભવ નાના વિધિકર્મો
જ્ઞાન દયા ૧૧ દમ તિરથમજ્જન, જહુંલગી ધર્મ કહે શ્રુતિસજ્જન
આગમ નિગમ પુરાણ અનેકા, પઠે સુનેકર ફલ પ્રભુ એકા
૧૩ તવ પદ પંકજ પ્રિતિ નિરંતર, સખ સાધન કર ફલ યહ સુંદર
૧૪ છુટૈ મલ કિ મલહિકે ઘોએ, ધૂત કિ પાવ કેઉ વારિ વિલોચે
૧૫ પ્રેમ ભકિત જલ યિતુ રણુરાધ, અભ્યંતર મલકખહું ન જાઈ
૧૬ સોઈ સર્વજ ૧૭ તજ ૧૮ સોઈ પંડીત, ૧૯ સોઈ ૨૦ ગુણજ વિજ્ઞાન અખંડીત
૨૧ દક્ષ સહલ લક્ષણુયુત ૨૨ સોઈ, ૨૩ જકે પદસરોજ રતિ હોઈ

હો:—નાથ ! એક વર માંગો, રામ ! કૃપા કરી દેહું
જન્મ જન્મ પ્રભુ પદકમલ, ૨૧ કખહું ઘટૈ જનિ નેહું

શંકર પાર્વતિ સંવાદ.

ચો:—ઉમા કહેઉ સો કથા ૧ સુહાઈ, જો ભુશંદિ અગપતિહિ સુનાઈ
કણુક રામ ગુણ કહેઉ બખાનિ, અખકા કહોં સો કહેહું ભવાની !

૩ આપની ખનુચ લીલા જોધને અમારા મનમાં અપાર મોહ થાય છે માયામાં ભુલા પડીએ છીએ, તમે પ્રભુ હશે કે નહીં એવી શંકા થાય છે ૪ અમિત એટલે ઘણો. જને વેદ પણ જાણતા નથી ૫ ત્યારે હું તે મહીમાનું કેવી રીતે વર્ણન કરી શકું ! ૬ હું તમારો ગૌર થયો છું. પણ] ગૌરપદાના કર્મ (પુરોહિત પણ્યાનું) કાર્ય અત્યંત ખરાબ છે, તેને પુરાણ તથા સ્મૃતિઓ પણ નીંદીત ગણે છે ૭ મારા પિતા (બ્રહ્મા) એ જ્યારે અને આપના કુળમાં પુરોહિતનું કાર્ય સોખું ત્યારે મેં ના પાડી હતી તે વખતે તેઓગ્રીએ અને કહ્યું હતું કે ધંધા ખોટો છે પણ તે ધંધામાં આગળ નહો મોટો છે (કથો નહો છે તે ફરે વાત કરે છે બ્રહ્માએ કહ્યું હતું છે કે “રણુકળમાં પરમાત્મા બ્રહ્મ મનુષ્ય દેહ ધારણ કરશે ૪ જને માટે કરી એ છીએ તે વિના પ્રયાસે મળે તો તેના જેવો એક ધર્મ નથી ૧૦ તથા વેદમાં વર્ણવેલા નાના પ્રકારના કર્મો ૧૧ દમ એટલે ઇન્દ્રિયોને નિગ્રહ તથા તિરથમાં મજ્જન (સ્નાન) તે

ઉપરાંત વેદ તથા સમગ્ર પુરુષો જે ધર્મ બતાવે તે ૧૨ (અનેક પ્રકારના કર્મો કરવાનું તથા) વેદ આદિ અનેક પુરાણો બહુવાનું અગર સાંભળવાનું જે કાંઈ ફળ હોય તો તે હે પ્રભુ ! આપ પોતે એક જ છો ૧૩ આપનાં કર્મ સરખા ચરણોમાં અમંડ પ્રેમ થાય એજ તમામ સાધનોનું સુંદર ફળ છે. ૧૪ જેમ પાણી વસોવવાથી કેમકે દિવસ ધીની પ્રાપ્તી થવાની નથી તેમ કચરને કચરે ધોવાથી કદિ કચરો મટવાનો નથી તાત્પર્ય કે આપણા અંતઃકરણનો મેલ ભેદ યુદ્ધિથી થએલો છે. તે મેલ મલીનતાવાળા યજ્ઞદિક કર્મો કરવાથી કદી મટતો નથી. એથી પણ ડુંદીવાત એ છે કે આપની ચરણોની ભક્તિ એજ અંતઃકરણનો મેલ મટાડનારી છે. ૧૫ જેમ વરુનો મેલ પાણી વિના જતો નથી, સાચુ સોડા બહુ હોય, પણ જળ ન હોય તો ધોવાનું કાર્ય બની શકતું નથી તેમ પ્રભુની ભક્તિ સિવાય બીજાં સાધન સાચુ સોડા જેવાં છે, તેમાં એ પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ-પ્રેમનો ધોષ અષાધુન રંગ (તે) સિવાય કદીપણ અંતઃકરણના જળ મટવાના નથી. આ વાતનો અંગીકાર દરેક ભક્તિ યોષક સંપ્રદાય અગર મંડળે કરેલો છે. આ સગુણ ઉપાસના જે બરાબર નીતિ અને વૈરાગ્ય યુક્ત હોય તો ધણાજ થોડા વખતમાં નિર્જીણ પદને પમાય છે. આ પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિમાં નીતિ વૈરાગ્ય તથા મર્યાદાનું બરાબર પાલન ન થાય તો તેમાં પાખંડને પેસતાં ચારે લાગતી નથી. પ્રથમ વૈરાગ્યના પદોથી મનને તોડી નાંખવું જોઈએ. કુશારના પદો અધિકાર વિના ગાવાં નહીં અધિકાર એટલે પાંચ વિષયનો ત્યાગ ૧૬ તેજ ૧૭ તત્વને જાણનાર ૧૮ જ એટલે જાણનાર ૧૯ પ્રતીણ તથા સદગુણ સંપન્ન ૨૦ જેને આપનાં ચરણમાં પ્રેમ હોય ૨૧ મારો પ્રેમ કદી ઘટે નહીં.

રાગચંદ્ર સૌ અયોધ્યવાસી સહીત સ્વધામમાં ગયા તે કથા થઈ રહ્યા પછી શંકર કહે છે “ હે ઉમા ! ૧ સુંદર ૨ ગરુડને સંભળાવી ૩ હવે આગળ શું કરું તે હે બવાની ! મને કહેા.

સુનિ શુભ કથા ઉમા હપાની, બોલી અતી રમિનીત મુદ્દ બાનિ
ધન્ય ધન્ય મેં ધન્ય પુરારિ, સુનેઉ રામ શુભ ભવભય હારિ

દોઃ—^૧તુહરી કપા કૃપાયતન, અખ કૃત કૃત્ય ન મોહ
બનેઉ રામ પ્રતાપ પ્રભુ, ચિદાનંદ સંદોહ
^૨નાથ તવાનન શશિ શ્રવત, કથા સુધા રઘુવીર
શ્રવણ પુટન્દિ મન પાન કરિ, નહિં અઘાત મતિ ધીર

ચોઃ—રામ ચરિત જે સુનત અઘાહી, રસ વિશેષ બના તિન્દ નાહી
જીવન મુક્ત મહા મુનિ જેઉં, હરિશુભ સુનહિ નિરંતર તેઉં
^૧ભવ સાગર ચહ પાર જો પાવા, રામકથા તાકહું દહ નાવા
^૨વિષયિન કહું પુની હરિશુભ આમા, શ્રવણ સુખદ અરૂ મન વિશ્રામા
^૩શ્રવણવંત અસ કો જગમાંહિ, જાહિ ન રઘુપતિ કથા સુહાહી
તે જડ જીવ ^૪નિમ્મતમ ધાતિ, જિનહિં ન રઘુપતિ કથા ^૫સોહાતિ
હરિ ચરીત્ર માનસ ^૬તુમ ગાવા, સુનિ મેં, નાથ પરમ સુખ પાવા
તુમ જોકહી ^૭યહ કથા સુહાધ, કાક ભુશંડિ ગરૂડ પ્રતિ ગાઈ

દોઃ—વિરતી જ્ઞાન વિજ્ઞાન દહ, રામ ચરણ અતિ નેહ
^૧વાયસ તતુ રઘુપતિ ભગતિ, મોહી પરમ સંદેહ

ચોઃ—^૧નર સહસ્રમહું સુનહું પુરારી, કોઉ ઇક હોઈ ^૨ધર્મ વ્રતધારી
^૩ધર્મશીલ કોટિન્દમહું કોઈ, વિષય બિમુખ બિરાગરત હોઈ
^૪કોટિ બિરકત મધ્ય જૂતિ કહઈ, સમ્યક જ્ઞાન સુકૃત કોઈ લહઈ
^૫જ્ઞાનવંત કોટિન્દમહું કોઈ, જીવન મુક્ત સુકૃત જગ સોહ
^૬તિન સહસ્ર મહું સખ સુખબાનિ, દુર્લભ પ્રદા નિરત વિજ્ઞાની
^૭ધર્મશીલ વિરકત અરૂ જ્ઞાની, જીવન મુક્ત પ્રદા પર પ્રાણી
સખતે સો દુર્લભ સુરશયા, રામ ભકિતરત ગતમઠ માયા
^૮સો હરિભક્તિ કાક કિમિ પાઈ, વિશ્વનાથ ! મોહિ કહહું ભુગાઈ

૪ નમ્ર મીઠી વાણીથી પાવંતિ બોલ્યાં કે હે પુરારિ ! આજ તો હું કૃત કૃત્ય ૫ સં-
સારના ભયને હરનાર રામના શુભ સાંભળીને કે હે કપાના સાગર સદાશીવ ! આપની

દયાથી કૃતાર્થ થઈ જઈ. હવે મને મોહનથી તથા રામચંદ્ર ચિદાનંદના સમુદ્ધ રૂપ પર પ્રાપ્ત
 છે તે બરાબર સમજાયું છે. ૭ હે નાથ આપના આનંદ કહેતા સુખરૂપી ચંદ્રમામાંથી રહુ-
 વીર ની કથા રૂપી અમૃત જરે છે. કાનો દ્વારા તે અમૃતતત્ત્વ પાન કરે જઈ પણ સંતોષ વ-
 જીતો નથી. ૮ સાંભળીને તૃપ્ત થાય તે ચરિત્રના વિશેષ રસને જાણીતા નથી. એટલે તેઓ
 રામ કથાને સામાન્ય વાર્તા સમજે છે. ૯ ભવસાગરને પાર જવાની જો ઇચ્છા હોય તો
 રામ કથા રૂપી તેઓને દ્રવ વહાણુ છે. ૧૦ વિષયી લોકોને પણ રામ ચરિત્ર જાનને
 આનંદ આપનાર અને મનને શાંતી આપનાર છે. ૧૧ એવો જાનવાળો
 કયો માણસ છે કે જોને રામના ચરિત્ર ગમતાં નથી ? ૧૨ આત્મ હત્યારો ૧૩ ગમતી
 ૧૪ આપે સદાશીવે ૧૫ આ સુંદર કથા કાઠલુશંકિ એ ગરજને સંભળાવી ૧૬ કાગડાના
 શરીરમાં રામની બક્તિ એ અને મોટો સંદેહ છે ૧૭ હજાર માણસમાં ૧૮ ધર્માત્મા ૧૯
 કરોડો ધર્માત્મામાં પણ કોઈ એક જ વિષયમાંથી મુક્ત અને વૈરાગ્યમાં પ્રાપ્તિવાળો ૨૦ કૃતિ
 કહે છે કે કોટી વિરક્તોમાં કોઈક જ જાણી હોય છે ૨૧ કોટી જાણીઓમાં કોઈ એક જ
 જીવન મુક્ત હોય તે ૨૨ હજારોમાં તમામ સુખની ખાણુ રૂપ પરબ્રહ્મમાં સદા સવલીન
 રહેનારો કોઈ એક જ હોય છે. ૨૩ ધર્માત્મા વિરક્ત, જ્ઞાની, જીવન મુક્ત, તથા બ્રહ્મમાં
 આનંદ સવલીન રહેનારનાં કરતાં પણ હે સુરરાયા ! (મહાદેવ !) મધ્યથી તથા માયાથી
 મુક્ત થઈને રામની બક્તિ કરે તે દુર્લભ છે ૨૪ તે હરિ બક્તિ કાગરૂપિને કઈ રીતે મળી
 તેમને સમજાવીને કહો.

શંકર ગરૂડ સંવાદ.

ચો:—મીલેહુ ગરૂડ મારગ મહું મોહિ, ^૧કવન ભાંતિ સમઝાવોં તોહિ
જપ બહુ કાલ કરીય સતસંગા, તખ યહ હોઈ મોહ જમ ભંગ
સુનીય તહ હરિકથા સુહાઈ, ^૨નાના ભાંતિ સુનિહ બે ગાઈ
જેહીમહું આદિ મધ્ય ^૩અવસાના, ^૪પ્રભુ પ્રતિપાદ્ય રામ ભગવાના
નિત હરિકથા હોઈ જહું ભાઈ, ^૫પઠવોં તોહિ સુનહુ તહ બાઈ
બાઈહિં સુનત સકલ ^૬સંદેહા, હોઈહિં રામચરણ દ્રઢ ^૭નેહા

દો:—બીનુ સતસંગ ન હરિકથા, તેહિ બીનુ ^૮મોહ ન ભાગ
મોહ ગએ બીનુ રામપદ, હોઈ ન દ્રઢ અનુરાગ

ચો:—મીલહી ન રઘુપતિ ^૯બીનુ અનુરાગા, કિયે યોગ જપ જ્ઞાન વિરાગા
ઉત્તર દીશી સુંદર ગીરીનીલા, તહ રહ કાક ભયુંડી સુશીલા
રામ ભક્તિ ^{૧૦}પંથ પરમ ^{૧૧}પ્રવિના, જ્ઞાની ^{૧૨}શુણ્યહ બહુ કાલિના
રામકથા સોઈ કહું નિરંતર, સાદર સુનહિં વિવિધ ^{૧૩}વિહંગવર
^{૧૪}જાઈ સુનહુ તહ હરિગુણ ભૂરી, હોઈહિં મોહ જનીત દુઃખ દૂરી
^{૧૫}મેં સખ જખ તેહી કહા બુઝાઈ, ચલેઉ હર્ષિ મમપદ શીર નાઈ
^{૧૬}તાતે ઉમા! ન મેં સમુઝાવા, રઘુપતિ કૃપા મર્મ મેં પાવા
^{૧૭}હોઈહિ કિન્હ કબહુ અભીમાના, સો જોવે ચહ કૃપા નિધાના
^{૧૮}કહુ તેહિતે પુનિ મેં નહિં રાખા, ખગ બનૈ અગહીકી ભાષા
^{૧૯}પ્રભુ માયા બલવંત ભવાની, બાહિ ન મોહ કવન અસ જ્ઞાની ?

દો:—જ્ઞાની ભક્ત શિરોમણી, ત્રિભુવન પતિ કર ^{૨૦}યાન
^{૨૧}તાહિં મોહ માયા પ્રબલ, પામર કરહિં ગુમાન
^{૨૨}શીત બીરચી કહું મોહહી, કો હું વપુરા આન
અસ જીવ બાની ભજહિં સુનિ, માયાપતિ ભગવાન

ચો:—ગયેઉ ગરૂડ જહું ખસૈ ભુશંહી, ^{૨૩}મતિ અકુઠ હરિભક્તિ અખંડી
^{૨૪}દેખી શૈલ પસન્ન મન ભજેઉ, માયા મોહ શોક ^{૨૫}ભ્રમ ગયેઉ

પાર્વતીએ આગળ પ્રાર્થુ કે વળી ગરૂડ પક્ષિના રાજ યદને કાગ પાસે કથા સાંભળવા ગયા? તથા ગરૂડ ભગવાનના પરમ ભક્ત છતાં તેમને મોહ કેમ થયો? આ સાંભળી શંકર રાજ યદને મોહયા. રાવણની સાથેના યુદ્ધમાં એકવાર રામ લક્ષ્મણ નામ પાશ્વથી બંધાઈને પડયા હતા. નારદજીની પ્રેરણાથી ગરૂડે તે બંધનથી મુક્ત કર્યા. પણ ક્યાં પછી વહેમ પડયો કે (આવા પામરને પ્રભુ કેમ કહેવાય!) તે વહેમને ટાળવા ગરૂડ પક્ષી

દયા છેવટે મને મળ્યા.” ૧ તેથી હું કષ્ટ રીતે ૨ જે કથાને તાના પ્રકારે સુની લોકોએ
ગાઠ છે. ૩ છેવટેમાં પણ ૪ રામને ભગવાન તરીકે પ્રતિપાદન કર્યા છે ૫ આપને ત્યાં
મોકલ્યું ૬ શંકા ૭ પ્રેમ ૮ સંદેહ (શંકા) મટતી નથી ૯ બસે ચોખ જમ, - કરે! પણ
પ્રેમ વિના ૧૦ માર્ગ ૧૧ ચતુર ૧૨ ગુણ ગ્રાહી અને ધણુજ બુનાં પુરાતની ૧૩ સુંદર
પક્ષિઓ ૧૪ ત્યાં જઈને હરીના ગુણ સારી રીતે સાંભળે, તેથી મોહથી ઉત્પન્ન થએલું
દુષ્પ મટી જશે. ૧૫ જ્યારે મેં તેને બરાબર સમજીતીને કશું ૧૬ તેને મોહ થવાનું કારણ
હે ઉમા ! હું પ્રભુ કથાથી સમજી ગયો હતો માટે તેને મેં બોધ કર્યો નહીં ૧૭ ગરૂડજીને
કાષ્ટવાર અભિમાન થયું હશે તે અભિમાન બોલે (ઉતારવા) કથાના નિધાન રામચંદ્રે
ચઢ [ચાહના કરી હતી) ૧૮ આ વાત જેવી હતી તેવી (વધાર્યા ઘટાડ્યા વિના) મેં
તમને હે સતિ કહી છે. વળી ગરૂડજી પક્ષી છે માટે કાગલુશંકીની ભાષાને સમજી શકે
૧૯ હે ભવાની ! પ્રભુની માયા બળવાન છે જેને મોહ ન થયો હોય એવો કાણુ માની છે ?
કાષ્ટ પણ નથી ૨૦ વાહન ૨૧ તેને પણ પ્રમળ માયાએ મોહ કર્યો ૨૨ અઘા તથા મને
પણ મોહ થઈ ગય છે તો બીજા મનુષ્ય તો કાણુ માત્ર, આ પ્રમાણે સમજીને સુની
લોકો માયાના પતિ પ્રભુને બજે છે ૨૩ જે કાગલુશંકીની મુદ્દિ [મન] અંકુશિન હતી
અને તેઓ આખંડ હરિ બક્ષિતવાળા હતા. ૨૪ નીલ પર્વત એકાંતે ૨૫ તથા શંકાને
નાશ થયો.

કાકુલુશુરિ ગરૂડ પ્રસંગ પહેલો

ચો:—તુમ નિજ મોહ કહા 'જગ સોઈ, સો નહિ' કહ્યુ આશ્ચર્ય શુસાઈ
નારદ શિવ રમિરચી સનકાદી, 'જો મુની નાયક આતમવાદી
'મોહ ન અંધ કીન્હ કેહિ કેહિ ? કો જગ કામ નચાવ ન જોડી ?
'તુષ્ટા કેહિ ન કીન્હ જોરાહા ? કેહિ કે હૃદય કોષ નહિ' દાહા ?

દો:—'નાની તાપસ ચર કવિ, કેવિદ ગુણ આગાર
કેહિકે લોભ વિડંબના, કીન્હ ન એહિ સંસાર ?
'શ્રીમદ વક ન કીન્હ કેહિ ? પ્રભુતા અધિર ન કાહિ ?
મુગનચનીકે નચનશર, કો અસ લાગુ ન બાહિ. ?

ચો:—'ગુણકૃત સન્નીપાત નહિ કેહિ, કો ન માન મદ વ્યાપેહુ જેહિ ?
'યોવન જવર કેહિ નહિ બલકાવા, મમતા કેહિકર યશ ન નશાવા ?
'મત્સર કાહિ કલક ન લાવા, કાહિ ન શોક સમીર ડોલાવા ?
'ચિંતા સાપિની કાહિ ન ખાયા, 'રકો જગ બાહિ નવ્યાપી માયા ?
'કીટ મનોરથ દારુ શરિરા, જેહિ ન લાગુ ધુન કો અસ ધીરા ?
'સુત વિત લોક ધમણા તીની, કેહીકી મતિ ધન્હ કૃત ન મલીની ?
યહ સખ 'માયાકર પરિવાર, 'પ્રબલ અમિત કો વરણે પાર ?
'શિવ ચતુરાન દેખી ડરાહિ', 'અપર છવ કેહિ લેખેમાંહિ ?

દો:—વ્યપિ રહેહિ સંસાર મહૂ, 'માયા કટક પ્રચંડ
'સેનાપતિ કામાદિ ભટ, દંભ કપટ પાખંડ
'સો દાસી રઘુવીરકી, સમુજે મિથ્યા સોપિ
કુટ્ટે ન રામકૃપા બિનુ, નાય કહો પ્રભુ રોપી

ચો:—'જો માયા સખ જગહિ' નચાવા, 'રત્નસુ ચરિત લખી કાહુન પાવા
'સોઈ પ્રભુ જીવિલાસ ખગરાજ, નાય નટી ઈવ સહિત સમભ

૧ પદ્મિના રાજા ! ૨ બહો ૩ તથા બીજાં પણ તત્ત્વ જ્ઞાનમાં પ્રવિણ મોટા મોટા મુનીઓ છે [તેઓને પણ મારાએ ગેરુ' ખવરાવી દીધું છે] ૪ મોહ કેને આધળા કયા નથી ? અને કામે જગતમાં કેને નચાવ્યા નથી ? ૫ તુષ્ટા એ કેને ખાવરા કર્યા નથી ? અને કાષ કેને દબાડ્યા નથી ૬ જ્ઞાન, તપસ, શુરવીર, કવિ, વિદ્વાન અને શુભના બંદારવાળા એવા કયા પુરુષને આ સંસારમાં લોભે રંજાડ્યા નથી, લાક્ષ્મી મળ્યા પછી કયા વાંકા ગળ્યા નથી ? એનાઈ મળ્યા પછી કોણ મેહરા નથી ? સુંદર સ્ત્રીના કટાક્ષ રૂપી બાણ કયા પુરુષને ખટક્યા નથી ? ૮ કયા શુભવાનને સનિપાત થયો નથી ? અને કેને માન અને મદ આવ્યો નથી ? ૯ જીવાનીના તોરમાં કોણ તણાણા નથી ? મમતાએ કોના યશનું ખંડન કયુ નથી ? ૧૦ મત્સર [છર્ષા] એ કેને કલક લગાડયું નથી ? અને અને શોકના પવનથી કોણ ડોલાયા નથી ? ૧૧ ચિંતા રૂપી સાપિણી ૧૨ જેને માયા ન વ્યાપી હોય એવું કોણ છે ? ૧૩ નાના પ્રકારના મનોરથ રૂપી કીટો શરીર રૂપી લાકડામાં કયા ધીર પુરુષને લાગ્યો નથી; ધુન એટલે ધણુ ૧૪ પુત્ર, ધન અને પ્રતિષ્ઠાની તુષ્ટાએ કોની ખતિને મલીન કરી નથી ? ૧૫ માયાના ૧૬ તે બળવાન અને પાર ન આવે એવું છે ૧૭ શિવ અને બ્રહ્મા પણ તેને દેખીને ડરી જાય તો ૧૮ બીજા સાધારણુ તે કયા લેખામાં ૧૯ માયાનું પ્રચંડ લક્ષકર ૨૦ કામ દંભ વિગેરે તેના મોટા સેનાપતિ ૨૧ એ માયા રામની દાસ ને અને તે મિથ્યા છે એમ સમજવામાં આવે તો પણ હું પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક કહું છું કે રામની કૃપા વિના તે કુટ્ટતી નથી ૨૨ અને તેના ચરિતને એ દ્રાહણી સમજી શકાતો નથી. ૨૩ તે માયા પ્રભુની કરડી નજર થતાં એક નટીની માફક પોતાના સમાજ સહિત નાચે છે

નિશુલ્ક રૂપનિરાકાર નિર્મોહી, નિત્ય રૂપનિરંજન સુખ સંદોહી
 રૂપપ્રકૃતિ પાર પ્રભુ સખ ઉરવાસી, બ્રહ્મ રૂપનિરિહ વિરજ અવિનાશી
 રૂપદૂર્લભ મોહકર કારણ નાહિ, રવિ સંસુખ તમ કબહુકી બાધ !

દોઃ—ભકત હેતુ ભગવાન પ્રભુ, રામ ધરેઉ રૂપતતુ ભૂપ
 કિચે ચરિત પાવન પરમ, રૂપપ્રાકૃત નર અનુરૂપ
 યથા અનેક વેશ ધરી, નૃત્ય કરે રૂપનટ કોઈ
 રૂપભેદ ભેદ ભાવ દિખાવે, આપુ ન હોઈ ન સોઈ

ચોઃ—અસ રઘુપતિ લીલા, રૂપઉરગારી, દનુજ વિમોહન જન સુખકારી
 જે મતિ મલીન વિષય વશ કામી, પ્રભુપર મોહ ધરે રૂપધર્મિ સ્વામી !
 રૂપનયન દોષ બકહું જખ હોઈ, પીતળરણ્ય શશી કહું કહું સોઈ
 રૂપજળ જેહિ દિગ્ભ્રમ હોઈ ખગેશા, સો કહિ પશ્ચિમ ઉગેઉ દિનેશા
 રૂપનૌકારૂઢ ચલત જગ દેખા, અચલ મોહબશ આપુહિ લેખા
 રૂપબાલક ભ્રમહિં ન ભ્રમહિ ગૃહાદિ, કહહી પરસ્પર મિથ્યા બાદી
 રૂપહરિ વિષધિક અસ મોહિ વિહંગા, સપનેહું નહિં અજ્ઞાન પ્રસંગા
 માયા વશ મતિ મંદ અભાગી, હૃદય જવનિકા બહુ ગિધિ લાગી
 તે શઠ હઠબશ રૂપસંશય કરહી, રૂપનિજ અજ્ઞાન રામપર ધરહિં

કાકભુશંડી ગરૂડ પ્રસંગ ખીન્ને.

ચોઃ—સુનહું રામકર સહજ સ્વભાઉ, રૂપજન અભિમાન ન રાખકિ રૂકાઉ
 રૂપસંસતિમૂલ શલ્યપ્રદ નાના, સકલ શોકદાયક અભિમાન
 તાતે કરહિ કૃપાનિધિ દૂરી, શેવકપર રૂપમતા અતિ ભૂરી
 ભૂમિ શિશુતતુ રૂપણ હોઈ ગુસોઈ, માતુ ચિરાવ કહિનકી નાઈ

૨૪ દંબથી રહીત રૂપ નિર્લેપ તથા પરમ આનંદના ઢગલા ઉપર ૨૬ માયાથી પર
 ૨૭ ચોષાથી નથા વિકારોથી રહિત બ્રહ્મ રૂપે છે ૨૮ રામની પાસે મોહતું કશું કારણ
 નથી કારણ કે જ્યાં સુર્ય હોય ત્યાં અંધાઈ ટટી શકે નહીં ૨૯ મનુષ્ય દેહ ૩૦ સાધારણ
 માણસની માફક ૩૧ કોઈ ભવાઇઓ અગર નાટકકાર જેવો વેશ ધારણ કરે તેવો ભાવ
 દેખાડે પણ તે ચોતે તો છે; તેજ છે તાત્પર્ય ધારણ કરેલા વેશમાં તે રમતાર મોહ કરેતો

નથી તેમ પ્રભુ પણ બહુ રૂપી છે. પણ તે પોતે તો બ્રહ્મ સ્વરૂપ છે ૩૩ હે ગર્હક ! (પ્રભુની આવી લીલા] રાક્ષસોને મોહ કરે અને બક્ષોને સુખ આપનાર છે. બક્ષોના જીવન મોટાડીયા હોય છે, નરસી, મીરાં, તુકારામ, પરમ પવિત્ર હતા, તેઓ મોહની નજરથી જોનારાને પાપાંડી દેખાતા હતા. તેના ધરમાં સાથે રહેનારા પણ તે બક્ષોના મહિમા બરાબર સમજી શક્યા નથી. ૩૪ આ પ્રમાણે ૩૫ જેની આંખમાં કમળો હોય તેને ચંદ્ર પાળી જણાય છે ૩૬ જેને ધુવં પશ્ચિમનું બાન ન હોય તે સુર્યને ઉગવાની પશ્ચિમ દિશા બતાવે છે ૩૭ વહાણ ઉપર ચઢેલા આદમીને કીનારો દરેતો જણાય છે મોહને વશ થઈને પોતાને અચળ લેખે છે ૩૮ બાળકો કુદડી શરે છે ત્યારે તેઓને ફેર ચડે છે (ભ્રમ થાય છે) તેથી તેઓ મીઠ્યા કહે છે કે આધરો શરે છે ૩૯ પ્રભુને અજ્ઞાન અગર મુર્છા થવાની જે વાતો છે તે પણ જોવીજ છે A man sees the universe with his own eyes પ્રભુ ને સ્વપ્નામાં પણ અજ્ઞાનનો પ્રસંગ નથી ૪૦ માયાને વશ થએલા મંદ તથા અભગી જીવોને હૃદયમાં ધણા પ્રકારની માયાના પડદા પડેલા હોય છે ૪૧ તર્ક વિર્તક કરે છે અને પોતાનું અજ્ઞાન પ્રભુ ઉપર દોરે છે. તાત્પર્ય સુંબરો થયો હોય તે પોતાના બાપને ગણી દે તેમ માયા મદિરાના કદમાં ચડેલા જીવો પ્રભુને અને પ્રભુના બક્ષોને પણ રંબડે; પણ તેને સુંબરાનો રોગ છે જેમ સમજી શાંતી રાખવી, જવાબ દેવા નહીં.

આ અભિમાન સંબંધી પ્રસંગ છે ૧ બક્ષોના ૨ જરાએ ૩ સંસારનું મુળ તથા નાના પ્રકારના દુખ આપનાર અને તમામ શોકને ઉત્પન્ન કરનાર અભીમાન છે ૪ ધણો પ્રેમ છે ૫ જેમ બાળકને કાંઈ શુંબડું થયું હોય તો માતા નિર્દય બનીને તે શુંબડાને ચીરાવે છે. (તે નિર્દયતામાં મોટી દયા સમાજેલી છે]

કાકભુશંદી ગરૂડ પ્રસંગ ત્રીજો.

ચો—^૧જ્ઞાન અખંડ એક સીતાવર, માયા વશ જીવ સચરાચર
જે સખકે રહે ^૨જ્ઞાન એક રસ, ઈશ્વર જીવહિં ભેદ કંઠહું ^૩કસ
^૪માયાવશ જીવ અભિમાની, ઇશ વશ માયા ગુણ ખાની
^૫પરવશ જીવ સ્વવશ ભગવંતા, ^૬જીવ અનેક એક શ્રીકંતા
^૭દિધા ભેદ યદ્યપિ કૃત માયા, બિનુ હરિ બાઈ ન કોટિ ઉપાયા

દો—રામચંદ્રકે લજન બિનુ, જે ચહ ^૧પદ નિર્વાણ
^૨જ્ઞાનવંત અતિ સોપિ વર, પશુ બિનુ પુરુષ બિષાણ
^૩રાકાશશિ પોઠશ ઉગહિ. તારા ગણ સમુદાય

સકલ ગિરિન્હ દવલાધયે, રવિ બિનુ રાતી ન જાય

ચો—^૧એસે બિનુ હરિભજન ખગેશા, મિટ્ટે ન જીવનકેર કલેશા
હરિસેવકહિ ન વ્યાપ ^૨અવિદ્યા, ^૩પ્રભુ પ્રેરિત તેહિ વ્યાપે વિદ્યા
તાને નાશ ન હોઇ દાસકર ^૪ભેદભાકત બાદે વિહંગવર

કાકભુશંદી ગરૂડ પ્રસંગ ચોથો.

ચો—ભકત વહલતા પ્રભુકી દેખી, ઉપજી મમ ઉર પ્રીતિ ^૧બિશેષી
સજલ નયન પુલકીત કર ભેરી, ^૨કીન્હી બહુ વિધી વિનય બહોરી

દો—સુનિ સપ્રેમ મમ ખાનિ, દેખી ^૩કીન નિજ દાસ
ખચન ^૪સુખદ ગંભીર મૃદુ, બોલે ^૫રમા નિવાસ

કાગભુશંદી માંગુ વર, અતિ પ્રસન્ન મોહ બનિ

અણિ માદિક સિધિ ^૧અપર નિધિ, ^૨મોક્ષ સકલ સુખ ખાની

ચો—જ્ઞાન વિવેક ^૧ખરિતિ વિજ્ઞાના, સુનિ દુર્લભ ગતિ જે જગ બાના

૧ અખંડ જ્ઞાન તો એક રામચંદ્રજી છે. બાકી તમામ જીવો માયાને વશ છે—પરિ પૂર્ણ જ્ઞાની નથી. ૨ એક સરખું. ૩ કયો? ૪ જીવ માયાને વશ છે અને અભીમાની છે અને ઇશ્વર માયાને પોતાને કબજે રાખનાર છે તથા ગુણના ભંડાર છે. ૫ જીવ પરતન અને ઇશ્વર સ્વતંત્ર ૬ જીવ અનેક અને પ્રભુ તો એક છે. ૭ જીવ ઇશ્વરનો આ ભેદ છે પણ તે માયાએ કરેલો છે. તે ભેદ પ્રભુ કૃપાવિના કદી મટવાનો નથી. ૮ મોક્ષ પદ. ૯ જ્ઞાની હોય તો પણ તેને પુછડા શીંગડા વીનાનો પણ સમજ્યો. ૧૦ પુત્રનેા ચંદ્રમા સોળે કળાથી ઉગ્યો હોય. તેની સાથે તમામ તારા (નક્ષત્રો) પણ ખીલ્યા હોય, તે સાથે તમામ પર્વતો પર આગ લાગી હોય, એટલે આ તમામનો ધણો પ્રકાશ બેળા થાય પણ સર્વનારાયણ વિના રાત્રી જાય નહિ; તેમ પ્રભુને બાળુએ સુક્રીને હબરો સાધન કરીએ પણ તે મોક્ષ આપનાર નથી. તત્પર્યં જીવ વિદ્યાનું અભીમાન કરી રખડી મરે છે, ઉચ્ચ કાંમમાં હોય તો ક્રોધનું અભીમાન કરી રખડી મરે છે, મોટા મોટા દાન કરે તો તેમાં પટકાય છે. પણ સમજતો નથી કે “જેટલું અભિમાન વિના થાય તેમાંજ પ્રભુ રાજી રહે છે.” ૧૧ તત્પર્યં હે ખગેશ (ગરૂડજી)! ભગવાનના ભજન વિના જીવના દુઃખ મટવાના નથી ૧૨ માયા. ૧૩ પ્રભુની પ્રેરણાથી ભક્તોના જીવનમાં જ્ઞાન પ્રકાશ થાય છે. (નરસી, મીરા, તુકારામ, કબીર આદિ ભક્તો ભણેલા નહોતા પણ તેઓએ યક્ષ વિદ્યાનો જે ઉપદેશ ધણીજન દુઃકામાં કર્યો તેવો કાઢ કરી શક્યા નથી. ૧૪ હે ગરૂડજી! ભક્તોમાં શ્રેષ્ઠ ભક્તિ (રાગી-સેવક ભાવ ભક્તિ) વધતી જાય છે

રામચંદ્ર બાલ્યાવસ્થામાં કાગભુશંદી ને માયા દેખાડી ત્યારે કાગબુનિ બાન બૂલી ગયા હતા, તે વખતે પ્રભુએ રક્ષા કરી. ૧ વધારે. ૨ ધણી ધણી નિનંતી કરી. ૩ ગરોખ, નેશ ૪ મુખ આપવાવાળું. ૫ રામ ૬ બીજા ભંડાર. ૭ અગર તમામ સુખને આપનાર મોક્ષ મંજી ૮ વેશાખ ૯ સુનીઓને ન મળે એવી જે ગતિ જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે તે માંજી.

આજી દેઈ સખ સંશય નાહી, મૌજી જો ૧૦ તોહિ ભાવ મનમાંહિં
 સુનિ પ્રભુ બચન અધિક ૧૧ અનુરાગેઉ, મન અનુમાન કરનતણ લાગેઉ
 ૧૨ પ્રભુ કહદેન સકલ સુખ સહી, ભકિત આપનિ દેન ન કહિ
 ૧૩ ભકિત હીન ગુણ સુખ સખ એસે, લવણ બિના બહુ વ્યંગવ જેસે
 ભકિતહીન સુખ ૧૪ કવને કાળ, અસ વિચારી ૧૫ ખોલેઉ ખગરાબ !
 ૧૬ જો પ્રભુ હુઇ પ્રસન્ન વર દેહુ, મોપર કરહુ કૃપા અતિનેહુ
 મનભાવત વર માગો સ્વામિ, તુમ ઉદાર ઉર અંતરયામિ
 હો:—૧૭ અવિરલ ભકિત વિશુદ્ધ તણ, શ્રીતિ પુરાણુ જો ગાવ
 ૧૮ જેહિ બોજત યોગીશ સુનિ, ૧૯ પ્રભુપ્રસાદ કેઉ પાવ

* * * * *
 ૨૦ ભકિત જ્ઞાન વિજ્ઞાન વિરાગ, યોગ ચરિત રહસ્ય વિભાગ
 બનવ તે સખહિકર લેદા, મમપ્રસાદ નહિ સાધન ખેદ

કાકલુરાંડી ગરૂક પ્રસંગ પાચમો.

ચો:—અમ શ્રીજી પરમ ૨ વિમલમમ બાની, સત્ય મુગમ નિગમાદિ બખાની
 નિજ સિદ્ધાંત સુનાવો તોહિ, સુનિ મન ધરૂ સખ તજી ભજી મોહી
 મમ માયા સંભવ સંચારા, જીવ ચરાચર વિવિધ પ્રકારા
 સખ મમ પ્રીય સખ મમ ઉપજાયે, પસખતે અધિક મનુજ મોહિભાયે
 તેહિ મહદિજ દિજમહૂ ગુનિધારી, તિન્હમહૂ નિગમધર્મ અનુસારી
 નિન્હમહૂ પ્રિય બિરકત પુનિ જ્ઞાનિ, જ્ઞાનિહૂતે અતિપ્રીય વિજ્ઞાનિ
 નિન્હતે પુનિ મોહિ પ્રીય ૧૦ નિજ દાસા જેહિ ગતિ મોર ન દૂસરિઆશા
 પુનિ પુનિ સત્ય કહોં ૧૧ તોહિ પાહી, ૧૨ મોહિ સેવકસમ પ્રીય કેઉ નહિ
 ૧૩ ભકિતહીન બિરચી કિન હોઇ, સખ જીવન સમ પ્રીય મોહી સાઇ

૧૦ તમારા મનમાં ભાવ હોય તે ૧૧. રાજ થયો અને મનમાં વિચાર કરન લાગ્યો.
 ૧૨ પ્રભુએ તમામ સુખ આપવાનું કર્યું ૧૩ જેમ (લવણ) મીઠા વિનાના શાક
 પત્રાદિક ફીકા લાગે છે તેમ ભકિત વિનાના તમામ ગુણ તથા સુખ ફીકાં છે. ૧૪ સા કા-
 મના ૧૫ હું મોહ્યો કે ૧૬ હું પ્રભુ ! જો પ્રસન્ન થઈને વરદાન આપતા હો તો અને
 મારા ઉપર યજ્ઞી કૃપા તથા ક્રોધ હોય તો, ૧૭ અખંડ શુદ્ધ ૧૮ જેને શોષે છે. ૧૯
 માત્ર પ્રભુની કૃપા હોય તેને જ મળે છે. ૨૦ ભકિત ઉપવાસ, જાન, વિરાગ, વૈરાગ્ય તથા
 યોગ સત્યની તમામ રસપ્રકાર, હે દાસ છે. સમજી શકશો. મારી કૃપાથી સાધનની ન્યુન
 રહેશે નહીં. તમારું રક્ત કાળે તો ખેંચ દેટે.

રામ કામ રૂપિની બોધ કરે છે. ૧ સાંભળ ૨ મારી પતીત વાણી, જે વાણી સત્ય છે
 સૂચન છે તથા વેદ વખાણેલી છે. ૩ મનન કરો અને પછી તમામને તજીને મને ભજો.
 (ભગવત ગીતા ૧૮-૬૬. સર્વ ધર્મોન પરિત્યજ્ય, મામેકં શરણં વ્રજ,) ૪ મારી માયાથી
 ઉત્પન્ન થયેલા આ સંસારમાં નાના પ્રકારના જે જીવો છે તેથી મને પ્રીય
 છે ૫ તે તમામમાં માણસ મને વધારે વ્હાલો છે. ૬ જાતજાતિમાં પણ વેદ ભણેલા
 ૭ વેદ ધર્મને અનુ સરનાર. ૮ અનુ સરનારમાં પણ જ્ઞાની અને વૈરાગી પ્રીય છે. ૯ તત્ત
 જ્ઞાની ૧૦ મારા સિવાય બીજા કોઈની આશા નથી, એવા જે મારા દાસ છે. ૧૧ તમાર
 પાસે [શ્રીમદ ભાગવત સ્કંધ-૩ અ ૨૯ શ્લોક ૨૮ થી ૩૪] ૧૨ [ભગવત ગીતા
 ૯-૨૯] (શ્રીમદ ભાગવત એકાદશ સ્કંધ અ. ૧૪ માં શ્લોક ૧૫-૧૬-૧૭) ૧૩ ભકિત
 વિનાના યજ્ઞા હોય તો પણ બીજા જીવો જેવાજ તે મને પ્રીય છે—વિશેષ વ્હાલા નથી.

૧૪ ભકિતવંત અતિ નીચો પ્રાની, મોહિ પ્રાણુ પ્રિય યહ મમ જાનિ *
દોઃ—૧૫ શુચિ સુશીલ સેવક સુમતિ, પ્રીય કહુ કાહિ ન લાગ ?

કૃતીપુરાણુ કહનીતી અસ, સાવધાન શૃણુ કાગ !

સોઃ—એક પિતાકે ૧૬ વિપુલ કુમાર, હોઈ પૃથક ગુણ શીલ અચાર

૧૭ કોઈ પંડીત કોઈ તાપસ જ્ઞાતા, કોઈ ધનવંત શૂરા કોઈ દાતા

કોઈ સર્વજ ધર્મરત કોઈ, સખ પર પિતહિ પ્રીતિ સમ હોઈ

કોઈ પિતુભકત વચન મન કર્મા, સપનેહુ જ્ઞાન ન દૂસર ધર્મા

સો પ્રીય સુત મમ પ્રાણુ સમાના, યદ્યપિ સો સખ ભાંતિ અજ્ઞાના

૧૮ આહિ વિધ જીવ અચાર્ય જે તે, ૧૯ ત્રિજગદેવ નર અચુર સમેતે

અખિલ વિશ્વ યહ મમ ઉપજાયા, ૨૦ સખપર મોહિ ધરાધર દાયા

૨૧ તિન્હમહે જે પરિહરિ મદ માયા, ભજહિ મોહિ મન જયઅરૂ કાયા

કાગલુશંડી ગરૂડ પ્રસંગ છદો.

સો—૧ જાને જિનુ ન હોઈ પરતીતી, જિનુ પરતીતી હોઈ નહિ પ્રીતિ

સ્પ્રીતિ વીના નહિ ભકિત દ્રઢાઈ, જિનિમિ ખગેશ જલકી ચિકનાઈ

સોઃ—૨ જિનુ ગરૂ હોઈ કિ જ્ઞાન, શાંતિકિ હોઈ ધિરાગ જિનુ

ગાવહિ મેઢ પુરાણુ, સુખ કિ લહહિ હરિ ભકિત જિનુ

કોઈ મિશ્રામ કિપાવ, તાત સહજ સંતોષ જિનુ

ચલે કિ જલ જિનુ નાવ, કોટિ યતન કરિ પચિ સરિય

સોઃ—૩ જિનુ સંતોષ ન કામ નશાહી, ૪ કામ અછત સુખ સપનેહુ નહિ

૫ શમ ભજન જિનુ મિટહી કી કામા, થલ મિહીન તરૂ કળહુ કિન્હમા

૬ જિનુ જિજ્ઞાસ કિ સમતા આરે, કોઈ અવકાશ કિ નબ જિનુ પારે

૭ શ્રદ્ધા બીના ધર્મ નહીં હોઈ, જિનુ મહી ગંધ કી પાવે કોઈ

૧૪ ભકિતવાળો વૃજો નીચો હોય તો પણ મારો પ્રીય છે [જગવત મીતા અ. ૬-૩૦ શ્લોક અપિચિત્ત વિગેરે) ૧૫ પવિત્ર સુસીલ તથા સારી પદ્ધિવાળો સેવક કહો કે જોને પ્રય લાગતો નથી ! વેદ તથા પુરાણુ પણ નીચે પ્રમાણે નીચે બતાવે છે તે તમે હે કાગ ! સાવધાન થઇને સાંભળો ૧૬ ધણા પુત્રો. તે પુત્રો ગુણમાં શીલમાં તથા આચારમાં પૃથક (બીજા જુદા જુદા મતવાળા) ૧૭ કોઈ પંડિત હતા તો કોઈ તપસ્વી હતા તથા કોઈ ગાની કોઈ ધનવાન હતા. કોઈ શુરવીર હતા તથા કોઈ પુત્ર દાતાર પણ હતા કોઈ સર્વજ હતા તો કોઈ ધર્મવાન હતા. તે પુત્રોમાં કોઈ એક પુત્ર વચન, મન, અને કર્મથી પિતાની શેવા કરતો હોય અને સ્વપ્નામાં પણ તે સિવાય બીજાને ધર્મ સમજતો નહોય તો તે પુત્ર પિતાને બહાસો લાગે છે. તેમ મારો ભકત પણ બહે તમામ પ્રકારે અજ્ઞાન-ઉણો-અપૂર્ણ હોય તો પણ મને પ્રાણુ સમાન બહાસો છે, ૧૮ એ પ્રમાણે ૧૯ ત્રણ શોકમાં દેવ મનુષ્ય તથા રાક્ષસો તમામ ૨૦ તે તમામના ઉપર મારી સરખી દયા છે ૨૧ તેઓમાં પણ જે મને મદ અને માયા તજીને મન વાળી અને કાયાથી ભજે છે. [તે ગમે તે હોય તો પણ મને પ્રીય છે. આ સત્ય વાત કહું છું] મારે મનેજ બળ છે.]

કાળજીવંતી બોલ્યા કે હે ગરુડ ! -મદના ત્યાગ વિના પ્રભુ પ્રસન્ન થાય નહીં. પ્રભુ પ્રસન્ન થાય નહીં ત્યાં સુધી પ્રભુનું ભજન (સત્સંગ) ગમેજ નહીં. ૧ સત્સંગ ગમે નહીં ત્યાં સુધી પ્રભુની પ્રભુતા (મોટાઇ, કૃપા) ની પણ સમજણ પડે નહીં પ્રભુને મહિમા ન જાણીએ ત્યાં સુધી તે પ્રભુમાં પરતીતિ [વિશ્વાસ] થાય નહીં, પ્રભુમાં વિશ્વાસ ન હોય તો પ્રીતિ તો ક્યાંથીજ હોય ? ૨ પ્રીતિ વિના ભક્તિની વ્રતા હોયજ નહીં. (ધનમાં પ્રીતિ છે તો તે કમાવા માટે જગ્યાર સુધી જઈએ છઈએ). ૩ જેમ પાણી પાણી ચોપડયું હોય તે થોડી વારમાંજ સુકાઈ જાય છે ૪ વેદ પુરાણ એવું કહે છે કે— કરોડો ઉપાય કરીને ખરી પડીએ તો પણ (૧) ગુરૂ વિના જ્ઞાન થાય નહીં. (૨) વેરાંજ્ય વિના શાંતી મળે નહીં (૩) ભગવાનની ભક્તિ વિના સુખ મળે નહીં (૪) સંતોષ વિના આરામ મળે નહીં અને (૫) જળ વિના નાવ ચાલે નહીં. આ વિષય ધણેજ ગદન છે સમજવા લાયક છે. પ્રથમ વસ્તી મોક્ષ પત્રિકા જેમણે બરાબર વાંચી હશે તેઓતો કાંઈક સમજી શકશે. ધર્મનેા વિશેષ આધાર સદગુરૂ ઉપર છે. સદગુરૂમાં પ્રભુ જેવા ગુણ હોવા જોઈએ સદગુરૂનેા મહિમા પ્રભુ પોતે કહી શકે તેમ નથી. આઘ જગદગુરૂ શંકરાચાર્ય પોતાના “ શતશ્લોકી ” રતના પ્રથમ એ શ્લોકમાં સદગુરૂ સંબંધી મોક્ષતાં સદગુરૂને ઉપમા રહિત તથા અલૌકિક કહીને અટકી જાય છે ધર્મ જાણવા માટે તૈયાર થનારને સદગુરૂ શોધવાની પ્રથમ જરૂર છે ૫ સંતોષ વિના કામ (વાસના) નો ક્ષય થતો નથી. અને વાસના જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી સ્વપ્નામાં સુખ મળતું નથી. સુદૃઢહસણ કહે છે કે ‘ સુદૃઢ એક સંતોષ વિના શક તેરીતો જુખ કયુ ના અઈ ’ વેપાર રોજગાર કરવાની ના નથી, ખાવા ખતીને માગી ખાવાનો આ ઉપદેશ નથી. માત્ર વાત એ છે કે દાણ, ભાત રોટલી ને શાક જમવા મળતા હોય તો દિવસનો અમુક ભાગ કથા વાર્તા સાંભળવા માટે ચોક્કસ રાખવો. તેથી વખત મળે તો પ્રભુ સ્મરણ, પુજા તથા દર્શનમાં ગળગો. અને ખાવા મળે છતાં વેપાર રોજગારમાં જળ કપટ કરવાં તે ઝેર સમાન સમજવું ૬ જેમ પૃથ્વી વિના ઝાડ ઉગે નહીં તેમ ભગવાનની ટથા વાર્તા-સ્મરણ-કિર્તન વિના કામના (વાસના-મોહ) પડે તેમ નથી. ૭ જેમ આકાશ વિના અવકાશ મળે નહીં તેમ વિજ્ઞાન (તત્ત્વજ્ઞાન) વિના શખતા આવે નહીં. ૮ જેમ મહિ (પૃથ્વી) વિના અંધ આપવાવાળી વનસ્પતિ અગર પદાર્થો હોય નહીં તેમ શ્રદ્ધા વિના ધર્મ પણ હોય નહીં, અત્યારે જ્યાં ત્યાં અશ્રદ્ધાનો પવન ફેલાઈ રહ્યો છે. ગમે ત્યાં કીયા થાય છે પણ નવાણું ટકા શ્રદ્ધા રહિત તેનું સુખ કારણ અને બ્રાહ્મણ સાધુ આચાર્ય આદિ ધર્મ નામકો છઈએ. પોતે મોજમાં અગર લોભી છઈએ સાદુજીવન અને સ્વાર્થ યુક્તિના ત્યાગ વિના જનસમાજ બરાબર વશ થઈ શકતો નથી માટે ધર્મના જે જે કાર્યો કરો તેને બરાબર સમજો. લાલચુ લોભીઆથી દુર રહો કારણકે તે પોતે યુદ્ધશે અને ખીજને યુદ્ધાકશે. ભજવત ગીતા અ ૧૭ શ્લોક ૨૮ માં કહે છે કે— અશ્રદ્ધાથી હોમેણું, દાન આપેણું, તપ કરેણું, તથા જે કાંઈ કર્યું હોય તે તમામ અસત (ખોટું) કહેવાય છે કારણ કે શ્રદ્ધા વિના કરેણું કર્મ પરલોક તથા આ લોકમાં ફળ આપતું નથી આટલું જાણ્યા પછી હવે ખાતી થઈ હશે કે કોઈપણ ક્રિયા કરો તેમાં પ્રથમ શ્રદ્ધાને કેળવો સદગુરૂદ્વારા તે ક્રિયાનો મહિમાં જાણો જાણ્યા પછી વિચાર કરો—અસત લાગે તો તેન ખન અને ધનથી નથી પડે અસત્ય લાગે તો શ્રદ્ધા ન કરો. આપણે સનાતન ધર્મની રક્ષાના મોટા બળુગા કુટુંબીએ છઈએ પણ જ્યાં જોઈએ ત્યાં આપણા પ્રભુ લોભી-લાલચુ લોકોને કમળે પડયા છે. ધર્મસ્થાને પાખડસ્થાન બની ગયા છે, માટે ધર્મની સાચી લાગણી વાળાઓએ તેઓથી તદન દૂર રહેવા આશ્રય કરવો જોઈ તેમને સુધારવાની યુક્તિ છે. નીતિ, વેરાંજ્ય, સંતોષ દયા વિનય જ્યાં હોય તે આપણા ધર્મગુરૂ, તેજ આપણા ધર્મસ્થાન અગર તેજ આપણા શ્રદ્ધાના સ્થાવર સમજી લેવો. લેવો વિચારો, ખોટા બચ અગર અંધ શ્રદ્ધાને હઠાવી ખરી વાતને હાથ કરો. પ્રભુ મદદ કરશે.

“બીનુ તપ તેજ કિ કરૂં બિસ્તારા, જલ બિનુ રસ કિ હોઈ સંસારા
 ૧૦ શીલ કી મિલુ બિનુ બુધ સેવકાઈ, ૧૧ જમિ બિનુ તેજ ન રૂપ ગુસાઈ
 ૧૨ નિજ સુખ બિનુ મન હોઈ કીધીરા, સ્પર્શ કિહોઈ મિહીન ૧૩ સમીરા
 કવ-નિહ ૧૪ સિદ્ધિ કિ બીનુ વીશ્વાસા, બીનુ હરીભજન ન ભવ ભયનાસા
 હો:—બીનુ વીશ્વાસ ભકિત નહીં, તેહી બીનુ ૧૫ દ્રવડિ ન રામ
 રામ કૃપા બીનુ સપનેહું, મનકિ લહે બિશ્રામ
 સો:—અસ બિચારી ૧૬ મતી ધીર, તણ ૧૭ કુતકે સંશય સકલ
 ભજહું રામ રઘુવીર, ૧૮ કરૂણાકર સુંદર ૧૯ સુખદ
 ચો:—૨૦ નીજ મતી સરીસ નાથ મૈં ગાઈ, પ્રભુ પ્રતાપ મહીમા ખગરાઈ !
 ૨૧ કહેઉ ન કહુ કરી ચુકિત બીશેબી, ચહ સખ ૨૨ મૈં નીજ નયનનહ દેખી

કાગબુથુડી ગરૂદ પ્રસંગ સાતમો.

સો:—૧ ભાવ વશ્ય ભગવાન, સુખનિધાન ૨ કરૂણા ભવન
 તણ મમતા મદમાન, ભણ્ય રામ ૩ સીતા રમણ
 ચા:—સુની બુથુડીકે ખચન ૪ સુહાએ, હર્ષિત ખચપતિ ૫ પંખ પુલાયે
 નયન નીર મન અતી હર્ષાના, શ્રી રઘુપતિ પ્રતાપ ૬ ઉર આના
 ૭ પાછીલ મોહ સસુઝી પછીતાના, ૮ બ્રહ્મ અનાદી મનુજ કરી જાતા
 પુની પુની કાક ચરણ શીર નાવા, ૯ જાની રામ સમ પ્રેમ ખઢાવા
 ગુરૂ બીનુ ૧૦ ભવનીધી તરે ન કોઈ, ૧૧ જો બીરંચી શંકર સમ હોઈ
 ૧૨ સંશય સર્પ અસેઉ મોહિ તાતા, દુઃખદ લહરી કુતકે બહુ જાતા
 તવ સ્વરૂપ ગારૂડી રઘુનાયક, મોહી જાયા-યેહું જન સુખદાયક
 તવ પ્રસાદ મમ મોહ ૧૩ નસાના, રામ રહસ્ય ૧૪ અનુપમ જાના

* * * * *

૫ તપવિના તેજ નહીં. ૧૦ મોટાની શેવા વિના શીળતા કયાંથી હોય ! ૧૧ તે ૪ વિના
 ૨૫ ન હોય. ૧૨ અંતરના સુખ વિના મન સ્થીર કેમ થાય ! ૧૩ પરત ૧૪ જય, કેતેહ
 ૧૫ પ્રસન્ન થવું ૧૬ હે ધીર મતિવાળા ગરૂડ ! ૧૭ કુતકે તથા શંકાઓ ૧૮ કરૂણાના
 બંડાર ૧૯ સુખ આપનાર ૨૦ મારી પુદ્ધિ પ્રમાણે ૨૧ તેમાં મીઠું અચ્ચ ભભરાવીને કાંઈ
 કહ્યું નથી ૨૨ મારે આંધે જોયું.

કાગરૂપિ કહે છે કે ૧ પ્રભુ પ્રેમને આધીન છે ૨ દયાના ધર ૩ સીતાપતિ ૪
 સુંદર ૫ પંખ દરડાવી ૬ હૃદયમાં ધર્યાં. ૭ પ્રથમ થયેલો મોહ યાદ કરીને ૮ રામ જે
 બ્રહ્મ અનાદિ છે તે માણસ કરીને માન્યાલ કાગરૂપિને રામ સરખા ગણીને તથા પ્રેમ વધારીને
 ગરૂડજી બોલ્યા ૧૦ આ સંસાર ૧૧ ભલે તેઓ બ્રહ્મા અગર શંકર જેવા હોય તો પણ
 ૧૨ સંસારથી સર્પ મને ગળી ગયો હતો તે સર્પના ઝેરને લીધે ખોટા તર્કની કુત્રાદાયક
 લહરી-કોનો-ફેર-આકરી-આવતી હતી તેમાંથી રઘુનાયક જેવા સુખ આપનાર આમે ગારૂડી
 (વાહી)-ઝેર ઉતારનાર બનીને મને બચાવી લીધો છે. ૧૩ મરી ગયો. ૧૪ ઉપમા રહીત
 રામચરિત સાંભળતા,

જ્ઞાન બીરતી વીજ્ઞાન ૧^મનીવાસા, રઘુનાયકકે પ્રીય તુમ દાસા
૧^મકારણુ કવન દેહ યહ પાઈ, તાત સકલ મોહી ૧^મકહું જુઝાઈ

કાગ ગરૂડ આઠમો પ્રસંગ.

ગરૂડ ગીરા સુની હરેઈ કાગા, બોલેઉ ૧^મમા પરમ અનુરાગા
૨^મધન્ય ધન્ય તવ મતિ ઉરગારિ, પક્ષ તુમારી મોહી અતિ ખ્યારી
સુની તખ પ્રશ્ન સપ્રેમ સુહાઈ, ૩^મબહુત જન્મકી સુધી મોહી આઈ
સખ નીજ કથા કહો મેં ગાઈ, તાત સુનહુ સાદર ૪^મમન લાઈ
૫^મજપ તપ મખ શમ દમ વ્રતદાના, વીરતી વીવેક યોગ વીજ્ઞાના
સખકર દલ રઘુપતિ પદ પ્રેમા, તેહી બીન કોઈ ન પાવે ક્ષેમા
૬^મમોહી તનુ રામભાકત મેં પાઈ, તાતે મોહી મમતા અધીકાઈ
૭^મજેહીતે નિજ સ્વાસ્થ કહુ હોઈ, તેહી પર મમતા કરૂ સખ કોઈ

સો:—પદ્મગારી અસ નિતિ, ૮^મશ્રુતિ સમ્મત સજ્જન કહલિ
અતી નીચહુસન પ્રીતિ, કરીય જાની નીજ પરમ હીત
૯^મપાટ કીટતે હોય, તેહીતે પાટાંખર રૂચિર
કૂમી પાલે સખ કોઈ, પરમ અપાવન પ્રાણસમ

સો:—૧૦સ્વાસ્થ સર્વ જીવ કહં એહા, મન કરૂ બચન રામ પદ નેહા
૧૧સોઈ ૧૨પાવન સોઈ સુભગ શરીરા, ૧૩જે તનુપાઈ લજ્ય રઘુવીરા
૧૪રામ વીસુખ લહી વીધીસમ દેહી, કવી કોખીદ ન પ્રશંસહી તેહી
રામ ભકિત ૧૫એહી તનુમહ જામી, ૧૬તાતે મોહી પરમ પ્રીય સ્વામી !
૧૭તજઉ ન તનુ નીજ ઇચ્છા મરણા, તનુ બીનુ વેદ ભજન નહીં ખરણા
પ્રથમ મોહ મોહી ૧૮બહુત બીગોવા, રામ બીસુખ સુખ કબહું ન સોવા
૧૯નાનાં જન્મ કરૂ પુની નાનાં, કીયે યોગ જપ તપ મખ દાના
કવન યોની જન્મેઉ જહું નાહી, મેં ખગેશ જામી જામી જગમાંહી

૧૫ ધામ. ૧૬. હે કાગજુશરી ! શા કારણથી તમને આ દેહ મળી છે ? ૧૭ સમજાવીને કહો.

૧ હે કિમા ! ધણાજ પ્રેમથી કાગ રૂપિ બોલ્યા. ૨ હે ગરૂડજી તમારી યુદ્ધિને ધન્ય છે. ૩ કાગરૂપિ બોલ્યા મારા પાછલા ધણા જન્મો અને યાદ આવ્યા. ૪ સાવધાન થાને. ૫ જપ, તપ, યજ્ઞ, શમ, દમ, વ્રત, દાન, વૈરાગ્ય, વિવેક, યોગ અને તત્ત્વજ્ઞાન તમામ કરવાનું કળ રામના ચરણમાં પ્રેમ; તેના વિના કોઈને ક્ષેમ (વિજ્ય) મળ્યું નથી. ૬ આ (કાગ-મથાના) શરીરથી અને રામની ભકિત મળી છે તેથી તે શરીરમાં ધણાજ પ્રેમ છે. (ધણા માણે તે શુદ્ધનની કાંઈ ચીજ હોય છે તે સાચવી રાખે છે) ૭ જેમાં પોતાને કાંઈ સ્વાર્થ હોય. ૮ શ્રુતિમાં કહ્યું છે અને સજ્જનો પણુ કહે છે કે પોતાનું પરમ કલ્યાણ થવું હોય તો નીચ સાથે પણુ પ્રીતી કરવી. ૯ કીડા (કાશીટા) માંથી રેશમ નીઃજ છે અને તે રેશમનું સુંદર પીતાંખર થાય છે માટે તે કીડા ધણા અપવિત્ર છે તો પણુ તેને પ્રાણ સમાન વ્હાલા ગણી પાલે છે. ૧૦ મન કરૂ અને વાણીથી રામના ચરણમાં પ્રેમ થાય એજ જીવનો મોટામાં મોટો સ્વાર્થ છે. ૧૧ તે ૧૨ પવિત્ર તથા ભાગ્યવાન ૧૩ જે શરીરથી રામ ભજન. ૧૪ વિધાના [બ્રહ્મા] જેવો દેહ હોય પણુ રામને ન ભજે તો ૧૫ આ શરીરમાં કરી. ૧૬ તેથી મને આ શરીર ૧૭ મારી કપ્પા પ્રમાણુ દેહ ત્યાગ કરી દેહ એવી મારામાં સિદ્ધી છે તો પણુ આ દેહને હું તજવો નથી, વળી શરીર વિના ભજન અને નહીં એમ વેદ કહે છે. ૧૮ બહુ ભટકાવ્યો, રજળાવ્યો, અને રામથી વિસુખ હોવાને લોધિ સુખેથી સુખ શકતો નહોતો. ૧૯મેં ધણા જન્મ લીધા છે; યોગ, જપ, તપ, યજ્ઞ દાનાદિ ધણાં કર્યો પણુ કયા છે. એવી એકે યોની નથી. કે જ્યાં હું ભમતો ભમતો જન્મો ન હોઈ.

૨૦ જેએ સખકર કર્મ સુસાંધ, સુખી ન ભયઉ અખહીકી નાથ
સુખી મોહી નાથ ૨૧ જન્મ બહુ કેરી, ૨૨ શીવપ્રસાદ મતી મોહ ન ઘેરી

કાગ ગરૂડ નવમો પ્રસંગ.

ચો:—^૧તહી કલીયુગ કોશલપુર જાઈ, જનમત ભએઉ શુદ્ધ તનુ પાઈ
શીવ સેવક મનકમ અરૂ ખાની, આન દેવ ^૨નીંદક અભીમાની
ધન મદ મત પરમ ^૩જાચાલા, ^૪ઉચ્છ્રિ હર દંભ વીશાલા
યદપી રહેઉ રધુપાત ^૫રજધાની, તદપી નહી કહુ મહીમા જાની
^૬અખ જાનમે અવધ પ્રભાવા, ^૭નીગમાગમ પુરાણ અસ ગાવા
કવનેઉ જન્મ અવધ વસ જોઈ, ^૮રામપરાયણ સો પરી હોઈ
અવધ પ્રભાવ જાન તખ પ્રાની, જખ ઉર ખસહી રામધનુ ^૯પાણી
સો કલીકાલ કઠીન ^{૧૦}ઉરગારી, પાપ ^{૧૧}પરાયણ સખ નર નારી

દો:—^{૧૨}કલીમલ ટ્રસેઉ ધર્મ સખ, ^{૧૩}દુષ્ટ ભયે સદગ્રથ
^{૧૪}દંભીન નીજ મત કદપી કરી, પ્રગટ કીન્હ બહુ પંથ
ભએઉ લોગ સખ મોહ વશ, લોભ ^{૧૫}અસેઉ શુભ કર્મ
^{૧૬}શ્રુતું હરીયાન જ્ઞાનનીધી, કહોં કણક કલી પંથ

ચો:—^{૧૭}ધર્મ નહી આશ્રમ ચારી, શ્રુતી વૌશિષ રત સખ નરનારી
^{૧૮}દ્વીજ શ્રુતી વંચક ભુપ પ્રજ્ઞશન, કોઉ નહિ માનુ ^{૧૯}નીગમ અનુશાસન.
^{૨૦}મારગ સોઈ ભકતું જો ભાવા, ^{૨૧}પરીત સોઈ જો ગાલ બજવા
^{૨૨}મીશ્વારલ દંભરત જોઈ, તાકહેં સંત કહે સખ કોઈ
સોઈ ^{૨૩}સયાન જો પરધન હારી, જો કર દંભ સો ^{૨૪}ખડ આચારી
^{૨૫}સો કહ જુઠ મસખરી જાના, કલીયુગ સોઈ ગુણવંત ^{૨૬}ખખાના
^{૨૭}નીરાચાર જો શ્રુતીપથ ત્યાગી, કલીયુગ સોઈ જ્ઞાની વૈરાગી
જાકે નખ અરૂ જટા વીશાલા, ^{૨૮}સોઈ તાપસ પ્રસીદ કલીકાલા

૨૦ હે ગરૂડ ! તમામ કર્મ કરી વળો પચુ અત્યારે જેો સુખી જડે એવો સુખી
કદી નહોતો. (ભગવદ ગીતા અ. ૪ શ્લોક ૩૩ દ્રવ્ય યમ કરતાં જ્ઞાન યમ વિશેષ છે) ૨૧
વળુ જન્મની ૨૨ શીવની કૃપાથી મારી મરી મોહમાં ઘેરાતી નથી.

કાગરૂષિ પોતાના પ્રથમ જન્મની વાત કરે છે. ૧ મારો જન્મ અયોધ્યામાં કળીયુગમાં
થયો હતો, જન્મમાં શુદ્ધ શરીર મળ્યું હતું. ૨ નીંદનાર કે માતેવો ૪ વાચાળ ૫ હુદ્દિનો
તેજ અને હૃદયમાં દંભ વાળો. ૬ અયોધ્યા ૭ અત્યારે મને અયોધ્યાના પ્રતાપની ખબર
પડી. ૮ વેદો શાસ્ત્રો અને પુરાણ પણુ એમ ગાય છે કે. ૯ માં વાસે છે. ૧૦ તે રામનો
ભક્ત થાય છે ૧૧ હાથમાં ૧૨ હે ગરૂડ ! ૧૩ રચ્યા પચ્યા. ૧૪ કળીયુગના પાપ
સંધળા ધર્મને ગળી ગયાં હતાં. ૧૫ લોપાઈ ગયાં. ૧૬ પાખંડી લોકો પોતાના મત કદપીને
કાઠતાં હતાં. ૧૭ ગળી ગયો ૧૮ હે જ્ઞાનના ભંડાર ૧૫ ગરૂડ ! સાંભળો ૧૯ આસણે
વેદને ઠગે છે. અને રાજ પ્રજાનું ભક્ષણ કરે છે. ૨૦ વેદની આજ્ઞા. ૨૧ જેને ગમે તે ધર્મ
૨૨ અપળતાથી બોલે તે પડિત. ૨૩ આડંબર તથા દંભ વાળા હોય તેને સૌ સંત કહે
છે, ૨૪ હાલો. ૨૫ મોટા આચારી, ૨૬ જે ખોટોખોટી મસ્કરી કરી જાણે તે ૨૭ વખણાય
૨૮ આચાર તથા વેદની આજ્ઞા તજીને વર્તેતા તે જ્ઞાન વૈરાગી પરમહંસ. ૨૯ તે કળીયુગમાં
મોટા તપસ્વી ગયાં છે.

કાક ગરૂડ દશમો પ્રસંગ.

ચો:—^૧નારી બીખશ નર સકલ ગુણાઈ, નાચાહિ નર રમરકટકી નાઇ
 શુદ્ધ દિગ્ગન્ધી ઉપદેશહી જ્ઞાના, એલી જનેઉ લેહી^૨ કુદાના
 સખ નર^૩ કામ લોભ રત કોષી, દેવ વિપ્ર ગુરુ સંત^૪ વીરશી
 'શુભ મંદીર સુંદર પંતી ત્યાગી, બજાહિ^૫ નારી પરપુરુષ અભાગી
 'સૌભાગીની વિભુષણ હીના, વીધવનકે શ્રંગાર નવીના
 'ગુરુ શીખ અંધ બધીર કે લેખા, એક ન સુને એક નહિ^૬ દેખા
 'હરે શિષ્ય ધન શોક ન હરહિં, સો ગુરૂ ઘોર નરકમે^૭ પરધ
 'માતૃપીતા બાલકન્ધી બોલાવહી^૮, ઉઠર ભરે સોઇ ધર્મ^૯ શીખાવહિં

દો:—^{૧૦}બ્રહ્મજ્ઞાન બીતુ નારી નર, કહહી^{૧૧} ન દસરી બાત
 કૌડીઉ કારણ મોહવશ, કરહી વીપ્રગુરુ ઘાત—સીયાવર૦
^{૧૨}વાઠ શુદ્ધકર દિગ્ગન્ધસન, હમ તુમતે^{૧૩} કહુ ઘાતી
 જાને બ્રહ્મ સો વીપ્રપર, આંખી દેખાવહી ડાટી

દો:—અશુભ વેષ ભૂષણ ધરે, ભક્ત્યા ભક્ત્ય જે બાહિં

તે યોગી અરૂં સિદ્ધ જન, પુણ્યત કલીયુગ માંહિ—સીયાવર૦

ચો:—પરતીય લપટ કપટ^{૧૪} સચાને, મોહ દ્રોહ મમતા^{૧૫} લપટાને
^{૧૬}તેહી અભેદવાદી જ્ઞાની નર, દેખા મેં ચરિત્ર કલીયુગકર
^{૧૭}આપુ ગયે અરુ આનહી ઘાલહી, જો કોઈ શ્રીતી મારગ પ્રતીપાલહી
 કલ્પ કલ્પ ભરી ઇક ઇક નકી, પરહી^{૧૮} જે દ્રુપહીશ્રૂતીકરી તકી
 જે^{૧૯} વણીધમ તેલી કુંઢારા, ^{૨૦}અપચ કીરાત કોલ કલવારા
 નાની સુધ ગૃહ સંપત્તી નાસી, સુંડ સુંડાઇ ભયે સંન્યાસી
^{૨૧}તે વીપ્રનસન પાવ પુબવહી, ^{૨૨}ઉભય લોક નીજ હાથ ^{૨૩}નસાવહી
^{૨૪}વીપ્ર નીરક્ષર લોલુપ કામી, નીરાચાર શંક દુસલી સ્વામી
 શુદ્ધ કરહી જંપતપ વ્રતનાના, ^{૨૫}ઝેઠી બરાસન કહહી પુરાના
^{૨૬}સખ નર કલપીત કરહી અચારા, બાઈ ન બરણી અનીતી અપારા
 જો:—^{૨૭}ભયે વણુશંકર કલીહી, બીજસેતુ સખ લોગ

— કાગડપિ ગરૂડજીને કલીયુગી સ્થિતની ખતાવે છે. ૧ સ્ત્રીને વશ અગર સ્ત્રીને જોઈને બાંકળ. ૨ માંકડાની મારક. ૩ શુદ્ધો જનેાઈ પહેરીને બ્રાહ્મણ બનીને મહા જ્ઞાનો લે છે. ૪

કામી લોભી તથા ક્રોધી. ૫ શુશ્રુવાન ૬ સધવા શશુમાર પહેરની નથી અને વિધવાઓ નાના પ્રકારના શશુમાર ધારણ કરે છે. ૭ શુર આંધળા (કારણ કે પોતાના અગર શીખના અવશ્યજી જોઈ શકતા નથી) અને શીખો અહેરા (ઉપદેશ સાંભળતાં નથી—સાંભળે છે તો તે પ્રમાણે વર્તન કરતા નથી.) ૮ તે શુર શીખ પાસેથી ધન લે પણ તેનાં સોઠ મોહ-મમતા, પાંચ વિષયમાંથી મુક્ત કરવા પ્રયત્ન કરે નહીં તો તે શુર ધૈર્ય નરદમાં પડે છે. ૯ માતા પિતા બાળકને તોતળી બોખડી વાણી બોલાવી રાજી થાય છે તેમાં સાચુ સુખ સમજે છે, અને માત્ર પેટ ભરવાનો ધર્મ વ્યવહાર શીખવે છે. ૧૦ સ્ત્રી પુરુષો બ્રહ્મ જ્ઞાન સિવાય બીજી વાત કરતા નથી—પણ ૧૧ શુદ્ધો બ્રાહ્મણની સાથે વાદ કરે છે અને કહે છે કે અમે તમારથી કમ વાતમાં કમ છીએ; બ્રહ્મ જાણે તે બ્રાહ્મણ, એમ કહીને ઠોળા કાઢા ધમકાવે છે. ૧૨ સારા માણસો પણ ૧૩ લપટાયા છે. ૧૪ તે મોટા અભેદ વાદી જ્ઞાતાઓ છે. ૧૫ પોતે જુડે અને વેદની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલનાર બીજાઓને પણ જુડાડે છે. ૧૬ વેદના વાકયોમાં ક્તતર્ક કરીને તેને પણ નીદે છે તે ૧૭ નીચ વર્ણના. ૧૮ ચંડાળ, બીલ, કોળી અને વાઘરી, સ્ત્રી મરી બળ અને પૈસા ન હોય તો માથું સુંઘાવી બાવા બનશે. ૧૯ તે બ્રાહ્મણ પાસે પણ ઘોવરાવે છે ૨૦ બે સોઠ. ૨૧ બગાડે છે. ૨૨ ખચચુડ, અમળ, લાલચુ તથા કામી, આચાર રહીત શઠ તથા પરદારામાં રમનારા હતા. ૨૩ હિંચા આસન ઉપર બેસીને પુરાણ વાંચે છે. ૨૪ પોતાને ગમે તેવા આચાર પાળે છે. ૨૫ સૌ નર્કથીર બન્યા છે અને સૌએ વેદની મર્યાદા તોડી નાખી છે.

કરહીં પાપ દુઃખ પાવહીં, ભય ૨૬૨જ શોક વીચોમ

૨૭શ્રુતીસંમત હરીભક્તીપંથ, સંયુક્ત જ્ઞાન બીજેક

તે ન ચલહી નર મોહવશ, ૨૮કલ્પહી પંથ અનેક

છા.—૨૯બહુ દામ સંવારહી ધામ ચતી, વીષયા હરીલીઝહ ગઈ વિરતી

૩૦તપસી ધનવંત હરીદ્ર ગૃહી, કલી કૌતુક તાત ન જાત કહી

૩૧કુલવંતી નીકારહી નારી સતી, ગૃહ આનહીં ચેરી ઝરનિવેરી ગતી

સુતમાનહીં માતૃપીતા ૩૨તબ દૌ, અબલાનન દીખ નહીં જંબલો

૩૩સસુરારિ પીયારી લગી જળતે, રીપુરૂપ કુટુંબ ભયે તળતે.

દો.—સુતુ ખગેશ ૩૪કલીકપટ હક, કંલ દ્રેષ પાખંડ

કામ કોષ લોભાદી મદ, વ્યાપી રહેઉં ૩૫બ્રહ્મંડ

૩૬તામસ ધર્મં કરીહીં નર, જપતપ મખ મત દાન

૩૭દેવ ન ખરવે ધરણીપર, વચે ન જામહીં ધાન

કાક ગરૂડ અગીઆરમો પ્રસંગ.

દો.—૧શ્રુત્ય બ્યાલારી કરાલ કલી, મલ અવગુણ આગાર

ગુણ બહુત કલીકાલકર, બીતુ પ્રયાસ નીસ્તાર

કૃતયુગ ત્રેતા દ્વાપરહુ, પૂજા મખ અરૂ યોગ

જો ગતિ હોઇ સો કલીહરિ, નામ તે પાવહી લોગ

ચો.—કૃતયુગ સખયોગી ૩વીજ્ઞાની, કરી હરી ધ્યાન તરહી ભવ પ્રાણી

ત્રેતા વીવીધ યજ્ઞ નર કરહી, પ્રભુહી ૪સમર્પિં કર્મ ભવ તરહીં

દ્વાપર કરી રઘુપતિ પદ પૂજા, નરભવ તરહી ઉપાય ન દ્રઘ

કલી કેવલ ૫હરીગુણ ગાહા, ગાવત નર પાવહીં ભવ થાહા

કલીયુગ યોગ યજ્ઞ નહિ જ્ઞાના, ૬એક આધાર રામગુણ ગાના

૨૬ રાગ. ૨૭ જ્ઞાન તથા વિવેક યુક્ત ભગવાનની ભક્તિનો માર્ગ વેદથી વિદિત છે છતાં ૨૮ અન્ય માર્ગો વળે છે. ૨૯ વિષયના રંગમાં જોના વૈરાગ્ય હરાઇ ગયો છે એવા સાધુ, સન્યાસીઓ અગર ત્યાગીઓ, પ્રણા દ્રવ્યની અગર મકાનોની સંભાળ રાખે છે. ૩૦ બાવા ધનાઢ્ય અને ગૃહસ્થો ગરીબ એવું કળીયુગનું કોતક કહ્યું જતું નથી. હંમેસાં પાદ રાખવું કે જોને કાષ્ઠની ઉપર નહીં દાવા (હક) તેવું નામ બાવા. બાવા, સાધુ અગર

સન્માસીઓની પાસેજ લક્ષ્મી છે ને ગૃહસ્થીઓની છે. અત્યારે ગૃહસ્થીનો દશ આની ભાગ દુઃખી છે છતાં તે દ્રવ્ય બરાબર કામ આવતું નથી. ૩૧ કુળવાન સતિસ્ત્રીને ઘરમાંથી કાઢી મેલે છે અને નીચ કુળની સ્ત્રીને ઘરમાં ધાલે છે. ૩૨ કુળ પરંપરાની રીતભાતને તોડી નાંખે છે. ૩૩ જ્યાં સૂધીજ અબળા-આનન (સ્ત્રીનું સુખ) નથી જોયું ત્યાં સૂધી. ૩૪ સ્ત્રી જ્યારથી પ્યારી લાગે છે ત્યારથી કટુંબ દુશ્મન જોયું અને છે. ૩૫ કળીયુગમાં. ૩૬ જગતમાં. ૩૭ જપ, તપ, યજ્ઞ, વ્રત, દાન આદિ તામસ ધર્મ થાય છે. ૩૮ વરસાદ પૃથ્વી ઉપર વરસતો નથી, કદાચ વરસે તો પણ બરાબર અન્ન પાકતું નથી.

૧ હે ગરુડજી ! આ વિકરાળ કલિયુગ પાપોના ભંડારરૂપ છે તે સાંભળો; પણ તેમાં એક મોટામાં મોટો ગુણ એવો છે કે વિના પરિશ્રમે, એટલે માત્ર કષ્ટ છોડીને પ્રભુ કીર્તન ભજન અને કથા શ્રવણથી જીવ બંધનમાંથી મુક્ત થાય છે. ૨. સત્યયુગમાં યોગ (સમાધી) ત્રેતાયુગમાં યજ્ઞ અને દાપરયુગમાં પુળના સાધનથી જીવે પ્રભુને પામતા હતા પણ કળીયુગમાં તો કેવળ પ્રભુના નામથી કીર્તનથી તરી જાય છે. (શ્રીમદ્ ભગવતના ૧૨ માં સ્કંધમાં અ. ૩ શ્લોક પર માં આ પ્રમાણેજ ઉપદેશ કર્યો છે. આ વિષય બરાબર સમજવા ઇચ્છા રાખવારે મોક્ષ પત્રિકાના પ્રથમ પુસ્તકમાં “ જ્ઞાન ફેલાવો ” તે મથાળા નીચે પાના ૩૪૮ થી ૩૫૨, ૩૬૦ થી ૩૬૮ વાંચવા ૩ તત્વજ્ઞાની. ૪ કર્મ અર્પણ કરીને ૫ હરીના ગુણ ગાવા અને તે ગાઇને ભવપાર જીવું. ૫ કળીયુગમાં યોગ યજ્ઞજ્ઞાન વિગેરે કાંઈ અને તેવું નથી (ખંડેરાવ સરકારનું બખ્તર ઘણું કીમતી તથા સાફ છે પણ પહેરનાર કયાં છે ! આપણા આપનાં અંગરમાં, કુરતાં, બંડી વીગેરે છે પણ આપણને ગમતા નથી-ભાર લાગે છે. શીયાળાનાં વજ્રો કીમતી હોય, પગુ ઉનાળામાં કંટાળો આપે, વિચાર કરી જુઓ. ૬ તુળસીદાસજી તો કહે છે કે માત્ર રામના ગુણ ગાવા એજ કળીયુગમાં ખરો આધાર છે.

સખ ભરેસતલ એ 'ભવુચમહી', પ્રેમ 'સમેત ગાવ' 'શુભઆમહી' સો 'ભવતરુ કણુ સંશય નાહી', નામ પ્રતાપ પ્રગટ કલીમાંહી' કલીકર એક પુનીત પ્રતાપા, 'માનસ પુલક હોઈ નહી' પાપા

હો:—કલીયુગ 'સમ યુગ' 'આન નહી', ઝાનરકરી વીધાસ ગાઈ રામશુભ ગણુ 'વીમલ, ભવતરુ બીનહી પ્રયાસ પ્રગટ ચારી 'પદ ધર્મકે', કલીમહુ એક 'પ્રધાન' 'એન કેન વીધ દી-હેલું, દાન કરે કલ્યાણ

ચો:—'નિતયુગ ધર્મ' હોહી' સખકેરે, હૃદય રામ 'આચારે પ્રેરે' ૨૦ શુદ્ધ સત્ય સમતા બીજાના, કૃત પ્રભાવ પ્રસન્ન મન જાના ૨૧ સત્વ બહુત કણુ રજરતી કર્મો, સખબીધ શુભનેતાકર ધર્મો ૨૨ અહુરજ સ્વલ્પ સત્વ કણુ તામસ, દાપર હર્ષ શોકભય માનસ ૨૩ તામસ બહુત રજેશુભ થોરા, કલીપ્રભાવ વીરોધ ચહું આરા ૨૪ બુધ યુગધર્મ જાની મનમાંહી, તલ અધર્મરત ધર્મ કરાહી ૨૫ કાલકર્મ નહી' વ્યાપહી' તાહી, રધુપતી ચરણ પ્રીતી અતી જાહી નટકૃત કપટ બીકટ ખગરાયા, નટ સેવકહી' ન વ્યાપે' માયા

કાક ગરૂ બારમો પ્રસંગ.

(કાકના શુદ્ધ કરેલી સીવલની સ્તુતિ.)

છ:—'નનામીશ મીશાન નીર્વાણુ રુપમ્, વીણુ' વ્યાપક પ્રલ્લ વંદ સ્વરુપમ્ ૨ અજ' નીર્ણુ' નીવિકલ્પ' નીરીહમ્, ચીદાકાશ માકાશ વાસ' ભજેહમ્ ૩ નીરાકાર મોકારમૂલ' તુરિયમ્, ગીરાજાન ગોતીતમીશ' ગીરીશમ્

૭ બજે. ૮ સહિત ૯ મહિમા—કથા ૧૦ ભવ સાગર તરેજ. ૧૧ મનથી થએલાં પુણ્ય ૨૭ આપે પણ મનથી થએલાં પાપ ફળ આપતાં નથી. ૧૨ જેનો. ૧૩ બીજો. ૧૪ પવિત્ર. ૧૫ પગ. ૧૬ કુપ્ય. ૧૭ અપલું અને મરવું તે બરાબર છે માટે ભલે કલ્યાણને પણ દાન કરવું, તેવું ફળ છે. (આથી સુપાને દાનમિધિનો શોષ થતો નથી) ૧૮ હંમેશાં મુગ્ધા ધર્મો અનુભવ છે. ૧૯ માયાની પ્રેરણાથી. ૨૦ હૃદયમાં જ્યારે શુદ્ધ પણ, સત્યતા, શાંતી તત્ત્વજ્ઞાન અને મનની પ્રસન્નતા હોય ત્યારે સત્યયુગ સમજવો. ૨૧ સત્યશુભ ધર્મો અને થોડો રજેશુભ હોયતો જેતા. ૨૨ ધર્મો રજેશુભ થોડો સત્વ અને થોડો તામસ શુભ હોય તો હર્ષ, શોક તથા ભયવાળો દાપરયુગ સમજવો. ૨૩ તમોશુભ ધર્મો રજેશુભ થોડો અને ચારે તરફ પ્રતિકુળતા એજ કળીયુગ, ૨૪ ચતુર પુરુષો મુગ્ધા ધર્મ મનમાં સમજીને અધર્મ-માંથી પ્રીતી બેની શે છે અને ધર્મ કરે છે. ૨૫ નટની કરેલી ગમે તેવી વીકટ-કપટજ્ઞાન હોય તો પણ તે માયા તેના સેવક (જ'જુરા) ને અસર કરતી નથી, તેમ પ્રભુ ચરણમાં જેને ધણી પ્રીતિ છે એવા ભક્તોને પ્રભુની માયા અસર કરતી નથી.

કાગલુચ્છીએ શુદ્ધો અનાદર ક્યો છે તે વખતે શુર કાંઈ બોલ્યા નથી પણ સદાચીને આપ આપો હતો તેમાંથી બચાવવા શુર સ્તુતી કરે છે. ૧ હે પ્રભુ આપકે સર્વના સ્વામી છે તથા મોક્ષ સ્વરૂપ છે, સમર્થ છે, વ્યાપક છે, તથા પ્રલભ્ય છે ૨ અજ-મા, શુભા-તી, સંકલ્પથી રહિત, નિરિહમ્ (ક્રોધથી રહિત), વિદ્યાકાશરૂપ તથા હૃદયાકાશમાં વસનાર, આપને હું બચુહું. ૩ નિરાકાર, ઝોકારના મુજ રૂપ, વાણી,—ઈંદ્રીયો તથા મનથી પર, તથા કેલાસના સ્વામી.

૧૦ કરાણં મહાકાલ કાલં કૃપાલુમ્, શુષ્ણગાર ૧૧ સંસાર પારં ૧૨ નતોહમ્
 ૧૩ તુષારા દ્રીસંકાશ ગૌરં ગભીરમ્, ૧૪ મનોભૂત કોટીપ્રભા શ્રી શરીરમ્
 ૧૫ રુપુર-મૌલી કલ્હૌલીની ચારુગંગા, ૧૬ લસત ભાલ બાલેંદુ કંઠે ભુજંગમ્
 ૧૭ ચલતુડલં શુષ્કનેત્રં વીશાલમ્, ૧૮ પ્રસન્નનનં નીલકંઠં કથ્થલુમ્
 ૧૯ મૃગાધીશચર્માખરં મુંડ માલમ્, ૨૦ પ્રીયં શંકરં સર્વનાથં ભભમી
 પ્રચંડ ૨૧ પ્રકૃષ્ટ ૨૨ પ્રગલ્ભં પરેશમ્, અખંડ અખં ૨૩ ભાનુકોટી પ્રકાશમ્
 ૨૪ ત્રીશલ નીરમૂલનં શલ પાણીમ્, ૨૫ ભજેહં ભવાની પતીં ભાવ ગમ્યમ્
 ૨૬ કલાતીત કલ્યાણ કલ્યાંતકારી, ૨૭ સદાસન્નનનાનંદ દાતા પુરારી
 ૨૮ ચીદાનંદ સંદોહ મોહાપહારી, ૨૯ પ્રસીદ પ્રસીદ પ્રભો ! મન્મથારી
 ૩૦ નયાવત્ ઉમાનાથ ! પાદર વીંદમ્, ભજંતીહ લોકે પરે વા નરાણુમ્
 નતાવત્ સુખં શાંતી સંતાપનાથમ્, ૩૧ પ્રસીદ પ્રભો સર્વં ભુતાધીં વાસમ્
 ૩૨ ન ભનામી યોગં જપં નૈવ પૂજમ્, ૩૩ નતોહં સદા સર્વદા શંભુ ! તુલ્યમ્

૪ સાપ આદિના ભુષણથી વિકરાળ તથા મહાકાળના પશુ કાળ અને દયાળુ, ૫ સંસાર
 ના સારરૂપ. ૬ હું આપને નમું છું ૭ સદા બરફ રહેવાથી સફેદ દીસતા હીમાલય જેવા ગૌર
 શરીરવાળા તથા ગંભીર. ૮ કરોડા કામદેવો જેવી કાંતીથી શોભતા શરીરવાળા. ૯ જેમના
 મુગટમાં હજારો તરંગવાળી સુંદર ગંગા શોભી રહી છે તે ૧૦ જેના લલાટમાં બાળ (અર્ધ)
 ચંદ્ર લટકી રહ્યો છે અને ડોકમાં ભુજંગો (સર્પ) છે તે ૧૧ જેના કાનમાં કુંડળા ડોલી
 રહ્યા છે, તથા ચળકતા તથા વિશાળ નેત્રોવાળા- ૧૨ પ્રસન્ન જેવું મુગડું છે અને લીલી
 કંઠ (ડોક) છે તે ૧૩ મૃગોના ધણી સીંહના ચામડાપી વસ્ત્રવાળા તથા કપાએલા માથાની
 માળા પહેરનાર. ૧૪ સર્વને આરા અને સર્વનું કલ્યાણ કરનારા તથા સર્વના પતિ એવા
 હે સદાશીવ ! આપને નમું છું. ૧૫ ઉત્કૃષ્ટ અને ૧૬ નિડર પ્રભુ ૧૭ કરોડો સર્વના જેવા
 પ્રકાશવાળા. ૧૮ ત્રણે તાપને નિર્મુળ કરનાર તથા હાથમાં ત્રીશુળવાળા. ૧૯ હું તમને, હે
 ભવાનીના પતિ ! ભાવથી (પ્રેમથી) વશ થાઓ એવા સમજી બળુછંડ. ૨૦ કળાધીપર, કલ્યાણ
 કરનાર તથા કલ્પના અંતમાં પ્રલય કરનાર. ૨૧ સન્નનને સદા આનંદ આપનાર, દાતાર
 અને ત્રીપુરના શત્રુ. ૨૨ ચિદાનંદના સમુદરૂપ તથા મોહને હરનાર. ૨૩ હે મન્મથના અરી
 (કામદેવ) હે કામદેવના શત્રુ ! પ્રભુ ! મારા પર પ્રસન્ન થાઓ પ્રસન્ન થાઓ, ૨૪ હે
 સર્વસિના પતિ ! જ્યાં સુધી આપનાં ચરણારવીંદને બજે નહીં ત્યાં સુધી, માણસને આ લોક
 અખર શરણેકમાં સંતાપને નાશ કરવાવાળું સુખ અગર શાંતી મળતી નથી. ૨૫ તમામ
 આણી માત્રના નાશરૂપ હે નાથ ! પ્રસન્ન થાઓ. ૨૬ હું કાંઈ યોગ, જપ અગર પૂજા
 વિધિ બળુતો નથી. ૨૭ હું તો, હે સદાશિવ ! સદા આપને નમું છું, નમવાનું બાકી છે.

૨૮ જરા જન્મ દુઃખોઘતા તપ્યમાનમ્, ૨૯ પ્રભો ! પાહી શાખાત નમાગીય શબો !

* * * * *

દોઃ—૩૦ તવ માયાવશ જીવ જડ, સંતત કીરે ભુલ્લન
તેહીપર કોધ ન કરીય પ્રભુ, કૃપાસીંધુ ભગવાન !

કાક ગરૂડ તેરમો પ્રસંગ.

ચોઃ—^૧ક્ષમાશીલ જે પર ઉપકારી, તે દ્રીજ ! પ્રીય મોહી યથા ખરાસી
મોર શાપ દ્રીજ વ્યર્થ ન જાઈહી, ^૨જન્મ સહસ્ર અવશ્ય થક પાઈહી
^૩જન્મત ભરત દુઃખ હોઈ, ઇહી કહું સ્વરૂપ ન વ્યાપે સોઈ
^૪કવનેહુ જન્મ મીટીહી નહીં જ્ઞાના, સુનહું ^૫શુદ્ધ મમ બચન પ્રમાણા
^૬રઘુપતી પુરી જન્મ તવ ભયઉ, ^૭પુની તે મમ સેવા મન દબેઉ
^૮પુરી પ્રભાવ અનુગ્રહ મોરે, રામભક્તી ઉપજીહી ઉર તોરે
શૃણુમમ બચન સત્ય અખ લાઈ, ^૯હરી તોષણુ વ્રત દ્રીજ સેવકાઈ
અખ ^{૧૦}જની કરસી વીપ્ર અપમાના, ^{૧૧}બનેસી સંત અનંત સમાના
^{૧૨}ઇદ્ર કુલીશ મમ શૂલ વીચાલા, કાલદંડ હરીચક્ર કરાલા
^{૧૩}જો ઇન્હકર મારા નહીં મરઈ, વીપ્રદ્રોહ પાવક સો જરઈ
અસ વીવેક રાખેહુ મનમાંહી, તુમ કહું જગ દુર્લભ કષ્ટ નાહી

કાક ગરૂડ ચૈદમો પ્રસંગ (કાક લોભશ સંવાદ)

ચોઃ—^૧કળહુ કી દુઃખ સળકર હીત તાકે, ^૨તેહી કી દરીદ્ર પારસમણી જાકે
^૩કામી પુની કી રહે અકલંકા, ^૪પરદ્રોહી કીમી હોઈ નીશંકા
^૫ખંશ કી રહે દ્રીજ અનહીત કીન્હે, ^૬કર્મકી હોહી સ્વરૂપહી ચીન્હે

૨૮ હંતો જરા જન્મ વીગેરે દુઃખોના સમુંહથી તપી ગએલો છઉ, ૨૯ હે પ્રભુ ! હે સદાશીવ ? શાપથી (કાગ ભુલ્લડીને) સુકત કરો. હું આપને નમું છઉ. (આ સ્તુતીથી શીવજી પ્રસન્ન થયા આજ્ઞાણને કહ્યું. માગ માગ “ તેથી શર માગજો કે) ૩૦ હે કૃપાના બંડાર રૂપ ભગવાન ! આપની માયાને વશને જડ જીવો હંમેશાં ખારાની ખાશક રૂપાઈ કરે છે. તેન ઉપર હે પ્રભુ ! કોષ કરો નહીં. એટલે કાગ રૂપી ને ખાદ્ય કરો.

આ સાંભળી સદાશીને ક્ષમા કરી અને બોલ્યાકે ૧ જેઓ ક્ષમા શીલ તથા પારકાના ઉપર ઉપકાર કરનાર છે તે હે બ્રાહ્મણ મને રામજી જેવો બ્રહ્મો છે. ૨ તેને હજાર જન્મોના જરૂર થશે ૩ જન્મ મરણના ફસલ ફપ છે પણ તેને (કાગ રૂપીને) જરાએ નહીં થાય. ૪ કોઈપણ. ૫ હે શુદ્ર! હે શીષ્ય (કાગરૂપી) ૬ અયોધ્યા માં ૭ વળી તેને મારી શેવામાં પ્રેમ થયો છે ૮ અયોધ્યામાં જન્મ અને મારી કૃપા, તેથી રામની ભક્તિ તારા હૃદયમાં ઉપજશે ૯ પ્રભુ પ્રસન્ન થાય તેવા વ્રત કરજે, બ્રાહ્મણોની શેવા કરજે, ૧૦ નહીં ૧૧ સંતને પ્રભુ સમાન ગણજે. ૧૧ ઈંદ્રના વજ્રથી અગર મારા મોટા ત્રીશુળથી અગર કાલના દંડેથી અગર હરીના કરાણ ચક્રથી ૧૩ માર્યા ન મરે પણ ત્રીપ્રના દ્રોહરૂપી અગ્નિ માં તે બળીને ખાખ થઈ જાય. (પછી તેને અવ્યાહત [કોઈથી ન અટકે તેવી] ગતી નું વરદાન આપ્યું).

કાગ રૂપિ કહે છે કે હે ગરૂડજી ? ઘણા અવતારો ભોગવ્યા પછી મને બ્રાહ્મણનો અવતાર મળ્યો. પ્રભુના દર્શન સિવાય મને કોઈ પણ પ્રકારની વાસના નહોતી. તેની શોધ માં હું ઘણા મુનીઓને મળ્યો પણ તેઓતો મને કહેવા લાગ્યાકે ઇશ્વર, દર્શન તે હોય! સંઘળું જગત ઇશ્વર મય છે એવી ભાવના કરવી એજ પ્રભુનું દર્શન છે “ પણ આ નિર્જીણ મત મને ગમતો નહીં. ફરતો ફરતો એક દિવસ હું લોપથ મુનિ પાસે આવ્યો, તે મુનિ તત્ત્વજ્ઞની હતા તેથી મને પણ તેવા તત્ત્વજ્ઞની સમજી ને બ્રહ્મ વિશ્વાનો ઉપદેશ કર્યો કે બ્રહ્મતો અજન્મ, દ્વૈતથી રહિત, નિર્જીણ પ્રાણી માનના હૃદયમાં વાસ કરનાર, કળાય નહીં તેવું, ક્રિયા રહિત, નામ તથા રૂપ રહિત, અનુભવનીજ સમજાય તેવું અખંડ અને ઉપમા રહિત; વીજેરે વીજેરે એવું છે, તે તું છે અને જે તું છે તે તે છે, જેમ જળ અને તરંગમાં ભેદ નથી તેમ જીવ અને બ્રહ્મમાં ભેદ નથી, એવું વેદ કહે છે. “ આવી રીતે લોમશે મને ઘણો સમજાવ્યો પણ નિર્જીણ મત મારા મનમાં આવ્યો નહીં. પછી મેં સગુણ ની માગણી કરી ત્યારે લોમશે મને રૂડી કથા સંભળાવી તેમાં પણ સગુણનું ખંડન કરી નિર્જીણ મતનું પ્રતિ પાઠન કરવા માંડ્યું. આ વખતે મેં લોમશ મુનિને ઘણા પ્રત્યુત્તરો કરી ને નિર્જીણનું ખંડન કરવા માંડ્યું અને સગુણમાં પ્રીતિ પાતાવી આખરે લોમશ ખીન્નથા ક્રોધે ભરાયા ત્યારે મેં મનમાં વિચાર કર્યો કે “ આ મુનીમહાજન લોમશ અદ્વૈત બ્રહ્મની વાતો કરે છે પણ ક્રોધ કરતાં વાર લગાડતા નથી. દ્વૈત બુદ્ધિ વિના ક્રોધ સભવે નહીં. અને અજ્ઞાન વિના દ્વૈત બુદ્ધિ પણ ન હોય “ આથી મને ખાતરી થઈકે લોમશ ને પણ દ્વૈત બુદ્ધિ અને દ્વૈત ના મુળ રચ અજ્ઞાન છે. ,, આવો આપણને પણ ઘણી તર અનુભવ થાય છે. આવા મીઠ્યા બ્રહ્મવાદીઓનાં દ્રવ્યોત પાર વીનાનાં છે. માટે એવા રગડામાં ન ઉતરતાં સગુણ ઉપાસના કરવી. તે કરતાં કરતાં મનમાંથી રાગદ્વેષ-મરી જાય એટલે બ્રહ્મ અજાણ્યું મરી જાય, વાસનાનો ક્ષય થાય, કામ ક્રેધાદિ દમી જાય, એ પ્રમાણે મનને તાક્ષીમ આપવી એજ નિર્જીણની સડક છે એમ સમજવું હવે મોતમાં પ્રસંગ સાંભળો જીવ અને બ્રહ્મનો ભેદ જાતોરે છે. ૧ (જે જીવ બ્રહ્મરૂપ હોય તો) તેને દુઃખથું સભવે! ૨ જેની પાસે પારસમણી હોય તે બીખારી ગણુય! કામી રૂરૂપ કદી પણ નિષ્કલંક સંભવે ? ૪ પારકાનો દ્રોહ કરનાર કદી નિર્ભય રહી શકે! ૫ બ્રાહ્મણનું બગાડવાથી વંચ રહે ? ૬ સ્વસ્વરૂપનું ગાન થયા પછી કર્મ રહી શકતાં હશે ?

જાહુહી સુમતી કી ખલસંગ જામી, શુભગતી પાવકી પર તીચગામી
રાજકી રહે નીતી બીનુ જાને, અથ કી રહે હરીચરીત બખાને
૧૦ ભવકી પરહી પરમારથ બિંદક, સુખી કી હોહી કબહુ ૧૧ પર નીંદક
પાવન યથ કી પુણ્ય બીનુ હોઈ, ૧૨ બીનુ અથ અપથ કી પાવે કોઈ
લાલ કી કહુ હરી ભકતી સમાના, જેહી ગાવહી શ્રુતી સંત પુરાના
૧૩ હાની કી જગ એહીસમ કહુ ભાઈ, ભજ્ય ન રામહીં નરતનુ પાઈ
૧૪ અથ કી હોઈ તામસ સમ આના, ધર્મ કી દયા સરીસ ૧૫ હરીઆના !
૧૬ ઈહીબીધી અમીત શુકતી મન શુભેઉ, સુની ઉપદેશ ન સાદર સુનેઉ
પુની પુની સચુણ પક્ષ મેં ૧૭ શાપા, તખ સુની બોલે બચન ૧૮ સકોપા
સુઠ ! પરમ ૧૯ શીખ દેઉ ન માનેસી, ઉતર પ્રત્યુત્તર બહુ, ૨૦ આનેસી
સત્ય બચન વીશ્વાસ ન કરહી, ૨૧ વાયસ ઈવ સખહીસન ઠરહી
શઠ ! સપક્ષ તખ હૃદય બીશાલા, સપદી હોહી પક્ષી ચંડાલા
લીન્હ શાપ મેં શીશ ચલાઈ, ૨૨ નહિ કહુ ભય ન દીનતા આઈ

* * * * *

હો: -૨૩ ઉમા જે રામ ચરણ ૨૪ રત, ૨૫ વીગત કામ મઠ કોષ
૨૬ નીજ પ્રભુમય દેખાહી જગત, કાસન કરહી વીરોષ

કાંક ગરૂટ પંદરમો પ્રસંગ.

હો:—ભકતપક્ષ ૧ હઠ કરી રહેઉ, દીન્હ મહાત્મી શાપ
૨ સુની દુર્લાભ વર પાએઉ, દેખહુ ભજન પ્રતાપ

ચો:—જે અસ ભકતીબની પરીહરહી, કેવલ જ્ઞાન હેતુશ્રમ કરહી
૫ તે જડ કામધેનુ ગૃહ ન્યાગી, બોજત આઠ પ્રીરહી પયલાગી

સુનુ ખગેશ હરીભકતી ૬ બીહાઈ, જે સુખ ચાહહી ૭ આન ઉપાઈ
૮ તે શઠ મહાસીંધુ બીનુ તરણી, પૈરી પાર ચાહત જડ કરણી

૭ ખજ પુરોના સંગમાં રહેવાથી સદ્ગુણ રહી શકે ? ૮ પર સ્ત્રીમાં પ્રેમ કરનારને શુભ ગતિ મળતી હશે ? ૯ પાપ ૧૦ પરમારથ ને બળુનાર ભવમાં પાતો હશે ? ૧૧ પારકી નીંદા કરનાર ૧૨ પાપ વિના અપયશ કોઈને મળતો હશે ? ૧૩ મનુષ્યાવતાર મળ્યો અને પ્રભુ ને ભજ્યો તો તેના જેવી કઈ હાતી છે ? ૧૪ કોષના જેવું પાપ કયું ? ૧૫ હે ગરૂટ ! ૧૬ આ પ્રમાણે જીવ તે બધા કામ સંભવે તેમ વિચાર કરતાં ભોમશ સુનીના ઉપદેશમાં મને પ્રીતિ થઈ નહીં. ૧૭ ખેત્રમાં ૧૮ કોષથી ૧૯ ઉપદેશ ૨૦ કરાણે ૨૧ કાગાની માફક સર્વથી ડરે છે એટલે સર્વમાં શંકા કરે છે ? હે શઠ ! તારા હૃદયમાં ધણીજ ડંડાઈ છે. માટે એકદમ કાગડો બની જા. ૨૨ બીરતા આવી નહીં (શાપ પાષતાં કશો કોષ ન થાય એજ ભક્તના લક્ષણ) ૨૩ સંકર કહે છે કે હે ઉમા ૨૪ પ્રેમ ૨૫ કામ કોષથી રહીત હોય છે તે ૨૬ જગતને પોતાના પ્રભુ મય દેખે અને કોઈની સાથે વેર કરતા નથી.

૧ હઠ કર્યાં માટે ૨ પશુ સુનીને ન મહે તેવા ૩ તજી ૪ માટે મહેનત કરે. ૫ તે શ્રમ ધરમાં કામ ધનુ તજીને દુધ માટે આકાંક્ષા શોધે છે ૬ તજીને ૭ બીન ૮ તે જડ કરણીવાળો માણસ વહાણ વિના સાગર તરવાની ઇચ્છા કરે છે.

સુની ભુલુંકે બચન ભવાની ! બોલેઉ ગરૂડ હાંધે સદુખાની
તવ પ્રસાદ પ્રભુ મમ ઉરમાંહી, સંસય શોક મોહજન નાહી
૧૦ સુનેહુ પુનિત રામશુભ્રામા, તુલસી કૃપા ૧૧ લહેઉ વિશ્રામા
એક બાત પ્રભુ ! પુછો તોહી, કહહુ ૧૨ બુઝાઈ કૃપાનીધી ! મોહી
કહહી સંત સુની વેદ પુરાણા, ૧૩ નહીં કહુ દુર્લભ જ્ઞાન સમાના
૧૪ સો સુની તુલસન કહેઉ ગુસાંધ, નહી આદરેઉ ભક્તિકી નાઈ
જ્ઞાનહીં ભક્તીહીં અંતર કેતા, સકલ કહહુ ૧૫ પ્રભુ કૃપાનીકેતા !
સુની ૧૬ ઉરગારી બચન સુખમાના, સાદર બોલેઉ કાગ સુખના
જ્ઞાનહીં ભક્તીહીં નહિ કહુ ૧૭ ભેદા, ૧૮ ઉભય હરહી ભવ સંભવ ખેદા
૧૯ નાથ ! સુનીશ કહહુ કહુ અંતર, સાવધાન હોઈ સુનુ ૨૦ વીહંજવર
જ્ઞાન બીરાગ યોગ બીજાના, ચે સખ પુરુષ સુનહુ ૨૧ હરીયાના
પુરુષ પ્રતાપ પ્રબલ ૨૨ સખ લોતી, ૨૩ અખલા અખલ સહજ જડ બાતી

* * * * *

સો:—૨૩ જે સુની જ્ઞાન નીધાન, મૃગનયની વીધુ સુખ નીરખી
બીકલ હોહી હરીયાન ! નારી વીશ્વમાયા પ્રગટ

સો:—ઇહાંન પક્ષપાત કહુ રાખો, વેદપુરાણ સંતમત ૨૪ ભાષો
૨૫ મોહ ન નારી નારીકે રુપા, પદ્મગારી ચહ નીતી અનૂપા
માયા ભક્તિ સુનહુ પ્રભુ ! દોઉ, નારીવર્ગ બને સખ દોઉ
૨૬ પુની રઘુવીરહીં ભક્તિ પીયારી, ૨૭ માયા ખલુ નર્તકી વિચારી
ભક્તિહીં સાનકુલ રઘુરાયા, તાતે ૨૮ તેહી ઉરપતિ અનિ માયા
રામભક્તિ ૨૯ નીરૂપમ નીરૂપાધી, ખસે બસુ ઉર સદા ૩૦ અળાધી
૩૧ તેહી બીલોકી માયા સકુચાઈ, કરી ન સદે કહુ નીજ ૩૨ પ્રભુતાઈ
અસ વીચારી બે સુની વીજાની, ૩૩ ચાચાહિ ભક્તિ સહજશુખ પાની

૯ કૃપા. ૧૦ આપની પાસેથી રામના ચરિત્ર સાંભળ્યા ૧૧ મને શાંતી થઈ ૧૨
સમજાવીને [કહે] ૧૩ બ્રહ્મજ્ઞાન સમાન એક દુર્લભ નથી. જ્ઞાના દેવજી કૈવલ્ય
શ્રુતિ કહે છે કે જ્ઞાનથી મોહ મલે છે) ૧૪ તે તમને લોભશ મુનીએ કહ્યું પણ આપે ભક્તિના
સમાન તેનો અંગીકાર કર્યો નહીં. ૧૫ [હવે કાગમાં [ગુરૂમાં] પ્રભુ ભાવ સમજીને
ગુરૂજી ધણુજ વિવેકથી વાત કરેછે) હે કૃપાના બંડાર ૧૬ પ્રભુ જેવા ગુરૂજી ૧૬ હે ગુરૂજી
૧૭ તકાવત ૧૮ બેઉ ભવના ખેદને હરનાર છે ૧૯ હે ગુરૂજી ? મુનીએ જે અંતર બતા
વેછે તે સાવધાન થઈને સાંભળો. ૨૦ ગુરૂજી ૨૧ દરક રીતે ૨૨ ભક્તિ સ્ત્રી જાતિ અબળા
અને જડ બાત છે, [પણ ભક્તિ રૂપી સ્ત્રીમાં રામ રૂપિ પુરૂષને વશ કરવાનું બળ છે]
૨૩ [માયા રૂપિ સ્ત્રી ભક્તિ રૂપી સ્ત્રીમાં મોહ કરતી નથી પણ જ્ઞાન રૂપિ પુરૂષમાં મોહ
કરે છે તે વાત કરે છે.) જે જ્ઞાનવાન મુનીએ છે તે પણ કમલ સરખી આંખો વાલી
તથા અંદર સરખા સુખવાલી સ્ત્રી જોઈને હે ગુરૂજી વિકળ બને છે. સ્ત્રીરૂપી માયા જગતમાં
પ્રગટ છે. ૨૪ કહું છઉં ૨૫ સ્ત્રીને સ્ત્રીનો રૂપમાં મોહ ન થાય [માયા રૂપી સ્ત્રીને
ભક્તિ રૂપી સ્ત્રીમાં મોહ થાય નહીં. ત્યાં આવે નહીં.) ૨૬ તે બેઉ રામની સ્ત્રી પણ
રામને ભક્તિ બહાલી છે. રૂંઠ માયા ખરેખર ઠગારી અગર નાચનારી છે. ૨૮ ભક્તિથી માયા
ધરે છે. ૨૯ ઉપમા તથા ઉપાધી રહીત. ૩૦ એક રસ. ૩૧ તેને જોઈને માયા થકરી
જાય છે. ૩૨ હરકત. ૩૩ પાણુ. ૩૩ માંગે છે.

દો:—યહ રહસ્ય ^{૩૪}રધુનાથ કર, ^{૩૫}બેગીન બને કોઈ
બને-તે રધુપતી કૃપા, ^{૦૬}સપનેહુ મોહ ન હોઈ

કાક ગરૂડ સોળમો પ્રસંગ.

દો:—^૧આરો જ્ઞાન ભકિતકર, લેહ સુનહુ પરવીન !

^૨ને સુની હોહિ રામપદ, પ્રીતીસદા અવિધીન

ચો:—સુનહુ તાત યહ ^૩અકથ કહાની, ^૪સમુજત બને ન બદ બખાની
^૫ધ્રુવર અંશ જીવ અવીનાશી, ચેતન અમલ સહજ સુખરાશી
^૬સો માયાવશ ભએઉ ગુસાઈ, બંધો કીર મરકટકી નાઈ
^૭ડ ચેતનહી ^૮અંથી પરીગઈ, ^૯ચદપી મૃષા છુટત કઠીનાઈ
તખતે જીવ ભએઉ સંસારી, અંથીન છુટ ન હોઈ સુખારી
શ્રીતીપુરાણ બહુ કહેઉ ઉપાઈ, ^{૧૦}છુટ ન અધીક અધીક અરુઝાઈ
જીવ હૃદય ^{૧૧}તમ મોહ વીરોધી, ^{૧૨}અંથી છુટ કીમી પરે ન દેખી
અસ સંયોગ ^{૧૩}ધશ જળકરંઈ, તખહુ કદાચીતસો ^{૧૪}નીરૂ અરઈ
^{૧૫}સાત્વીકી શ્રધ્ધા ધેનુ સુહાઈ, ^{૧૬}ને હરીકૃપા હૃદય બસ આઈ
તપ વ્રત સંયમ નીયમ અપારા, જો શ્રીતીકહ શુભધર્મ અચારા
^{૧૭}સોઈ તૃણ હરીત ચરે જળ ગાઈ, ભાવવત્સ શીશુ પાઈ પન્હાઈ
^{૧૮}નાઈ નિવૃત્તી પાત્ર વીધાસા, નીર્મલમન અહીર નીજ દાસા
^{૧૯}પરમ ધર્મ મય પય દુહી ભાઈ, ^{૨૦}અવટે અનલ અકામ બનાઈ
^{૨૧}તોષ મરૂત તણ ક્ષમા બુઠાવે, ^{૨૨}ધૃતીસમ જાવન દેઈ જમાવે
^{૨૩}મુદીતા મયે વીચાર મયાની, ^{૨૪}દમ અધાર રબુ સત્ય સુખાની
^{૨૫}તણ મથી કાલી લેઈ નવનીતા, વીમલ વીરાગ સુભગ સુપુનીતા

૩૪ રામચંદ્રજીનું ૩૫ જલદીથી. સહેજમાં સમગ્રય તેવું નથી. ૩૬ તેને સ્વપ્નામાં પણ મોહ થાય નહીં.

૧ બીજો ૨ જે સાંભળવાથી રામના ચરણમાં અખંડ પ્રીતિ થશે. ૩ ન કહી શકાય તેવી ૪ સમજણ પડેતા કામ થઈ જાય પણ તેનું પુરેપુરું વર્ણન બની શકે તેમ નથી ૫ જીવ ધ્રુવરનો અંશ. અવીનાશી તે માયાને વશ થઈ જવાથી પાંખામાં પડેલા ચોપટ અમર મહારીને કપળે આવેલા વાંદરાની માફક બંધાઈ ગયો છે. ૭ ગાંઠ પડી ગઈ છે. ૮ તે ગાંઠ ભલે ખોરી પણ છોડવી કઠણ છે. ૯ સુખ મળે નહીં. ૧૦ પણ તે ગાંઠ છોડવા જતાં વધારે વધારે શુચવાતી (નીગડ થતી) જાય છે. ૧૧ અજ્ઞાન ૧૨ તે ગાંઠ નજરે પણ પડતી નથી. ૧૩ પ્રભુ કરેતા ૧૪ છુટે. ૧૫ સાત્વિક શ્રધ્ધા રૂપી સુંદર ગાય ૧૬ હરી કૃપાથી હૃદયમાં વસી જાયતો ૧૭ તે રૂપી લીલું ખડ જે તે ગાય ખાયતો તો તેને ભાવ (પ્રેમ) રૂપી વાહરડો પારસો મુકાવી શકે. ૧૮ નિવૃત્તિ રૂપી નેધણ અને વિશ્વાસ રૂપી વાસણ અને નિર્ભય મન રૂપી ગોવાળ ૧૯ પરમ ધર્મ રૂપી દુધ ૨૦ તે દુધને નિષ્કામ કર્મ રૂપી અગ્નિ ઉપર ઉતું કરે. ૨૧ પછી-ક્ષમા નામની દાસા સંતોષના પવનથી ઠારે. ૨૨ ધીજ સમાન મેળવણ નાંખીને તેને જમાવે, ૨૩ પછી પ્રસન્નતા નાખતી દાસી વિચાર રૂપી સ્વાભથી મયે. ૨૪ દમ રૂપી ચાંબલીમાં સત્યવાણી રૂપી દારીથી વિચાર રૂપી સ્વાધને બાધે ૨૫ નિર્ભય વેરાંજ્ય રૂપી ઉત્તમ પવિત્ર માખણ મળે છે, ચોગા અગ્નિથી શુભા શુભ કર્મ રૂપી કાળો સળગાવી તે માખણમાંથી છુદ્ધિ રૂપી સ્ત્રી મમતા રૂપી છાશ બાળી નાંખે છે ત્યારે વિજ્ઞાન રૂપી શુદ્ધ ધી થાય છે તે ધીને ચીત રૂપી કોડીઆમાં બરાબર બરે તેમાં ટુરીયા અવસ્થા રૂપી રતી વાઢ બનાવી મુકે તો)

સો:—એહીવીધી લે સો દીપ, તેજરાશી ખીજાનમય
ભતહીં તાસુ સમીપ, જરહીં મહાદીક શલભ સખ

કાકગરૂડ સત્તરમો પ્રસંગ

સો:—^૧સોહમસ્મિ ઇતી વૃત્તી અખંડા, દીપ શીખા સોઈ પરમ પ્રચંડા
આતમ અનુભવ મુખ મુપ્રકાશા, તખ ચલવમૂલ ભેદબ્રમ નાશા
પ્રખલ ^૨અવીધાકર પરીવારા, મોહઆદી તમ મીટે અપારા
તખ સોઈ બુદ્ધી પાઈ ઉછઆરા ^૩મઉરમહ બેહી અંથી નીરૂઆરા
^૪છારન અંથી પાવ જખ સોઈ, તખ ચહ જીવ કૃતારથ હોઈ
^૫છારન અંથી ભની ખગરાયા, વીધન અનેક કરહીં તખ માયા
રિદ્ધી સીદ્ધી પ્રેરે બહુ લાઈ, બુદ્ધીહીં લોભ દેખાવહીં ભઈ
^૬કલ વલ છલ કરી ભઈ સમીપા, અંચલ ખાત બુઝાવહીં દીપા
^૭હોઈ બુદ્ધી ને પરમ સયાની, તીન્હ સન ચીતવ ન અનહીત ભની
^૮જો તેહીં બીધન બુદ્ધિ નહીં બાધી, તો બહોરી સુર કરહીં બપાધી
^૯દ્રીયદાર ગરોખા નાના, તહુ તહુ સુર જેઠે કરી થાના
આવત દેખહીં વીધય ^{૧૦}વીચારી, તે હઠી દેઈ કપાટ ઉધારી
^{૧૧}જખ સો પ્રભંજન ઉરગૃહ ભઈ, તખહીં દીપખીજાન બુઝાઈ
^{૧૨}અંથી ન છુટી મીટા સો પ્રકાશા, બુદ્ધી બીકલભઈ વીધયવતાસા
^{૧૩}દ્રીય સુરન્હ ન જાન સુહાઈ, વીધય ભોગપર પ્રીતી સદાઈ
^{૧૪}વીધય સમીર બુદ્ધી કૃત ભોરી, તેહી વીધી દીપ કે વાર બહોરી
દો:—^{૧૫}તખ ફીર જીવ બીખીધ બીધ, પાવે સંસતી કલેશ
હરીમાયા અતી દુસ્તર, તરી ન ભઈ વીહંજેશ ?

૨૬ આ પ્રમાણે તૈયાર કરેલા તેજોમય તથા વિજ્ઞાનમય દીવા પાસે તેના મહાદી
પતંગીઆઓ જાય તો તેમાં બળીને ખાખ થઈ જાય.
^૧ સો અહમ્ અસ્મિ—જે શબ્દ તે હું છું એવા પ્રકારની અખંડ વૃત્તિ રૂપિ દીવાની
પ્રચંડ શીખા રહે. ^૨ તેથી આત્માના અનુભવ રૂપી સારો પડે. ^૩ સંસારના મુળ રૂપ ભેદ
બ્રમ નાસ પામે ^૪ અમાના. ^૫ ત્યારે આ પ્રકાશનો લાભ લેઈને બુદ્ધિ હૃદય રૂપી ધરમાં બે-
સીને હું દેહ છું “ એવી ગાંઠને છોડે છે. ^૬ જો ગાંઠ છુટી જાય તો. ^૭ પણ હે ગર-
હજી ! જીવ તે ગાંઠ છોડે છે એમ સમજ માયા અનેક વિધન કરે છે. ^૮ માયાની પ્રેરણાથી
મળે છે તથા બુદ્ધિને તે માયા કેટલીએક લાલચોમાં લપટાવે છે ^૯ તેમ કરીને તે માયા
કળ, બળ અગર છળથી તે જ્ઞાન રૂપી દીવા પાસે (હૃદયમાં) પહોંચે છે અને પોતાના
છેડાના પવનથી તે દીવાને બુજાવે છે. ^{૧૦} જો બુદ્ધિ ચતુર હોય તો તે ત્રિદિ સીદ્ધીઓને
અત્યંત નુકશાન કરનારી સમજીને તેની સાચું ભેતીજ નથી. ^{૧૧} જો તે વિધનમાં બુદ્ધિ
બંધાતી નથી તો દેવ લોકો તેને ઉપાધી કરે છે. ^{૧૨} ઇન્દ્રિયોના દાર રૂપી જરખામાં દેવ
લોક [તે ઇન્દ્રિયોના દેવ) મુકામ કરીના બેઠા છે. ^{૧૩} વિષયનો પવન આવે છે તો
બારણાં ઉઘડી જાય છે. ^{૧૪} વિષયનો પ્રભંજન (પવન) હૃદયમાં પહોંચે
છે ત્યારે પેલા જ્ઞાનના દીવાને બુજાવી નાંખે છે. આટલા મારેજ ત્યાગીઓને
અસંગ રહેવાની ખાસ જરૂર છે. સંતો તે વસ્તી બહાર રહેવાની જરૂર છે. ^{૧૫} આથી ગાંઠ
ન છુટી અને પ્રકાશ પણ ગયો. તે અંધકારમાં બુદ્ધિ વિકળ થઈને વિષયમાં પડી ગઈ. ^{૧૬}
ઇન્દ્રિયોના દેવોને જ્ઞાન વાર્તા ગમતી નથી કારણ કે તેઓને હમેશાં વિષય ભોગ ઉપર પ્રીતિ
હોય છે. ^{૧૭} વિષયના મદે બુદ્ધિને ભોળી કરી નાંખી ત્યારે આ પરિણામ આવ્યું. પણ
તે દીવાને વારંવાર ફેણ પ્રગટાવે ? ^{૧૮} આ દીવો બુજાઈ જતાં જીવ પાછો સંસાર ચક્રમાં
પડે છે અને દુઃખ ભોગવે છે. ^{૧૯} તરી ન શકાય તેવી.

કાકગરૂડ અઢાડમો પ્રસંગ

દોઃ—^૧કહત કઠીન સમુજત કઠીન, સાધન કઠીન બીબેક

હોઈ ધુણાક્ષર ન્યાયજ્ઞે, પુની પ્રત્યુહ અનેક

દોઃ—જ્ઞાનકી પથ ^૨કૃપાણુકે ધારા, પરત ખગેશ ન લાગે વારા

^૩જો નિરવિધન પંથ નિર્ણહઈ, સો દૈવલ્ય પરમપદ લહઈ
અતિ હુલેલ દૈવલ્ય પરમપદ, સંતપુરાણુ નિગમ આગમ ^૪વદ

^૫રામ ભજન સોઈ મુકિત ગુસાઈ, ! અન ધરિછત આવે વરિઆઈ
જમી થલ બીનુજલ રહી ન શકાહિ, કોટી ભાતિ કોંભી કરે ઉપાઈ

તથા મોક્ષ સુખ અણુ ખગરાઈ, રહી ન સકે હરીભક્તિ ^૬બીહાઈ
અસ વિચારી ^૭હરિ ભક્ત સયાને, મુકિત નીરાદરી ભક્તિ હુલાને

ભક્તિ કરત બીનુ ચતન પ્રયાસા, ^૮સંસતિ મૂલ અવીધા નાસા

^૯ભોજન કરીય તૃપ્તિ હિત લાગી, જમી સો અશન પચન ^{૧૦}જઠરાગી
અસ હરીભક્તિ સુગમ સુખદાઈ, કો અસ મૂઠ ન બાહી ^{૧૧}સુહાઈ ?

દોઃ—^{૧૨}સેવક સેવ્ય ભાવ બીનુ, ભવ ન તરીય ઉરગારી !

ભજહુ રામપદ પંકજ, અસ સિદ્ધાંત વીચારી

^{૧૩}જો ચેતન કહું જડ કરે, જઠહી કરે ચેતન

અસ સમર્થ રઘુનાયકહી, ભજહી જીવ તે ધન્ય

કાકગરૂડ ઓગણીસમો પ્રસંગ

દોઃ—પુની સપ્રેમ બોલેઉ ખગરાઉ, જો કૃપાણુ મોહી ઉપર ^૧ભાઉ
નાથ મોહ નિજ સેવક બની, સપ્ત પ્રશ્ન મન કહહુ ખચાની

૧ આ બ્રહ્મ જ્ઞાનની વાતો કહેવી કહણુ સમજવી કહણુ તથા તેના સાધન પણ કહેણુ, તેમ જ્ઞાતાં કદાચ બની જાય તો તેમાં વિધિના પણ ઘણા ૨ તલવારની ધાર છે તેમાં પડતાં પણ વાર લાગતી નથી. ૩ જો નિર્વિધિ જ્ઞાનના માર્ગમાં જાય મળે તો દૈવલ્ય મોક્ષ મળે. ૪ કહે છે ૫ પણ તે મુકિત પ્રભુની ભક્તિથી બળાતકારે આપણી પાસે આવે છે. નરસિંહ મહેતાજી ગાય છે કે,

પદઃ—હરીના જનતો મુકતી ન માગે, માગે જનમો જનમ અવતારારે

નિત શૈવા નિત કિર્તન આગ્રહવ, નિરખવા નંદ હુલારારે
શુભળ ભક્તિ પદારથ મોહું અને બ્રહ્મ લોકમાં નાહીરે. "

૬ સિવાય. ૭ સમજી હરી ભક્તો મુકિતનો અનાદર કરીને ભક્તિમાં લેભાય છે ૮ સંસારના મુળ રૂપ અવિદ્યા નાશ પામે છે. ૯ તૃપ્તિને માટે ભોજન કરીએ છઈએ, પછી તે ભોજનને પચાવવા માટે જઠરાગિને આપણે બલામણુ કરવી પડતી નથી એટલે જઠરાગિ પચાવવાનું કામ કરીજ બે છે તેમ ભક્તિની પાછળ મુકિત ચાલીજ આવે છે. ૧૦ ગમતી નથી ? ૧૧ (હવે આચાર્ય મહાપ્રભુજીએ જે વાત કરી છે તે મતની વાત થાય છે) ૧૨ જે રામ અંદ્ર ચેતનને જડ કરે અને જડને ચેતન કરે. (તો શુર મોટા છે પણ અમીની બન્યા. અને કાગડો તે ગરૂડને બોધ કરે એ પ્રભુ બળ) .

હરિચર નીંદક ^૧દાદુર હોઈ, ^૨જન્મ સહસ્ર પાવ તનુ સોઈ
^૩દેવ નીંદક બહુ નરક લોગ કરી, જગ જન્મે ^૪વાયસ શરીર ધરી
^૫સુર કૃતિ નીંદક બે અભિમાની, રીરવ નરક પરહીં સો પ્રાની
હોહી ^૬ઉલ્લુક સંત નીંદારત, ^૭મોહનીયા પ્રીય જ્ઞાન લાનુગત
સખી નીંદા બે જઠ કરહીં, તે ^૮અમગાદુર હુધ અવતરહીં

કાકગરૂ વીસમો પ્રસંગ

એ:—સુનહુ તાત અમ ^૧માનસરોગા, જન્હેતે દુઃખ પાવહીં સખ લોગા
મોહ સકલ ^૨વ્યાધીન કર મૂલા, તેહિતે પુની ઉપજહીં બહુ ^૩શુલા
^૪કામ વાત કદ લોભ અપારા, કોધપીત નીજ છાતી બારા
^૫પ્રીતિ કરહુ બે તિનઉ ભાઈ, ભોપજે સત્રીપાત દુઃખદાઈ
^૬વિષય મનોરથ ^૭દુર્ગમ નાના, તે સખ ^૮શૂદ્ર નામકો જાના ?
^૯મમતા હુ ^{૧૦}કડું ઈર્ષાઈ, ^{૧૧}કુદ્દુષ્ટતા મન કુટીલાઈ
અહંકાર બે ^{૧૨}દુઃખદ ડમરૂઆ, ફાલ કપટ મદ માન ^{૧૩}નહરૂઆ
તૃષ્ણા ^{૧૪}ઉદર વૃદ્ધિ અતિભારી, ^{૧૫}ત્રીવીધ ઈષ્ટા તરૂણ તીભરી
+ + + + +
દો:—એક વ્યાધિ વશ નર મરહીં, એ ^{૧૬}અસાધ્ય બહ વ્યાધી
^{૧૭}સંતત પીડહીં જીવ કહં, સો કીમી લહીં સમાધી
નેમ ધર્મ આચાર તપ, જ્ઞાન યજ્ઞ જપ દાન
^{૧૮}લેખજ પુની કોટીન્હ કરહીં, રૂજ ન બહી હરીયાન !

હે કાગલુશંકી મહારાજ ! મને દૃષ્ટા કરી આ પ્રશ્નનો ખુલાસો કરો ૧ કયું શરીર દુઃખ ? ૨ મોટામાં મોટું દુઃખ કયું ? ૩ મોટામાં મોટું સુખ કયું ? ૪ સંત અસંતનો ધર્મ ? ૫ મોટામાં મોટું પુણ્ય કયું ? ૬ મોટામાં મોટું પાપ કયું ? ૭ કયા માનસ રોગ ગણાય ? તેના જવાબ. ૧ નર જોને બીજો એક દેહ નથી. જે દેહમાં પારે તે અંતે અને ચુકે તે પડે. ૨ દરિદ્રતા જેવું દુઃખ નથી તે દરિદ્રતાના બે ભાગ છે. એક મનનો અનંતાપ અને બીજી વતની; તેમાં બીજી કરનાં પ્રથમની વધારે અરાધ્યમાં છે, ૩ મોટામાં મોટું સુખ તે સંતોનો સમાગમ ૪ વચન મન અને કાયાથી પારકાનું બહુ કરે તે સંત અને પારકાનું સુખ જોઇ બળી મરે અગર તેને દરકત કરવા તૈયાર થાય તે અસંત ૫ અહિંસા એ મોટામાં મોટું પુણ્ય ૬ અને નિંદા તે મોટામાં મોટું પાપ ૭ આ પ્રશ્નના ખુલાસા નીચેના વીથમાં પ્રસંગમાં થશે.) ૧ દેહકો ૨ હજાર જન્મ પછી શરીર મળશે. ૩ બ્રાહ્મણ ૪ ક ગરો ૫ દેવ તથા વેદ ૬ સુવડ ૭ તે સુવડ અનેલા જીવને મોહરૂપી રાત્રી પ્રીય લાગશે અને જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય અપ્રીય લાગશે. ૮ ચામાચીટીયું.

૧ માનસીક એટલે મનના રોગો શરીરના રોગ કાઢ કાઢને થાય છે પણ આ રોગ તો મનુષ્ય મનને થાય છે. ૨ રોગ ૩ દુઃખો ૪ કામનારૂપી વાત, લોભરૂપી કદ અને ક્રોધરૂપી પિત જીવની છાતી બાળી દે છે ૫ તે ત્રણે એકસંપ કરે તો ૬ વિષયની કામનાઓ ૭ ન પહોંચી શકાય તેવા ૮ દુઃખ ૯ કાણુ તેના નામ આપી શકે ? ૧૦ મમતારૂપી દાદર ૧૧ ખરજવારૂપી ઈર્ષા ૧૨ કુટીલતારૂપી કોહ ૧૩ દમ્પટાપી [ડમરૂઆ] જગોહરને વ્યાધી ૧૪ વાળા ૧૫ પેટ મોટું ચર્બું. ૧૬ ત્રણ પ્રકારની તૃષ્ણા તે એકાંતરીયા તાવરૂપ ૧૭ ભયંકર ૧૮ સજા, હમેશાં જીવને પીડે છે તો તે જીવ સમક્ષી એટલે ઈશ્વરનું ધ્યાન અમર શાપી કેમ મેળવી શકે ? ૧૯ એવી કોટી દવાઓ કરે તો પણ હે હક્ષીમાન ? હે. અરૂંડ ! તે માનસ રોગ મટે તેમ નથી.

જો:—૨૦ ઇહિવિધિ સકલ જીવ જગ રોગી, શોક હર્ષ લય પ્રીતી રીખીચોગી
માનસ રોગ રરકલુક મૈ ગાએ, હે સખકે રરલખી વીરલન્હ પાએ
૨૪ જાને તે છીજહીં કલુ પાપી, નાશ ન પાવહીં જન રપરીતાપ
૨૬ વિષય કુપથ્ય પાઇ અંકુરે, સુનીન્હ હૃદય કા નરે વાપુરે
રામકૃપા નાશહીં સખ રોગા, જો રૃથહિ ભોતી અને સંયોગા
સફયુરે વૈધ વચન વિશ્વાસા, રસંચમ ચહ ન વિષયકર આશા
રરરુપતિ ભક્તિ સજીવન મૂરી, અનુપાન શ્રદ્ધા અતી રૂરી
૨૦ ઇહી વીધ ભલે કુરોગ નસાહીં, નાહીત ચતન કોટી નહીં ભર્ષ
ભનીય તખ મનુ રીવીરજ શુસાઈ, રરજળ ઉર ખલ વીરાગ અધીકાઈ
સુમતિ ક્રુધા બાદે નીત નઈ. વિષય આશા દુર્ખલતા ભઈ

કાકગરૂ એકવીસમો પ્રસંગ

જો:—૧ વીમલ જ્ઞાન જલ પાય અન્હાઈ, તખ રહુ રામભક્તિ જીર છાઈ
શીવ રઅજ શુક સનકાદીક નારદ, જે સુની બ્રહ્મ વિચાર રવિશારદ
સખકર મત ખગનાયક એહા, કરીય રામ પદપંકજ નેહા
શ્રુતિપુરાણ સદ્ગ્રંથ રકહાહીં, રુપતિ ભક્તિ ખીનાંસુખ નાહીં
૧૬ મઠ પીઠ ભમહીં ખરૂ બારા, રવંધ્યા સુત વરૂ કાહુહી મારા
કુલાઈ જનલ વરૂ બહુ વિધ કુલા જીવ ન લલ સુખ પ્રભુ પ્રતિકુલા.
તુષા ભઈ વરૂ મુગજલ પાના, ૧૦ વરૂ ભમહીં શશ શિસ વિપાના
૧૧ અધકાર વરૂ રવિહિ નસાવે, રામવિમુખ સુખ જીવ ન પાવે
૧૨ હિમતે અનલ પ્રગટ વરૂ હોઈ, રામવિમુખ સુખ પાવ ન કોઈ

જો:—૧૩ વારી માથે વરૂ હોઈ ધૂત, સીકતાતે વરૂ તેલ
ખીનુ હરીભજન ન ભવ તરીય, ચહ સીદ્ધાંત ૧૪ અપેલ
૧૫ મશકહીં કરહીં ખીરંચી પ્રમુ, અજહી મશકતે હીન

૨૦ આ પ્રકારે ૨૧ તો કોઈ વિયોગને દુઃખ ૨૨ કાંઈક ૨૩ કાંઈકજ તેને જોળખે
છે ૨૪ જાણવાથી તેનું દુઃખ કાંઈક જોડું થાય છે, ૨૫ દુઃખ દેનારાં ૨૬ વિષયરૂપી કુપથ્ય
મળતાં સુતીએના હૃદયમાં પણ અંકુરીત થાય છે તો સાધારણ માણસ ૧ શી વાત કરે.
૨૭ આ પ્રમાણે જોગ થાય તો ૨૮ તે સાથે પથ્ય એટલુંજ કે વિષયમાંથી આશા પાછી
વળે ૨૯ દવા એ પ્રભુની ભક્તિ, તે ભક્તિ, શ્રદ્ધારૂપી અનુપાન સાથે કરવી ૩૦ આ
પ્રમાણે રૂડી રીતે માનસ રોગ મટે છે નહીં તો ૩૧ આરોગ્ય, રોગ રહિતપણું ૩૨ જ્યારે
હૃદયમાં વૈરાગ્યનું બળ વધે સદ્ગુહિરૂપી ક્રુધા (ભૂખ) હમેશાં નવી નવી વધે તથા વિષયમાં
આશારૂપી નયગાઈ થાય ત્યારે સિમજનું કે હલે માનસીક રોગ ગયાં ઉત્તમમાં ઉત્તમ વાતો છે.

૧ નિર્ભજ જ્ઞાનરૂપી જગ મેળવીને તેથી જ્ઞાન કરે ત્યારે તેના હૃદયમાં રામભક્તિ
છાઈ રહે છે. ૨ બ્રહ્મા ૩ પ્રતીયુ ૪ કહે છે કે ૫ કાચ્યાની પીઠ ઉપર કદાચ વાળ ઉઝે
૬ વાંજણીનો પુત્ર ૭ આકાશમાં ૮ તો પણ જીવ પ્રભુ વિમુખ થઈને કદી સુખી થતો
નથી. ૯ અંજવાના પાણી પીવાથી ૧૦ કદાચ સસલને માથે શીંગડાં ઉઝે ૧૧ કદાચ
અંધારે સૂઈને નસાડી મૂકે ૧૨ બરફમાંથી અગ્નિ ૧૩ જળ વલોવવાથી ભલે ધી થાય
અને રેતી પીલવાથી કદાચ તેલ પણ નીકળે ૧૪ ચોક્કસ, નાહી ૧૫ અચરને બ્રહ્મા બનાવે
અને બ્રહ્માને મશકથી પણ નાનો બનાવે.

અસ વિચારી તણ સંશય, રામહીં ભજહીં ૧૫ પ્રબીન !

પ્રલોક:—૧૭ વીનીશ્રિત વહામી તે, ન અન્યથા વચાંસીમે
હરી નરા ભજતી ચેડતિ દુસ્તર તરતિ તે

ચો:—કહેઉ નાથ હરીચરીત અનૂપા, ૧૮ વ્યાસસમાસ સ્વમતિ અનુરૂપા
શ્રુતિ સીદ્ધાંત ૧૯ ઘડે ઉરગારી, રામભણ્ય સગ કામ વીસારી
૨૦ પ્રભુ રઘુપતિ તણ સેઠ્ય કાહી, મોહીસે શઠપર મમતા બાહી
૨૧ તુલ્ય વિજ્ઞાનરૂપ નહીં મોહા, ૨૨ કીન્હ નાથ મોપર અતિ છોહા
પુછેઉ રામકથા અતિ પાવની, શુક સનકાદીકશંભુ ૨૩ મન ભાવની
સંતસંગતિ દુર્લભ સંસારા, ૨૪ નીમીપ દંડ ભરી એકો બારા
હેબુ ગરૂડ નીજ હૃદય વિસારી, મૈ રઘુવીર ભજન અધીકારી ?
૨૫ શકુનાધમ સગ ભોંટી અપાવન, પ્રભુ મોહી કીન્હ ૨૬ વીહીત જગપાવન
દો:—આભુ ધન્ય મૈ ધન્ય અતિ, ૨૭ ચઘપી સગ વીધી હીન
નીજ જન બની રામ મોહી, સંત ૨૮ સમાગમ દીન
નાથ ! ૨૯ યથામની ભાષેજી, રાખેઉ કછુ નહિ ૩૦ ગોઈ
ચરીત સીંધુ રઘુનાથકર, ૩૧ થાહકી પાવે કોઈ

કાક ગરૂડ બાવીસમે પ્રસંગ.

ચો:—૧ સુમીરી રામકે શુભગણ નાના, ૨ પુની હવે ભુસંદી ૩ સુખના
મહીયા નીગમ નેતી કરી ગાઈ ૪ અતુલીત બલ પ્રતાપ પ્રભુભાઈ
શીવ અજ પુન્ય ચરણ રઘુભાઈ, ૫ મોપર કૃપા પરમ મૃદુલાઈ
૬ અસ સુભાવ કહું શુનો ન હેખો, કેહી અગેશ ! રઘુપા સમ લેખો
૭ સાધક સીદ્ધ વીમુક્ત ઉદારી, કવિ કોમીદ વીરકન અન્યાસી
યોગીશ્વર અરૂ તાપસ જ્ઞાની, ૮ ધર્મ નીરત પંડીત વીજ્ઞાની

૧૬ હે સમગ્ર ગરૂડ ! ૧૭ હું તમને પાકા નિશ્ચયથી કહું છું અને તે માટે કહેવું
કહી પણ જુદું પડવાનું નથી, તે એક જ પ્રમુને બને છે તેજ આ દુસ્તર સંસારને તરી
કે છે. ૧૮ વિ તારથી અને સંક્ષેપથી મારી મતિ અનુસાર. ૧૯ એજ ૨૦ મારા જેવા
શઠ ઉપર પણ જેની પ્રીતિ છે એવા પ્રમુને તજીને કેને શેવું ! ૨૧ હે ગરૂડ ! તમે ૨૨
આપ તો અહીં મારા ઉપર કૃપા કરવાને પધાર્યા છો, ૨૩ પ્રીય ૨૪ દિસમાં એકવાર
પળવાર અગર ધડીવાર પણ ૨૫ પક્ષીઓમાં અધમ અને દરેક પ્રકારે અપવિત્ર ૨૬ પ્રસિદ્ધ
રીતે જગતમાં પવિત્ર બનાવી દીધા ૨૭ ભલે તમામ પ્રકારે નીચો છડે ૨૮ ગરૂડ નો
સમાગમ આપ્યો ૨૯ મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે કથા કહી ૩૦ શ્રુત ૩૧ તેનો પાર કોણ
પામી શકે ?

૧ સાંભળીને ૨ વારંવાર ૩ સમગ્ર ૪ ઘણાંજ બળ વાળા. પ્રતાપ વાળા તથા મોટાંજ
વાળા. ૫ જેના ચરણને શીવ તથા બ્રહ્મા પુજે છે ૬ મારા પર ધણી કૃપા અને કૌમળતા
કરી. ૭ રામના જેવા સ્વભાવ કયાંજ સાંભળ્યો નથી અગર દેખ્યો નથી ત્યારે હે ગરૂડ !
રામ સમાન કેને મળું ! ૮ સાધના કરવા વાળા. ૯ ધર્મમાં પ્રીતિ રાખનાર.

તરહી' ૧૦ ન બીનુ સેચે મમસ્વામી, રામ નમામી નમામી નમામી
શરણુ ગચે ૧૧ માસે અધરાશી, હોહી શુદ્ધ નમામી અવીનાશી
હો—સુની ભુશંડી કે વચન ૧૨ વર, દેખી રામપદ ૧૩ નેહ
બોલે પ્રેમ સહિત ૧૪ ગીરા, ૧૫ ગરૂઠ બીગત સંદેહ.

ચો—મૈં કૃત્યકૃત્ય ભચ્ચેઉ તળ વાનિ, સુનિ રઘુવિર ભકિત ૧૬ રસસાનિ
રામચરણ ૧૭ નુતન રતિ ભઇ, ૧૮ માયા જનિત વિપત સખ ગઇ
૧૯ મોહ જલધિ વોહિત તુમ ભચ્ચેઉ, મોકહૈનાથ વિવિધ સુખ દચ્ચેઉ
૨૦ મોસન હોઈ ન પ્રત્યુપકારા, ૨૧ વંદો તવ પદ બારહિં બારા
૨૨ પુરણકામ રામ અનુરાગી, ૨૩ તુલસન તાતા ન કોઉ બડભાગી
૨૪ સંતબિગતપ સરિતા ગીરી ધરણી, પરહિત હેતુ સખન્હિકર કરની
સંતહૃદય ૨૫ નવનીન સમાના, કહા કવિ ન પૈ કહે ન બના
૨૬ નિજ પરિતાપ દ્રવે નવનિતા, પરદુઃખ દ્રવે સુસંત પુનીતા
૨૭ જીવન જન્મ મુક્ત મમ ભચ્ચેઉ, તવ પ્રસાદ સખ સંશય ગચ્ચેઉ
૨૮ બનેહુ સદા મોહિ નિજ કિંકર, પુનિપુનિ ઉમા કહે વિહંગવર

* * * * *

૨૯ ગિરજા સંત સમાગમ. સમ ન લાલ કહુ આન
બિનુ હરિકૃપા સો હોઈ નહિં, ગાવહિં વેદપુરાણ

તેવીસમો પ્રસંગ

ચો;—કહેઉ પરમ ૧ પુનિત ઇતિહાસા, સુનત શ્રવણ છુટૌ ભવ રપાસા
૨ પ્રજુત કલપતરુ કરુણા પુબ. ઉપજે પ્રીતિ રામપદ ઠંબ

૧૦ મારા ધણી રાખને શેવ્યા વિના. ૧૧ મારા જેવા પાપીઓ પણ શરણુ જવાથી
પવિત્ર બન્યા છે ૧૨ ઉત્તમ ૧૩ પ્રેમ ૧૪ વાણી. ૧૫ જેના સંદેહ મટી ગયા છે એવા
ગરૂઠ. ૧૬ પ્રેમ રસથી બરપુર ૧૭ નવો નવો પ્રેમ થાય છે. ૧૮ માયાથી ઉત્પન્ન થએલી
વિષાદિ ૧૯ મોહ રૂપી સમુદ્રમાં વહણુ રૂપે આપ બન્યા છે. અને અને નાના પ્રકારના
સુખ આપો છે. ૨૦ મારાથી કંઈ બદલો ન વળી શકે. ૨૧ પ્રણામ કરું છઉં. ૨૨ આપનો
પૂરણ કામ, કૃત કૃત્ય છે. ૨૩ તમારા જેવો. ૨૪ સંત, વૃક્ષ, નદી, પર્વત તથા પૃથ્વી તે તમા-
મની વિશુદ્ધિ પારકા માટેજ હોય છે ૨૫ માખણ જેવું કોમળ છે એમ કવી લોકો કહે છે
પણ તેઓ તેને બરાબર સમજી શકતા નથી. ૨૬ પોતાને તાપ લાગે તો માખણ પીગળે
છે પણ સંતો તો પારકાને તાપ લાગે તો પણ પીગળે છે. ૨૭ મારો જન્મ સર્જન થયે
કે તમારી કૃપાથી ૨૮ મને આપનો સદા હાસ ગળુબો. [એમ કહી કાગડપિને પગે લાગી
ગરૂઠ વેકરું. ધામમાં ગયા] ૨૯ શંકર કહે છે કે હે પાર્વતી ! સંતોના સમાગમ જેવો
બીજો એકે કાલ નથી.

૧ પ્રવિન કથા; ૨ બંધન ૩ પ્રજુત એટલે બકતોના કથન ૪ રૂપ તથા કરુણાના
બંધન રૂપ.

મન વચ્ચે કર્મ^૧ જનિત અથ બાઈ, સુન જે કથા શ્રવણ^૨ મનલાઈ
 તીર્થોટન^૩ સાધન સમુદાઈ, યોગ બિરાગ^૪ જ્ઞાન નિપુણાઈ
 'નાના કર્મ' ધર્મ^૫ તત્ત્વ દાના, સંયમ નિયમ યજ્ઞ^૬ જપ્ત^૭ નાના
 'ભુત દયા દ્વિજ' ગુરુ^૮ સેવકાઈ, વિદ્યા વિનય વિવેક બડાઈ
 'જહા' લગિ સાધન બેઠ બખની, સખકર ફલ હરિ ભકિત ભવાની ?
 સોઈ રઘુનાથ ભકિત શ્રુતિ ગાઈ, રામકૃપા^{૧૨} કાહું એક પાઈ

હો:—સુનિ ફલભ હરિભકતી નર, પાવહિં^{૧૩} ધિનહિં^{૧૪} પ્રયાસ
 જે ચહ કથા નિરંતર, સુનહિ માની વિશ્વાસ

ઘો:—સોઈ સર્વજ્ઞ ગુણી સોઈ જ્ઞાતા, સોઈ^{૧૫} મહિમંડન પંડિત ઢાતા
 ધર્મ^{૧૬} પરાયણ સોઈ^{૧૭} કુલ ત્રાતા, 'રામચરણ' બકર મન રાતા
 નીતિ નિપુણ સોઈ પરમ^{૧૮} સયાના, શ્રુતિ સિદ્ધાંત^{૧૯} નીક તેહિ બના
 સોઈ કવિ કૌબીદ સોઈ^{૨૦} રણધીરા, જે છલ છાંડિ ભજે રઘુવિરા
 ધન્ય નારિ^{૨૧} પતિવ્રત અનુસરી, ધન્યસો દેશ જહા^{૨૨} સુરસરી
 ધન્ય સો ભૂપ નિતિ જે કરઈ, ધન્ય સોદ્વિજ નિજ ધર્મ^{૨૩} રાન ટરઈ
 'સો' ધન ધન્ય પ્રથમ ગતિ બકી, 'ધન્ય' પુણ્ય રત મતિસોઈ પાકી
 ધન્ય^{૨૪} ધરી જળ હોઈ સતસંગા, 'ધન્ય' જન્મ દિજ ભકિત અભંગા

હો:—સોકુલ ધન્ય ઉમા સુનુ, જગત પુણ્ય^{૨૫} સુપુનીત
 શ્રી રઘુવીર પરાયણ, 'જેહિ' કુલ ઉપજ^{૨૬} વિનિત

ચોવીસમો પ્રસંગ

ઘો:—'મતિ' અનુરૂપ કથા મેં^૧ ભાખી, 'ચલપિ' પ્રથમ ગુપ્ત કરી રાખી
 જળ તવ પ્રીતિ દોખી^૨ અધિકાઈ, તખમેં^૩ રઘુપતિ કથા સુનાઈ
 'ચહ નહિં' કહિય શઠહિં^૪ 'હઠ શિલહી', જે મન લાઈ ન સુનુ હરિ લીલહિ

૩ થી ઉપત્ત થએલાં પાપ નાશ પામે છે ૫ ધ્યાન ઇન્દ્રિયે ૬ સાધન માત્ર ૭ બ્રહ્મ
 વિદ્યા ૮ નાના એટલે નાના પ્રકારના ૯ પ્રાણીઓ પર દયા ૧૦ સેવા ૧૧ વેદ કહે છે
 તે તમામ સાધનો, તે તમામ સાધનનું ફળ હે ભવાની ! પ્રભુની ભકિત છે ૧૨ કોઈનેજ
 મળે છે, ૧૩ પૃથ્વીના શણગાર ૧૪ કુળનો રક્ષક ૧૫ જેનું મન રામના ચરણમાં રંગાઈ
 ગયું છે ૧૬ ડાહ્યા ૧૭ બરાબર ૧૮ લડવૈયા ૧૯ પતિવ્રત પામે ૨૦ ગંગા ૨૧ અળાય
 માન થતો નથી ૨૨ તે દ્રવ્યને ધન્ય છે ૨૩ પુણ્ય વાળી બુદ્ધિ અગર વિચાર થાય તે
 વિચારને પણ ધન્ય ૨૪ ધડી, પળ, વખત ૨૫ જે શરીરથી બાહ્યોની અભંગ શેવા થાય
 અગર જે બાહ્યો વિષય રંગભાથી પાછા હઠી પ્રભુના રંગમાં રંગાઈ જાય તેમને પણ
 ધન્ય છે ૨૬ મણીજ પવિત્ર ૨૭ જે કુળમાં અવતરે ૨૮ વિવેકી

૧ ખારી બુદ્ધિ પ્રસાદી મેં^૧ કથા કહી ૨ અગર એકે ૩ વધારે ૪ આ કથા પહોલા
 તથા^૫ જે ધ્યાન ઇન્દ્રિય સાંભળે નહીં તેને

કહિયન લોભિહિં કોધિહિં કામિહિં, જો ન ભજે સચરાચર સ્વામિહિં
 દિવ દ્રોહિહિં ન સુનાધિકળહું, સુરપતિ સરિસ હોઈ નૃપ જળહું
 રામ કથા કે તે અધિકારી, જીનકે સત્સંગતિ અતિ પ્યારી
 ગુરુપદ પ્રીતિ નિતિ રત ભેઈ, દિવ સેવક અધિકારી સોઈ
 તાકહું ચહ વિશેષ સુખદાઈ, જાહિ પ્રાણપ્રીય શ્રી રઘુરાઈ

દોઃ—રામચરણ રતિ જો ચહું, અથવા પદ નિર્વાણ
 ભાવ સહિત સો ચહિ કથા, ૧૦ કરે શ્રવણ પુટપાન

દોઃ—રામ કરા ગિરજા મેં ૧૧ વરણી, કલિમલ શમન મનોમલ હરની
 ૧૨ અસંતિ રોગ સજીવન સુરી, રામકથા ગાવહિં ૧૩ શ્રુતિ ભૂરી
 ચહિમહું ૧૪ રૂચિર સપ્ત સોપાના, રઘુપતિ ભક્તિકેર પથ નાના
 અતિ હરિ કૃપા જાહિપર હોઈ, ૧૫ પાવ દેઈ ચહ મારગ સોઈ
 ૧૬ મન કામના સિદ્ધિ નર પાવે, જો ચહ કથા કપટ તણ ગાવે
 ૧૭ કહહિં સુનહિં અનુમોદન કરહીં તે ગોપક ધ્રુવ ભવનિધિ તરહી
 ૧૮ સુનિ સમ કથા હૃદય અતિ ભાઈ, ગિરજા બોલી હૃદય સુહાઈ
 નાથા કૃપા મેં ગત સંદેહા, રામચરણ ઊપજે નવ નેહા

દોઃ—મેં કૃત્યકૃત્ય ભાએઉ અખ, તવ ૧૯ પ્રસાદ વિશ્વેશ
 ઊપજી રામભક્તિ દદ, ૨૦ જીતે સકલ કલેશ

પચીસમો પ્રસંગ.

ચોઃ—ચહશુભ શંભુ ઊભા સંવાદા, ૧ ગુપ્ત સંપાદન શમન વિપાદા.

ભજ ભંજન રંગજન સંદેહા, જનરંજન સજ્જન પ્રીય જોહા.

રામ ઉપાસક જો જગમાંહિ, ૩ ચહ સમ પ્રિય તિન કહું કછુ નાહિં
 રઘુપતિ કૃપા ચથામનિ ગાવા, મેં ચહ પાવન ચરિત સુહાવા

જોહિ કલિકાલ ન સાધન જ્ઞાન, ચોગ ચણ જપ તપ વ્રત પૂજા

૬ આદ્યજ્ઞાના દ્રોહ કરનારને કદિ સંભળાવતી નહીં. કદાચ તે ઈ. જોતો મોટો હોય
 તો પણ ૭ જોને પ્રભુ પ્રાણથી પણ પ્યારા છે. ૮ પ્રેમ ૯ મોક્ષ ૧૦ કાતો રૂપી પડીયા વડે
 પાન કરે. ૧૧ કહી તે કલીયુગના મળને કાપનાર તથા મનના મેત્રને હરનાર છે. ૧૨ સ-
 સાર રૂપી જન્મ મરણ રૂપી રોગને મટાડનારી અમૃતની સુળી છે. ૧૩ વેદ પણ સારી રીતે
 ૧૪ સુંદર સાત પગથીયા છે. ૧૫ તેજ માણસ આ માર્ગમાં પગ દેઈ શકે છે. ૧૬ જો
 આ કથા કપટ તણને ગાય તો તેની મન કામના સિદ્ધ થાય છે. ૧૭ કથા કરે, સાંભળે
 અગર તેની પ્રસંસા કરે તેને આ સંસાર સાગર ગાયત્રી ખરી જ્વલંબા ખાખોત્રીયાં જ્વલે
 છે (આહીં પ્રાગરાજમાં યાજ વલ્કપ મહારાજ ભરદ્વાજ રૂષિને કહે છે કે હે ભરદ્વાજ
 રૂષિ !) ૧૮ મનને કામે જોતી આ સુંદર કથા સાંભળીને પાર્વતી રાજ થયાં અને જોત્યાં
 કે હે નાથ ! ૧૯ કૃપા ૨૦ ગયા. નાશ પામ્યાં.

૧ સુખને આપનાર તથા દુખને કાપનાર ૨ શંકાઓના સમાધાન કરનાર ૩ આ કથા
 જેવું તેને કથું પ્રીય હોતું નથી. ૪ કળીયુગમાં ચોગ આહિ સાધના બની શકે તેમ નથી.

રામહિં સુમિરિય ગાઇય રામહિં, 'સંતત સુનિય રામશુભુ 'આમહિ
 ૭ બાસુ પતિત પાવન બઠખાના, ગાવહિં કવિ શ્રુતિ સંત પુરાણા
 ભાહિં લાજીય તજી મન કુટિલાઇ, રામ ભજે 'ગતિ કેહિં નહિં પાઇ

છઃ— 'પાઇ ન ગતિ કેહિં પતિત પાવન રામ ભજુ સુનુ 'શઠ મના !

ગણીકા અભમિલ ૧૦ ગૃધ્ર વ્યાધ ગભાદિખલ તારેઉ ધના
 ૧૧ આલીર યવન કિરાત ખસ શ્વપચાદિ અતિ અધરૂપ જે
 કહિનામ વારેક તેથી પાવન હોત રામ નમામિ તે
 રઘુવંશ ભુવણ ચરિત યહનર કહહિં સુનહિં જે ગાવહિં
 ૧૨ કલીમલ મનોમલ ઘોઇ બિનુશ્રમ રામધામ સિધાવહિં
 ૧૩ શતપંચ ચોપાઈ મનોહર ભાનિ જે નર ૧૪ હર ધરે
 દારૂણ અવિદ્યા પંચ જનિત વિકાર શ્રી રઘુપતિ હરે
 સુંદર સુજન કૃપાનિધાન અનાથપર કર પ્રીતિભે
 ૧૫ સો એક રામ અકામહિત નિર્વાણ પદ સમ આનંદે
 ભકિ કૃપા લવ લેશ તે મતિમંદ તુલસીદાસ હું
 ૧૬ પાંચો પરમ વિશ્રામ રામ સમાન પ્રભુ નાહિં કહું

દોઃ— ૧૭ મોસમ દીન ન દીનહિત તુમ સમાન રઘુવીર
 અસ વિચારી રઘુવંશમણી, ૧૮ હરહુ વિષમ ભવપીર
 કામહિં નારિ પિયારી જામિ, લોભહિં પ્રીય જામિ ૧૯ દામ
 તિમિ રઘુનાથ નિરંતર, પ્રીય લાગહું મોહિરામ

(વિશ્રામ સાગરમાંથી લીધેલા પ્રસંગો.)

પિતાએ કરેલો ધ્રુવનો અનાદર

ઓઃ— ૧ આગે બઠન લાગ જ્યહિં કાલા, સુરજિ બચન બોલી તતકાલા

૫ સદા ૬ ગુણ મહિમા ૭ અધમેને પશુ ઉદાર કરવાનું પ્રયત્ન મેહું બહાનુ છે
 જેની પ્રતિજ્ઞા છે, જેનું પણુ છે, એમ કવિ, વેદ સંત તથા પુરાણો પણુ ગાય છે. ૮ કોના
 ઉદાર થયો નથી ! ૯ હે શઠ મન ! ૧૦ જટાયુ (તેની કથા આ પુસ્તકમાં છે) ધર્મ
 બાધ [તેની કથા મહાભારતના વન પર્વમાં છે], ગજેન્દ્ર, આદિ ઘણા પાપીને. ૧૧ આ
 હોર, યવન બીલ. ખસ ભોકો, અને અંત્યજ જેઓ ઘણા પાપ રૂપ હતા, તેઓને માત્ર
 એકવાર નામ સેવાથી ૧૨ કળીયુગના પાપ તથા મનના પાપ ઘોઈને ૧૩ પંદરસો ૧૪
 મનમાં ધરે સમજે તેને દારૂણ માયા તથા પાંચ વિષયથી હૃત્પન્ન થતાં વિકારોને શ્રી રામ
 હરી સે છે. ૨૫ તે જોજ રામ, જે સ્વાર્થ વગર દયાળુ અને સુકિત આપનાર છે. ૧૬
 [જેની જરા કૃપાથી] શાંતી મળી ૧૭ મારો જેવો ગરીબ નથી અને આપના જેવા
 દયાળુ નથી. ૧૮ સખત જન્મ મરણનું દુખની પીડાને હરી લ્યો. ૧૯ ધન.

ઉતાનપાદ રાજા ધ્રુવના પિતા, સુનીતિ ધ્રુવની સગી મા, અને સુરજિ ધ્રુવની ઝોરમાન
 માતા. ઉત્તમ સુરજિનો પુત્ર થાય. એક દિવસ ઉત્તમ રાજાના યોજામાં બેઠો હતો ત્યાં
 પાંચ વરસના ધ્રુવ આવ્યા તેમને પશુ રાજાના યોજામાં બેસવાની ધ્વજા થતાં ૧ આગળ
 ચાલ્યો ત્યારે.

૨નાહિં નૃપ ગોઠ હેત મન કરઉ, નિજ મનકી આશા સખ તજઉ
૩કયો નહિ જનમેઉ ઉઠર હમારે, ૪જનક ગોઠમહું ઝેંઠન હારે !

અખ તુમ ભજન કરહુ રઘુરાઈ, જનમહું આય ઉઠર મમ આઈ

દોઃ—હુધ હો ઝેંઠન ૧યોગ્ય તખ, નૃપ ગોઠીમહું આપ
૨જનમી અભાગીનીકે ઉઠર, ચહત વરાસન આપ ?

* * * * *
રોલા છ'—ગિન વિચ્ચાસ ન હોય સિદ્ધિ, યશ નહિં ગિન દાના
ભોગ ભોક્ષ નહિં હોત, ગિના ધ્યાયે ભગવાના

ચોઃ—અસ કહી ૧એદેઉ ધ્રુવહી ૨વિમાતા, ૩સુનત રહે ભૂપતિ સખ ખાતા
સુરચી ખચન ૪શરસ્રમ ઉર લાગે, અતિ વિષાદ ધ્રુવ રાવત લાગે
સર્પે સમાન કુંકરત આયો, ૬કરકત અધર કોષ હીય છાયો
પહુચેઉ આય ૭જનનિકે તીરા, મહાદુખી મન ધરે ન ધીરા
દેખી સુનિતી ૮લીયો ઉરલાઈ, ૯લાલ ચુપો જનની બલી બાઈ

* * * * *
તખ ધ્રુવ જનનીહિ કહા ખખાની, જો કછુ સુરચી કહી ૧કટુ ખાની
સુની સુનીતી અતિશય ૨ખીલખાઈ, ૩ખોલી બહુરી સુતહી સમુઆઈ

ધ્રુવ તથા માતાનો સંવાદ.

દોઃ—૧સુરચી કહી સો સખ સહી, યશ ઉનકે નરનાથ
રાજસમાજ સકેશ ગ્રહ, હે ઉનહીકે હાય

ચોઃ—જો ઉન કહ્યો ભજન ભગવાના, ઈહી સમજગ નહી ૨અરુકલ્યાણ
શંશય ત્યાગી ભજે ભગવાને, ૩સુર પીતુ માતુ ગન્ધુ સમ જનને
ગર્ભમાંહી જ્યહિ રક્ષા કીન્હી, ૪બુદ બુદ તે કાયા રચી દીન્હી
બહુરી ગર્ભતે બહુર લાયો, ૫જનની પયોધર ક્ષીર પીયાયો
પુત્રી પ્રભુ પુદ્ર કીયે સખ અંગા, ૬જનમ મરણ મહું તજે ન સંગા

૨ રાજના ખેળામાં ખેસવાનું મન ન કરીશ, ૩ શા માટે ? ૪ પેટ પ હે આપના
ખેળામાં ખેસવાવાળા ! ૬ રાજના ખેળામાં ખેસવાને લાયક ચરિત્ર. ૭ અભાગણી એરી
સુનતિને પેટે અવતરી રાજ્યાસન ઉપર ખેસવાની ઇચ્છા કરે છે ? ૮ ખીખાઈ ૯ અપરમા
૧૦ અને રાજા ઉતાનપાદ સાંભળી રહ્યો ૧૧ આણુ જેવા હાથમાં લાગ્યા અને ધણુજ
દુઃખથી કુર રોવા લાગ્યા ૧૨ નિયયો હોઠ ફરકવા લાગ્યો અને હૃદયમાં ક્રોધ છાઇ
રહ્યો, ૧૩ માતા પાસે ૧૪ હૃદયમાં ધાલ્યો ૧૫ “હું” તમારા ઉપરથી મરી જાઉં” બાઈ !
જાના રહ્યો” એમ સુનિતિ ખોલી. ૧૬ કડવી વાણી ૧૭ કરમાઈ ગઈ, દુઃખી થઈ ૧૮ પછી
પુત્રને સમજાવીને ખોલી.

૧ સુરચિ કહે તે તમામ સહન કરવું જોઈએ કારણ કે તેને વશ રાજા છે, રાજ-
સભા, ભંડાર તથા રાજદરવાર છે. ૨ એવું બીજી કલ્યાણકારી નથી. ૩ તે ભગવાનને
ગુરુસમાન ગણે ૪ જે પ્રભુએ પિતાના વિષ્ણુ અને માતા શિષ્યરૂપી પરચોટામાંથી આ દેહ
રચી આપી છે. ૫ માતાના દુઃખથી બૂમ ભાંગી. ૬ વળી તે દયાળુ એવું જનમ મરણમાં
આપણો સંગ તજતા નથી એવા છે.

જોડાત અધમ બેનાહી ન બનત, સંકટ પરત તળહી' કહ્યુ માનત

ચો:—હે સુત! સુર દુર્લભ તનુ' પાછ, હરીહી' ભજે સખ. શોક બીહાઈ
માતુ વચન સુની ધ્રુવ ૧૦ મન લાઇ, બોલ્યો હાથ ભેરી ૧૧ શીરનાઈ
૧૨ મોતે કારણ કહીય બખાની, તુમકત દુઃખી સુખી ચહ રાની
કહ્યો સુનીતી ૧૩ પૂર્વ તનુમાંહી, કબહું દાન દીયો કહ્યુ નાહિ
સાધુ સંગ સત્સંગ ન કીન્હા, હરિકે ભજન નાહિ ચીત દીન્હા

૧૪ તુમ સમાન સુત મે ઉપજ્યો, બે હરિચરણ કમલ મન લાયો
દો:—એ લલાટમે લીખી દીયો, સોઇ હોત ૧૫ સખ ચામ
૧૬ ચહે રંક ધર ઉપજે, ચહે નૃપતિકે ધામ
ચો:—હરિ કે ભજન હોત દુઃખ નાશા, સુખ સમેત ૧૭ પુજત સખ આશા
૧૮ તોતે સુત એસી તુમ કરહું, હરિકે પદપંકજ ઉર ધરહું

પ્રહલાદ પીતા સંવાદ.

ચો:—પ્રહલાદહિ લાયો ૧ ચત્સારા, ૨ લગ્યો પઢાવન ગુરૂ ત્યહિ' બારા
રામ રામ પ્રહલાદ ઉચારે, ૩ નાહિ ઓર શબ્દ મુખ ધારે
નીતિશાસ્ત્ર ગુરૂ જબહિ ૪ સુનાવે, ૫ તખ પ્રહલાદ ગુરૂહિ સમુઝાવે
તુમહું ન નિતિમાહિ' ૬ મારી, રામ નામ મુખસે ઉચારો

દો:—૭ સુનિ બોલ્યો પ્રહલાદ તખ, વિદ્યા અરૂ હરિ નામ
કેન ખડો ઇતમે' કહીય, પઢિયતાહિ સખ ચામ

૭ તેને ન જાણે તે અધમ પુરૂષો છે. તે અધર્મો પણ સંકટ પડેછે ત્યારે પણ છે
એવું કાષ્ઠ જાણે છે, ૮ શરીર મેલવાને, ૯ તણને ૧૦ બરાબર સમજીને ૧૧ માથું નમાવી
ને ૧૨ પુત્રાસાવાર મને કારણ કહેકે હે માતા ? તમે શા માટે દુઃખી અને તે સુરખિ
શા માટે સુખી ? ૧૩ પૂર્વ અવતારમાં ૧૪ હવે મારે તારા જોયો પુત્ર જન્મ્યોછે કે જેને
ભગવાનની ભક્તિ કરવાતું મન થયું છે ૧૫ દરેક કાળમાં ૧૬ ભલે ગરીબના ઘરમાં અવ.
તરે અમર સમગ્ર ધામમાં અવતરે ૧૭ પરિપૂર્ણ થાયછે ૧૮ તેથી હે પુત્ર ! હરી ના
કમળ સરખાં ચરણમાં પ્રીતિ કરે,

૧ નિશાળ, ૨ તે વખતે ગુરૂ ભણાવવા લાગ્યા ૩ બીજો શબ્દ બોલતો નહોતો ૪ સં-
ભળાવે ૫ ત્યારે પ્રહલાદ ગુરૂ ને સમજાવવા લાગ્યો કે " તમેપણ નીતિ બીતિ શીખશે
નહીં માત્ર રામ રામ કરો " આ સાંભળી ગુરૂએ સમજાવ્યો પણ માન્યું નહીં ત્યારે
ગુરૂએ પ્રહલાદને તેના પિતા પાસે આણ્યો. પિતાએ પ્રેમ કરીને બોળામાં બેસાડ્યો અને
સમજાવ્યો) ત્યારે પ્રહલાદ બોલ્યો કે " વિદ્યા અને હરિ નામમાં કાણ મોટું તે આપ
કહે, તો મોટું હોય તે બધું " (પણ પિતાએ કહ્યું કે ભણીશોતો રાજપાટ કી વિગેરે
મલશે)

૭ સુનિ બોલે પ્રહલાદ તબ, વિદ્યા ધન અરૂ નારી
 પ્રભુતા યૌવન રૂપ મદ, કુલ મમતા નીરખારી
 સો—‘ભાવત પડિત લોભ, એ સખ બાધક બજનમે’
 સમુજિ લેઈ મન સોય, તાતે વિદ્યા નહિં પઠવ
 દો—નહિં હરિકો કોઈ મિત્રદે, નહિ કોઈ રીયુ હે તાત !
 ‘દર્પણમે’ જેસો લખે, તેસોઈ તાહિ દિખાત

* * *
 સુનિ બોલ્યો પ્રહલાદ કુમારા, ૧^૦ સ્વપ્ન સદશ બનહુ સંસારા
 ૧^૧ બિન હરિ ભકિત સુયશ જગનાહિં, કરે ભકિત સુખ મિલે સદાહિં
 ૧^૨ માત પિતા અરૂ ગુરૂ જગ સોઈ, રામ ભકિત સિખરાવે બેઈ

* * *
 સો—૧^૩ રામ ચરણ રતિ હોય, પઠખ સુનખ સોઈ ભલો
 જન્મ સફલ જગ સોઈ, ધન્ય મનુજ ૧^૪ હરિ ભકિતરત

પ્રહલાદ બાળકો સંવાદ.

દો—૧^૧ લીસ વર્ષ યુવા રહત, ૨^૨ વૃદ્ધાપન પુનિ આય.

૩^૩ મોહ બઠાવત સુતનતે, દિન દિન દુઃખ અધિકાય

સો—૪^૪ પૌત્રાદિક પરિવાર ધનેરા, ૫^૫ તિન દુઃખ દુઃખી રહત સખ વેરા

૭ ત્યારે પ્રહલાદ બોલ્યો કે વિદ્યા, ધન તમામ નક્કી. ૮ પડિત શોકો કહે છે તેમ તે તમામ દરી બજનમાં બાધક [હરકત કરનાર] છે આ પ્રમાણે સમજ તે હું વિદ્યા બજતો નથી ૯ જેવું આપણું સુખ હોય તેવુંજ દર્પણમાં દેખાય છે તે પ્રમાણે જે બુધિ કામમાં આપણે હોઈએ તેવા પશુ દેખાય છે આ સાંભળી પિતા ખીજયા, પ્રહલાદને બોળામાં થી કિતારી મકેતા ૧૦ ને કહ્યું કે “તને મારીને પશુ બચાવો” આ સાંભળી ગુરૂજ પ્રહલાદ ને પાઞ્ચ શાળામાં લાવ્યા. થોડીવાર પછી ગુરૂજ કાંઈ કામે બહાર ગયા એટલે ખીજ બાળકો પ્રહલાદને પિતાની શીખામણ માની અબ્યાસની લલામણ કરવા લાગ્યા, ત્યારે પ્રહલાદ બોલ્યોકે ૧૦ સ્વપ્ના જેવો સંસાર સમજજો. ૧૧ હરિની ભકિત વિનાતો શીર્ષિ છેજ નહીં ૧૨ મનુષ્યાવતારમાં માતા પિતા અને ગુરૂતો તેગકે જે ભગવાનની ભકિત સીખવે (પારી તમામ સ્વાર્થી) આ સ્વાર્થી શોકિતો કાચ જેવા સંસારના સુખ દેખને પારસમણી જેવું આયુષ્ય લઈલેછે, અમૃતને બદલે ઝેર આપેછે ૧૩ જે બજવા થી રામચરણ માં પ્રીતિ થાય તે બંધુ અગર તે સાંભળવું એજ ઉત્તમ વાત છે ૧૪ ભકિતમાં પ્રેમ કરનાર પ્રહલાદ આગળ બાળકે ને માનવ જીવનના આશુભ્યનો હિસાબ ગણાવે છે ૧ ચાલીસ વરસ સુધી યુવાવસ્થા રહે છે ૨. ધરપણ. ૩ તે વૃદ્ધાવસ્થામાં પુત્રોમાં પ્રેમ કરે છે. અને તેથી દીવસે દીવસે અધિક દુઃખ ભોગવે છે. ૪ તેમના દુઃખમાં દુઃખી થઈને પાછળનું આયુષ્ય પુરૂં કરે છે.

કરત રહેત નિશિદિન અથ નાના, 'યહ નહિ' જાનત યમપુર જાના
 'દુષ્ટિ પસારી દેખું' જગમાંહિ, પાલન કરત વિશ્વ 'સખકાહી'
 વૃથાભિમાન કરત સંસારા, હમ પાલત હે સખ પરિવારા
 હરિહર ભજન 'કમહું નહિ' કીન્હા, સદા કુટુંબમાંહિ મન દીન્હા
 વૃદ્ધાવસ્થા યહિ વિધિ ગએઉ, 'જરા અવસ્થા આવત ભયેઉ'
 ધન્દ્રી શિથીલ હોત 'ત્યહિ કાલા, '૧૮૨ ૮૨ કરત રહેત સખ કાલા
 હો—'૧૨'દારે પરે પલંગપર, '૧૩'કુધા સતાવત તાહિ
 '૧૪'ધરકે ભાષત નત્ય ઉઠિ, મૌત ન આવત યાહ
 જો—જન હિત નિજ પરલોક ગિગારા, '૧૫'તે જીયતે તજી કરત કિનારા
 આવત મૃત્યુ નિકટ જ્યહિ કાલા, સખ મિલિ જારિ હેત તતકાલા
 જીવતમાંહિ સહત દુખ '૧૬'નાના, અરૂ નહિ' ભજન કરત ભગવાના
 શિક ત્યહિ બુધિ '૧૭'મનુજ તતું પાઇ, મોક્ષ '૧૮' હેત નહિ' કરત ઉપાઇ
 હે મિત્રા ! સદેહ ન કરહું, રામભકિત '૧૯'હિરદૈ મહું ધરહું
 ૨૦'મૃગજલ મિલે તૃષા વરૂ જાઇ, ઉદય હોય રવિ પશ્ચિમ આઇ
 હા—'૨૧'પાવક શીતલ હોય વરૂ ૨૨'ચલે મેરૂ કયહું કાલ
 ૨૩'યે નહિ' સુખ હરિ વિમુખ કહું, જાનિ લેહું સખકાલ

પીતા પ્રહલાદ સંવાદ (બીજો)

જો—'૧'જેષ્ટ સુત તુમ પરમ ૨'સુખારિ, હમરે રાજ કેર અધિકારી
 ૩'તાતે સુત વિદ્યા પઢિ લેહું, માની ૪'ખાત મમ સહિત સનેહું
 સુનિ પ્રહલાદ કહયો ત્યહિ કાલા, '૫'મ્વહિ' ન રાજ ચહિયે ભૂઆલા !
 '૬'યદપિ નીક પિતુ ખાત ખતાવત, તદપિ' નાહિ' હમરે મન ભાવત

૫ તેને ખબર નથી કે યમપુર જવું પડશે (મરવું પડશે) ૬ લાંબી નજર કરીને જુઓ તો ૭ સૌનું ૮ કદી ૯ ઉઠી પણ શકાતું નથી તે અવસ્થા આવી ૧૦ તે વખતે ૧૧ આખો દિવસ બકબક કર્યો કરે છે ૧૨ તેના પલંગ ડેલીમાં ગટર પાસે હોય છે (વખત થાય ત્યારે લઈ જતાં વાર લાગે નહીં તે માટે) ૧૩ તેને ભુખ પીડે છે ૧૪ ધરના સૌ જોમ કહે છે કે ૧૫ તે તેને જીવતાં વાંચતાં નથી ૧૬ ધણું ૧૭ મનુષ્યનું શરીર મેળવીને ૧૮ માટે ૧૯ હૃદયમાં ૨૦ જાળવાના પાણીથી કદાચ તૃષા છીએ, સૂર્ય કદાચ પશ્ચિમમાં ઉગે ૨૧ કદાચ અગ્નિ શીતળ લાગે ૨૨ કદાચ મેરૂ ચલાયમાન થાય ૨૩ પણ આ પ્રમાણે ખાલ સંવાદ થયા પછી ગુરૂજી પધાર્યા, ગુરૂજીએ પ્રહલાદને ધણી શીખામણ આપી તો પણ "રામ રામ" તળ્યા નહીં. જોડલે તેમને તેમના પિતા પાસે આજ્ઞા. પિતા પ્રેમથી બોલ્યા કે હે પુત્ર ! તમે તો ૧ મોટા પુત્ર, પાટવી ગાદીના અધિકારી ૨ ભાગ્યશાળી છો ૩ માટે તમે વિદ્યા ભણી લ્યો. ૪ સીખામણ ૫ હે રાજજી મારે રાજ્ય જોઇતું નથી. ૬ આપને તે વાતનીક (ઉત્તમ) જણાય છે પણ મને તે (બહુવાની અગર રાજ્યની વાત) ગમતી નથી.

દો—^૧રાજ હોત પરલોકમે, દુખદ સુખદ ચાંદ લોક

તાતે નહિં વિદ્યા પઢવ, ^૨કરવ ભકિત તણ શોક

ચો—રામ ભકિત બિન વૃથા સુરાણુ, તાતે ચકિય ન મોહિ કહુ “સાણુ

સુનિ પ્રહલાદ કેરિ અસ બાની, કોપિત ભયો અસુર અશાની

તુરત ^{૧૦}ગોઠતે દીનક ઉતારી, ^{૧૧}ગજ મંગાય ઈકે કહયો પુકારી

ગજ ^{૧૨}પગતર ચહિ દેહુ દખાઈ, ^{૧૩}પગટ ભયો ચહ મોહિ દુખદાઈ

^{૧૪}અમ ખાતાકર બે વધકારી, ભજત તાહિ ભય ત્યાગી હસારી

^{૧૫}મમ ભયતે કહુ રહયો લુકાઈ, તાહિ લીયો ચહ નાથ બનાઈ

^{૧૬}સુનિ પ્રહલાદ જનનિ ત્યહ આઈ, નીજ પતીતે ચહ વીનય સુનાઈ

ખાત હમારી નાથ અબ માનીય, સુત વધ કરિ નહિં કહુ સુખ બાનીય

દો—^{૧૭}પરા રહી ચહ દાસ સમ, બન દેહુ મહારાજ

દેહુ રાજ ^{૧૮}લલુ પુત્ર કહે, ^{૧૯}સો કરી હે સખ કાજ

સો—ક્ષમા કીનક ત્યાહ વાર, સુની રાનીકે બચન અસ

ખેઠ રાજ દરબાર, ^{૨૦}અસુરરાજ આનંદ સહિત

પિતા પ્રહલાદ સંવાદ. (૩)

ખો—^૧અદ્યકાળ જીવન જગમાંહિ, રામનામ જપ રચિત સદાહિ

શ્રીહરિ ભકિતહિન નર બેઈ, વૃથા કલ્પ શત જીવે સોઈ

^૨સુન પુનિ સચીવ રહયો સસુઝાઈ, પૈ પ્રહલાદ મને નહિં આઈ

તખહિં સચીવ ઉઠી ગયો પરિસાઈ, કહયો ^૩ફાલ લુપતિતે બાઈ

તાહિ સમય ^૪પુરજન તહૈ આયે, દીન વચન અસ નૃપહિં સુનાયે

સખ બાલક પ્રહલાદ ^૫બીગારે, નાથ ! ચહૈ ^૬બંધ શોચ હમારે

સદા ^૭નિશંક રટત હરિનામા, નિર્ભય રહત ^૮આઠહુ યામા

દો—^{૧૨}ચાગવ નગર તુહાર હમ, ^{૧૩}નાતર કરિય ઉપાય

સુનિ હિરણ્ય કશ્યપ નૃપતિ, બોલી ઉઠયો ^{૧૪}રસીયાય

૭ ભલે આ લોકમાં સુખ આપનાર પણ પરલોકમાં રાજ્ય-દુખ આપનાર છે ૮ આપ પણ શોક તણને ભક્તિ કરો ૯ રાજ્યને સોજ શણગાર પણ ૧૦ ખોળામાંથી ૧૧ હાથે ૧૨ પગ તળીયે તેને કચરી નાંખો ૧૩ કારણ કે તે મને દુખ દેવા પ્રગટ થયો છે, ૧૪ જેણે મારા ભાઈને માર્યા તેને મારો ભય તણને ભજ્યો છે, ૧૫ તે ભગવાન [વિષ્ણુ] મારા ભયથી કયાંઈ છુપાઈને નહોતો, તેને પ્રહલાદે નાથ [ધણી] બનાવી લીધો છે ૧૬ આ સુંબળીને પ્રહલાદની માતા [કયાણુ] ત્યાં આવી આને પોતાના પ્રતિને વિનયથી સમજાવ્યો ૧૭ તેને [પ્રહલાદને] રાજ્ય તદ્દતિ નહીં પણ એક દાસ [નોકર] જેવો ગણીને પડ્યો નહેવા ઘો (જવા ઘો) ૧૮ નાના ૧૯ તે રાજ્ય કરશે, ૨૦ હિરણ્યકશીપુ.

પ્રથમ રાજ્યને પ્રહલાદને સમજાવવા માટે પોતાના કારભારીને મોકલ્યો, કારભારીએ પ્રહલાદને બહુ સમજાવ્યો, પણ પ્રહલાદનો રંગ બદલાયો નહીં. પ્રહલાદ ઉઘટો કારભારીને બોધ કરવા લાગ્યો કે ૧ થોડો વખત જીવવું છે ૨ થોડો ૩ ભક્તિ વિનાનો ૪ તે સુંબળી કારભારીએ પ્રહલાદને ફરી સમજાવ્યો પણ પ્રહલાદે તે વાતમાં મન દીધું નહીં ૫ ખીખ-થો ૬ જતાં ૭ ગામના લોક ૮ બગાડ્યા ૯ મોટી દીલગીરીની વાત છે ૧૦ શોકા રહિત ૧૧ સદા ૧૨ તણએ છછએ ૧૩ નહીં તો ૧૪ ખીખધને

૧૫ હે ગુરુ નન્દન ! કરિમ ન રોધુ, વિમ્ર ! તુલ્કાર નાહિં કછુ દોધુ
કાલ વિવશ બાલક મમ ભયઉ, તાહિતે ૧૧ ત્યહિ મતિ અસ ભયઉ
અસ કહી પ્રહલાદહી ૧૦ બુલ-વાયો, રામનામ સુમીરત સો આયો
કહેઉ અસુર ૧૮ અબહુ મમ બાની, માની લેહુ નતુ જીવન હાની
સુનિ પ્રહલાદ કહેઉ સુનુ તાતા, તજે ન સંત ટેકકી બાતા
શંકા કરત સુતયુકી નાહી, નિર્ભય ભજન કરત જગમાંહી
સુનિ સુત ભયન કહયો કરી કોધા, ૧૯ ગોધો ચાહી આય બહુ યોધા
૨૦ આઈ નિકટ સુતસુ ચહી કેરી, મારો તુરત કરો નહીં દેરી.

પ્રહલાદ-હોલીકા પ્રસંગ.

ચો:—પુત્રી પ્રહલાદ ૧ બુઆ તહે આઈ, પ્રગટ હુંદલા નામ કહાઈ
૨ જહી તનું જરે અગ્નિ મહે નાહી, સુતયુ કેરી શંકા જ્યહી નાહી
પ્રહલાદહી ગોદીમહે લીન્હા, અસુર રાજ ૩ આયસુ તખ દીન્હા
ચહુ દિશિ ૪ ઉપલ કાષ્ટ સુનવાવો, તામે તુરત અગ્નિ લગવાવો.

દો:—સુત્રી આયસુ તખ અસુર સખ, કાષ્ટ ભાર બહુ લાય

અગ્નિ પ્રગરી તુરતહી, અતીશય મન હપાય

ચો:—૫ જાપર ચરખ ફરક તહે લાવત, લાય અગ્નિમહે તુરતે ઠારત
૬ વદલનકી માલા લે ઠારે, ઇહિવિધી સખ મીલી આગી ૭ પ્રગરે
મન હપાત પ્રહલાદ કુમારા, ૮ ધુરી ઉડાય રહે ત્યહી ધારા
૯ જરિ ગધ સો નિશ્ચરિ અભાગી, હરિજન અંગ ન લાગી આગી
મિલે સખા પ્રહલાદહી આઈ, રામ નામકી ૧૦ દેવનિ તહે છાઈ
૧૧ હરિ મહિમા પુર રહિ સમાઈ, અસુરરાજ ૧૨ પુનિ સુતહિ બુલાઈ
કહેન લાગ ૧૩ સુનિ લેહે તાતા, અબહુ માનિ લેહુ મમ બાતા
તુમ નિત કરત જાસુ ગુણગાના, સો હમરો હે શત્રુ ૧૪ મહાના
દો:—૧૫ છલ કરિ માર્યો બ્રાત મમ, મો ભય રહયો છીપાય
તોહિ ભરોસો તાસુકો, કયો નહિ દેત દિખાય ?

૧૫ તે વખતે શુક્રાચાર્યના પુત્ર જે પ્રહલાદના શુર હતા તે પણ આવ્યા હતા તે-
મને ઉદ્દેશીને રાજા બોલ્યા કે “ હે ગુરુના પુત્ર ! દીલગીર ન થશો. ” ૧૬ તેની યુદ્ધિ ૧૭
બોલાવ્યો પણ તે તો રામનું સ્મરણ કરતો કરતો આવ્યો ૧૮ રાજા બોલ્યા કે હવે મારી
વાત માની લે નહીં તો મોત આવ્યું ૧૯ ધણી ચોલાઓ તેને બેળા થકને બાંધી ૨૦ તેનું
મોત નજીક આવ્યું છે માટે વિના વિલંબે તેને મારો.

ધણા ઉપાયે પણ પ્રહલાદનું મોત ન આવ્યું ત્યારે ત્યાં ૧ દોષ તેનું નામ હુંદલા
૨ જેનું શરીર અગ્નિથી પણ બળતું નહીં ૩ આરા ૪ છાણા તથા લાકડાં ગોઠવી દો
અને પછી તુરત અગ્નિ લગાડી દો ૫ છાપરાના છાજ, ચરખા, ફેરકીઓ ૬ હોલયા (ના-
નાં છાણાં) ની માળા ૭ સળગાવે ૮ દેવ લોકો ધુળ ઉડાવવા લાગ્યા ૯ તે હુંદલા-અ-
ભાગી-અગ્નિને આખ થઈ ગઈ, પણ પ્રહલાદ-હરીજનને અગ્નિ લાગી નહીં ૧૦ અવાજ
ગાજ રહ્યો ૧૧ જ્યાં ત્યાં નગરમાં પ્રજાના પ્રતાપની વાંતો થવા લાગી ૧૨ ફરી પુત્રને
બોલાવ્યો ૧૩ હે પુત્ર તમે સાંભળો અને મારી વાત હવે માની જાઓ (રામ નામ તજી
દેવાની વાત) ૧૪ મોટો ૧૫ તે વિષ્ણુએ કપટ કરીને મારા ભાઈને માર્યો છે અને મારાથી
સંતાઈને ખેડો છે અને તને તેના ભરોસા છે તો તે મને કેમ દેખાડતો નથી ?

નરસિંહ અવતાર.

ચો—અમહિ બુલાઉ ^૧સહાયક આપન, હરિજન બોલ્યો વચન ^૨સુહાવન
રામ મોર સર્વત્ર સમાના, ^૩પ્રેમતે પ્રગટ હોય લગવાના

*

*

*

*

જો ઉત્પતિ પાલન લયકારી, ^૪કરે સો નિજજનકી રખવારી
કહયો અમુર સર્વત્ર વિરાજત, કયાં નહિ તોરે પ્રાણ અચાવત ?
રામ શક્તિ ^૫જો અમ્મ સમાની, દેત છોરિ કિન નિજ જન બાનિ !
પુનિ પ્રહલાદ કહી પિતુ પાહિ, ^૬રામ મોર અસિ ખંભહુ માહિ
અસ કહિ કિન્હ રામકર ધ્યાના, ^૭તખહિં અમ્મ ચમકે લગવાના
દો—અમુર અમ્મમેં દેખી પ્રભુ, કીન્હ ^૮સુધીકા પ્રહાર
લયઉ પ્રગટ પ્રભુ અમ્મતે, ધરિ નરહરિ અવતાર

ચો—અતિ વિશાલ તન વણિ ન બાંધ, ^૯રામ રામ વર પીત સુહાઈ
^{૧૦}શિર કર કંઠરિ માનવ દેહિ, ગરજે પ્રભુ ^{૧૧}પ્રહલાદ સનેહી
સુન ધ્વનિ કાંપિ ઉઠે ^{૧૨}તિહું લોકા, ભાગે અમુર સકલ ^{૧૩}ઉરસોકા
પ્રહ્લાદિક સુન ધ્વનિ લય માના, ડોલી ^{૧૪}અવનિ શેષ ^{૧૫}અકુલાના
^{૧૬}દનુજરાજ ^{૧૭}લખી મનુજગબારિ, ધાવા પરમ સરોષ પ્રચારી
રે હરિ ! છલિ ! તોહિં મેં જાના, છલ કરી હતેઉ બન્ધુ બલવાના
મિલ્યો ન મોહિં ^{૧૮}હુંડી મેં હારા, અળ છલ કરી નરહરિ તતુ ^{૧૯}ધારા
અસ કહિ ^{૨૦}મારેસિ ગદા બહોરી, ^{૨૧}પ્રભુ સરોષ ગહિ ઠારેસિ તોરી

દો—જાતુરિ ^{૨૨}સપદિ નરસિંહ પ્રભુ, ધાયે કાલ સમાન
અપટત લિપટત અમુર તખ, છલ બલ કરિ બલવાન

પ્રહલાદ બોલ્યા કે પ્રભુ તો કાઠના ખીત અગર દુશમન નથી તે તો જોઈએ ત્યાં છે
આ સાંભળી અમુરે તેને સ્તંભ સાથે બાંધ્યો અને કહ્યું કે તારા રામને ૨ સુંદર ૩ પ્રેમથી
૪ તે પોતાના જનની સંભાળ બેશે. ૫ સ્તંભમાં સમાણી છે તો ૬ મારા રામ તો તમારા
અડગ તથા ખંભમાં પણ છે ૭ સ્તંભ ચમક્યો, ડોલવા લાગ્યો ૮ મુઠી, ગડદો, ૯ ઉત્તમ
પીળાં રવાડાં વાળા ૧૦ માથું તથા હાથ સીંદના અને નીચલો ભાગ મનુષ્યનો.
૧૧ પ્રહલાદને બહાલા ૧૨ તથા લોક ૧૩ મનમાં ઉર સહિત ૧૪ પદની ૧૫ ગભરાણા ૧૬
રાક્ષસોના રાજ ૧૭ (મનુજ માણસ-નર, ગળરી એટલે ગળનો શત્રુ એવો સીંહ રૂપ
જોળખીને, ધણો કોષે ભરાયોને દોઢ મુઠી. ૧૮ શોધીને હું હારી ગયો છું ૧૯ ધારણ કર્યું
છે ૨૦ મારી ૨૧ પ્રભુએ કોપથી તે પકડી અને તોડીને ફેંકી દીધી. ૨૨ તુરત (હરણકશીપુત્રે)
અંત આવતાં દેવલોકો પુણ વચ્ચે કરવા લાગ્યા અને જેમ ગાય વાછરડાને ચાટે
તેમ પ્રભુ પ્રહલાદને હેતથી ચાટવા લાગ્યા.

પિત્રોદ્ધાર સાધન.

શ્લોક—સુમિરણુ યોગ્ય કૌન હે ૧ દેવા, સો ભાહિ સકલ ખતાધય રહેવા
સખ ફલ કાયક હે કો દેવા, પિત્રોદ્ધાર હોત કંઈકી સેવા
‘સુનત સુત બોલે મૃદુ બાની, સુનહુ કથા સૌનક મુનિ જ્ઞાની
રામ સમાન દેવ કોઈ નાહિ, સુમિરણુ કીચે સકલ દુઃખ ભાહિ’
યથા ‘મુલ તર્જ’ કીચે સિંચાઈ, ડાર પાત સખાહિ’ હરિચાઈ
ભોજન કીચે યથા મુખમાંહિ, ઇન્દ્રિય સકલ તૃપ્તહો ભાહી

* * * * *

સકલ શાસ્ત્ર લખી કીન વિચારા, જગમેં રામ ભજન હે સારા
જો ચાહે નિજ પિત્રોદ્ધારા, સો હરિ ભક્તિ ‘કરે’ વિસ્તારા
દેઃ—અખિલ વિશ્વ પતિ વિષ્ણુ હરિ, તાસુ ભક્તિ નહિ કીન
ભુલેહ ભજન ન કીન્હ તખ, નરકવાસ યમ કીન
(પદ્ય પુરાણમાં કહે છે કે)

શ્લોક—‘તાવદ્ ભ્રમન્તિ સંસારે પિતરઃ પિણ્ડતપરાઃ ॥

ચાવત્કુલે સુતઃ કૃષ્ણ, ભક્તિયુક્તો ન જાયતે ॥૧

સ્કન્દ પુરાણમાં કહે છે

‘પતન્તિ નરકે પુર્વે’ નૃત્યન્તિ ચ મુહુર્મુહુઃ ।

મહંશે વૈષ્ણવો ભાત, સમેત્રાતા, ભવિષ્યતિ ॥ ૨

શ્લોક—‘રાજ પુરોહિત કિયો વિચારા, નશિ જોહે મમ ઉત્તમ સારા
રામ ભક્ત હે હૈ જગ રાજ, તખદે જોહે મોર અકબ
જ્યોતિષ ખાત ન મનિ હે કોઈ, ગ્રહ દાનાદી ન કરા હે મોઈ
સુનિ હે ૧ જ્ઞાન સંત જન કેરા, ૧ મનિ હે વચન નહિ’ જગમ મેરા

૧ દેવ ૨ ભેદ ૩ કોને સેવવાથી ૪ આ સાંભળી સુત પુરાણી કાગડોને મધુર વાણીથી કહેવા લાગ્યાકે, ૫ જાડાં મુળમાં જગ રેડીએતો ડાળા તરસ પાન (પાંદડાં) લીલાં બની જાય છે. ૬ વધારો કરે છે. (કવાસં રાજાને જીવતા કવીરના મુને ચોનકાને કહ્યો) જ્યાં સુધિ કુળમાં શ્રીકૃષ્ણનો ભક્ત ન પાકે ત્યાં સુધિ પિત્રોદ્ધાર ના પુરે બાલા પિત્રો સંસારમાં ભરેકે છે. ૮ પૂર્વે નરકમાં પડેલા જીવો પોતાના કુળમાં વિષ્ણુ પડેતો તે મને ખ્યાવશે એમ સમજીને નાચે છે (શેખરપુત્રે રાજ કવાસ મધુર પામ્યો ત્યારે તેને નરકમાં નાંખ્યો તે બેધ તે રાજના વડીલો જોયો આ નરકવાસમાં મરતા તે કવાસને જોઈને પોક મુકીને રડવા લાગ્યા તેણે કાણુ પુણ્યમાં તેઓએ કર્યું કે હે દિવસ ! તું ભક્ત ચાહશિ તો આમે છુટશું એવી અમને આશા હતી પણ તે તો આમે જઈ તેણે કહ્યું હું તો ભવની બાણ હારી ને આવ્યો, માટે રડીએ છીએ ” તે વખતે મારે વચનમાં પડી ગયાસ રાજને છોડાવ્યો અને કવાસે પ્રભુ ભક્તિનું વધન આપ્યું. જીવ પાછો વળતાં તે રાજનું શય એહું થયું. તેને વીંટીને બેઠેલા રાજચના માણસો તથા રાણીઓ સમક્ષ કવાસે ભક્તિ નો મહિમા ગાયો અને જણાવ્યું કે “ અસ એજ ખરું છે. હવે મરે એજ કરવું છે ” આ સાંભળી તમામ રાજ થયા પણ ૯ પુરોહિત (ગોર) વિચારમાં પડ્યો, કે જો રાજ ભક્ત ખનશે તો મારો ધર્મો ભાંગી પડશે. ૧૦ કથા ૧૧ હવે મારા વહેમ અગર જોતીસની વાત માનશે નહીં,

તાતે અસ કહ્યું કરો ઉપાઈ, ૧૨ બાતે વૈષ્ણવ હોય ન રાઈ
અસ વિચારિ નિજ ૧૩નારિ પઠાઈ, સો ૧૪નારિ દિગ પઠાંચી આઈ
૧૫નારિતે બોલિ સસુઝાઈ, હે અરિષ્ટ પુછહું બુલવાઈ
૧૬સુનિ રાનિ પ્રોહિતહિ બોલાયો, વિપ્ર આય ઈમિ વચન સુનાયો

દોઃ—૧૭સખ વિધિ કુશલ તુઘારિ રહિ, પર અખ હોંત અકાજ
રાખ બેઠે હૈ ભકત અખ, ત્યાગિદિહૈ સખરાજ
૧૮ધર્મ સિખાવે આપનો, ભગવત ભજન છુડાય
તજે તાહિ નિજ શતરૂ સમ, નારાયણ મન લાય
પિતા તજ્યો પ્રહલાદને, તજી ભરતને માત
તજ્યો બીમીષણુ ભાત નીજ, સુની ન એકહું બાત
વજ વનીતન નિજ પતી તજેઉ, તજેઉ ગુરૂહી બડીરાજ
૧૯હીતુ તજે હરી નહી તજે, સખહી સુધારે કાજ

* * * *

ચો—૨૦અપને કન્ધ ચઢાવહું મોહી, આગી માંગી દેહું મેં તોહી
વીધીના અસ સંયોગ ન કરઈ, દુષ્ટ નારી નર પાલે પરઈ
ખલ નારી અર શઠે મીતાઈ, ૨૧ઉત્તરદાયક સેવક પાઈ
૨૨સખલ શત્રુ ઘર સર્પ નીવાસા, મત્યુરૂપ માનહું વીધાસા
૨૩લાખી અસ ચરીત લીમ બલવાના, નારીસેવક તેહી ૨૪પહીચાના
૨૫કંઠ અશુદ્ધ ન તુલસી ધારા, મુખ અશુદ્ધ નહી નામ ઉચારા

૧૨ જેથી રાખ ભક્ત ન બને, ૧૩ ગોરાણીને મોહવી ૧૪ રાણી પાસે ૧૫ ગોરાણી
એ રાણીને 'ભગવાનની ભક્તિ નુકશાન કરતા છે' એમ બરાબર સમજાવ્યું અને વળી કહ્યું કે
મારું બોલું હોયતો તમારા ગોરને પુછજે ૧૬ આ સાંભળી રાણીએ ગોરને બોલાવ્યો
૧૭ ગોરે કહ્યું કે અત્યાર સુધી તમારે આનંદ છે. પણ હવે તમારે બગડ્યું સમજવું
કારણકે રાજા મેં ભક્ત થશેતો રાજા (વિષય સુખ) તજી દેશે, એટલે તમે બીખારી
બની જશો. [તમારું વિષય સુખ અંધ થશે.] મારે જો તમારું કલ્યાણ ચાહતા હોતો
હે રાણી ! તમારાં પ્રેમભય નયન બાણથી રાજાને વશ કરીશો અને ભક્તિની દિક્ષા લેવા
દેશો નહીં. રાણીએ રાજાને રીજ્યો, વચનથી કમજોરી ભક્તિની પ્રતિજ્ઞા તોડવા નાંખી,
કેટલોએક સમય ગયા પછી પિતૃઓની પ્રેરણાથી તે ક્વાસ રાજા પાસે નારદ પધંપાં ક્વાસે
જલ તથા બોજન લેવા કહ્યું. નારદે કહ્યું કે 'તું વિષ્ણુ ભક્ત હોયતોજ તારે ત્યાંથી જલ
અહાર લેવાય.' ક્વાસે ભક્તિની પ્રતિજ્ઞા તોડવા સમંધી તમામ વાત કરી દીધી. આ સાંભ

ળી નારદ બ્રોહ્મણે સ્ત્રીની આજ્ઞામાં રહીને ચાલે તેના અંગને તે શિયાળ પથુ નથી અડકતાં, માટે મારાથી તારે કંઈ લેવાય નહીં, વળી નારદ બ્રોહ્મણે કે હે બાહ “ ૧૮ સંસારને રસ્તો- કાર્ય બતાવે, ૧૯ સગાં ને તને પથુ પ્રભુને તને નહીં ” (પછી એ ક ધાંચીનું દ્રષ્ટાંત આપીને કહ્યું કે એક ધાંચીયુથી તેનો ઘણી ઘણાજ દયાઈ જ્યોહતો. તે ધાંચીયુ બેસી રહેતી હતી અને તેનો પતિ ધાંચી વાસીદાં, રસોઈ બનાવે, બરત્તા, વાસણ માંજવા વિગેરે કામ કરી લેતો હતો. ૨૦ એક દીવસે ઘરમાં અગ્નિની જરૂર પડતાં ધાંચી એ તેની સ્ત્રીને કહ્યું કે “ બહાર પાડોશીને ત્યાંથી અગ્નિ લાવી આપ તે રસોઈ કરી નાંખું ” ત્યારે ધાંચીએ કહ્યું કે “ મને તમારે ખબરે બેસાડીને પાડોશમાં લઈ જાઓ તો અગ્નિ લાવી આપું ” (ધાંચીએ તેમ કર્યું-પાડોશમાં બાળકોને ગમત જાગી, દુદ્ધો શરમાયા, લાગ્યા અને સ્ત્રીઓના ટોળામાં એક બોલી કે “ તે બાઈનાં પુરણ બાગ્ય હશે તે આવસ કલાગરઃ ધણીની ધણીમાણી થઈ છે. “બીજી બોલી કે “એમ કરીએ ત્યારેજ માટીડા સીધા થાય.” ત્રીજી બોલી “ બા આવું તો હોય ! આવો લાજ મરીએ ” ત્યાં એક ડોશી બોલી કે “ ધાંચી હુવે ફાતકો છે, નહીંતો રાંકના શા બારછે ? વીગેરે વીગેરે. ”) ૨૧ કત્તર આપનાર નોક ૨. ૨૨ જખરો શત્રુ અને ઘરમાં સાપનો વાસ, ૨૩ આ મહાભારતની શત્રુતામાં આપેલું દ્રષ્ટાંત છે ત્યાં સ્ત્રી શેવકની જરૂર પડતી હતી તે વખતે બીજને આ ધાંચી જડયો હતો. ૨૪ જડયો. ૨૫ જેણે પુલ્કસીની માળા પહેરી નથી તેનાં ડોક અશુદ્ધ અને જેણે પ્રભુ નું નામ લીધું નથી તેનું મુખ અશુદ્ધ છે,

૨૬ નેન અશુદ્ધ ન દરન કીન્હા, ૨૭ જરહુ અશુદ્ધ પ્રસાદ ન લીન્હા
પગ અશુદ્ધ ૨૮ નહિં તીર્થ સીધાયો, ૨૯ ઘડી વીધી તાઢી અશુદ્ધ બતાયો.

પુતના વધ.

૧ જી હમ બહી સહજ જીવજાની, ૨ સાદર મીલહી રાજધર રાની
૩ મીલીહુ ન પ્રેમ સહીત નંદરાની, ૪ રહજી બાની કહુ હમહી ન હાની
દોઃ—૫ હો આઈ ઈત બાનીહીત, સહજ સનેહ દ્રઢાય

૬ કરે યતન કોઈ કોટીવીધી, બાતી સ્વભાવ ન બાય

જો—૭ મી મુકતાહલ છાંડી કીરાતી, ગઢેં ગુજરલ ઔશુભાતી,

૮ કોઠ—૯ તકરસ્ય વિષં દતે મક્ષિકાયાં વિષં શિરે

૧૦ વૈરકરસ્ય વિષં પુછે સર્વાંગે દુર્જનો વિષમ્ ॥

સુની યહ વચન વિહસી નંદરાની, મીલી બહોરી બહુત સનમાની

૧૧ કહ પુતના સુનહુ નંદરાની, કહાં તનય તવ સુસુમી ! કયાની

૧૨ યહ કહી ૧૩ બંધી ધૂણુ પહેં આઈ, દોખી ૧૪ મગ લઈ સુન્દરતાઈ

૧૫ રહસ્તિસ્વરૂપ લખી ચહોં ન મારા, પરમ પ્રેમ મન કરે વીચારા

૧૬ આખીલ અવનીકે બાલ ધનેરે, યહી સમાન કહું શુભગ નહેરે

દોઃ—૧૭ માર માર પ્રભુ ૧૮ લખી, ૧૯ ભરી આયો દ્રગ નીર

૨૦ સમુચિ નૃપતિ કર કાજ, પુની ધાયો મન ધીર

૨૧ નંદરાની ગહ કાજ કહેં, ગઈ જગહી ૨૨ હીત બાની

૨૩ ચહેં ૨૪ અકિત નરિ પુતના, પરમ ૨૫ કુટિલ જીવ ઠાની

૨૬ જોઈ લીન્હ સુત સુમી સુખ, માનહુ ૨૭ પરમ સહેલી

૨૮ હુન્નરયે પુની ઝાપી પટ દીય આનન કુચ મેલી

૨૯ દીપ્તિ પયે ધર માહી વીપા બાની કપટ ચદનાથ.

૨૨ અંખિ ૨૭ પેટ ૨૮ તીર્થે વા નહી ૨૯ આ પ્રમાણે હે રાજા તું અશુદ્ધ છે
આ સાંભળીને કપાસે નાનંદજી પાસે શિક્ષા લીધી અને પિતૃ દિધાર કર્યો.

જ્યારે ધણા ધણા દત્તેય મેદલવા હતો શ્રી કૃષ્ણના દત્ત્યા અધનહીં ત્યારે કંસે રા-
બજે પોતાના મેત પુતનાને મે કવી પુતના હી દત્ત વેચ રમનારી હતી. તેને આવેલી
જેઠ પ્રતમ તો જાસાદાદજે તેતો રત્તાર કર્યો નહીં ત્યારે પુતના બોલી ૧ જ્યાં ૨ રાજાની
રાણી પણ મને સદર (પ્રેમથી) મળે છે ૩ તો હું નંદરણી ! તમે મને કેમ પ્રેમથી
મળના નથી ? ૪ મોક્ષે બાળને કે અમ રાણી તમને કેઈ પણ પ્રકારની (દરદત) ચ-
વાની નથી, પ તમ કે કલ્યાણુ બાળે અહીં આવી છઈ અને હું નંદરણી ! આપણા
સહીયર પછામાં પ્રેમ વધારવ અવી છું ૬ શુક્રવજી કહે છે કે હે રાજા પશ્ચિત ! કોટી
પ્રકારના પ્રવત થાય પણ બાતી સ્વભાવ નેતો નથી ૭ જેમ બીલડી મોતીના હારને
મુકીને ચોંચીને હારને પસંદ કરે છે તેમ પુતનાએ પ્રભુ સાથે પ્રેમ કરવા બદલે પ્રભુને
મારવાના હક્ક દરી છે. માતા બશોદા બોળાં હતો, પુતનાના આવા કપટ વચનો સમજી
શક્યાં નહીં, તેથી તેની સાથે દરવો. ૮ રિષવા ભાગ પાડતાં પ્રભુએ સાંપને દાંતમાં આધ્યુ
માખી માનામાં આપ્યું, વીછીને પુછડામાં આપ્યું, પણ દુર્જનના તો તમામ અવયવોમાં
વિષ ભરી દીધું છે ૯ હે સારા મુખવાળી તથા સમજુ-ડાહી યશોદા ! ૧૦ પુતના ૧૧
રાજી થઈ ૧૨ પ્રભુતું રૂપ જોઈને મારવાનો વિચાર મટી ગયો, પ્રેમ વધ્યો ૧૩ આખી
પથ્વીમાં બાળ છે પણ ૧૪ જોઈને ૧૫ આંખમાં પ્રેમનાં જળ આપ્યા ૧૬ કંસની
આસા અગર કાર્ય હાથ આવ્યાં ૧૭ નિર્ભય સમજીને ૧૮ બોહું ૧૯ પાપી અને મનમાં
ધારેલું કાર્ય કરવામાં દ્રઢતાવાળી ૨૦ ધણીજ સહેલાઈથી કાર્ય કરવા ૨૧ ખ્યારા શ્રી કૃષ્ણ
ને પોતાની સાડીના છેડાથી બંધ્યા. અને આનન (મુખ) માં કુચ (સ્તન) મેલ્યો. ૨૨
સ્તનમાં ઝેર જોઈને શુદ્ધનાથ (શ્રી કૃષ્ણ) તેવું કપટ સમજી ગયા,

તુરત વેઢુંસી પીવન લગે, પ્રાણુ દુધ કે સાથ
ગહે પયોધર ૨૩કર કહીન, ૨૪ઉરમહું પરે ખંભાર
અતી બ્યાકુલ ભઈ પુતના, હાહા કરતી પુકાર

ચો:—અરી યથોદા કસ તવ પુતા, ૩૫માનુષ નહિં અહે યમદૂતા
૨૬જેરી ગુની અહીં ગદ્યો અભાગી, અસ કહી અધમ વીકલ હે ભાગી
જો પે ૨૭જયત છુટી મેં પાઉં, ૨૮કબહુ ન ગોકુલ ગોંવ મેં જાઉં
ભાગત ભય ૨૯શીશુહી ઝક ઝોરી, ૩૦ગદ્યો પયોધર હરી કર જોરી
પુર ખહાર કાલીન્દી તીરા, છુટે પ્રાણુ તખ પ્રગટ શરીરા
૩૧ગિરી પુતના વળ સમાના, ભયો શબ્દ પુર લોગ ૩૨ડરાના

સદાશીવ કૃષ્ણ દર્શન.

ચો:—ઇકદીન શંભુ પ્રેમમે ૧પાગે, ૨પ્રભુકો અંક લેન અનુરાગે
તુરતે ચલે નંદકે દારે, અંગ વીભુતી જટા શીર ધારે
મુંડમાલ શશીભાલ વિશાલા, લપીટે અંગ ૩ન્યાલ વીકશલા
શ્રી હરિ શંકર આવત જાને, ૪રોઇ ગયે નહિં રહન ચુપાને

દો:—યશુદા કીન્દી યતન બહુ, ૫લીન્દે જોલી સયાન
યંત્ર મંત્ર કરી સખ થકે, તખ મનમે ૬ધમરાન

ચો:—કાહુ વીધી ૭નહિં ચુપે મુરારી, યશુદા શોચ કીન્દ અતી ભારી
૮તખહિ દાર સદા શીવ ખાવા, ૯આયે જૂગી નાદ ખજવા
યશુદા સુની દાર પર ધાઈ, ખાવાજી ઘર લીયે ભુલાઈ
સુંદર આસન દીયો ૧૦બીછાઈ, તાપર બેઠાયે ૧૧પશુરાઈ
યશુદા વચન કહે કર જોરે, ૧૨કહા ભયો ખાલકકો મોરે
કાન્દ સુવાયેતે નહિં સોવે, ૧૩ડારે દૂધ ઝોર બહુ રોવે
ખાવા તુમ કછુ કરો ઉપાઈ, શ્યામ સુંદરકી ૧૪મીટે રૂવાઈ
૧૫ખાવા કહી ગોઠ મમ દીજે, અખહીં નીજ સૂત નીકો લીજે

દો:—સુની યશુમતી શીવકે વચન, ૧૬મનમે ધરી કછુ ધીર
તુરતે શીવકી ૧૭જોદમે, કીન્દો સુત મજવીર

૨૩ હાથ ૨૪ પુતનાના હૃદયમાં ખેંચે તાજુ થવા લાગી. જેમ વીજળી પકડી હોય. અને હાડકાં ખખડે તેમ શ્રી કૃષ્ણે તેના પ્રાણુ ખેંચતાં રજો તુટવા લાગી ૨૫ માણસ નહીં ૨૬ રોજા અને નામ લડે છે ત્યાં રોજા હજવે લઈને નાગણું પુછું પોતાના મોંમાં લઈ લેછે પછી રોજા દડા જેવો બની જાય છે. તેના શરીરે કાંટા હોય છે. સાપ ખીજાઈને રોજા ઉપર પોતાની ફેણ પછાડેછે- તે વખતે ફેણમાં પેલા કાંટા પેસી જાય છે તે પ્રમાણે પુતનાને શ્રી કૃષ્ણને મારવા જતાં પોતાનું મોત સમજાયું. સાંકડા મોં વાળા વાસણમાં ઘી ચાટવા વાલી બીલાડીનું જેમ માથું બરાબર રહે છે અને પછી તે બીલાડી ગભરાય છે તેમ પુતના અકળાઈ ગઈ ૨૭ જીવતી ૨૮ કદી ગોકુળ ગામમાં આવું નહીં ૨૯ શ્રી કૃષ્ણે તેને છોડીજ નહીં ૩૦ સ્તન પકડ્યો. ૩૧ પડી ગય. ૩૨ ગભરાઈ ગયા.

સદાશીવ શ્રી કૃષ્ણના દર્શને આવે છે ૧ ઘેઝા. ૨ ખોળામાં લેવા માટે પ્રેમ થયો. ૩ વિકરાળ સાપ ૪ ચરોદાજી ખાવા પાસે મને જવા નહીંદે માટે યુક્તિ કરી પ્રભુ રડવા લાગ્યા અને કેમે “હાના રહેતા નહોતા. ૫ ધણુ ધણુ ડાહ્યા માણસોને પુછયું. ૬ ગભરાયા ૭ શ્રી કૃષ્ણ છાના ન રજા. ૮ દીલગીરી. ૯ યસોદાની આવી રથિતી છે તે વખતે સદા શીવ નંદ દ્વારે પધાર્યા ૧૦ આવીને શ્રૃંગી વગાડયું. ૧૧ પાથરીને ૧૨ શંકરને ૧૩ હે બાપાજી આ મારા જાળકને શું થયું છે. તે કહેા ૧૪ ચરોદા કહેકે એને ધવડાડું છઉં તો પણ રહે છે. (સદા શીવના ખોળામાં રમવાની આ શ્રી કૃષ્ણની યુક્તિ છે તે ગાપડી ચરોદા શું સમજ શકે !) ૧૫ રડના મરી જાય. ૧૬ સદાશીવ ખોડ્યા કે હે ચરોદા ! તમે શ્રી કૃષ્ણને મારા ખોળામાં આણે પછી તમારા પુત્રો નીકા (રોગ રહીત) લેજો. ૧૭ ગરજ છે માટે ધીરજ રાખીને ૧૮ ખોળામાં.

ચો—શુદ્ધી થયે પ્રભુ તુરંત ૧૮૦ વાઈ કિલકારત ખેલત મુસુકાઈ
 હેસિહોસિ માથે ચન્દ્ર નીહારે, ૨૦લાલ નયન પર કરચુગ ધારે
 ૨૧કબહુ જટા મુઠી પે ધારે, ઉછરે હેસે રમે કિલકારે
 ૨૨નીજ મૈયાકી ગોદ ન આવે, હંસી હંસી શીવકે અંગ લપીટાવે
 શીવને સકલ મનોરથ પાયે, બહુ પ્રકાર પ્રભુ ગોદ ૨૩ખીલાયે
 નહી છોડત શીવ ગોદ કનહૈયા, બડે યત્નસો લીનદે મૈયા
 પુની શીવને નીજ ડમરૂ બળવા, બહુ વીધી પ્રભુકો નૃત્ય દીખાવા
 ૨૪જ્યો જ્યો નૃત્ય કરે ત્રિપુરાની, ત્યો ત્યો કીલકારે હેસે મુરાની
 દો—કર જોરે યશુમતી કહઈ, શીવસો વચન ૨૫વીશાલ
 ઇચ્છા લીચ્છા લેહુ તુમ, ભલો કીયો મમ લાલ

ચો—શીવ ખેલે સુત યશુમતી મૈયાં, તેરો નીકો ભયો કનઈઆ
 નહી હમરે કહુ અન ધન ઇચ્છા, ૨૬તોસો હસ માંગત ચહ ૨૭લિચ્છા
 જળ જળ હમ આવે ઘર તોરે, ૨૮દીગે નીજસુત ગોદી મોરે
 ૨૯અસ કહી શીવ નીજ ધામ ૩૦સીધાયે, યશુદા અતી આનંદ ઉર પાયે

૧૬ રેવાતુ ૨૦ કપાળમાં જે ત્રીણું નેત્ર છે તે ઉપર જેવે દાઢ્ય મકવા લાગ્યા ૨૧
 ક્યારેક ૨૨ યશોદાના બોલામાં પાછા ન આવે. ૨૩ રમાડયા ૨૪ જેમ જેમ ૨૫ પ્રસન્ન વદ
 નથી, ૨૬ તારીપાસે ૨૭ બીજા. ૨૮ મારા બોલામાં તાર પુત્રને આપ એજ મારી બી
 જા છે. ૨૯ આ પ્રમજે. ૩૦ ગયા.

અંગદ રામ સંવાદ-પ્રેમમાં રામ હાર્યા.

ચો—૧ મિતરે ગૃહ સ્વપ્નેહું સીધી નાહી, ૨ છની પરદોડ સંવત્સરમાંડી.
 તમ રહુ તિ સગ સખા બુલાયે, આય સમઢિ સાદર મિર નાંચ
 ૩ પ્રેમ સમેત નિકટ મેકાર બકત મુખદ મુદ વચા કિચારે
 તુમ અતિ કીન્દ ૪ મેરિ સેવ તાહ, ૫ મુખપર ફેલી ચિચિ કરે જડામ
 ૬ તાતે મોહિ તુમ અતિ પ્રીય લાગે. ૭ મમહિત લાગી ભવન સુખ ત્યાગે
 ૮ અનુજ રાજ્ય, સંપતિ વેકેડી, દેહ વેદ પરિવાર સનેહી
 સગ મેહી પ્રીય નહી તુમહિ સમાના, ૯ મુખ ન કદો મોર ચહ જાના
 ૧૦ સગકંઠ પ્રિય સેવક ચહ નીતિ, મોરે અધિક દાસપર પ્રીનિ.

દો—અમ ગૃહ જાહુ સખા સમ, બજાહુ મોહિ કદ તેમ,
 ૧૧ સદા સર્વગત સર્વહિત, જાહિ કરાહુ અતિ પ્રેમ.

(આમ કહેતાં સૌ સખાને ઘર ચાદ આવ્યું તો પણ પ્રભુથી છુટા પડવું પડયો
 એવી ચીતારાં પ્રભુ સામુ એટી નજરે જોઈ રહ્યા. પ્રભુએ જ્ઞાનની વાતો કરી સખજન્યા
 એટલે એક પછી એકને વારાશરતી પહેરામણીમાં વસ્ત્ર. આમુખણુ ત્રીણે આપવા માંડ્યા.
 અંગદ ખેડો ખેડો આ બધું જોતો હતો. તેને અહીંથી જવાની વિચાર નહોતો.)

ચો—અંગદ જોઈ રહે ના ૧૨ ડોલે, પ્રીતિ જાનિ પ્રભુ તાહી ન બોલે.
 (પ્રભુએ અંગદને છોડીકઈ જાણુવંત નિલાદિ તમામને શીરપાવ આપ્યો. હવે અંગદનો વારો આવતાં)

દો—તમ અંગદ કહી ૧૩ નાયશીર, ૧૫ સજ્જ નયન કર જોરે.
 અતિ ૧૫ વિનિત બોલે વચન, ૧૬ મનહુ પ્રેમરસ જોરે.

ચો—સુત સર્વગ કપાસુખુ સિન્ધો, દીન દમાકર ૧૭ આરત બંધો
 ૧૮ મરતીતાર નાયમોહી વાલી, ગયો તુભારે કોછે ધાલી

૧૯ અશરણુ શરણુ બિરદ સંભારી, ૨૦ મોહી જનિ તજહું બંડત બચહારી
૨૧ મોરે પ્રભુ ? તુંમ ગુર પિતુ માતા, બંડે કહો તણ પદ જલ જતા
તુમહિ વિચાર કરહુ ૨૨ નરનાહા ! ૨૩ પ્રભુ તણ બવન કાજ મમ કાહો
૨૪ બાળક અપુષ્પ જન ગલ હીના, રાખહું શરણ જનિ જન દીના
૨૫ નીચ ટલલ ગુહડી સજ કરહો, પદ પંકજ વિશે છી બવ તરિહો
૨૬ અસ કહી ચરણ પરે પ્રભુપાહી, અખજનિ નાથ ! કહહુ ગુહ જહી
દોઃ—અંગદ બચન ૨૭ વિનિત સુન રઘુપતિ ૨૮ કરણા સીવ

૨૯ પ્રભુ કહાચ કર લાયક, સજળ નયન રાજીવ.

(પંચી શ્રી આંગમાં ધરવાની માલા રામે વાળીતનચને પહેરાની, મણી વીગેરે વસ્ત્રો આપી બહુપદી રીતે સમજાવી સોસખા સાથ વિદાય કર્યો, રામ પોતાના બાઇઓ સહીત ગામ ગઢાર સખાને વળાવવા ચાલ્યાછે.)

દોઃ—ભરત ૩૦અનુજ ૩૧ સોમિત સમેતા પદવન ચલે બંડત ચિત ચેતા
અંગદ હૃડય પ્રેમ નદિ ધોરા, ઠર રિરિશિરિ ચિતવત પ્રભુધી ઝોરા.

૩૩ બારે બારે દરી દંડ પ્રજામા, મન અસ રહન કહહિં મોહિં રામા

૩૪ રામ વિશેષકનિ બોલનિ ચલની, સુમિરિ શોચત હૌસી મિલની,

૩૫ પ્રભુરૂપ દેખી વિનય બહુ બાપી, ચલે હૃદય પદ પંકજ રાખી

(માલતાં માલતાં પણ અંગદ હનુમાનને કહ્યું કે મને પાછો રામના ચરણમાં બેા લાવે એવું દાંડ કરજો— પ્રમુ ચરણમાં રહેવા હું ખુશી છું “ તે વાત હનુમાને રામને કહી પણ રામે અંગદને પાછો બોલાવ્યો નહીં. માટે કામચુકડીએ ગુરૂંડ ને કહ્યું કે)

દોઃ—૩૬ કલિગદ્ યદિ કરેર અતિ, કામજ કુમુદહુ ચાહિ.

ચિત ખોજો અન : મ મર, સમુદ્રિ પરે કહ દાહિ

રામચંદ્રજી ત્ર્યંબક વિભાવણુ આદિ પોતાના સખા સહિત લંકાથી આવ્યા હતા. છ માસ થઈ ગયા પણ કોઈ જવાનું નામ લેતા નહોતાં. એટલે દયાળુ રામચંદ્રને ચીંતા થઈ. ૧ તે સખાઓ પાછને એવું ભૂલીગયા કે તેમને સ્વપ્નામાં પણ ધર યાદ આવતું નહોતું ૨ જેમ પાંકાનો દ્રવ્ય સંતોને સ્વપ્નામાં આવતો નથી. ૩ રામચંદ્રજીએ તેમને પ્રેમ સહિત પોતાની પાસે બોલાવ્યા પછી બંડતોને સુખ આપવા વાલા એવા ગમ મધુર રૂપન બોલ્યા. ૪ માલી નોકરી. ૫ તમારા મુખ ઉપર હું તમારાં વખાણ કેવી રીતે કરી શકું ? ૬ તેથી ૭ મારેમાં કરીને તમેએ ધરવારતા સુખ તણ દીધાં છે. ૮ ભરતાદિ યજ્ઞ બાઇઓ ચયો ધ્યાનું રાજ્ય એકલું મીના. આ શરીર, ધર, પરિવાર તથા નોકરીઓ તે અધા મને વહા લા છે પણ તે નાખાઓ તમારા જેવા ને વહાલા નથી. “ ગીતા અ- ૯- શ્લોક ૨૯ તથા શ્રીમદ્ બાગવત એકાદશસ્કંધ. અ- ૧૪ ક્ષેપિકે ૧૫. ૧૬. તથા ૧૭માં પણ પ્રનુઅ પ્રમાણે બોલ્યા છે. ૯ હું જુહું મોલતો નથી-સત્ય કહ્યુંછું ૧૦ સામાન્ય રીતે સોને સેા કરે તે વહાનું લગે છે ૧૧ મને નથી વ્યાપક સમજને તમામનું અતી પ્રેમથી દિત કરતા રહેજો ૧ જગતે જગત ગમન થતી તેથી અથગ ગીતી જોઈને પ્રમુએ તેને દાંડ કહ્યું નહીં. ૧૩ પગે લાગીને. ૧૪ આંગમાં પાણી લાવીને તથા હાથ બોડીને. ૧૫ નમ. ૧૬ જાણે પ્રેમ રસથી ટપકનદિય એવાં વચન. ૧૭ ગરીબન. બેલી. ૧૮ હે નાથ વાલીએ મરતીવખને મને આપને બોલે મેલાડ્યો છે કે મારી સાંપણી (બલામણ) આપને કરી છે તે ભૂલી ગયા કે ? ૧૯ વળી નાંખાના આધાર અપ છે “ એવું આપે વારંવાર કહ્યું છેતો મને કેમ અહીંથી જરાનું કહેછો ? ૨૦ મને હે બંડતો ના ભયને મટાડનારા મને તણ દેશી નહીં. ૨૧ મારેતો હે પ્રમુ ! ગુર. પિતા અને માતા આપજ છો ? આપના ચરણ કમળ તણને ક્યાં બંડે ? ૨૨ હે રાજા મિરાજ. ૨૩ આપને તણને મારે મારે ઘેર શું કામ છે ! ૨૪ મને બાળક અપુષ્પ (અચ્છાની) અને બળ હીન ગણીને ગરીબના ઉપર દયા સમજ ને આપને શરણે રાખો. ૨૫ હું આપના ધરની નીચામાં નીચી ટેલ [વેતર કામકાન] કરીશ અને આપના કમળ સરખા ચરણવીંદ દેખીને આ ભવસાગરે તરી જઇશ. ૨૬ આ

પ્રમાણુ કહીને પ્રભુના ચરણમાં પડ્યો અને બે ત્રો કે “ હે નાથ હવે મને ઘેર જાવું ન કહેશો” ૨૭ નમ્રતા ૧૭. ૨૮ દયાના સાગ. ૨૯ પ્રભુએ અંગદને ઉઠાવીને હૃદયમાં ધાધ્યો-આપ્યો તે વખતે હુને કમલ સરખાં નેત્રોમાં પ્રેમનાં જળ આવી ગયાં હતાં ૩૦ શુદ્ધ ૩૧ લક્ષ્મણ સહિત ભક્તોના ચિત્તને [મનને] રાજ કરનાર રામચંદ્રજી સખાઓ ને વળાવવા નાડે ગામ બહાર ગયા. ૩૨ તેથી વારંવાર પ્રભુની સામુ જોયા કરતો હતો: ૩૩ અને વારંવાર પ્રભુને દંડપ્રણામ કરીને મનનાં આશા નાખતો હતો કે પ્રભુ મને અહીં રહેવાનું કહેશે ખરા. ૩૪ રામચંદ્રજીની જોવાની ઢ્ય. બોલવાની ઢ્ય ચાલતી ઢ્ય હસવાની તથા મળવાની ઢ્ય ચાહ કરીને શોક કરતો હતો. ૩૫ છેવટમાં પ્રભુની એમજ મરજી છે એવું સમજીને ધણેજ વિનય કરીને તથા હૃદયમાં પ્રભુના ચરણો રાખીને અંગદ [ધર તરફ] ચાલ્યો. ૩૬ કાગ ભુચડી ગરજી કહે છે કે હે ગરજી અત્યારે રામચંદ્રજીના હૃદયને વજ કરતાં પણ વધારે કઠીણ કઠીણકાય (મારુર) પ્રેમમાં નામ હાર્યા અને અંગદ જીવ્યો) વગી કાષ્ટ વખતે તે હૃદય પુષ્પના કરતાં વધારે કેરાળ હોય છે ત્યારે તે હૃદયને કઠીણ કહેવું કે કામગ કહેવું મને સમજાય પડતી નથી.

થાળ. (૧)

છાનો માનો છેડે આવે માવલાજો, ઘેર મહારે જોઈની બીક જો છાનો.
ખાઈ મીરાંના સ્વામી વેકા આવનેરે, ઓપડોઆમાં જમણે હાથે ધરજો, છાનો.
દૂધડીઆ લાવુરે ગૌરી ગાયના જો, છલાણામાં માગી લાવું ઘેસ જો
ઝાલર વધર્યો ઝાઝા તેલમાં જો, ઉપર આલું મરીઆળા શા મગજો છાનો.
કેરસા લાગે તો ફેર માગજો જો, આપણા ખેતરમાં પાકયા દગજો છાનો.
ખાંટી ખાવડાનો રામ રેડલો જો, ટાઢો છે પણ લાગે મીઠો દૂધ જો છાનો.
લેળા બેસીને સીરાવથું જો, હું તો લળી લળી જોઉં તમારું મુખજો છાનો.
જળ ભુમનાની ઝારી પાન બીડકાજો, હાથ ઘેડીને લેતો મુખવાસજો છાનો.
પયરી કરી આલુ પરાળની જો, ઉપર આલુ ચકાખીની લાવને છાનો.
ખાઈ મીરાંના સ્વામી મુખે પાઢજો, હરીજનને દેને ભકિત માન જો છાનો.

થાળ (૨)

લાવે લાવે લટકાનિ મજનરી કે મેવા લાવે મીરાંરે લોલ.
બહાલા મહારા લજન તણે ઘેર આવે કે શીલ સ્વમાવનારે લોલ.
બહાલા મહારા સંસારમાં એક સારકે જોણે હરી દીડારે લોલ.
બહાલા મહારા અઘ્યા વીદુરને ઘેર કે ભાજ આખવારે લોલ.
બહાલા મહારા લાડુને કંસાર જોખી બુલતીરે લોલ.
બહાલા મહારા પેંડને પકવાન પતાસાં પ્રેમનારે લોલ.
બહાલા મહારા તુગમીના પત્ર ધરણું કે ભુખ્યા હરી લાવનારે લોલ.
બહાલા મહારા જળ ભુમના ભરી ઝરી કે આચમન લીજીએરે લોલ.
બહાલા મહારા બીડલે બાસઠ પાનકે તાંબુલ લીજીએરે લોલ.
બહાલા મહારા લવીંગ સોપારીને એકચી મુખવાસ કીજીએરે લોલ.
બહાલા મહારા હરીજન લાવથી માગે કે ભકિત લીજીએરે લોલ.

મુખવાસ.

લેતે બનેરે શામળીઆ બીડી પાન પાનકી, બીડી પાન પાનકી, બીડી પાન પાનકી લેતે.
કાથો રે મુનો રામા લવીંગ સોપારી, બીડી બની હે નાગર પાન પાનકી લેતે.

હમતુમ મીલકર ચોસર ખેલે, બાજી બની હે દીલો બન બનકી લેતે.
 વંદાવનકી કુંજગલનમે' બેડી બની હે રાધે શ્યામ શ્યામકી લેતે.
 ચંદ્ર સખી રે બગે બાલાકૃષ્ણકુ, બેડી બની હે રાધે શ્યામ શ્યામકી લેતે.

કિર્તન. ૧

તારો નેટા લાગ્યો મોકુ રાજ રણછોડરે (૨) તારો.
 રાજ રણછોડરે રંગીલા રણછોડરે.
 અધમ ઓધારણ નામ તમારું. મહાતમ તેનું મોદુરે.
 હરતે કરતે તુજને સમરૂં, બાકી સરવે ખોટુરે. તારો.
 કાશી દેખી દેખી દારકા, તીરથ દેખ્યા ઝાઝારે.
 સત સંગતમાં બેઠો ત્યારે, મનડે મુકી માઝારે, તારો.
 ભવસાગરમે' ડુબ પડાહું, સગાસંબંધી લુટેરે
 ઠાસ કહે બે દયા કરો તો ભવના બંધન તુટેરે. તારો.

કિર્તન.

મોહન મેરી ગાગર ભરદે રે (૨) નટવર મેરી ગાગર ભરદે
 માધવ મેરી ગાગર ભરદેરે.
 ગાગર ભરદે શીરપર ધર દે, પાંચ કદમ મેરી સંગ ચલેરે.... મોહન.
 નવ લખ થેનું નંદ બાવાની, નાવે ભગુભાણુ તોલેરે.... મોહન.
 તું છે લાલો નંદ બાવાનો, પ્રેમથી મોરલી બલદેરે.... મોહન.
 દયા પ્રીતમ ગોવર્ધન ધારી, છેલ્લી અરજ ઉર ધરદેરે મોહન.

૧ બાલસ્નાવત કીડા સકત, ૨ સ્તરૂણુ સ્તાવ તરૂણી રકત,
 ૩ વૃદ્ધ સ્નાવત ચીંતા મગન, ૪ પદે પ્રહ્લણી કોપી ન લગન.
 ભજ ગોવીંદમ ભજ ગોવીંદમ ગોવીંદમ ભજ મુઠ મેતે
 ૫ અગ ગણિત પલિત મુંડ, ૬ શન વિહીન જાત તુડમ
 ૭ વૃદ્ધો યાત ગૃહિત્વા દંડ, તદપિ ન મુચ્યત્યાથા પિડમ ભજ.
 પુનરપી જનમ પુનરપી મરણ, પુનરપી જનની જન્મરે શયન
 ૮ હિ સંસારે બહુ દુસ્તારે, કૃપયા પારે પાહી મુરારે. ભજ.
 ૯ દીનમપી રજની સાથ પ્રાંત, શીશીર વસંતો પુનરા યાત.
 ૧૦ કાલો કીડતી ગચ્છત્યાયુ, સ્તદપી ન મુચ્ય ત્યાશા વાયુ. ભજ.
 ૧૧ જીતો મુંડીત લુચીત કેશઃ કાશ્યાપગર બહુ ધૃત વેશ;
 ૧૨ પશ્યત્રપી ન ચ પશ્યતી લોક, ઉદર નીમીત બહુકૃત શોક. ભજ.

આ આપ જગદગુરુ શંકરાચાર્યનું ગાયેલું પદ છે. ૧ બાગક હશે ત્યા સુધી રમત ગમત
 માં વખત ગાળ્યો. ૨ જુવાન થયો ત્યારે સ્ત્રીમાં પ્રેમ કર્યો. સ્ત્રીમાં આસુખ્ય ગાળ્યું. ૩
 પરબ્રહ્મમાં કોઈ દિવસ સમંધ કર્યો નહીં ૪ હે અંધ અકલપાણા! ૫ અગ ગળી ગયું છે
 અને માથા ઉપર ઘોળાં વાળ પણ આવી બધા છે અને મુખ દાંત વિનાનું ચપ્પું ધણું છે
 ૬ વૃદ્ધ થયો ત્યારે હાથમાં લાકડી લેઈ ને ચલે છે. તોપણ આશાઓને તજતો નથી.
 ૭ ઉદર, પેટ. ૮ દીવસ પછી રાત્રી. ૯ કાળ રમે છે અને આસુખ ચાસ્યું બન્યું છે. તો પણ
 આશાનો પવન છોડતો નથી. ૧૧ જીતા મુંડીત અધર વાળ ગુલાબી. અધર લાલવા
 વાંજિરે ઘણા વેશ પહેરે. ૧૨ આંખો છે છતાં દેખતો નથી અને પેટ ભરવામાં ધણીજ
 શોક કરે છે,

સા. દા.

સેવક-મંદીર
(અમદાવાદ.)

૩૫

